

ISSN 1857-2405

REVISTA

INSTITUTULUI NAȚIONAL AL JUSTIȚIEI

Publicație științifico-practică, informativă și de drept

Nr. 4 (11), 2009

Institutul
Național al
Justiției

La Mulți Ani, stimați Cititori!

La cumpăna dintre ani, încercăm să facem bilanțul realizărilor și constatăm cu satisfacție durabilitatea tinerei noastre instituții, materializată în formarea profesională a candidaților la funcțiile de judecător și de procuror, de mediator, precum și a audienților cursurilor de instruire continuă.

În anul ce s-a scurs am trăit evenimente care au fost prilej de bucurie și împlinire pentru noi:

- *Prima promoție*
- *Editarea suporturilor de curs*
- *Lansarea site-ului*
- *Menționarea echipei INJ la Concursul THEMIS*
- *Aderarea INJ la Organizația Internațională de Formare Judiciară (IOJT)*
- *Susținerea tezei de doctor de către Liubovi BRÎNZA, șef Direcție instruire și cercetare*
- *Conferirea ordinului "Gloria Muncii" directorului executiv adjunct al INJ Veaceslav DIDĂC.*

Mulțumim tuturor colaboratorilor, formatorilor și partenerilor noștri pentru efortul depus întru prosperarea Institutului Național al Justiției.

Ne așteaptă un an plin, de-a lungul căruia va trebui să muncim alături, pentru a avea puterea să fim mai buni, mai generoși și mai curajoși. Să sperăm la mai mult, să credem cu tărie că anul ce începe va fi mai rodnic și mai fericit.

Cu ocazia sărbătorilor de iarnă și a Anului Nou - 2010, echipa INJ Vă dorește împlinirea tuturor dorințelor, sănătate, belșug și numai bucurii.

Și deoarece în prima lună a noului an se înscrie Ziua lucrătorului Procuraturii, aducem sincere felicitări colegilor noștri. Le dorim noi împliniri și sperăm la aceeași colaborare fructuoasă pe viitor.

Sărbători Fericite!

Fondator:

Institutul Național al Justiției

Certificatul de înregistrare nr.5505 din 08.11.2006

Redactor-șef:

Liubovi BRÎNZA, șef Direcție instruire și cercetare, INJ,
judecător detașat, Judecătoria Centru, Chișinău

Responsabil de ediție:

Eugenia FISTICAN, Director executiv al INJ

Colegiul de redacție:

Elena ARAMĂ, doctor habilitat în drept, profesor universitar,
șef Catedră Teoria și Istoria Dreptului, USM

Victor MORARU, doctor în drept, profesor universitar, USM,
membru al Consiliului INJ, formator INJ

Sergiu BRÎNZA, doctor habilitat în drept, profesor universitar,
șef Catedră Drept Penal și Criminologie, USM, formator INJ

Valeria ȘTERBET, doctor în drept,
judecător la Curtea Constituțională, formator INJ

Vasile CREȚU, doctor în drept, conferențiar universitar, USM,
membru al Consiliului Superior al Magistraturii

Elena BELEI, doctor în drept,
membru al Consiliului INJ, formator INJ

Iulia SÎRCU, judecător la Curtea Supremă de Justiție,
membru al Consiliului INJ

Eduard HARUNJEN, șef secție la Procuratura Generală,
membru al Consiliului INJ

Nina VASCAN, judecător la Curtea de Apel Chișinău,
membru al Consiliului INJ

Maria GHERVAS, judecător la Judecătoria Botanică, Chișinău,
membru al Consiliului INJ

Alexandra GHERASIM, șef Secție abilități non-juridice,
relații cu publicul și editări, INJ

Olga PISARENCO, magistrul în drept,
consilier al Directorului executiv al INJ

Redactare:

Ariadna STRUNGARU

Foto:

Ștefan ISTRATI, Veaceslav MARTÎNENCO

Editură și tipar:

Casa Editorial-Poligrafică „Bons Offices”

Datele Institutului:

MD 2004, Moldova, Chișinău

str. S. Lazo, 1

tel: 23-27-00; fax: 23-27-55

e-mail: inj-rm@mail.md

www.inj.md

Tiraj:

500 exemplare

*Redacția nu-și asumă responsabilitatea pentru opiniile
exprimate de autorii materialelor cuprinse în Doctrină*

Distribuire gratuită

© Revista Institutului Național al Justiției

SUMAR

REALIZĂRI DE AN	2
FORMAREA INIȚIALĂ	15
Lansarea cursului de formare inițială 2009	15
Rezultatele evaluării stagiului de practică a audienților Institutului Național al Justiției	18
FORMAREA CONTINUĂ	20
FORMAREA FORMATORILOR	28
COOPERAREA INTERNAȚIONALĂ A INJ	30
AGENDĂ NORMATIVĂ	32
Recomandarea Rec(2002)2 a Comitetului de Miniștri către Statele membre privind accesul la documentele publice.....	32
Declarația de la Bordeaux „Judecătorii și procurorii într-o societate democratică”	35
DOCTRINĂ	36
Sergiu Brînza Despre necesitatea adoptării unei noi hotărâri explicative a Plenului Curții Supreme de Justiție dedicate practicii judiciare în cauzele referitoare la infracțiunile privind viața sexuală (Partea I)	36
Vitalie Stati Analiza răspunderii penale pentru infracțiunea de răpire a mijlocului de transport (art.1921 CP RM): aspecte teoretice și practice (Partea I)	50
Sergiu Furdui Cu privire la rolul instanțelor judecătorești în elaborarea și aplicarea Codului contravențional	59
Василий Крецу Признание физического лица дееспособным и отмена ограничения дееспособности	69
Lidia Arseni Aspecte teoretico-practice privind tactica audierii învinutului	77
Ana Cucerescu, Mihail Proca, Maria Gurduza Art. 6 of ECHR: Guarantees in respect of the right of access to court. Experience of Republic of Moldova in implementation	80
Aforisme și maxime celebre	93
Prezentare de carte	94

Institutul Național al Justiției aduce sincere mulțumiri Programului Comun al Comisiei Europene și Consiliului European privind sporirea independenței, transparenței și eficienței justiției în Republica Moldova pentru suportul financiar substanțial acordat la editarea Revistei INJ.

REALIZĂRI DE AN

UN PAS FERM SPRE OLIMPIUL CUNOȘTIINȚELOR

Rădăcinile științei sînt amare, iar fructele ei sînt dulci

Născută la 18 august 1967

Studii medii: Școala medie de cultură generală din s. Ermaclia, r-nul Ștefan-Vodă (1974-1984)

Studii superioare: Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Litere (1989-1994); Facultatea de Drept, cu frecvență redusă (1994-1998)

Experiență profesională: consultant la Judecătoria Rîșcani, mun. Chișinău (1998-2002); judecător la Judecătoria Centru, mun. Chișinău (2002-prezent); șef Direcție instruire și cercetare a Institutului Național al Justiției, judecător detașat.

Am pornit de la acest *curriculum vitae* pentru a-mi argumenta interesul de a reda în rîndurile ce urmează meritul unui eveniment, la care am fost prezentă – susținerea tezei de doctor în drept.

Competitor – **Liubovi Brînză**, șef Direcție instruire și cercetare a INJ.

O performanță personală, totodată și o consolidare a bunului nume al Institutului Național al Justiției.

Dar, pînă a atinge aceste culmi, la fiecare treaptă nu a avut restanțe la străduință, insistență, curaj și perseverență.

Pășește deci în lumea cunoașterii în 1989. Și deoarece „la început a fost cuvîntul”, a vrut să se regăsească printre cuvinte și devine studentă la Facultatea de Litere a USM, unde i s-a altoit dragostea de carte, de limba maternă. După absolvire face a doua facultate – de Drept, tot la USM. Decizia de a o urma nu a fost luată în pripă, deoarece considera profesia de jurist potrivită concepției sale de viață – în toate să primeze Dreptatea.

Nu a dat greș cînd și-a pus la încercare Destinul.

S-a reușit conjugarea perfectă a două specialități – filolog și jurist.

Jurist în devenire, pentru a se apropia de acea perfecțiune pe care și-a dorit-o – obținerea gradului științific – face doctorantura. Surprind, din punctul de vedere al analizei profesionale, publicațiile de specialitate, de o actualitate incontestabilă, care tangențiază cu tematica tezei de doctor în drept – „Reabilitarea persoanei în procesul penal”.

Alegerea temei a fost dictată de importanța respectării legalității în procesul penal, deoarece în acest domeniu necesită apărare deosebită drepturile și libertățile fundamentale ale omului.

A elaborat teza avîndu-l în calitate de conducător științific pe Dumitru Roman, doctor în drept, conferențiar universitar, formator INJ, care i-a sugerat necesitatea explorării unor aspecte, deosebit de importante, ale subiectului. În multe i-a fost sprijin, totodată a ajutat-o să depășească unele îndoieli.

Finalizînd elaborarea, trece hotărît și ferm toate treptele: în decembrie 2008 susține teza în cadrul Catedrei „Drept Procesual și Criminalistică”, în februarie 2009 – la Seminarul Științific de profil, iar la 29 august 2009 – la Consiliul Științific Specializat.

Constat: a susținut teza cu brio. Am fost martor ocular. Desigur, avea emoții. Doar trebuia să-și pună în valoare calitățile de cercetător în fața Consiliului Științific Specializat. Componenta acestuia (Alexei Barbăneagră – Președinte,

Viorel Berliba, secretar științific, Mihai Gheorghită, Tudor Osoianu, Iurie Mărgineanu – membri ai CȘS) a fost unanimă în aprecieri: teza elaborată de Liubovi Brînza este o contribuție incontestabilă la dezvoltarea dreptului procesual penal, accentuând că recomandările înaintate de autor prezintă o inovație, comportă o valoare științifică și practică esențială.

La rîndul lor, Valeriu Cușnir și Eugen Guțan, referenți oficiali, au scos în relief caracterul pluridisciplinar al temei abordate, subliniind actualitatea ei și valoarea aplicativă a rezultatelor investigației.

Acesta-i rezultatul unor eforturi de toată lauda ale colaboratoarei INJ.

Admirația noastră pentru ea!

Și aici apare fireasca întrebare: cum reușește? Doar e și mamă a trei copii, care îi cer atenția, susținerea, fiind pusă în postura de a le da primele cunoștințe despre viață. Care-i secretul? El stă la suprafață. A știut să folosească rațional timpul, să muncească, să-și formuleze clar obiectivele, conștientizînd că rezultatele în domeniul cercetării pot fi palpabile doar după o muncă asiduă pe termen lung.

Să fie oare doar atît? Cu siguranță, persistă dragostea. O dragoste sinceră și cristalin de curată, oferită de soț. Dragoste, cu care parcă ar fi fost răsplătită de bunul Dumnezeu pentru tot zburciumul trăit în anii de adolescență.

Încă nu împlinise 17 ani, cînd cei 7 copii – 3 frați și 4 surori (cea mai mică de abia 6 anișori) din familia Bulbuc într-un doar singur an au rămas fără ambii părinți... Fără scumpii părinți, Terentie și Maria Bulbuc, de la care li se trag cumsecădenia, înțelepciunea și respectul nespus de profund față de cei din jur.

Frumosul eveniment – susținerea tezei de doctor de către sora cea mijlocie – i-a adunat peste ani din diferite colțuri ale lumii, pentru a înmulți bucuria familiei Brînza.

Iar primele clipe de bucurie, irepetabile în viața ei, le-a împărtășit cu soțul, dl Sergiu Brînza, om de rară inteligență și performanță profesională, și fiul Cristian, prezenți la susținere. La rîndul lor, cei mici, Laurențiu și Gabriela, deși nu conștientizau adevărata importanță a evenimentului, au ținut acasă pentru ea pumnișorii în semn de susținere și dragoste pentru ființa iubită.

Avem convingerea că cele spuse nu sunt doar un punct de vedere personal, ci o părere împărtășită de cei care cunosc îndeaproape această familie și această Femeie.

Îi adresăm cele mai sincere felicitări cu ocazia susținerii tezei de doctor în drept și îi dorim noi împliniri.

Mult stimată Doamnă Liubovi Brînza, să aveți mereu parte de bucuria și satisfacția efortului asumat!

P.S. Acesta este unicul articol rămas necitit de redactorul-șef Liubovi Brînza. Pentru că am ținut cu tot dinadinsul să-l vadă după ieșirea de sub tipar a Revistei.

Eugenia FISTICAN,

Director executiv al INJ, judecător detașat, Curtea Supremă de Justiție.

INJ - MEMBRU DE DREPT AL ORGANIZAȚIEI INTERNAȚIONALE PENTRU FORMARE PROFESIONALĂ ÎN DOMENIUL JUDICIAR

Organizația Internațională pentru Formare Profesională în Domeniul Judiciar (The International Organization for the Judicial Training – IOJT) a organizat la Sydney (Australia) a patra Conferință Internațională dedicată formării profesionale în sistemul judiciar, care și-a desfășurat lucrările în perioada 26-30 octombrie 2009.*

Conferința *Justiția prin prisma dezvoltării formării profesionale judiciare* a fost destinată judecătorilor și celor implicați în instruirea juridică.

Agenda de lucru a Conferinței a cuprins subiecte ce vizează instruirea inițială și instruirea continuă a judecătorilor, tranziția de la vechile metodologii ale instruirii juridice la tehnologiile didactice noi, utilizarea metodelor interactive de instruire, specificul învățămîntului juridic la distanță, evaluarea programelor de instruire juridică, instituționalizarea instruirii juridice în contextul unei țări în curs de dezvoltare, instruirea judecătorilor în vederea soluționării litigiilor pe căi alternative.

Obiectivele Conferinței de a promova noile performanțe în educația juridică au fost realizate, participanților – reprezentanți ai Școlilor de Magistratură din diferite țări, oferindu-li-se posibilitatea de a face schimb de experiență.

În imagine: de la stînga la dreapta – **Wayne MARTIN**, Președintele Consiliului Colegiului Judiciar Național al Australiei, judecător național; **Shlomo LEVIN**, Președintele Organizației Internaționale pentru Formare Profesională în Domeniul Judiciar, judecător la Curtea Supremă de Justiție din Israel; **Robert MCCLELLAND**, Procuror general federal al Australiei

* Toate pozele au fost preluate de pe site-ul <http://www.njca.com.au>

La Conferință au participat peste 200 de reprezentanții ai Școlilor de formare profesională judiciară de pe toate continentele. Republica Moldova a fost reprezentată de Directorul executiv al Institutului Național al Justiției Eugenia FISTICAN, care a adresat o cerere de aderare a Institutului Național al Justiției din Republica Moldova la Organizația Internațională de Formare Judiciară (IOJT).

Comitetului Executiv al Organizației, după examinarea dosarului și a materialelor adiacente anexate, a constatat că Instituția corespunde tuturor parametrilor și rigorilor impuse de Statutul IOJT. La 22 noiembrie 2009 solicitarea de aderare a fost aprobată de Comitetul Executiv în baza atribuțiilor lui, stipulate în Statutul Organizației.

Certificatul de înregistrare a INJ drept membru al Organizației Internaționale pentru Formare Profesională în Domeniul Judiciar (The International Organization for the Judicial Training – IOJT) îi conferă dreptul de a beneficia de toate privilegiile de membru, dar și de a îndeplini obligațiile respective.

Sîntem profund recunoscători Fundației Lenfest (SUA) și Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare, care, prin susținere financiară, au făcut posibilă participarea Institutului Național al Justiției la această Conferință.

INSTITUTUL NAȚIONAL AL JUSTIȚIEI A LANSAT SERIA *SUPORTURI DE CURS ȘI PROPRIUL SITE*

La 19 octombrie 2009, în Sala de conferințe a Institutului Național al Justiției a fost lansată într-un cadru festiv seria *Supporturi de curs* – 21 de manuale pentru 43 de discipline prevăzute în Planul de învățământ și în Curriculumul INJ, o bună parte dintre care au beneficiat de expertizare din partea experților Consiliului Europei în cadrul Programului Comun al Comisiei Europene și Consiliului Europei privind sporirea independenței, transparenței și eficienței justiției în Republica Moldova. Prin tematica, conținutul și structura lor aceste cărți constituie pentru candidații la funcțiile de judecător și de procuror o sursă sigură de documentare și informare în domeniile vizate.

La manifestare au participat dl Claude CAHN, Consilier pentru Drepturile Omului, Oficiul ONU în Moldova, dl Nicolae CLIMA, Președintele Consiliului Superior al Magistraturii, dl Valeriu ZUBCO, Procurorul General al Republicii Moldova, Angela DUMITRAȘCO, Manager Portofoliu de Proiecte PNUD în domeniul Drepturile Omului și Justiție.

În cuvântul de deschidere, Eugenia FISTICAN, Director executiv al ING, i-a felicitat pe cei prezenți cu prilejul Zilei profesionale a Juristului și a relevat importanța evenimentului în viața Institutului. În continuare, Dumneaei a menționat: „Lansarea de azi constituie și un bilanț al activității autorilor și a coordonatorului principal Elena MURARU, prorector la USM, este și o ocazie de a ne exprima grațitudinea față de cei care ne-au însoțit, ne-au fost alături pe drumul parcurs.

Sîntem profund recunoscători formatorilor INJ, personalități notorii: judecători, procurori și reprezentanți ai mediului academic, echipei redacționale a INJ. În același context menționăm Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare care, prin susținerea Proiectului „Consolidarea capacității instituționale a INJ”, a facilitat elaborarea și editarea acestui material didactic foarte necesar audiențelor.

Menționăm și sprijinul acordat la editarea suportului de curs *Etica și deontologia profesională a judecătorului* de coordonatorii Programului Preliminar de Țară al „Fondului Provocările Mileniului” pentru Buna Guvernare, aducându-le mulțumiri și pe această cale.

Un ajutor substanțial la elaborarea și editarea suportului de curs *Prevenirea, investigarea și sancționarea corupției, spălării banilor și finanțării terorismului* l-am avut din partea Proiectului Comun al Comisiei Europene și Consiliului Europei contra corupției, spălării banilor și finanțării terorismului (MOLICO 2006 – 2009).

Cuvinte de mulțumire adresăm și reprezentanților Biroului Națiunilor Unite pentru Combaterea Drogurilor și Criminalității (UNODC) și ai OSCE în Moldova, care, prin Programul Antitrafic și Gender, au susținut elaborarea și editarea suportului de curs *Combaterea traficului de ființe umane (Drept material și Drept procesual)*.”

A fost reiterat și rolul Consiliului Europei și al Comisiei Europene în constituirea INJ.

Administrația INJ a oferit câte un set de cărți audiențelor, care, optînd pentru un proces de instruire de calitate, au solicitat ca autorii să elaboreze și în continuare asemenea materiale de un înalt nivel științifico-practic.

De asemenea, cu sprijinul PNUD Moldova, INJ a lansat oficial pe Internet site-ul www.inj.md. Prin informația furnizată el va asigura transparență socială activității INJ și procesului de formare inițială și continuă a judecătorilor și a procurorilor, precum și a altor persoane care contribuie la înfăptuirea justiției în Republica Moldova.

Site-ul a fost elaborat de compania Deeplace, căreia i-au fost aduse sincere mulțumiri.

PARTICIPAREA ECHIBEI INJ LA CONCURSUL INTERNAȚIONAL AL ȘCOLILOR DE MAGISTRATURĂ „THEMIS”

Luciana IABANGI,
jurist-consultant,
Proiectul Soros,
formator INJ,
conducător de echipă

Competiția THEMIS este rezultatul implementării unui proiect comun de către Institutul Național al Magistraturii din România și Centrul de Studii Judiciare din Portugalia. Cele două instituții de instruire a magistraților se bucură de sprijinul Rețelei de la Lisabona și al Rețelei Europene de Formare Judiciară. Luând în considerație obligația țărilor membre ale Consiliului Europei de a asigura respectarea tratatelor internaționale la care acestea au aderat, competiția THEMIS oferă viitorilor magistrați șansa de a elabora și prezenta unui juriu de profesioniști lucrările, concluziile și recomandările lor privitor la subiectul ales ca temă de cercetare pentru concurs. Acest eveniment internațional are drept obiectiv dezvoltarea colaborării dintre instituțiile europene de instruire a magistraților, stabilirea de contacte între viitorii magistrați europeni, precum și formatorii acestora, oferindu-le șansa de a face schimb de opinii și de experiență.

Cele patru ediții ale concursului, desfășurate pînă în prezent, au avut loc în cadrul a patru secțiuni: cooperare judiciară internațională în materie civilă și în materie penală; etică și deontologie; interpretarea și aplicarea Convenției Europene pentru Drepturile Omului. Înscrierea la concurs este urmată de parcurgerea cîtorva etape de lucru. Astfel, etapa inițială constă în elaborarea de către echipă a unei lucrări scrise corespondente uneia dintre cele patru secțiuni. Această activitate este desfășurată de către concurenți în cadrul școlii

de magistratură pe care o reprezintă. Următoarea etapă este importantă, deoarece ea constă în prezentarea publică în fața juriului a lucrării elaborate. Ultima etapă, și cea mai solicitantă emoțional, este aceea în care echipele participante răspund la întrebările juriului, care apreciază nivelul prestației lor la toate etapele concursului.

Participarea pentru prima dată a echipei Institutului Național al Justiției la Concursul THEMIS, în cadrul celei de a treia ediții din toamna anului 2008, s-a soldat cu ocuparea locului doi în cadrul secțiunii „Etică și Deontologie”. Concursul s-a desfășurat la București, unde au fost prezente 17 echipe din 15 țări europene.

În perioada 19 – 23 octombrie 2009, la Lisabona (Portugalia), în sediul Centrului de Studii Judiciare, s-a desfășurat cea de a patra ediție a concursului. Echipele concurente din acest an au venit din 17 țări membre ale Consiliului Europei: Austria, Macedonia, Germania, Portugalia, Polonia, România, Spania, Slovacia, Albania, Bosnia și Herțegovina, Republica Cehă, Danemarca, Franța, Ungaria, Italia, Norvegia și Republica Moldova.

Institutul Național al Justiției a fost reprezentat de o echipă formată din audienții Corina COJOCARU, Ana CUCERESCU și Mihail PROCA, coordonată de formatorul Luciana IABANGI, care a concurat cu echipele din România, Slovacia și Spania la secțiunea „Interpretarea și aplicarea Articolului 5 sau Articolului 6 din Convenția Europeană pentru Drepturile Omului”.

Echipa noastră a ales pentru prezentare în fața juriului internațional tema „Articolul 6 CEDO: garanții privind dreptul de acces la instanță. Experiența Republicii Moldova în aplicare”. Materialul cercetat a fost structurat în cinci secțiuni ale lucrării scrise: *Introducere; Recomandările Consiliului Europei în privința asigurării dreptului de acces la instanță; Jurisprudența Curții Europene în domeniul de acces la instanță; Impactul garanțiilor dreptului de acces la instanță asupra ordinii juridice interne și practica implementării acestora; Concluzii și recomandări privind dreptul de acces la instanță în Republica Moldova.** La alegerea subiectului s-a ținut cont de regulile Concursului THEMIS, care stipulează prezentarea unei cercetări cu un subiect de interes european, cu utilitate practică în țara de referință și care pune în discuție aplicabilitatea directă a Convenției Europene

și care pune în discuție aplicabilitatea directă a Convenției Europene

*Lucrarea este publicată integral la p.80.

pentru Drepturile Omului în dreptul intern. Totodată, alegerea acestui subiect a fost determinată de necesitatea, dictată de regulile concursului, de a elabora o lucrare și o prezentare publică originală.

Lucrările pregătitoare ale echipei Institutului Național al Justiției au început încă din luna iulie 2009, când a avut loc și prima ședință de lucru. E de menționat asistența susținută din partea echipei INJ participante la ediția a treia a concursului, care ne-a ajutat să facem o alegere corectă a subiectului prezentat la concursul din acest an și să ne pregătim pentru etapa a treia a concursului – răspunsul la întrebările juriului.

Activitatea de pregătire a continuat cu alte discuții în cadrul ședințelor de lucru privind clarificarea unor aspecte de interpretare a Convenției și de aplicare a acesteia din perspectiva garanțiilor dreptului de acces la o instanță. Pentru a asigura un element de originalitate, dar și pentru a realiza o cercetare amplă a subiectului ales, echipa a inclus în textul lucrării un capitol privind recomandările și rezoluțiile Consiliului Europei în domeniului accesului la instanță. De altfel, acest capitol a suscitat din partea juriului întrebări privitor la aplicabilitatea lor în Republica Moldova.

Elaborarea conceptului și pregătirea prezentării orale a fost, de asemenea, o provocare pentru echipa INJ. Astfel, pentru a transmite într-o formă ușor accesibilă auditoriului european practicile legate de aplicarea garanțiilor dreptului de acces la o instanță în Republica Moldova, echipa INJ a înscenat două situații de examinare a unor dosare în instanța națională de judecată. Una dintre acestea a modelat situația din cauza *Tudor – Comerț versus Moldova*, examinată la Curtea Europeană în anul 2009, iar cealaltă s-a referit la asigurarea dreptului la apărare în procesul civil. Aceste două scenete au trezit interesul publicului din sală, care, în acest mod, într-un interval scurt de timp a pătruns în esența problemelor legale incluse în lucrarea scrisă a echipei. Au fost apreciate și notele de umor din cele două scenete, prezentate destul de inspirat de către cei trei membri ai echipei INJ.

Prestația echipei a fost apreciată de juriu, care a menționat, îndeosebi, corectitudinea în selectarea temei prezentate la concurs, originalitatea prezentării și a mesajului transmis auditoriului. A fost, de asemenea, apreciat materialul video al echipei, capacitatea de a se încadra în timpul oferit prezentării prin Regulamentul concursului, originalitatea prezentării publice, fapt înscris și în certificatele THEMIS ale participanților printr-o mențiune specială a juriului în acest sens.

Echipa INJ a concurat cu școlile de magistratură din România, care s-au concentrat pe analiza „garanțiilor privind termenul rezonabil” prin prisma Articolului 6 alin.(1) CEDO, din Slovacia, care a analizat întreg Articolul 6 CEDO, și din Spania, care a prezentat o cercetare a subiectului privind „independența, activitatea judecătorului de instrucție”.

Succesul echipelor Institutului Național al Justiției în cadrul Concursului THEMIS consolidează experiența și capacitatea de a-și aduce contribuția la înțelegerea comună de către statele membre ale Consiliului Europei a garanțiilor unui proces echitabil. Rezultatele obținute au dovedit că, în realizarea misiunii INJ, audienții și formatorii au dat dovadă de profesionalism și spirit de apartenență la comunitatea europeană.

Cu prilejul revenirii echipei INJ la Chișinău, Veaceslav DIDĂC, director executiv adjunct al Institutului Național al Justiției, într-un cadru festiv, i-a felicitat pe participanți, dorindu-le succese și prosperare pe tărîm profesional.

La 11 noiembrie administrația INJ a organizat o întâlnire a audienților de la anul I cu colegii lor – participanți la cea de-a patra ediție a Concursului Școlilor de Magistratură THEMIS. Scopul întrunirii a fost de a menționa meritele echipei care a reprezentat INJ la acest concurs și de a îndemna audienții să participe la următoarea ediție. Cu acest prilej, Eugenia FISTICAN, Director executiv al Institutului Național al Justiției, a menționat dimensiunea evenimentului în viața Institutului, a felicitat întreaga echipă, oferind mențiuni speciale formatorului INJ, pentru aportul considerabil adus la pregătirea eficientă a echipei, și audienților Corina COJOCARU, Ana CUCERESCU și Mihail PROCA, pentru participarea cu succes la Concursul Internațional al Școlilor de Magistratură THEMIS din statele membre ale Consiliului Europei (Rețeaua de la Lisabona, 2009), dorindu-le succese în viitor.

Institutul Național al Justiției și echipa participantă la ediția din anul 2009 sînt profund recunoscători organizatorilor Concursului Internațional THEMIS și coordonatorilor Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare care, prin susținerea financiară, au făcut posibilă participarea echipei INJ la acest concurs.

Impresiile membrilor echipei INJ din anul 2009 transmit emoțiile pozitive și amintirile plăcute despre concursul la care au participat.

Corina Cojocar:

„Dacă e să vorbim despre ce a însemnat Concursul Școlilor de Magistratură THEMIS pentru fiecare dintre noi, atunci eu personal pot să spun că acesta constituie o oportunitate de exprimare a cunoștințelor în domeniul legal, de dezvoltare a relațiilor dintre audienții diferitelor școli de magistrați din Europa, de cunoaștere a diverselor practici în acest domeniu. Este un schimb de experiență care oferă doar avantaje.

Pe parcursul aflării la Lisabona am trăit emoții pozitive, deoarece prin prestația noastră am apărut imaginea Institutului Național al Justiției în

Europa. Ceea ce a avut mai bun fiecare dintre noi am încercat să transmitem prin prezentarea mesajului lucrării, prin jocul de roluri, prin răspunsurile la întrebările membrilor juriului, prin comunicarea cu alți participanți la concurs.

În memorie se perindă imagini ale frumoasei capitale europene, Lisabona, tradiționala muzică fado, străzile vechi și înguste cu un stil arhitectural deosebit, precum și somptuoasele monumente – Mănăstirea Dos Jeronimos, Torro de Belem sau Cristo Rei, pe care am avut ocazia să le vizităm”.

Ana Cucerescu:

„Concursul dat contribuie la dezvoltarea formării profesionale a viitorilor magistrați, în special, prin consolidarea unor schimburi de experiență internațională între instituțiile de formare judiciară și prin examinarea comună a problematicii alese.

Pregătirea lucrării a avut la bază o cercetare multispectuală a problemei privind accesul la instanță, însoțită de multe dispute între noi, colegii. Pe întreaga perioadă de cercetare, am ținut cont de prevederile Regulamentului concursului, a căror respectare este o condiție esențială a participării la competiție. Echipei INJ i-a fost decernat premiul special al juriului pentru cea mai bună prezentare orală.

Un alt aspect memorabil al concursului ține de stabilirea relațiilor de prietenie cu colegii din alte școli de magistratură, cu care am avut rara ocazie de a discuta despre instruirea inițială și sistemul judiciar.

În calitate de participant al concursului, vreau să menționez că acesta este un eveniment care ne deschide alte viziuni și oportunități. Un lucru este cert – din an în an aceste aspirații cresc, experiența INJ devine mai bogată și va aduce succesul scontat.”

Mihail Proca:

„Experiența acumulată în cadrul Concursului Internațional al Școlilor de Magistratură THEMIS-2009 a fost una extraordinară. Am fost plăcut impresionat de complexitatea și buna organizare a evenimentului, fapt ce a făcut să ne simțim confortabil și ne-a oferit un plus de încredere în forțele noastre. Concomitent, am fost plăcut surprins de atitudinea serioasă a țărilor participante, de nivelul de pregătire al echipelor acestora, fapt relevat prin experiența școlilor acumulate de-a lungul anilor în cadrul Consiliului Europei. Deși instituția noastră este încă una foarte tânără, am simțit că majoritatea statelor participante, inclusiv juriul, au fost surprinși de calitatea prezentării echipei noastre.

Am fost impresionat de Lisabona, un oraș cu tradiții și foarte frumos. Am stabilit relații noi cu colegii din statele participante la concurs.”

CONFERINȚA NAȚIONALĂ ANTICORUPȚIE

La 9 decembrie 2009, în incinta Institutului Național al Justiției și-a desfășurat lucrările Conferința Națională Anti-corupție cu genericul „**Progrese și perspective în reprimarea corupției**”. Evenimentul a fost organizat de Centrul pentru Combaterea Crimelor Economice și Corupției, cu asistența Ambasadei Britanice în Republica Moldova, a Organizației Transparency International Moldova și a Institutului Național al Justiției.

Conferința a fost inaugurată de către Viorel CHETRARU director al Centrului pentru Combaterea Crimelor Economice și Corupției, care, în discursul său, a relevat actualitatea problemelor puse în discuție în cadrul Conferinței, determinată de necesitatea contracarării și eradicării acestui flagel periculos și reprobabil într-un stat de drept.

Participanții la Conferință au fost salutați de Victor BODIU, Ministru de Stat al Republicii Moldova, care a transmis și mesajul Prim-ministrului al Republicii Moldova Vlad FILAT către prestigiosul for al juriștilor implicați în prevenirea și combaterea actelor de corupție.

Dimensiunile și gravitatea acestui adevărat cancer al vieții noastre sociale au fost subliniate și în Raportul prezentat de Valeriu ZUBCO, Procurorul General al Republicii Moldova, care a trecut în revistă un șir de indici privitori la rezultatele și succesele obținute de Procuratura Generală în combaterea crimelor economice și a corupției, punctând și principalele priorități în activitatea Procuraturii Generale, ce ar contribui la realizarea Programului național de prevenire și de combatere a corupției.

În cadrul Conferinței au fost abordate un șir de subiecte ce reflectă diverse aspecte ale activității organelor de drept în vederea depistării și sancționării actelor de corupție: • *Eforturile anticorupție întreprinse în perioada 2007-2009 (Raport național – 2009 „Progrese și perspective în combaterea corupției”, prezentat de Boris Poiată, procuror anticorupție);* • *Colaborarea internațională în domeniul prevenirii și combaterii corupției;* • *Impactul măsurilor anticorupție prin prisma opiniei publice;* • *Rolul și importanța actorilor implicați în coordonarea și monitorizarea politicilor anticorupție;* • *Investigarea, urmărirea și judecarea*

cazurilor de corupție – deficiențe și priorități; • *Consolidarea capacităților organelor abilitate în aplicarea legislației penale;* • *Consolidarea capacităților instituționale de prevenire a corupției;* • *Conștientizarea rolului și importanței evaluării riscurilor de corupție;* • *Rolul sensibilizării și educării anticorupție a publicului;* • *Mass-media despre problema corupției ș.a.*

La finele Conferinței au fost formulate unele concluzii ce rezultă din discursurile prezentate și au fost determinate prioritățile pe termen scurt și mediu în activitatea organelor abilitate în prevenirea și combaterea crimelor economice și a corupției. Directorul executiv Eugenia FISTICAN a oferit pentru biblioteca CCCEC un set de suporturi de curs care se utilizează la instruirea inițială a candidaților la funcțiile de judecător și de procuror în cadrul INJ.

RAPORT PREZENTAT DE VALERIU ZUBCO, PROCUROR GENERAL AL REPUBLICII MOLDOVA

Onorată asistență,

Corupția este un fenomen social grav, cu o amploare deosebită, cu forme variate și complexe, manifestate pînă la cele mai înalte niveluri ale societății. Ea reprezintă o amenințare majoră pentru democrație, constituind o negare a drepturilor omului și o încălcare a principiilor democratice, erodînd principiile unei administrații eficiente, punînd în pericol stabilitatea și credibilitatea instituțiilor statului și a reprezentanților acestora, precum și pentru dezvoltarea economică și socială.

Deși nu este întotdeauna percepută astfel, corupția este mult mai gravă și costisitoare din punctul de vedere al consecințelor economice și sociale, estimările arătînd un cost mai mare al acestui fenomen decît întreaga clasă de infracțiuni contra proprietății.

Anul 2009 reprezintă o perioadă deosebită pentru Republica Moldova în ce privește realizarea obiectivelor stabilite în domeniul prevenirii și combaterii corupției prin diminuarea influenței acestui fenomen asupra domeniilor vieții sociale. Astfel, potrivit indicelui percepției corupției, Republica Moldova a înregistrat un scor de 3,3 puncte, plasîndu-se pe locul 92 din 180 de țări.¹ Acest indice este un record pentru țara noastră pentru ultimii zece ani.² Totuși, aceste schimbări, deși pozitive, nu sînt considera-

bile, iar în rîndurile populației persistă aceeași atitudine față de fenomenul corupției și eforturile autorităților în prevenirea și combaterea lui.

Prevenirea corupției

Realitatea demonstrează că combaterea corupției poate fi eficientă doar în comun cu un complex de măsuri de prevenire și educație anticorupție, la a căror desfășurare e necesar de a nu admite formalism, pentru a evita o repulsie a acestora de către societate. Aceste măsuri trebuie să cuprindă toate domeniile vieții sociale, inclusiv cel economic, politic, legislativ, social etc.

În perioada anilor 2007-2009 au fost adoptate un șir de acte legislative menite să pună în aplicare și să fortifice mecanismele deja existente de luptă contra corupției. Totuși, lipsa unei practici și adoptarea în grabă a acestor acte normative a condiționat admiterea unor lacune esențiale din punct de vedere democratic și importante din punct de vedere legislativ pentru a aduce actele naționale la o armonie stabilă.

Astfel, în unele legi nu sînt luate în considerație un șir de prevederi ale standardelor internaționale și nu se acordă atenție mecanismului de implementare a acestora. În special, *Legea cu privire la conflictul de interese* dă o interpretare eronată a noțiunilor de „conflict de interese” și „interes personal”, expune într-un mod îngust categoriile de persoane apropiate, nu include un șir de obligații și responsabilități ale instituțiilor publice ce țin de tratarea conflictului de interese. *Legea cu privire la codul de conduită a funcționarului public* nu conține norme referitoare la obligativitatea raportării abaterilor de la cod și sancționarea pentru neraportare, responsabilitatea superiorilor pentru nerespectarea codului, iar clauza referitoare la cadouri și favoruri³ creează condiții pentru legalizarea corupției mici. *Legea cu privire la prevenirea și combaterea corupției* nu ia atitudine vizavi de noțiunea „agent public” stipulată de convențiile internaționale, nu reglementează adecvat răspunderea persoanelor juridice pentru actele de corupție, expune incorect așa-numitele „fapte de comportament corupțional”, prezintă o clasificare eronată a actelor de corupție și conexe acestora, expune eronat normele ce țin de prevenirea legalizării veniturilor obținute ilicit etc.

Generalizarea activității desfășurate de către procurori în domeniul prevenirii corupției indică asupra insuficienței eforturilor în domeniul colaborării cu organizațiile neguvernamentale. Potențialul care îl prezintă ONG-urile (atît resursele financiare, cît și cele umane) nu întotdeauna sînt administrate eficient și nu dau rezultate scontate.

Concomitent, în 11 luni ale anului 2009, în vederea realizării activităților stabilite în sarcina Procuraturii, conform Planului de acțiuni pentru anii 2007-2009, aprobat prin Hotărîrea Parlamentului nr.421-XV din 16 decembrie 2004 pentru aprobarea Strategiei naționale de prevenire și combatere a corupției, Procuratura Anticorupție a inițiat și realizat, de comun cu procuraturile teritoriale și specializate un șir de măsuri de investigare instituțională. Astfel, Procuratura a efectuat un șir de controale pentru a identifica în anumite sectoare disfuncții ce constituie factori de risc față de corupție, cu reacționarea în conformitate cu atribuțiile procurorilor prin sesizări, recursuri împotriva actelor ilegale, începerea urmăririi penale. Urmare a cărora s-au

¹ http://transparency.org/policy_research/surveys_indices/cpi/2009

² Potrivit IPC 2008, Republica Moldova a înregistrat un scor de 2,9 puncte, plasîndu-se pe locul 112 din 180 țări incluse în clasament (în anul 2007, cu un punctaj de 2,8, Republica Moldova s-a situat pe locul 113 din 180 țări).

³ Acceptabilitatea cadourilor în limita unui salariu minim pe țară.

înregistrat următorii indici calitativi și numerici: 304 controale; de către procurori au fost pornite 20 de cauze penale; au fost înaintate: 109 sesizări privind lichidarea derogărilor de la lege, 13 recursuri, 15 cereri de chemare în judecată în valoare de 3.100.400 lei, au fost pornite 17 proceduri contravenționale. Prin urmare, activitatea extrajudiciară a Procuraturii contribuie indirect la prevenirea și combaterea fenomenului corupției, iar rezultatele obținute indică la necesitatea desfășurării în continuare a acesteia.

Măsurile realizate pe parcursul a 11 luni ale anului 2009 au fost orientate spre identificarea factorilor de risc față de corupție în cadrul organelor administrației publice centrale, întru contracararea birocratismului și formalismului, privind respectarea legislației cu privire la petiționare și a legislației în domeniul protecției drepturilor consumatorului.

Activitatea extrajudiciară a Procuraturii în acest sens a avut o deosebită importanță, dat fiind faptul că prin realizarea ei se anihilează factorii determinanți ai actului de corupție, aceasta constituind, totodată, o activitate de prevenire a fenomenului corupției. Astfel, un șir de controale au fost realizate în domeniile: atribuirii de către organele administrației publice a valorilor imobiliare; achizițiilor publice de mărfuri, lucrări și servicii; respectării legislației cu privire la petiționare și contracararea birocratismului în instituțiile publice; achitării drepturilor de import la trecerea mărfurilor peste frontiera vamală și achitării TVA la bugetul public; licențierii diferitelor genuri de activitate; autorizării și amplasării stațiilor de alimentare, a depozitelor de produse petroliere și gaze pe teritoriul Republicii Moldova; activității oficiilor de executare etc.

Combaterea corupției

Urmărirea penală. În perioada a 11 luni ale anului 2009, de către Procuratură și organele de urmărire penală ale MAI și CCCEC au fost pornite 22.392 de cauze penale, inclusiv 964 de cauze penale privind infracțiunile de corupție și conexe acestora.

Din numărul total al cauzelor penale înregistrate privind infracțiunile de corupție și conexe acestora, 502 cauze în privința a 556 persoane au fost expediate în instanța de judecată pentru examinare (inclusiv 26 de cauze privind comiterea infracțiunii de corupere pasivă, 23 de cauze privind comiterea infracțiunii de corupere activă, 70 de cauze privind comiterea infracțiunii de trafic de influență, 56 de cauze privind comiterea infracțiunii de abuz de serviciu și 66 de cauze privind comiterea infracțiunii de exces de putere și altele).

Delimitând sesizările privind infracțiunile de corupție și conexe acestora, recepționate de către organele de drept și cauzele penale pornite în baza lor, pentru 11 luni ale anului 2009 au fost înregistrate în total 3.400 de sesizări.

Comparativ, indicele numeric al activității organelor Procuraturii la examinarea sesizărilor despre infracțiunile de corupție și conexe acestora constituie 66,5% din numărul total al acestora, față de 33,5% pentru organele de urmărire penală, adică cu 33% mai mult. Aceasta reflectă faptul că încrederea societății civile în organele Procuraturii la examinarea cazurilor de corupție este comparativ mai mare cu cea față de organele MAI și CCCEC.

În funcție de domeniul de activitate a subiectului ale cărui acțiuni au fost reclamate ca fiind coruptibile, sesizările privind cazurile de corupție se divizează conform indicelui de realizare în diverse domenii de activitate a subiecților infracțiunii. Astfel, în rândurile administrației publice locale indicele variază la limita de 16,12%; pentru organele de drept – 14,26%, în cadrul Serviciului vamal – 8,7%; în sistemul Justiției – 18,7%; în rândurile colaboratorilor instituțiilor medico-sanitare publice – 7,98%; pentru angajații din sfera învățământului indicele este de 10,18% și, respectiv, în cadrul instituțiilor particulare – 24,06%.

De cele mai dese ori, persoana fizică indică că mita este extorcată de către funcționar pentru: urgentarea adoptării unei decizii – 37,9%; drept mulțumire pentru executarea atribuțiilor de serviciu – 37,5%; pentru a nu executa corespunzător obligațiile de serviciu – 13,2%; pentru îndeplinirea corespunzătoare a obligațiilor de serviciu – 11,4%.

Este îmbucurător faptul că prioritară motivație pentru sesizarea organelor de drept în cazurile de corupție este intoleranța față de actul de corupție și consecințele sale.

Întru eficientizarea activității de prevenire și combatere a corupției, la etapa urmăririi penale, pe parcursul anului au fost întreprinse un șir de acțiuni menite a depista și eradica factorii de risc și comportamentul coruptibil. Astfel, Procuratura a intervenit în acest proces prin înaintarea actelor de reacționare, realizarea controalelor asupra legalității înregistrării și examinării sesizărilor despre infracțiuni, efectuării în termene rezonabile a urmăririi penale, asupra legalității aplicării măsurilor preventive de constingere, precum și tragerii la răspundere disciplinară a persoanelor care au admis încălcări ale disciplinei executorii și de muncă.

Reprezentarea acuzării de stat

Cu toate că sînt depistate și documentate numeroase infracțiuni de corupție, în rezultat oricum nu se atestă o reacție negativă în societate față de crimele respective, corupția fiind în continuare considerată o problemă primordială.

O cauză a acestei situații este sancționarea neadecvată a persoanelor învinuite de comiterea actelor de corupție, fapt vehiculat des în societate.

Este de menționat că, deși statistica oficială nu poate da un răspuns complet la întrebarea *care-i nivelul corupției în țară?* (dat fiind faptul că infracțiunile de corupție sînt aproape insesizabile pentru organele de drept, reieșind din specificul acestor crime), datele statistice privind sentințele adoptate în cauzele de corupție și categoriile de pedepse aplicate constituie cel mai important criteriu de stabilire a eficienței măsurilor întreprinse de către organele de drept în vederea combaterii corupției.

Totodată, este de menționat că, analizînd gradul de coincidență a articolului învinuirii stabilit de procuror cu articolul condamnării stabilit în instanța de judecată, se atestă un fenomen pozitiv. Astfel, în aproximativ 10% din cazurile în care se pronunță o sentință de condamnare are loc recalificarea articolului învinuirii de către instanța de judecată, spre deosebire de perioada anilor precedenți, cînd nivelul respectiv depășea 60%.

Acest fapt a diminuat considerabil, cu circa 30%, cazurile de liberare a persoanei de răspundere penală cu tragere la răspundere contravențională, în corespundere cu prevederile art.55 din Codul penal.

Ca urmare a reprezentării acuzării de stat de către instanțele de judecată pe perioada a 11 luni ale anului 2009, pe cauzele penale despre corupție și conexe acestora au fost pronunțate 157 de sentințe, dintre care 24 de achitare și 28 de încetare.

Delimitînd categoriile de subiecți după funcțiile exercitate, în perioada anului 2009 au fost condamnați pentru comiterea infracțiunilor de corupție și conexe acestora 38 de colaboratori ai organelor de urmărire penală, 31 de oficiali publici, 6 colaboratori ai serviciului vamal și 94 de persoane din alte categorii.

Studiul categoriilor de pedepse aplicate în perioada raportată de către instanțele de judecată denotă că, în privința persoanelor învinuite de săvîrșirea infracțiunilor de corupție și conexe acestora, cea mai mare pondere o reprezintă pedepsele sub formă de amendă – 55 persoane, urmînd pedeapsa cu închisoare cu aplicarea art.90 din Codul penal – 14 persoane.

Analizînd sentințele adoptate pe cauzele penale de corupție și conexe acestora, se atestă mărirea indicelui numeric de aplicare a pedepsei sub formă de închisoare (inclusiv, în cumul cu pedeapsa amenzii) – au fost condamnate 17 persoane.

Pedeapsa complementară – privarea de dreptul de a exercita anumite funcții sau de a exercita anumite activități – a fost aplicată în privința a 42 de persoane.

O deficiență considerabilă la acest capitol este lipsa unei mediatizări a actului de justiție, și anume: a sentințelor pronunțate de către instanțele de judecată în cauzele de corupție, cu toate că etapa judiciară a procesului penal, spre deosebire de urmărirea penală, este una publică.

Neimplicarea mass-media și a societății civile la acest compartiment reduce din rezonanța și importanța actului de justiție în examinarea cazurilor de corupție, ceea ce dă posibilitate corpului judecătoresc să adopte sentințe de încetare a procesului penal cu aplicarea sancțiunilor contravenționale. Iar aceasta, în ultimă instanță, diminuează eforturile întreprinse de către organele de drept în domeniul combaterii corupției și favorizează tolerarea de către cetățeni a comportamentului coruptibil, determinîndu-i să renunțe la colaborarea cu organele de drept în vederea contracarării cazurilor de corupție.

Concluzii și recomandări

Întru realizarea eficace și oportună a activității de prevenire și combatere a corupției, diminuarea impactului acesteia asupra societății, se impune realizarea următoarelor măsuri și inițiative:

- 1) întărirea constrîngerilor instituționale prin: îmbunătățirea cadrului legislativ, asigurarea unui sistem juridic independent și eficient care să asigure restabilirea reputației sale în percepția publică, clarificarea statutului judecătorilor și al procurorilor;
- 2) consolidarea managementului sectorului public prin realizarea unor măsuri eficiente în domeniul reformării administrației publice, în toate componentele sale cu eliminarea intereselor departamentale și asigurarea unei reacționări adecvate instituționale la faptele coruptibile, cauzele și condițiile care le favorizează;
- 3) creșterea responsabilității politice prin asigurarea unui sistem mai transparent de luare a deciziilor de către funcționarii publici;
- 4) intensificarea activității pro-active a organelor de drept la depistarea cazurilor de corupție, inclusiv la nivel înalt, cu demascarea concomitentă a persoanelor corupte și a celor care urmăresc coruperea funcționarilor publici;
- 5) înlocuirea indicatorilor cantitativi cu cei calitativi prin accentuarea statisticilor referitor la sentințele pronunțate și categoriile de pedepse aplicate;
- 6) mediatizarea cauzelor de corupție pe parcursul întregului proces penal;
- 7) elaborarea unor programe de măsuri concrete întru instruirea societății civile în spiritul intoleranței față de manifestările fenomenului corupției și declarării actelor de corupție;
- 8) asigurarea unei independențe reale a organelor de drept implicate în investigarea nemijlocită a cazurilor de corupție;
- 9) încurajarea de către stat a participării societății civile în lupta împotriva corupției, inclusiv prin delegarea unor funcții precise în aplicarea Programului național de luptă împotriva corupției.

FORMAREA INIȚIALĂ

LANSAREA CURSULUI DE FORMARE INIȚIALĂ 2009

La 1 octombrie 2009, în sala de conferințe a Institutului Național al Justiției a avut loc lansarea festivă a cursului de instruire inițială și pregătire fundamentală la funcțiile de judecător și de procuror pentru cei 40 de audienți care au fost înmatriculați la Institut după aprobarea rezultatelor concursului de admitere 2009.

În cuvântul său de deschidere, Veaceslav DIDĂC, director executiv adjunct al INJ, a felicitat audienții cu prilejul începutului anului de studii, subliniind importanța acestor cursuri, care au ca obiectiv aprofundarea și consolidarea cunoștințelor teoretice dobândite pe parcursul studiilor în cadrul instituțiilor de învățământ superior de profil, relevând aspectul practic al acestora.

Valentin COVAL, șef Secție formare inițială, a familiarizat audienții cu drepturile și obligațiunile ce le revin, cu actele normative care reglementează activitatea Institutului, atrăgând atenția asupra faptelor care constituie abateri disciplinare și sancțiunile ce urmează a fi aplicate pentru comiterea lor.

De asemenea, audienții au luat cunoștință de organigrama Institutului, subdiviziunile lui structurale și atribuțiile acestora.

Ulterior, după lansarea cursului de formare inițială, candidații la funcția de judecător au avut o întâlnire cu Nicolae CLIMA, președintele Consiliului

Superior al Magistraturii, care a vorbit audienților despre unele aspecte privind inițierea în profesie, despre necesitatea unei pregătiri profesionale de calitate care ar permite absolvenților Institutului să exercite la nivelul cerut atribuțiile ce-i revin unui judecător, precum și despre necesitatea respectării cu strictețe a Codului de etică al judecătorilor.

Prezent la eveniment, Valeriu BOTNARI, adjunct al Procurorului General, a reiterat candidaților la funcția de procuror despre cerințele care se impun față de un procuror și calitățile profesionale de care el trebuie să dispună, precum și despre necesitatea respectării principiilor deontologice.

- **Masa rotundă *Arestul preventiv și prezumția nevinovăției* (23 octombrie).** Cei mai tineri audienți ai cursului de instruire inițială de la Institutul Național al Justiției (10 viitori judecători și 30 viitori procurori) au avut plăcuta ocazie să participe la o masă rotundă cu genericul „Arestul preventiv și prezumția nevinovăției”, organizată de Oficiul Consilierului Juridic al Ambasadei SUA în Moldova în parteneriat cu INJ.

Întrunirea a fost deschisă de Veaceslav DIDĂC, director executiv adjunct al INJ, care i-a prezentat pe invitații mesei rotunde: Sarah LUM, consilier juridic la Ambasada SUA în Moldova, Justo ARENAS, judecător magistrat superior, Districtul Puerto Rico (SUA) și Radu FOLTEA, consultant juridic, Ambasada SUA.

Discursul susținut de Justo ARENAS s-a axat pe problemele legate de disponerea aplicării arestului preventiv și privind necesitatea de a fi respectată prezumția nevinovăției persoanei bănuite la luarea acestei decizii, preceptele expuse fiind însoțite de exemple elocvente din propria practică judiciară. În cadrul mesei rotunde audienții au pus numeroase întrebări, la care au primit răspunsuri judicioase și exhaustive.

- **Atelier de lucru *Utilizarea eficientă a acordului de recunoaștere a vinovăției: bunele practici și proceduri* (18 noiembrie).** La acest atelier de lucru, organizat de către Ambasada SUA în Chișinău, au participat audienții anului I ai INJ.

Lucrările atelierului au fost coordonate de Sarah LUM, consilier juridic al Ambasadei SUA, John R. TUNHEIM, judecător în Districtul Minnesota (SUA), și de administrația INJ.

În cuvântul de salut, Eugenia FISITICAN, Director executiv al INJ, a menționat importanța evenimentului în activitatea instituției și în procesul de instruire a audienților.

Atelierul a avut drept scop aprofundarea cunoștințelor audienților în domeniul procedurilor speciale prevăzute de legislația de procedură penală, fiind specificat rolul judecătorului și al procurorului în cadrul procedurii de aplicare a acordului de recunoaștere a vinovăției.

În cadrul atelierului John R. TUNHEIM a ținut să informeze participanții despre evoluția institutului acordului de recunoaștere a vinovăției în SUA, tendințele pe plan internațional în acest domeniu și despre beneficiile acordului de recunoaștere a vinovăției în cadrul sistemului de justiție penală.

Audienții au avut posibilitatea să vizioneze o imprimare video a unei ședințe de judecată din SUA privind examinarea unei cauze penale în procedura acordului de recunoaștere a vinovăției, însoțită de explicațiile și comentariile de rigoare ale judecătorului John R. TUNHEIM.

Intervențiile audienților, diversele precizări și întrebări ale participanților la atelier denotă interesul sporit față de subiectul abordat și actualitatea acestuia.

Întrebările adresate experților internaționali au vizat aspecte precum:

- *Condițiile de inițiere și de încheiere a acordului de recunoaștere a vinovăției;*
- *Rolul judecătorului, procurorului și al avocatului în cadrul inițierii și încheierii acordului de recunoaștere a vinovăției;*
- *Particularitățile procedurii privind acordul de recunoaștere a vinovăției;*
- *Condițiile de aplicare a procedurii privind acordul de recunoaștere a vinovăției;*
- *Procedura de judecare a cauzelor penale în cazul încheierii acordului de recunoaștere a vinovăției etc.*

- **Curs de instruire inițială a candidaților la funcția de mediator (23 noiembrie – 4 decembrie).** Organizat în baza Curriculumului aprobat prin Hotărârea Consiliului INJ nr.1 din 03.10.2008, în coordonare cu Ministerul Justiției și cu asistența organizatorico-financiară a Proiectului PNUD Moldova „Consolidarea capacităților instituționale ale Institutului Național al Justiției”, pentru care au fost prevăzute 74 de ore. La deschidere au participat Tatiana COJOCARU, manager de proiect PNUD Moldova, Constantin BRAGOI, șef al Departamentului Administrare Judecătorească al Ministerului Justiției, Marcel BURLACU, președinte al Consiliului de Mediere.

Sesiunea a fost inaugurată printr-un cuvânt de salut adresat audiențelor de către Valentin COVAL, șef Secție instruire inițială a INJ, care a ținut să sublinieze că medierea a devenit o realitate în sistemul de justiție al statelor cu o democrație avansată și constituie una din principalele metode alternative de soluționare a conflictelor. Respectând principiile fundamentale ale procedurii de mediere, axate pe caracterul voluntar și pe conceptele de neutralitate, imparțialitate și confidențialitate, prin mediere pot fi soluționate numeroase tipuri de conflicte specifice raporturilor ce țin de diferite ramuri ale dreptului. De menționat că INJ are deja acumulată

experiență în domeniul instruirii inițiale a candidaților la funcția de mediator. Astfel, pe parcursul anului 2008 în perioadele 6-17 și 20-31 octombrie au urmat cursurile respective 64 persoane.

În cadrul cursului au fost puse în discuție aspecte importante ale activității viitorilor mediatori, printre care:

- *Poziționarea medierii în spectrul metodelor de soluționare a disputelor (arbitraj, litigiu etc.);*
- *Deontologia profesională a mediatorului și construcția paradigmei profesionale;*
- *Cadrul juridic al medierii;*
- *Conflictul: dinamica lui, identificarea cauzelor conflictului și metodele de soluționare a acestuia;*
- *Etapele procesului de mediere;*
- *Metode, abilități și tehnici de mediere;*
- *Medierea în cauzele penale, civile, în domeniile fiscal și familial;*
- *Comunicarea persuasivă în activitatea mediatorului;*
- *Autocunoașterea și perfecționarea continuă a mediatorului;*
- *Monitorizarea (supervizarea) procesului de mediere.*

Studiile au finisat cu un examen de capacitate, care a cuprins o probă scrisă prin rezolvarea unui test teoretic multidiscplinar, incluzând întrebări din toate temele studiate pe parcurs.

Cursul a fost audiat de cei 30 de candidați la funcția de mediator, admiși la INJ prin Ordinul Directorului executiv nr.410/A din 19.XI.2009.

- **Întrunirea audiențelor INJ cu experții Consiliului Europei (11 decembrie).** La INJ a avut loc întrunirea audiențelor torentului III, candidați la funcțiile de judecător și de procuror, cu experții Consiliului Europei Carsten MAHNKE, Knut PETERSEN și Peter PÄLLIN, invitați la seminarul „Întocmirea hotărârilor și deciziilor judecătorești în conformitate cu principiile Curții Europene a Drepturilor Omului și bunele practici europene”.

Participanții la seminar au fost salutați de Eugenia FISTICAN, Director executiv al INJ.

La întrunire au luat parte și Dumitru VISTERNICIAN, judecător la Curtea Supremă de Justiție, formator INJ, numit recent Președinte al Consiliului Superior al Magistraturii, Anastasia PASCARI, judecător la Curtea Supremă de Justiție, formator INJ, Dumitru ROMAN, doctor în drept, conferențiar universitar la USM, formator INJ, Valentin COVAL, șef Secție instruire inițială, și Iulia GORBATENCO, șef Secție didactico-metodică, cercetări științifice și legislație.

Seminarul a decurs într-o atmosferă cordială, audienții manifestând un interes sporit față de practicile europene ce vizează: • *Executarea hotărârilor judecătorești;* • *imunitatea judecătorului în Germania;* • *Aplicarea sancțiunilor disciplinare judecătorilor în Germania;* • *Ierarhia în cadrul organelor procuraturii din Estonia.*

Experții au comentat pe larg procedurile de întocmire a hotărârilor și deciziilor judecătorești, caracterizând sistemul judiciar de la ei din țară.

REZULTATELE EVALUĂRII STAGIULUI DE PRACTICĂ A AUDIENȚILOR INSTITUTULUI NAȚIONAL AL JUSTIȚIEI

Instruirea practică a audienților INJ este parte componentă a procesului de instruire și se realizează în scopul aprofundării cunoștințelor teoretice și al formării deprinderilor practice în pregătirea de specialitate.

Evaluarea stagiului de practică are drept scop verificarea aplicabilității cunoștințelor teoretice însușite în cadrul programului de instruire inițială, precum și a competențelor dobândite de audienții INJ pe parcursul stagiului de practică în cadrul instituțiilor bază – procuraturile de sector și judecătoriile din mun. Chișinău.

Evaluarea s-a desfășurat în conformitate cu Legea privind Institutul Național al Justiției, nr.152-XVI din 08.06.2006, Regulamentul cu privire la organizarea și desfășurarea stagiului de practică a audienților Institutului Național al Justiției care candidează la funcțiile de judecător și de procuror, aprobat prin Hotărârea Consiliului INJ nr.7/5 din 26 iunie 2009 și în baza curriculumelor stagiilor de practică pentru formarea inițială a candidaților la funcțiile de judecător și de procuror, aprobate prin Hotărârea Consiliului INJ nr.4 din 27.06.2008.

În vederea executării prevederilor respective, organizării, desfășurării și evaluării stagiului de practică, Directorul executiv al INJ a emis la 16 decembrie 2009 Ordinul nr.425/A, prin care a fost aprobată componența Comisiei pentru evaluarea stagiului de practică a audienților Institutului Național al Justiției care candidează la funcțiile de judecător și de procuror:

- președinte – Liubovi BRÎNZA, șef Direcție instruire și cercetare, judecător detașat;
- membri – Valeriu DIACONU, șef al Aparatului Procurorului General; Aliona DANILOV, vicepreședinte al Judecătoriei Buiucani; Valentin COVAL, șef Secție formare inițială, procuror detașat; Veaceslav MARTÎNENCO, consultant în Secția formare inițială.

La numirea persoanelor menționate au fost luate în considerație propunerile Procuraturii Generale și ale Consiliului Superior al Magistraturii, precum și practica îndelungată de activitate a acestora în instanțele judecătorești și în organele Procuraturii, participarea la organizarea, desfășurarea și monitorizarea stagiului de practică etc.

Prin același ordin a fost aprobat și graficul de evaluare a stagiului de practică – 21-28 decembrie 2009.

Examenul de evaluare a stagiului de practică s-a desfășurat cu prezența obligatorie a audienților stagiași și a conducătorilor stagiilor de practică din cadrul instituțiilor de bază la care au fost repartizați stagiașii.

Tutorii stagiului de practică au prezentat referințe cu privire la activitatea practică a fiecărui audient.

În conformitate cu pct.18 al Regulamentului cu privire la organizarea și desfășurarea stagiului de practică a audienților Institutului Național al Justiției care candidează la funcțiile de judecător și de procuror, la evaluarea curentă a stagiului de practică s-a ținut cont de:

- a) organizarea și realizarea sarcinilor programate pentru fiecare etapă în termenele stabilite;
- b) nivelul și calitatea executării sau coordonării activităților consemnate în program cu conducătorul stagiului de practică;
- c) calitatea completării zilnice a compartimentelor din Agenda stagiului de practică;
- d) nivelul de participare la diverse activități și proiecte de dezvoltare a unității-bază la care a fost repartizat audientul;

- e) calitatea întocmirii actelor procedurale în funcție de domeniul de formare profesională;
- f) respectarea programului de muncă stabilit, conformarea regulilor de ordine interioară din cadrul instituției unde își desfășoară practica și comportamentul profesional al audientului în perioada realizării stagiului de practică.

De rînd cu nivelul competențelor profesionale formate și al cunoașterii legislației din domeniu, de către membrii Comisiei nu au fost trecute cu atenția și astfel de criterii, inclusiv cu caracter personal, cum ar fi:

- eficiență – calitatea îndeplinirii de către audient a sarcinilor delegate;
- tipul de personalitate – trăsături de personalitate și de comportament: are o gândire logică, este proactiv, deschis, își controlează propriul comportament în situații critice, își cunoaște propriile puncte tari și slabe, lucrează asupra înlăturării deficiențelor constatate;
- abilitați de organizare – respectarea programului de lucru stabilit și conformarea regulilor de ordine interioară în cadrul instituției unde își desfășoară practica, relevanța activităților desfășurate, realizarea obiectivelor preconizate pentru fiecare etapă în limitele termenelor stabilite;
- comunicare – modalitatea de integrare a audientului în colectiv, relațiile cu tutorele și cu ceilalți membri ai echipei;
- inițiativă – ideile, propunerile și sugestiile de îmbunătățire a activității desfășurate.

La evaluarea finală a stagiului de practică au fost verificate și notificate obiectivele specificate *supra* la lit.a)-f).

Nota finală la examen este formată din media notelor acumulate pentru fiecare obiectiv menționat.

La evaluarea finală a stagiului de practică a fost luată în considerație referința conducătorului stagiului de practică, evaluările curente și modul în care audientul a reacționat la ele, precum și modul de susținere de către audienți a raportului de practică în fața Comisiei de evaluare.

Rezultatele evaluării stagiului de practică denotă că audienții INJ au manifestat o pregătire teoretică bună, care le va permite pe viitor să exercite cu succes funcțiile de judecător și de procuror, fapt confirmat și de conducătorii stagiului de practică.

În acest context, merită a fi apreciată la nivel înalt activitatea desfășurată pe parcursul stagiului de practică de către audienții: CUCERESCU Ana, MOLCIANOVA Tatiana, COJOCARU Corina, IALANJI Arina, CROITOR Dorina, CARAGHERGHI Mariana, TROFIMOV Serghei, BEȘELEA Eugeniu, CHIPĂRUȘ Mihail, CIOBANU Valentina, GHERGHIANU Ana, SÎRBU Natalia, BALAN Eugen, CHERPEC Mariana, DOROFTEI Natalia, GALBEN Alexandru, VÎRLAN Mariana, DEMCIUCIN Igor, PROCA Mihai, SAJIN Olesea, VIȚU Svetlana care au prezentat cunoștințe teoretice temeinice, avînd formate și abilități practice.

Este îmbucurător faptul că conducătorii stagiului de practică au menționat o pregătire teoretică adecvată a tuturor audienților Institutului, iar în unele cazuri ei au prezentat propuneri ca, după absolvirea INJ, unii audienți să fie numiți în instanța de judecată sau în procuratura pe care o reprezintă (în cazul locurilor vacante), ceea ce, în opinia membrilor Comisiei, reprezintă un merit deosebit al acestor audienți.

După evaluarea rezultatelor stagiului de practică, la 28 decembrie 2009 a fost organizată o conferință de totalizare a rezultatelor practicii de specialitate, la care au participat membrii Comisiei și audienții INJ. În cadrul acesteia au fost expuse succesele audienților, problemele cu care s-au confruntat și soluțiile necesare ameliorării stagiilor de practică.

FORMAREA CONTINUĂ *

CONSILIUL INSTITUTULUI NAȚIONAL AL JUSTIȚIEI
DIN REPUBLICA MOLDOVA

СОВЕТ НАЦИОНАЛЬНОГО ИНСТИТУТА ЮСТИЦИИ
РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА

*Coordonat
cu CSM, PG și MJ*

*Aprobat
prin Hotărîrea Consiliului INJ
nr.7/7 din 26 iunie 2009*

*Modificat și completat
prin Hotărîrea Consiliului INJ
nr.12\4 din 13 noiembrie 2009*

PROGRAM de formare continuă pentru semestrul II al anului 2009

Nr. crt.	Perioada	Denumirea activității	Categoria de participanți	Numărul de participanți	Responsabil de detașare/delegare	Responsabil de organizare
1.	21 iulie	<i>Masă rotundă</i> „Elaborarea și discutarea programului de studii privind formarea profesională a grefierilor”	Formatorii care au elaborat Curricula pentru grefieri	10		INJ, CoE
2.	24-25 august	<i>Masă rotundă</i> „Acordarea asistenței în elaborarea și implementarea noului program de studii pentru formarea profesională a personalului judiciar”	Formatorii care au elaborat Curricula pentru grefieri	10		INJ, CoE
3.	15-16 septembrie, 18 noiembrie	<i>Seminar</i> „Aspecte de implementare a Legii nr. 45 pentru prevenirea și combaterea violenței în familie”	Judecători Procurori Avocați (din r-urile Șoldănești, Rezina, Anenii Noi, Vulcănești, Grigoriopol, Căușeni)	63	CSM, PG ABA/ROLI USAID	INJ, ABA/ROLI USAID
4.	17,18, 24,25 septembrie	<i>Curs de instruire</i> „Cheltuieli de executare”	Executori judecătorești	120	DE	INJ, DE ABA/ROLI USAID
5.	21, 23, 25 septembrie	<i>Seminar zonal</i> „Arestul preventiv” (Bălți, Chișinău, Cahul)	Judecători de instrucție	40	CSM	INJ, CSM, NORLAM
6.	28-30 septembrie	<i>Seminar</i> „Tranziția practicilor judiciare din Moldova spre standardele europene”	Judecători	20	CSM	INJ, CSM, NORLAM
7.	6-8, 13-15, 20-22, 27-29 octombrie	<i>Curs de instruire</i> „Procurorul și judecătorul în sistemul justiției juvenile”	Judecători Procurori	104	CSM, PG	INJ, UNICEF
8.	14-15 octombrie 23-24 noiembrie	<i>Seminar</i> „Motivarea sentințelor”	Judecători	20	CSM	INJ, CSM, NORLAM
9.	19-20 octombrie	<i>Seminar zonal</i> „Principiile drepturilor omului și arestul preventiv” (Chișinău, INJ)	Procurori	10	PG	INJ, PG, NORLAM

Nr. crt.	Perioada	Denumirea activității	Categoria de participanți	Numărul de participanți	Responsabil de detașare/delegare	Responsabil de organizare
10.	21,22 octombrie	<i>Atelier de lucru</i> „Arestul preventiv: aplicarea legislației Republicii Moldova sub aspectul standardelor și principiilor internaționale de bază”	Judecători Procurori Avocați	42	CSM, PG	INJ, Ambasada SUA
11.	29-30 octombrie 2-3 noiembrie	<i>Seminar</i> „Eficiența procesului de judecată” – Interacțiunea procurorului, avocatului și judecătorului privind asigurarea examinării eficiente a cauzelor penale	Judecători Procurori Avocați	63	CSM, PG, BA	INJ, CSM, PG, BA, NORLAM
12.	4-5 noiembrie	<i>Curs de instruire</i> „Dezvoltarea colaborării sistemului penitenciar și a serviciului de probațiune”	Colaboratori ai DIP, Colaboratori ai Serviciului de Probațiune DE	15/15	DIP, DE	INJ, UNICEF, DIP, DE
13.	4-6 noiembrie	<i>Seminar</i> „Tranziția practicilor judiciare din Moldova spre standardele europene”	Judecători	20	CSM	INJ, CSM, NORLAM
14.	10-12 noiembrie 24-26 noiembrie	<i>Curs de instruire</i> „Formare formatori în domeniul justiției juvenile”	Judecători Procurori	12	CSM, PG	INJ, UNICEF
15.	16,17 noiembrie	<i>Atelier de lucru</i> „Utilizarea eficientă a acordului de recunoaștere a vinovăției: bunele practici și proceduri”	Judecători Procurori Avocați	60	CSM, PG	INJ, Ambasada SUA
16.	18, 19 noiembrie	<i>Seminar</i> „Asistența juridică internațională în materie penală”	Judecători Procurori	60	CSM PG	INJ, CSM, PG, ERA, Luxemburg
17.	23-24 noiembrie	<i>Seminar</i> „Motivarea sentințelor”	Judecători	10	CSM	INJ, CSM, NORLAM
18.	30 noiembrie 3,10,14 decembrie	<i>Curs de instruire</i> „Etica procurorului”	Procurori	100	PG	INJ, NORLAM
19.	2-4 decembrie	<i>Curs de instruire</i> „Identificarea celor mai eficiente metode de predare și elaborarea unui suport de curs”	Formatori INJ	24	CSM	INJ, CSM, ABA/ROLI, USAID
20.	8-10, 11 decembrie	<i>Curs de instruire</i> „Principiile de bază ale investigării crimelelor cibernetice”	Procurori Ofițeri de urmărire penală (MAI)	36	PG	INJ, Ambasada SUA
21.	10-11 decembrie	<i>Seminar</i> „Întocmirea și redactarea hotărârilor și a deciziilor judecătorești în dosarele civile”	Formatori INJ (judecători)	15	CSM	INJ, Programul Comun
22.	15, 16 decembrie	<i>Atelier de lucru</i> „Evaluarea performanțelor profesionale ale funcționarilor publici”	Colaboratorii instanțelor judecătorești (serviciul resurse umane)	60	CSM	INJ, CSM ABA/ROLI, USAID
În total		42 activități		920		

Lista de abrevieri:

INJ – Institutul Național al Justiției	NORLAM – Misiunea Norvegiană de Experti pentru Promovarea Supremației Legii în Moldova
CSM – Consiliul Superior al Magistraturii	CoE – Consiliul Europei
PG – Procuratura Generală	USAID – Agenția Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională
DE – Departamentul de executare	ERA – Academia de Drept European
DIP – Departamentul Instituției Penitenciare	UNICEF – Fondul Națiunilor Unite pentru Copii
BA – Baroul Avocaților	
ABA/ROLI – Asociația Avocaților Americani „Inițiativa pentru Supremația Legii”	

În perioada **octombrie – decembrie 2009** au avut loc următoarele activități:

- **Curs de instruire *Procurorul și judecătorul în sistemul justiției juvenile* (6-8, 13-15, 20-22, 27-29 octombrie).** Organizat de Institutul Național al Justiției, cu suportul financiar al Fondului Națiunilor Unite pentru Copii (UNICEF).

Participanții la cursul de instruire au fost salutați de Veaceslav DIDĂC, director executiv adjunct al INJ, și Sorin HANGANU, coordonator de proiecte în domeniul Protecția Copilului (UNICEF Moldova).

La buna desfășurare a acestui eveniment au contribuit reprezentanți ai Procuraturii Generale: Eugen RUSU, șef Secție analiză, prognoză și elaborări, formator național în domeniul justiției juvenile, Iurie PEREVOZNIC, procuror, șef adjunct al Secției investigații financiar-economice și protecția drepturilor omului, Vladimir HOLBAN, șef Direcție judiciar-penală, Ludmila ALEXEI, procuror, Secția investigații financiar-economice și protecția drepturilor omului, Viorel CIOBANU, procuror, șef adjunct al Secției prevenire și combatere a traficului de ființe umane, formator național în domeniul justiției juvenile, *precum și*: Raisa BOTEZATU, vicepreședinte al Curții Supreme de Justiție, formator național în domeniul justiției juvenile, Valeria ȘTERBEȚ, judecător la Curtea Constituțională, formator național în domeniul justiției juvenile, Tatiana CATANĂ, avocat, Lidia GORCEAG, psiholog, Ana RACU, șef Direcție relații cu publicul și mass-media, Departamentul Instituții Penitenciare. În atenția participanților au fost aduse probleme vizând sistemul justiției juvenile atât sub aspectul reglementărilor naționale și internaționale, cât și sub aspect procesual.

Au fost puse în discuție mai multe subiecte, precum: • *Standarde și reglementări internaționale privind justiția juvenilă*; • *Justiția juvenilă: reglementări naționale*; • *Legislația procesual penală și conformitatea acesteia cu standardele internaționale*; • *Urmărirea penală în cazurile în care sînt implicați minorii*; • *Particularitățile judecării cauzelor penale în care sînt implicați minorii*; • *Justiția restaurativă în privința minorilor*; • *Stabilirea pedepsei minorilor. Principiul proporționalității*; • *Audierea minorului în conflict cu legea: particularități și cerințe sociale*; • *Copilul – victimă în cadrul procesului penal*; • *Particularitățile cognitive comportamentale ale minorilor*; • *Particularitățile tactic-psihologice ale interogării minorilor*; • *Particularitățile întreținerii minorilor în instituțiile penitenciare*.

Agenda a cuprins și vizite de documentare la instituția penitenciară nr.13, în cadrul cărora participanții au luat cunoștință de condițiile de întreținere a minorilor în penitenciare.

La finele întrunirii, participanților le-au fost înmîinate certificate care confirmă participarea acestora la cursul de instruire.

- **Atelier de lucru *Arestul preventiv: aplicarea legislației Republicii Moldova sub aspectul standardelor și principiilor internaționale de bază* (21-22 octombrie).** Întru realizarea prevederilor art.9 al Hotărârii Parlamentului Republicii Moldova pe marginea audierilor referitoare la Hotărârile Curții Europene a Drepturilor Omului cu privire la Republica Moldova, executarea acestora și prevenirea încălcării drepturilor omului și a libertăților fundamentale, nr.72-XVI din 28.03.2008, Institutul Național al Justiției, a organizat, în perioada 21-22 octombrie, cu suportul financiar al Ambasadei SUA în Moldova și al ABA/ROLI Moldova, două ateliere de formare a abilităților profesionale.

La lucrările atelierelor a participat un grup reprezentativ de judecători, procurori și avocați, persoane care contribuie la înfăptuirea justiției în domeniul apărării și garantării drepturilor omului, ghidați de formatori cu experiență – Justo ARENAS, judecător magistrat superior (Districtul Puerto Rico), Raisa BOTEZATU, vicepreședinte al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, președinte al Colegiului penal, Ruslan POPOV, procuror, șef Secție control al urmăririi penale (Procuratura Generală a Republicii Moldova). Lucrările atelierelor au fost deschise de Eugenia FISTICAN, Director executiv al INJ, cei prezenți fiind salutați și de Sarah LUM, consilier juridic la Ambasada SUA în Moldova, Kathy LADUN, director interimar al ABA/ROLI Moldova.

- **Curs de instruire *Dezvoltarea colaborării sistemului penitenciar și a serviciului de probațiune* (4-5 noiembrie).** Organizat de INJ în cadrul Proiectului „Reforma sistemului de justiție juvenilă în Moldova”, implementat cu suportul financiar al Agenției Suedeze pentru Dezvoltare Internațională în parteneriat cu Departamentul de executare, cu Departamentul Instituțiilor Penitenciare și cu UNICEF-MOLDOVA. La acest curs de instruire au participat 30 de specialiști în domeniul probațiunii și al sistemului penitenciar.

Participanții au fost salutați de Ecaterina POPA, șef Secție instruire continuă, INJ, Sorin HANGANU, coordonator de proiecte privind Protecția Copilului (UNICEF Moldova), și Valeriu DEVDEREA, director al Departamentului de executare.

Sesiunile de instruire au fost susținute de formatori cu experiență în domeniu: Igor CEPRAGA, șef Direcție activitate educativă, psihologică și asistență socială, Vladimir POPA, Direcția probațiune (Departamentul de executare), și Victor ZAHARIA, șef Direcție probațiune și reformă instituțională (IRP).

Activitățile didactice s-au realizat prin prelegeri, studii de caz, chestionare, lucrul în grup, asalt de idei, prezentări PowerPoint – toate menite să aprofundeze competențele și să perfecționeze abilitățile audiențelor. Pentru documentare și aplicații practice audienții au întreprins o vizită la instituția penitenciară nr.9, Pruncul.

Sesiunile de formare s-au axat pe următoarele subiecte: • *pregătirea deținuților minori pentru liberare din detenție*; • *programe de pregătire pentru liberare, implementate în penitenciare*; • *domenii de colaborare cu diferite organizații guvernamentale și nonguvernamentale în vederea resocializării deținuților minori*; • *mecanismul de conlucrare între sistemul penitenciar și serviciul de probațiune la faza prezentențială prin întocmirea referatelor de evaluare în privința copiilor aflați în arest preventiv*; • *adaptarea socială a persoanelor liberate din detenție (liberați condiționat, liberați în termen, liberați prin aplicarea Legii cu privire la amnistie)*; • *specificul activității în privința copiilor în conflict cu legea*; • *mecanismul de conlucrare între autoritățile implicate în procesul de adaptare socială*; • *cooperarea, în scopul reintegrării sociale post-detenție, în reglementări și practici internaționale*; • *parteneriate durabile în reintegrarea socială post-detenție a copiilor aflați în conflict cu legea*.

• *specificul activității în privința copiilor în conflict cu legea*; • *mecanismul de conlucrare între autoritățile implicate în procesul de adaptare socială*; • *cooperarea, în scopul reintegrării sociale post-detenție, în reglementări și practici internaționale*; • *parteneriate durabile în reintegrarea socială post-detenție a copiilor aflați în conflict cu legea*.

Seminarul a finalizat cu evaluarea rezultatelor activității și înmînarea certificatelor care confirmă participarea la cursul de instruire.

- **Atelier de lucru *Utilizarea eficientă a acordului de recunoaștere a vinovăției: bunele practici și proceduri* (16, 17 noiembrie).** Timp de două zile, la INJ a activat atelierul de lucru pentru dezvoltarea abilităților profesionale de aplicare a acordului de recunoaștere a vinovăției, organizat de Oficiul Consilierului Juridic al Ambasadei SUA în Republica Moldova, Institutul Național al Justiției și de Biroul din Republica Moldova al Asociației Avocaților Americani „Inițiativa pentru Supremația Legii”, la care au participat judecători, procurori și avocați – audienții ai cursurilor de formare continuă.

Participanții au fost salutați de Eugenia FISTICAN, Director executiv al INJ, Sarah LUM, consilier juridic în Ambasada SUA în Republica Moldova, și Kathy LADUN, director interimar al ABA/ROLI Moldova.

Lucrările atelierului au fost coordonate de John R. TUNHEIM, judecător (Districtul Minnesota), Stephen SINNOTT, procuror interimar (Districtul de Vest al statului Wisconsin), și Vladimir HOLBAN, procuror în Procuratura Generală a Republicii Moldova. Printre subiectele abordate se enumeră: • *evoluția institutului acordului de recunoaștere a vinovăției în SUA și tendințele internaționale curente*; • *beneficiile acordului de recunoaștere a vinovăției în cadrul sistemului de justiție penală și posibilele probleme*;

- *procedura și practicile acordului de recunoaștere a vinovăției, așa cum funcționează acest institut în SUA*;
- *prezentarea legislației moldovenești ce guvernează practica și procedurile acordului de recunoaștere a vinovăției*;
- *prezentarea gradului de utilizare a acordului de recunoaștere a vinovăției în cadrul sistemului de justiție penală a Republicii Moldova.*

Demonstrațiile video, activitatea în grup, simulările ședințelor de judecată – toate au avut menirea de a eficientiza lucrările atelierului.

- **Curs de instruire *Asistența juridică internațională în materie penală* (17-18 noiembrie).** Destinat judecătorilor și procurorilor, cursul a fost organizat de INJ, în parteneriat cu Academia de Drept European Trier și cu sprijinul financiar al Guvernului Marelui Ducat de Luxemburg.

Cuvînt de salut participanților au adresat Veaceslav DIDĂC, director executiv adjunct al INJ, și dr. Malte BEYER, manager, ERA.

La prima sesiune, Raisa BOTEZATU, judecător, vicepreședinte al Curții Supreme de Justiție, președinte al Colegiului penal al CSJ, le-a vorbit audienților despre importanța cooperării internaționale în materie penală (statistica asistenței, efectuată de autoritățile Republicii Moldova în 2008), despre cadrul legislativ în materie de cooperare internațională, despre competențele diferitelor autorități în domeniul cooperării internaționale etc.

Diana ROTUNDU, procuror, șef adjunct al Secției cooperare internațională și integrare europeană (Procuratura Generală), a dezvoltat subiectul ce vizează solicitarea și aplicarea dovezilor din străinătate (formatul cererii rogatorii, forme utilizate în Republica Moldova; instrumentele oferite de Rețeaua Judiciară Europeană; reguli privind introducerea dovezilor din străinătate în procedurile naționale ale Republicii Moldova; criteriile și condițiile de prezentare a depozițiilor martorilor într-un proces penal etc.).

Carolina VIDRAȘCU, procuror, Secția control ierarhic superior și asistență metodică (Procuratura Generală), și-a axat discursul pe următoarele aspecte: coordonarea neformală a anchetei în cauze transnaționale de crimă organizată: exemple practice; identificarea instanței competente și soluționarea conflictelor de jurisdicție; consecințele principiului *non bis in idem*, aplicat la judecarea diferitelor aspecte ale fenomenelor majore de crimă organizată în diferite jurisdicții.

Extradarea, transferul prizonierilor condamnați și transferul temporar al persoanelor deținute în vederea înfățișării ca martori într-o țară străină (competențele diferitelor autorități, condițiile și problemele procedurale) au fost subiectele elucidate de Sergiu VASILIU, procuror, șef adjunct interimar al Secției judiciar-penale (Procuratura Generală).

- **Curs de instruire *Etica procurorului* (30 noiembrie și 3, 10, 14 decembrie).** Organizat de INJ în colaborare cu NORLAM și Procuratura Generală. În cuvîntul de deschidere, participanții la curs au fost salutați de Veaceslav DIDĂC, director executiv adjunct al INJ, și Bjorn LARSEN, expert NORLAM, procuror. Moderatorii Britt MELING și Bjorn LARSEN, experți NORLAM, procurori, au pus în corelație standardele deontologice internaționale și cele prevăzute în legislația Republicii Moldova. În continuare au fost specificate principiile de imparțialitate, independență și obiectivitate în procesul urmăririi penale și în procesul de judecată.

Despre etica procurorului din punctul de vedere al unui judecător la toate etapele procesului penal și despre interacțiunea și cooperarea cu avocatul apărării au vorbit moderatorii Ivar SVENDSGAARD, expert NORLAM, judecător, și Helle GULSETH, expert NORLAM, avocat.

Moderatorul Victor ABABII, procuror, șef Secție securitatea internă (Procuratura Generală), formator INJ, a vorbit despre standardele eticii procurorului în timpul și în afara orelor de serviciu.

De această instruire și de materialele adiționale oferite la curs au beneficiat 100 de procurori din toată republica, care, la final, au primit certificate de participare.

- **Curs avansat *Principiile de bază ale investigării crimelor cibernetice* (8–10, 11 decembrie).** Acest curs avansat de formare continuă a fost organizat de INJ, în parteneriat cu Oficiul Consilierului Juridic al Ambasadei SUA în Republica Moldova și cu Programul Internațional de Instruire și Asistență în Materie de Anchete Penale al Departamentului de Justiție al SUA. În perioada 8-10 decembrie, la acest curs au participat 18 procurori și ofițeri de urmărire penală, la 11 decembrie în procesul de instruire fiind inclus același număr de 18 procurori.

În cuvîntul de deschidere, Eugenia FISITICAN, Director executiv al INJ, a menționat actualitatea și necesitatea unui asemenea curs, dat fiind că investigarea crimelor cibernetice prezintă o serie de particularități care o diferențiază în mod fundamental de alte tipuri de investigații. Aceasta presupune utilizarea metodelor științifice de asigurare, colectare, validare, identificare, analiză, interpretare, documentare și prezentare a probelor de factură digitală, obținute din surse de natură informatică în scopul de a facilita descoperirea adevărului în cadrul procesului penal.

Participanții au fost salutați de Daniel ARICH, adjunctul Atașatului Regional pe Securitate, Ambasada SUA în Republica Moldova.

Pe parcursul instruirii, moderatorii Ronald SMALLEY, agent special în Echipa Interdepartamentală de Combateră a Crimelor Electronice (Serviciul Secret al SUA), și Ryan D. PITTMAN, agent special în Unitatea Investigății ale Crimelor Informaționale (Direcția de Urmărire Penală a Armatei SUA), au abordat următoarele subiecte:

- *Investigarea crimelor informaționale;*
- *Rețelele computerizate;*
- *Investigarea rețelelor computerizate / mijloace;*
- *Investigații email;*
- *Rețele Wireless;*
- *Acțiuni de hacking;*
- *Crimele informaționale;*
- *Percheziția, ridicarea și punerea sub sechestru – experiența SUA.*

În acest context, Veaceslav SOLTAN, procuror în Procuratura Generală a Republicii Moldova, a tratat unele probleme privind: *Reglementarea crimelor informaționale în legislația Republicii Moldova; Crimele informaționale; Percheziția, ridicarea și punerea sub sechestru – experiența Republicii Moldova.*

Cursul a finalizat cu înmînarea certificatelor de participare.

□ **Seminar *Întocmirea și redactarea hotărîrilor și a deciziilor judecătorești în dosarele civile* (10 decembrie).**

În sala de conferințe a Institutului Național al Justiției și-a desfășurat lucrările seminarul privind întocmirea hotărîrilor și a deciziilor judecătorești în conformitate cu principiile Curții Europene a Drepturilor Omului și bunele practici europene.

Întrunirea a fost organizată de către Directoratul General pentru Drepturile Omului și Afaceri Juridice al Consiliului Europei, în cooperare cu Institutul Național al Justiției și cu suportul financiar al Comisiei Europene și al Consiliului Europei.

Participanții la seminar – judecători și formatori ai INJ – au fost salutați de Eugenia FISTICAN, Director executiv al INJ, și de Carsten MAHNKE, expert rezident al Consiliului Europei.

Moderatorii Knut PETERSEN, expert al Consiliului Europei, judecător (Germania), și Peter PÄLLIN, expert al Consiliului Europei, judecător (Estonia), au prezentat subiecte ce vizează *diferite tipuri de hotărîri și funcțiile acestora în sistemul german și în cel estonian; comparația lor cu sistemul național al Republicii Moldova; structura și cuprinsul hotărîrilor în domeniul civil în Germania și în Estonia; lucrul cu cererile părților / plauzibilitatea argumentelor; sistemul de pretenții și apărare în domeniul dreptului civil material în Germania și efectele acestuia asupra procedurii civile – întemeierea pretențiilor și apărării și tehnica prezentării acestora; structura argumentării juridice (silogism).* Experții Consiliului Europei s-au declarat mulțumiți și onorați să discute cu judecătorii Curții Supreme de Justiție din Republica Moldova.

Seminarul a finalizat cu înmînarea certificatelor de participare.

- **Ateliere de lucru *Evaluarea performanțelor profesionale ale funcționarilor publici* (15, 16 decembrie).** Atelierele de instruire au avut drept scop explorarea viziunii privind principiile de bază ale managementului și evaluarea performanțelor profesionale ale funcționarilor publici, care activează în sistemul judecătoresc.

Participanții – funcționari publici, responsabili de resursele umane din cadrul instanțelor de judecată, au fost salutați de Eugenia FISTICAN, Director executiv al INJ, de Dumitru VISTERNICIAN, președinte al Consiliului Superior al Magistraturii, de Oleg EFRIM, viceministru al Justiției, și de Liubovi BRÎNZA, șef Direcție instruire și cercetare, INJ, care au relevat oportunitatea organizării atelierelor de instruire în vederea aplicării noului cadru legislativ prevăzut de *Regulamentul cu privire la evaluarea performanțelor profesionale ale funcționarilor publici*. Totodată, au fost aduse sincere mulțumiri Asociației Avocaților Americani „Inițiativa pentru Supremația Legii”, Biroul din Moldova (ABA/ROLI), și Agenției Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională (USAID) pentru suportul financiar acordat la organizarea instruirii privind această tematică.

Formatorii Aurelia ȚEPORDEI, consultant principal, și Elena LEVINȚA-PERCIUN, consultant local, Direcția politica de cadre (Cancelaria de Stat), au organizat activități de instruire, axate pe următoarele subiecte: • *Cadrul legal privind evaluarea performanțelor profesionale ale funcționarilor publici*; • *Structura regulamentului de evaluare a performanțelor*; • *Deciziile luate în baza rezultatelor evaluării*; • *Factorii implicați în evaluarea performanțelor profesionale ale funcționarilor publici de conducere și execuție*; • *Criteriile de evaluare a funcționarilor publici*;

Atelierele de instruire au finalizat cu înmînarea certificatelor de participare.

- *Structura fișei de evaluare și modalitatea de completare a ei*; • *Stabilirea punctajului și a calificativului de evaluare*;
- *Derularea interviului de evaluare: scopul, structura și conținutul acestuia*; • *Procedura de contestare a rezultatelor evaluării etc.*

Consemnăm acest eveniment ca un început de colaborare între INJ și Guvernul Republicii Moldova pe segmentul de formare continuă a personalului implicat în evaluarea performanțelor profesionale, proces care ar servi atât instituției, cât și angajaților ei la sporirea productivității și calității muncii, la perfecționarea competențelor profesionale.

FORMAREA FORMATORILOR

În perioada **octombrie-decembrie 2009** au avut loc următoarele activități:

- **Curs de instruire în domeniul justiției juvenile (10-12, 24-26 noiembrie).** Organizat de Institutul Național al Justiției și UNICEF, cu suportul financiar al SIDA în cadrul Proiectului „Reforma sistemului de justiție juvenilă în Moldova”.

Participanții – 14 judecători și procurori – au fost salutați de Veaceslav DIDĂC, director executiv adjunct al INJ, Sandie BLANCHET, reprezentant adjunct al UNICEF Moldova, Ylva Sorman NATH, prim secretar al Ambasadei Suediei în Moldova.

Activitățile didactice au fost coordonate de formatorii naționali în domeniul justiției juvenile: Raisa BOTEZATU, vicepreședinte al Curții Supreme de Justiție, Valeria ȘTERBET, judecător la Curtea Constituțională, Vasile ROTARU, lector superior la USM, și Lidia GORCEAG, psiholog.

Instruirea a avut ca obiective: însușirea metodelor interactive de învățare/predare; planificarea anumitor aspecte în cadrul instruirii interactive; aplicarea principiilor caracteristice învățării adulților; standardele internaționale aplicabile în domeniul justiției juvenile; expunerea noțiunilor de bază din domeniul justiției restaurative.

În acest sens au fost abordate următoarele subiecte: • *Predarea interactivă: metode și modele*; • *Aspectele teoretice ale normelor și standardelor internaționale în domeniul justiției juvenile*; • *Tratamentul tinerilor aflați în situații dificile și în conflict cu legea*; • *Prevenirea încălcărilor de lege printre tineri*; • *Particularitățile de instruire a adulților*; • *Personalitatea și structura proprietăților psihice*; • *Deășurarea Sindromului Arderii pe parcursul instruirii adulților*; • *Justiția restaurativă*; • *Etapele medierii*; • *Metoda Zig Zag*.

Claudia CRĂCIUN, doctor în pedagogie, profesor universitar, formator INJ, a axat dezbaterile pe următoarele tematici: • *Comunicarea interpersonală: condițiile viabilității procesului în cadrul activității din domeniul justiției juvenile*; • *Analiza tranzacțională în comunicarea interpersonală*; • *Mijloacele neverbale în comunicarea interpersonală*. *Elemente de NLP*; • *Comunicarea constructivă cu minorii aflați în conflict cu legea*.

Ion CARACUIAN, procuror, șef adjunct al Secției nr.2 din cadrul Direcției control al urmăririi penale (Procuratura Generală), formator INJ, le-a vorbit participanților la curs despre *urmărirea penală în cazurile în care sînt implicați minori*.

Subiectul prezentat de Viorel CIOBANU, procuror, șef adjunct al Secției prevenire și combatere a traficului de ființe umane din cadrul Procuraturii Generale, formator național în domeniul justiției juvenile, a făcut r

eferire la *specificul audierii minorului în conflict cu legea, punctînd particularitățile și cerințele speciale față de acestea*. Probleme ce vizează *executarea sancțiunilor penale de către minori* au fost tratate de Vladimir HOLBAN, șef Direcție judiciar-penală, Procuratura Generală. Studiile de caz, chestionarele, lucrul în grup, prezentările PowerPoint și cele video au diversificat activitățile didactice și au implicat plenar audienții în procesul de instruire.

La finele instruirii participanții au primit certificate de participare la curs.

- **Curs de instruire *Identificarea celor mai eficiente metode de predare și elaborare a unui suport de curs (2-4 decembrie)***. Organizat de Institutul Național al Justiției în colaborare cu Asociația Avocaților Americani „Inițiativa pentru Supremația Legii” (ABA/ ROLI, Moldova), la care au participat 24 de formatori INJ. În cuvântul de salut adresat participanților de Eugenia FISTICAN, Director executiv al INJ, a fost relevată necesitatea perfecționării continue a formatorilor în vederea asigurării unui proces instructiv de calitate în instituție.

Kathy LADUN, Director interimar al ABA/ROLI, Moldova, a menționat că organizația pe care o reprezintă apreciază modul în care INJ și-a format strategia de perfecționare a formatorilor și este dispusă să acorde sprijinul necesar în acest sens.

Cursul de instruire a fost coordonat de trainerii Judith CHIRLIN, judecător (SUA), și Emil DARII, consultant (ABA/ROLI Moldova).

Printre subiectele abordate se numără: • *Caracteristicile și stilurile de studiu ale unui adult*; • *Testul de personalitate Miyers BRINGGS*; • *Evaluarea necesităților audientului; elaborarea/identificarea obiectivelor*; • *Structurarea conținutului*; • *Identificarea surselor*.

Metodele de predare examinate au inclus: lectura; dialogul socratic; PowerPoint; Overhead și Flip Chart, iar activitățile de studiere au vizat: jocuri de rol; mini dezbateri; situații comunicative de tipul „Cine vrea să devină milionar?” etc.

La etapa de evaluare formatorii au prezentat câte un model de suport de curs, elaborat în conformitate cu indicațiile metodice oferite de trainerii.

Formatorilor le-au fost înmăinate certificate de participare la curs.

COOPERARE INTERNAȚIONALĂ

- **Seminar internațional *Formarea profesională judiciară – piatră de temelie a statului de drept* (Tibilisi, 1-2 octombrie).** Seminarul a fost organizat de Școala Națională a Judecătorilor și Procurorilor din Polonia în comun cu Instrumentul pentru Asistență Tehnică și Schimb de Informație, cu Comisia Europeană TAIEX.

În calitate de experți, la atelierele de lucru au participat: Tamar KHULORDAVA, Nika KOCHISHVILI – reprezentanți ai Comisiei Europene; Anna CAPELLO, șef al Departamentului Justiție (Consiliul Europei); Raffaele SABATO, judecător la Curtea Neapole din Italia, Consiliul Consultativ European al Judecătorilor (Consiliul Europei); Sofia HENRIQUES, profesor la Universitatea Clasică din Lisabona, notar; Fryderyk ZOLL, profesor la Universitatea Jagielloniana, Director al Unității de coordonare a Programului „Legea străină”; Hermine MASMEYER, expert național din Olanda.

La seminar au participat reprezentanți ai corpului judecătoresc și ai școlilor de magistrați din mai multe țări: Georgia, Ucraina, Armenia, Azerbaidjan, Bielorusia, Republica Moldova și Polonia. Din cadrul delegației Republicii Moldova au făcut parte: Eugenia FISTICAN, Director executiv al Institutului Național al Justiției, Liubovi BRÎNZA, șef Direcție instruire și cercetare a INJ, Natalia MOLDOVANU, președinte al Consiliului INJ, Elena BELEI, Maria GHERVAS, Leonid DEMIDOV, Iuliana OPREA – membri ai Consiliului INJ.

În cadrul dezbaterilor accentul a fost pus pe experiența statelor membre ale Uniunii Europene și a țărilor vecine din Europa de Est privind formarea profesională a judecătorilor și a procurorilor, în acest context fiind specificate standardele europene și metodele de instruire interactivă.

Lucrările seminarului s-au dovedit a fi deosebit de productive sub aspect practic. La finele acestuia au fost stabilite 4 repere pentru un viitor parteneriat. Acestea vizează: • *desfășurarea unor reuniuni anuale*

le ale judecătorilor și procurorilor, reprezentanți ai școlilor de magistrați, în cadrul cărora vor fi abordate diferite aspecte ale activității acestora. O asemenea reuniune va fi găzduită în a. 2010 de către Academia Procurorilor din Ucraina (Kiev), la care vor fi puse în dezbatere probleme ce țin de formarea profesională a personalului, a formatorilor, inclusiv metodele de eficientizare a procesului de instruire; • *organizarea unor cursuri de instruire pentru formarea profesională a judecătorilor și procurorilor, axate pe probleme privind combaterea corupției;* • *efectuarea unor vizite de documentare pentru judecători și procurori.* Organizarea acestora va fi pusă în sarcina Institutului Național al Justiției (începând cu a. 2010); • *crearea unei baze de date în Internet care să conțină informații privind desfășurarea procesului de formare profesională în țările din vecinătatea noastră.*

- **Cea de-a treia reuniune a Părților la Convenția de la Aarhus (14-15 octombrie).** La Geneva, sub egida Comisiei Economice a Națiunilor Unite pentru Europa, a avut loc cea de-a treia reuniune a Părților la *Convenția de la Aarhus din 1998 despre accesul la informație, participarea publicului în procesul de luare a deciziei și accesul la justiție în problemele de mediu*. În activitatea Grupului operativ privind accesul la justiție din cadrul acestei Convenții au participat Eugenia FISTICAN, Director executiv al Institutului Național al Justiției, judecător detașat la Curtea Supremă de Justiție, și Vera MACINSKAIA, formator INJ, vicepreședinte al Colegiului civil și de contencios administrativ, Curtea Supremă de Justiție.

Grupul s-a întrunit pentru a elabora o platformă unică în modul de realizare a schimbului de informație și de experiență în domeniul accesului la justiție prin crearea unui portal unic pentru propagarea cât mai largă a practicilor judiciare ce reies din prevederile Convenției de la Aarhus.

Reuniunea și-a început lucrările printr-o miniconferință cu genericul „Subiecte de actualitate în jurisprudența referitoare la punerea în aplicare a Convenției de la Aarhus: experiențe naționale și regionale”, prezidată de Dr. Jan DARPÖ, profesor la Universitatea Uppsala (Suedia).

În cadrul Conferinței au fost luate în discuție câteva comunicări, referitoare la unele aspecte ale problemei, precum: „*Politicizarea justiției și Conferința de la Aarhus*”, prezentată de Richard MACRORY, profesor la Centrul de Drept și Mediu, University College (Londra), „*Rolul sistemului judiciar în punerea în aplicare a celui de-al treilea pilon al Convenției de la Aarhus – accesul la justiție*”, susținută de Vera MACINSKAIA, formator INJ, judecător la Curtea Supremă de Justiție, vicepreședinte al Colegiului civil și de contencios administrativ (Republica Moldova), și „*UE și Convenția de la Aarhus: concurența jurisdicțională*”, ținută de Jan JANS, profesor la Universitatea din Gröningen (Olanda).

În cadrul reuniunii au fost organizate ateliere de lucru, unde au fost efectuate studii analitice asupra realizărilor obținute în domeniul aplicării prevederilor Convenției de la Aarhus, fiind determinate activitățile care urmează a fi desfășurate în vederea ameliorării accesului la justiție, subliniindu-se necesitatea dezvoltării ulterioare a capacităților și a modalităților de instruire, de mobilizare și de cooperare a instituțiilor antrenate în acest proces.

- **Vizită de lucru a reprezentanților Departamentului de Stat al SUA (22 octombrie).** Întrevederea cu membrii delegației din cadrul Departamentului de Stat al SUA responsabili de finanțarea programelor de asistență tehnică în domeniul sporirii capacităților organelor de drept și judiciare a avut loc la inițiativa Ambasadei SUA în Republica Moldova.

Din delegație au făcut parte reprezentanți ai oficiului Programe de Asistență ale SUA pentru Europa și ASIA (ACE/EUR) – Democrație și Buna Guvernare; Democrație și Drepturile Omului: Greg GARDNER, coordonator programe; Christine TEFFT, contractor, David HODGKINSON, consilier juridic superior, precum și Sarah LUM, consilier juridic și Radu FOLTEA, consultant juridic, Ambasada SUA în Republica Moldova.

Scopul acestei vizite a fost evaluarea impactului și sustenabilității activităților care au fost implementate în cadrul unor programe de asistență tehnică precedente, cum ar fi, de exemplu, MCC Programul Preliminar de Țară, precum și evaluarea necesităților curente sau viitoare în acest domeniu.

Eugenia FISTICAN, Director executiv al INJ, a ținut să menționeze că sprijinul acordat de Departamentul de Stat al SUA este foarte important și binevenit, inclusiv în organizarea mai multor activități pentru instruirea inițială și pentru formarea continuă a judecătorilor și procurorilor. La fel, o prioritate pentru administrația INJ este menținerea și dezvoltarea relațiilor de colaborare cu Departamentul

de Stat al SUA în vederea asigurării independenței, transparenței și eficienței justiției în Republica Moldova.

Oaspeții au fost interesați de colaborarea cu INJ și au dat asigurări că vor ține cont de doleanțele expuse.

La întrunire au mai participat Liubovi BRÎNZA, șef Direcție instruire și cercetare, și Ecaterina POPA, șef Secție instruire continuă.

AGENDĂ NORMATIVĂ

*Adoptată de Comitetul de Miniștri
la 21 februarie 2002,
la cea de-a 784-a reuniune a Delegaților Miniștrilor)*

RECOMANDAREA REC(2002)2 a Comitetului de Miniștri către Statele membre privind accesul la documentele publice

Comitetul de Miniștri, în virtutea articolului 156 al Statutului Consiliului Europei,

Considerînd că scopul Consiliului Europei constă în realizarea unei uniuni mai strînse între membrii săi pentru a proteja și a promova ideile și principiile care alcătuiesc patrimoniul lor comun;

Ținînd cont, în special, de articolul 19 al Declarației Universale a Drepturilor Omului, articolele 6, 8 și 10 ale Convenției pentru apărarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, de Convenția Națiunilor Unite privind accesul la informație, participarea publicului la procesul decizional și accesul la justiție în materie de mediu, adoptată la Aarhus (Danemarca), la 25 iunie 1998 și de Convenția privind protecția persoanelor în ce privește procesarea automată a datelor cu caracter personal din 28 ianuarie 1981 (STE nr.108); ținînd cont, de asemenea, de Declarația privind libertatea de exprimare și de informare adoptată la 29 aprilie 1982, precum și de Recomandările nr. R (81) 19 privind accesul la informațiile deținute de autoritățile publice, nr. R (91) 10 asupra comunicării către terțe părți a datelor cu caracter personal deținute de organisme publice, nr. R (97) 18 privind protecția datelor cu caracter personal colectate și tratate în scopuri statistice și nr. R (2000) 13 referitoare la politica europeană în materie de acces la arhive;

Luînd în considerație că o societate pluralistă, democrată se caracterizează prin transparența administrației publice și disponibilitatea imediată de informare privind chestiunile de interes public;

Estimînd că accesul larg la documentele publice trebuie să fie asigurat pe bază de egalitate și aplicînd reguli care:

- permit publicului să-și formeze o imagine adecvată și o opinie critică privind starea societății în care trăiește și a autorităților care îl guvernează, favorizîndu-se participarea în cunoștință de cauză a publicului la soluționarea problemelor de interes comun;
- favorizează eficiența administrației și contribuie la menținerea integrității acesteia, evitîndu-se riscul corupției;
- contribuie la afirmarea legitimității administrației în calitate de serviciu public și consolidează încrederea publicului în autoritățile sale;

Estimînd, în consecință, că Statele membre trebuie să depună eforturi maxime pentru a asigura accesul publicului la informațiile ce se conțin în documentele publice, sub rezerva protecției altor drepturi și interese legitime;

Subliniind că principiile ce urmează constituie o normă minimală și că trebuie înțelese astfel încît să nu prejudicieze legile și regulamentele naționale care recunosc deja dreptul de acces mai larg la documentele publice;

Considerînd că, deși prezenta Recomandare se concentrează asupra solicitărilor individuale de acces la documentele publice, ea ar trebui să-și asume obligația de a promova o politică de comunicare activă prin care publicului să i se pună la dispoziție orice informație considerată a fi utilă unei societăți democratice transparente;

Recomandă guvernelor Statelor membre de a se inspira în dreptul și practica lor din principiile enunțate în prezenta Recomandare.

I. Definiții

În sensul prezentei Recomandări:

„Autoritățile publice” semnifică:

- i. guvernul și administrația națională, regională sau locală;
- ii. persoanele fizice sau morale, în măsura în care ele îndeplinesc funcții publice sau exercită o autoritate administrativă conform dreptului național.

„Documentele publice” semnifică:

toate informațiile înregistrate în orice formă, elaborate, primite sau deținute de autoritățile publice și care au legătură cu funcția administrativă, excepție făcând documentele care sînt în curs de pregătire.

II. Domeniul de aplicare

1. Prezenta Recomandare nu se referă decît la documentele publice deținute de autoritățile publice. Oricum, Statele membre ar trebui să examineze, în lumina dreptului și practicilor lor interne, în ce măsură principiile conținute de această Recomandare pot fi aplicate informațiilor deținute de organele legislative și de autoritățile judiciare.
2. Această Recomandare nu afectează dreptul de acces sau limitările la acces prevăzute în Convenția pentru protecția persoanelor în ce privește procesarea automată a datelor cu caracter personal.

III. Principiul general privind accesul la documentele publice

Statele membre vor trebui să garanteze oricărei persoane dreptul de acces, la solicitarea sa, la documentele publice deținute de autoritățile publice. Acest principiu va trebui să se aplice fără nici o discriminare, inclusiv pe motiv de apartenență națională.

IV. Limitările posibile ale accesului la documentele publice

1. Statele membre pot limita dreptul de acces la documentele publice. Limitările necesare într-o societate democratică vor trebui stabilite prin lege, acestea fiind proporționale, cu scopul de a proteja:
  - i) securitatea națională și relațiile externe;
  - ii) siguranța publică;
  - iii) prevenirea, investigarea și urmărirea în instanță a activităților criminale;
  - iv) viața privată și alte interese private legitime;
  - v) interesele comerciale și alte interese economice, private sau publice;
  - vi) echitatea părților într-o instanță jurisdicțională;
  - vii) natura;
  - viii) misiunile de inspecție, control și supervizare ale administrației;
  - ix) politica economică, monetară și rata de schimb monetar a statului;
  - x) confidențialitatea deliberărilor în interiorul sau între autoritățile publice ce se duc în timpul pregătirii unui dosar.
2. Accesul la un document poate fi refuzat dacă divulgarea informațiilor conținute în document aduce sau este susceptibilă să aducă prejudiciu unui sau altui interes menționat la paragraful 1, cu excepția cazului în care un interes public superior nu justifică divulgarea.
3. Statele membre vor trebui să examineze posibilitatea de a fixa termene peste care limitările menționate la paragraful 1 nu se vor mai aplica.

V. Solicitățile de acces la documentele publice

1. Solicitantul unui document public nu va trebui obligat să-și motiveze dorința de a avea acces la documentul respectiv.
2. Formalitățile de solicitare vor trebui să fie minimale.

VI. Tratarea solicitărilor de acces la documentele publice

1. O solicitare de acces la un document public va trebui tratată de orice autoritate publică care deține acel document.
2. Solicitățile de acces la documentele publice vor trebui tratate pe bază de egalitate.
3. Orice solicitare de comunicare a unui document public va trebui tratată cu rapiditate. Decizia urmează a fi luată, comunicată și executată într-un timp fixat, care poate fi precizat în prealabil.
4. Dacă autoritatea publică nu deține documentul public solicitat, aceasta va trebui să orienteze solicitantul, în măsura posibilităților sale, către autoritatea publică competentă.

5. Autoritatea publică va trebui să ajute solicitantul, în măsura posibilităților sale, să identifice documentul public cerut, dar ea nu este obligată să onoreze solicitarea, dacă este vorba despre un document ce nu poate fi identificat.
6. O solicitare de acces la un document public poate fi refuzată dacă solicitarea este nerezonabilă.
7. Autoritatea publică care refuză accesul la un document public sau la o parte din el va trebui să prezinte motivele refuzului.

VII. Formele de acces la documentele publice

1. Când accesul la un document public a fost acordat, autoritatea publică va trebui să autorizeze consultarea originalului și să furnizeze o copie, ținând cont, în măsura posibilului, de preferințele exprimate de solicitant.
2. Dacă o limitare vizează doar o parte din informațiile ce se conțin într-un document public, autoritatea publică va trebui totuși să comunice celelalte informații conținute în document. Orice omisiune va trebui clar precizată. Dacă versiunea parțială a documentului solicitat induce în eroare sau este golită de conținut, accesul poate fi refuzat.
3. Autoritatea publică poate da acces la un document public, orientînd solicitantul către sursele alternative mai ușor accesibile.

VIII. Cheltuielile pentru accesul la documentele publice

1. Consultarea unui document public la fața locului ar trebui să fie, în principiu, gratuită.
2. Eliberarea unei copii de pe documentul public poate fi facturată la nivelul unui preț rezonabil, care nu ar trebui să excedă prețul real al cheltuielilor de funcționare suportat de autoritatea publică.

IX. Procedura de verificare

1. Solicitantul a cărui cerere de acces la un document public a fost refuzată în totalitate sau în parte, amînată sau care a rămas fără răspuns după termenul precizat la pct.VI.3, ar trebui să aibă acces la o procedură de verificare în fața unei curți sau a unei instanțe independente și imparțiale prevăzute de lege.
2. Un solicitant ar trebui să aibă întotdeauna acces la o procedură rapidă și mai puțin costisitoare de reexaminare de către o autoritate publică sau de verificare conform celor prevăzute în punctul 1 de mai sus.

X. Măsuri complementare

1. Statele membre ar trebui să ia măsurile necesare pentru:
  - i) informarea publicului asupra dreptului acestuia de acces la documentele publice și asupra modalităților de exercitare a acestui drept;
  - ii) a se asigura că agenții lor publici au pregătirea necesară în ce privește îndatoririle și obligațiile ce decurg din punerea în aplicare a acestui drept;
  - iii) a se asigura că acest drept poate fi exercitat.
2. În acest sens, autoritățile publice ar trebui în special să:
  - i) gestioneze eficient documentele lor pentru a le face ușor accesibile;
  - ii) aplice proceduri clare și bine stabilite pentru conservarea și distrugerea documentelor lor;
  - iii) să informeze într-o manieră cât mai largă asupra problemelor sau activităților pentru care sînt responsabile, de exemplu prin elaborarea unor liste sau registre de documente aflate în posesia lor.

XI. Informații oferite publicului la inițiativa autorităților publice

Autoritățile publice ar trebui, din propria lor inițiativă și în cazul în care este potrivit, să ia măsurile necesare pentru a face publice informațiile pe care ele le dețin atunci când punerea la dispoziție a acestor informații este în interesul promovării transparenței administrației și a eficienței în interiorul administrațiilor sau încurajează participarea informată a publicului în chestiuni de interes public.

*Întocmită la Bordeaux (Franța)
și adoptată oficial de CCJE și CCPE la Brdo (Slovenia) la 18.11.2009*

**DECLARAȚIA DE LA BORDEAUX
„JUDECĂTORII ȘI PROCURORII ÎNTR-O SOCIETATE DEMOCRATICĂ”**

Consiliul Consultativ al Judecătorilor Europeni (CCJE) și Consiliul Consultativ al Procurorilor Europeni (CCPE), la cererea Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei, au elaborat o opinie privind relațiile dintre judecători și procurori, convenind asupra următoarelor:

1. Interesul societății impune ca statul de drept să fie garantat de o justiție echitabilă, imparțială și eficace. Procurorii și judecătorii trebuie să se asigure, în toate stadiile unui proces, că drepturile și libertățile individuale sînt garantate și că ordinea publică este protejată. Aceasta implică respectul deplin al drepturilor acuzaților și ale victimelor. O decizie de neurmărire dată de un procuror ar trebui să facă obiectul unui control judiciar. O soluție ar fi ca victima să poată aduce cazul direct în fața unei instanțe.
2. O justiție echitabilă impune respectarea principiului egalității armelor între acuzare și apărare, precum și respectarea independenței instanței, a principiului separației puterilor și a forței obligatorii a hotărîrilor definitive.
3. Rolul distinct, dar complementar, al judecătorilor și al procurorilor este o garanție necesară pentru o justiție echitabilă, imparțială și eficace. Judecătorii și procurorii trebuie să fie independenți în exercitarea atribuțiilor lor și, de asemenea, trebuie să apară ca fiind independenți unii de ceilalți.
4. La dispoziția sistemului judiciar se pun suficiente mijloace organizaționale, financiare, materiale și resurse umane.
5. Rolul judecătorilor – și, acolo unde e cazul, al juraților – este de a judeca litigiile cu care au fost sesizați de către parchet, fără vreo influență ilicită din partea acuzării, apărării sau altei surse.
6. În faza de urmărire penală, aplicarea legii și, dacă este cazul, puterea de apreciere a oportunității urmăririi de către procuror presupune ca statutul procurorilor să fie garantat prin lege la cel mai înalt nivel posibil, într-o manieră similară ca pentru judecători. Procurorii trebuie să fie independenți și autonomi în procesul de luare a deciziilor și trebuie să își exercite atribuțiile într-o manieră echitabilă, obiectivă și imparțială.
7. CCJE și CCPE fac apel la jurisprudența constantă a Curții Europene a Drepturilor Omului în ceea ce privește Articolul 5 paragraful 3 și Articolul 6 ale Convenției Europene a Drepturilor Omului. Este vorba, în special, despre deciziile, prin care Curtea afirmă necesitatea independenței față de puterea executivă și față de părți, pentru orice magistrat care exercită funcții judiciare, ceea ce nu exclude subordonarea față de o autoritate ierarhică judiciară independentă. Toate atribuțiile ce țin de funcțiile jurisdicționale ale procurorilor trebuie să fie limitate la cauzele care privesc, mai ales, sancțiuni minore. Acestea nu trebuie să fie cumulate cu puterea de a efectua urmărirea penală în aceeași cauză și nu trebuie să prejudicieze dreptul acuzatului de a obține o decizie într-un astfel de caz de la o autoritate independentă și imparțială care exercită funcții judiciare.
8. Pentru un statut independent al procurorilor sînt necesare unele cerințe minime, în special:
  - în exercitarea funcțiilor lor ei nu trebuie să fie supuși influențelor sau presiunilor venite din afara Ministerului Public;
  - recrutarea, cariera lor, siguranța mandatului lor, inclusiv transferul, nu pot avea loc decît potrivit legii sau conform consimțămîntului lor; de asemenea, remunerarea lor trebuie să fie garantată prin lege.
9. Într-un stat de drept, unde structura parchetului este ierarhizată, eficacitatea urmăririi penale este, în ceea ce privește procurorii, strîns legată de necesitatea unor instrucțiuni transparente venind de la autoritatea ierarhică, de obligația de a ține cont de acestea și de responsabilitatea profesională. Instrucțiunile date unor procurori în cazuri individuale trebuie făcute în scris, să fie conforme legii și, unde e cazul, conforme cu ghidurile și criteriile publicate în prealabil. Orice reformare, permisă de lege, a unei decizii de urmărire penală sau de neurmărire luată de un procuror trebuie făcută într-o manieră imparțială și obiectivă. În orice caz, trebuie să se țină cont de interesele victimei.
10. Pentru buna administrare a justiției e necesară împărțirea principiilor juridice și a valorilor etice comune de către toți profesioniștii implicați într-un proces judiciar. Instruirea, inclusiv în chestiuni de management, este un drept și în același timp o îndatorire pentru judecători și procurori. Asemenea stagii de formare trebuie să fie organizate pe un fundament imparțial și evaluate în mod regulat și obiectiv în ceea ce privește eficacitatea lor. Acolo unde este cazul, o formare comună a judecătorilor, procurorilor și avocaților asupra unor subiecte de interes comun poate contribui la realizarea unei justiții de înaltă calitate.
11. De asemenea, interesul societății impune ca mass-media să poată informa publicul asupra funcționării sistemului judiciar. Autoritățile competente trebuie să furnizeze asemenea informații, cu respectarea mai ales a prezumției de nevinovăție a acuzatului, a dreptului la un proces echitabil și a dreptului la viață privată și familială al tuturor persoanelor implicate în proces. Atît judecătorii, cît și procurorii trebuie să alcătuiască un cod de bune practici și ghiduri pentru fiecare profesie, în privința relațiilor cu mass-media.
12. Atît procurorii, cît și judecătorii sînt actori-cheie în cooperarea internațională în materie judiciară. E necesară întărirea încrederii reciproce între autoritățile competente ale diferitelor state. În acest context, este imperativ ca informațiile adunate de procurori prin mijloace de cooperare internațională și care sînt folosite în procedurile judiciare să fie transparente în ceea ce privește conținutul și proveniența lor, să fie disponibile pentru judecători și pentru toate părțile, în scopul de a asigura o protecție eficace a drepturilor omului și a libertăților lui fundamentale. În statele unde parchetul are atribuții ce exced domeniul penal, principiile menționate mai sus se aplică și pentru toate aceste atribuții.

Traducere Cristi Danileț, judecător, România

DOCTRINĂ

Sugestii pe marginea hotărîrilor Plenului Curții Supreme de Justiție

Sergiu BRÎNZA

doctor habilitat în drept,
profesor universitar

formator INJ

DESPRE NECESITATEA ADOPTĂRII UNEI NOI HOTĂRÎRI EXPLICATIVE A PLENULUI CURȚII SUPREME DE JUSTIȚIE DEDICATE PRACTICII JUDICIARE ÎN CAUZELE REFERITOARE LA INFRAȚIUNILE PRIVIND VIAȚA SEXUALĂ (Partea I)

This article encourages the idea on adopting a new explanatory resolution of the Plenum of the Supreme Court of the Republic of Moldova, about the judicial practice in the penal cases regarding the sexual offences. Especially, is recommended an other form of interpretation of the following notions: „sexual rapport”, „homosexuality”, „perverse satisfaction of sexual appetite”, „constraint” and other notions prevented at art.171-175 PC RM. Is also showed why the victim's unablensness to protect herself or just only to advance any form of will of self protection is casted by her inability to oppose resistance or by her misunderstanding of the offender's actions and situation, provoked at this point by total or partial conscience dysfunction. Respectively, there are ascertained exact criteria no more than to disclose the use up moment of the sexual offences. There are also formulated important elaborations about the attempt concerning the offences prevented at art.171 and 172 CP RM.

În studiul de față ne propunem elaborarea proiectului unei noi hotărîri explicative a Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, dedicate practicii judiciare în cauzele penale referitoare la infracțiunile privind viața sexuală. În sprijinul acestei idei, prezentăm următoarele argumente:

1) se impune o nouă abordare a interpretării oficiale a prevederilor art. 171-175 CP RM, luînd-se în considerație numeroasele amendamente operate prin Legea pentru modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 18.12.2008.¹ Făcînd o sinteză a celor mai importante din aceste amendamente, vom menționa că dispoziției de la lit.a) alin.(2) art.171 CP RM i s-a imprimat următorul conținut: „săvîrșit de către o persoană

care anterior a săvîrșit un viol prevăzut la alin.(1)”. După lit.b) alin.(2) art.171 CP RM a fost introdusă litera b¹) cu următorul cuprins: „săvîrșit cu bună știință asupra unei femei gravide”. Din alin.(2) art.171 CP RM au fost eliminate literele d) și g). În dispoziția de la alin.(1) art.172 CP RM cuvintele „homosexualismul, lesbianismul” au fost substituite cu cuvîntul „homosexualitatea”. Dispoziției de la lit.a) alin.(2) art.172 CP RM i s-a imprimat următorul conținut: „săvîrșite de o persoană care anterior a săvîrșit o faptă prevăzută la alin.(1)”. După lit.b) alin.(2) art.172 CP RM a fost introdusă litera b¹) cu următorul cuprins: „cu bună știință asupra unei femei gravide”. Din alin.(2) art.172 CP RM a fost eliminată litera e). Dispoziția de la alin.(2) art.172 CP RM a fost completată cu litera g) avînd următorul cuprins: „însoțită de torturarea victimei”. În dispoziția de la alin.(3) art.172 CP RM, după litera a) a fost introdusă litera a¹) cu următorul cuprins: „au fost săvîrșite asupra persoanei care se află în îngrijirea, ocrotirea, protecția, educarea sau în tratamentul făptuitorului”. În dispoziția art.173 CP RM, cuvintele „homosexualism, lesbianism” au fost substituite cu cuvîntul „homosexualitate”. Dispoziției de la art.174 CP RM i s-a imprimat următorul cuprins: „(1) Raportul sexual altul decît violul, precum și orice alte acte de penetrare vaginală sau anală, comise cu o persoană despre care se știa cu certitudine că nu a împlinit vîrsta de 16 ani, ... (2) Persoana care a săvîrșit fapta prevăzută la alin.(1) nu este pasibilă de răspundere penală dacă este la nivel apropiat cu victimă în ceea ce privește vîrsta și dezvoltarea fizică și psihică.”;

2) există mai multe curențe în unele puncte ale Hotărîrii Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Despre practica judiciară în cauzele din categoria infracțiunilor privind viața sexuală”², nr.17 din 7.11.2005 (în continuare – Hotărîrea Plenului nr.17/2005). Unele recomandări din această hotărîre nu întotdeauna sînt suficient dezvoltate și clare, pentru a corespunde nivelului de accesibilitate a tuturor beneficiarilor și destinaților legii penale, pentru a răspunde necesităților crescînde ale practicii și teoriei dreptului penal. Ne referim, în special, la recomandările următoare: „Constrîngerea psihică reprezintă amenințarea persoanei cu un pericol grav pentru ea sau pentru o altă persoană (sublinierea ne aparține – n.a.), în astfel de condiții încît să-i inspire temerea serioasă că acel pericol nu va putea fi înlăturat decît prin cedarea în fața amenințării” (pct.2); „Dacă raporturile sexuale și/sau acțiunile cu caracter sexual

au fost realizate cu două sau mai multe victime, chiar în cazul unei întreruperi de scurtă durată între aceste raporturi (acțiuni), trebuie aplicată dispoziția de la lit.a) alin.(2) art.171 sau, după caz, lit.a) alin.(2) art.172 CP RM” (pct.7); „Calificarea violului (art.171 CP RM) sau a acțiunilor violente cu caracter sexual (art.172 CP RM) ca fiind săvârșite de două sau mai multe persoane poate avea loc în cazul în care persoanele (nu mai puțin de două) participante la viol acționau de comun acord în privința victimei” (pct.9) etc.;

3) un caracter insuficient au explicațiile din Hotărârea Plenului nr.17/2005 cu privire la unele aspecte ale calificării infracțiunilor prevăzute la art. 171-175 CP RM. În special, ne referim la următoarele aspecte: delimitarea concursului infracțiunilor de viol de infracțiunea specificată la lit.a) alin.(2) art.171 CP RM / delimitarea concursului infracțiunilor de acțiuni violente cu caracter sexual de infracțiunea specificată la lit.a) alin.(2) art.172 CP RM; relevarea soluțiilor de calificare în ipoteza în care lipsește una dintre condițiile vizînd profitarea de imposibilitatea victimei de a se apăra sau de a-și exprima voința, în cazul infracțiunilor prevăzute la art.171 sau 172 CP RM; concretizarea momentului de consumare a infracțiunilor specificate la art.171 sau 172 CP RM, astfel încît să fie eliminate confuziile referitoare la departajarea tentativei de viol / acțiuni violente cu caracter sexual în raport cu violul / acțiunile violente cu caracter sexual în formă consumată; elucidarea completă a problemei vizînd eroarea cu privire la vîrsta victimei, în ipoteza infracțiunilor prevăzute la lit.b) alin.(2) sau la lit.b) alin.(3) art.171 ori lit.b) alin.(2) sau la lit.a) alin.(3) 172 CP RM etc.;

4) lipsesc cu desăvîrșire explicațiile cu privire la unele aspecte controversate, legate de calificarea infracțiunilor privind viața sexuală, precum și de delimitarea acestor infracțiuni de alte fapte: delimitarea homosexualității de satisfacerea poftei sexuale în forme perverse; oportunitatea absorbției, de către unele infracțiuni privind viața sexuală, a faptei de privațiune ilegală de libertate, faptă săvîrșită în scopul realizării prin constrîngere a actului sexual; oportunitatea aplicării răspunderii penale celui care, substituindu-se unei alte persoane, profită de eroarea în care se găsește o persoană de sex feminin și întreține cu ea un raport sexual; calificarea faptei de constrîngere în scopul realizării raportului sexual, urmate de decesul victimei înainte de începerea raportului sexual; delimitarea incestului (art.201 CP RM), a traficului de ființe umane, săvîrșit prin folosirea violului (lit.g) alin.(2) art.165 CP RM), a traficului de copii, însoțit de abuz și violență sexuală (lit.b) alin.(2) art.206 CP RM), a pornografiei infantile (art.208¹ CP RM), a hărțuirii sexuale etc. în raport cu unele infracțiuni privind viața sexuală.

* * *

În cele ce urmează, vom efectua analiza noastră parcurgînd succesiv recomandările din cadrul Hotărîrii Plenului nr.17/2005.

• Astfel, în pct.1 al hotărîrii enunțate se stabilește: „La soluționarea cauzelor penale ce fac parte din categoria infracțiunilor privind viața sexuală, indicate în articolele 171 (violul), 172 (acțiuni violente cu caracter sexual), 173 (constrîngerea la acțiuni cu caracter sexual), 174 (raportul sexual cu o persoană care nu a atins vîrsta de 16 ani) și 175 (acțiuni perverse) din Codul penal, instanțele de judecată vor ține cont că, în sensul legii penale, are importanță interpretarea următoarelor noțiuni:

- a) raportul sexual reprezintă un act sexual normal (sub aspect fiziologic) dintre persoane de sex diferit;
- b) homosexualismul reprezintă actul sexual dintre persoane de sex masculin;
- c) lesbianismul reprezintă contactul sexual între persoane de sex feminin;
- d) satisfacerea poftei sexuale în forme perverse reprezintă practicarea de acte sexuale nefirești, care urmăresc scopul satisfacerii instinctului sexual prin diferite procedee (analo-genitale, oralo-genitale, oralo-anale), cu excepția homosexualismului și a lesbianismului”.

Astfel, acestea-s definițiile celor patru noțiuni care sînt (sau au fost) esențiale pentru înțelegerea caracterului și conținutului faptelor prejudiciabile din cadrul infracțiunilor privind viața sexuală.

În primul rînd, vom menționa că nu are suficient potențial explicativ definiția noțiunii de raport sexual, formulată la lit.a) pct.1 al Hotărîrii Plenului nr.17/2005. Se face abstracție de faptul că această noțiune este o noțiune medico-legală cu un conținut precis. Cu adevărat, „actul sexual” este o noțiune mai largă decît „raportul sexual”. Însă, în textul hotărîrii nu se relevă înțelesul noțiunii „act sexual”. În planul delimitării violului de infracțiunea prevăzută la art.172 CP RM, la moment, este dificilă identificarea specificului raportului sexual în raport cu homosexualitatea sau satisfacerea poftei sexuale în forme perverse. Aceasta întrucît, așa cum se va putea vedea mai jos, nu doar raportul sexual, dar și satisfacerea poftei sexuale în forme perverse se realizează de persoane avînd apartenență sexuală diferită. Iată de ce, considerăm necesară reformularea definiției noțiunii de raport sexual, definiție pe care o propunem pentru proiectul noii hotărîri explicative a Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, dedicate practicii judiciare în cauzele penale referitoare la infracțiunile privind viața sexuală: „raportul sexual reprezintă un act sexual normal (sub aspect fiziologic), care constă în introducerea membrului viril în vagin sau în vestibulul vaginului”.

În altă ordine de idei, și-au pierdut actualitatea definițiile noțiunilor „homosexualismul” și „lesbianismul” de la lit.b),c) pct.1 al Hotărârii Plenului nr.17/2005. Or, prin Legea pentru modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova din 18.12.2008, în dispozițiile art.172 și 173 CP RM cuvintele „homosexualism, lesbianism” au fost înlocuite cu cuvântul „homosexualitate”. Totodată, conform pct.39 al proiectului de Lege pentru modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova (elaborat de Ministerul Justiției)³, a fost necesară excluderea cuvântului „lesbianism”, acesta incluzându-se în noțiunea de homosexualitate; prin termenul de homosexualitate se înțelege orientarea sexuală îndreptată către reprezentanții aceluiasi sex, fiind homosexualitate atât feminină, cât și masculină.⁴ În concluzie, după intrarea în vigoare a modificării analizate, noțiunea „homosexualitate”, din varianta în vigoare a art.172 și 173 CP RM, înglobează în plan semantic noțiunile „homosexualism” și „lesbianism”, care au fost utilizate înainte de intrarea în vigoare a modificării în cauză.

Din aceste considerente, propunem formularea următoare definiții a noțiunii de homosexualitate, pentru proiectul noii hotărâri explicative a Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, dedicate practicii judiciare în cauzele penale referitoare la infracțiunile privind viața sexuală: „*homosexualitatea reprezintă actul sexual dintre persoane avînd aceeași apartenență sexuală*”.

La lit.d) pct.1 al Hotărârii Plenului nr.17/2005 este definită noțiunea „satisfacerea poftelor sexuale în forme perverse”. Definiția dată se încheie cu cuvintele „cu excepția homosexualismului și a lesbianismului”. Ceea ce indică asupra necesității unei delimitări precise dintre homosexualitate și satisfacere a poftelor sexuale în forme perverse. Enumerarea exemplificativă a manifestărilor de satisfacere a poftelor sexuale în forme perverse, în explicația de la lit.d) pct.1 al Hotărârii Plenului nr.17/2005, nu permite trasarea unei linii de demarcație precise între cele două manifestări diferite ale vieții sexuale. De aceea, pot să apară îndoieli în privința raportării la homosexualitate sau la satisfacerea poftelor sexuale în forme perverse a următoarelor acțiuni: actul oralo-genital între persoane de sex feminin; actul oralo-genital între persoane de sex masculin; masturbarea unei persoane de sex masculin de către o altă persoană de sex masculin; introducerea de către o persoană de sex feminin a unui mulaj al membrului viril în cavitatea vaginală sau în rectul unei alte persoane de sex feminin etc.

În aceste condiții, considerăm că doar specificul apartenenței sexuale a făptuitorului față de victimă constituie unicul criteriu plauzibil care ar permite excluderea unor asemenea îndoieli. În concluzie, considerăm

necesară reformularea definiției noțiunii de satisfacere a poftelor sexuale în forme perverse, definiție pe care o propunem pentru proiectul noii hotărâri explicative a Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, dedicate practicii judiciare în cauzele penale referitoare la infracțiunile privind viața sexuală: „*satisfacerea poftelor sexuale în forme perverse reprezintă un act sexual nefiresc (sub aspect fiziologic) dintre persoane avînd apartenență sexuală diferită*”.

• În pct.2 al Hotărârii Plenului nr.17/2005 se explică: „Constrîngerea fizică reprezintă folosirea forței fizice asupra persoanei pentru a înfrînge rezistența fizică a acesteia și pentru a face astfel posibil raportul sexual (lovirea victimei, imobilizarea brațelor și a întregului corp, legarea etc.). Rezistența victimei nu este o condiție esențială și nu prezintă importanță decît ca expresie a refuzului ei categoric de a consimți un raport sexual.

Constrîngerea psihică reprezintă amenințarea persoanei cu un pericol grav pentru ea sau pentru o altă persoană, în astfel de condiții încît să-i inspire temerea serioasă că acel pericol nu va putea fi înlăturat decît prin cedarea în fața amenințării.

Acțiunile persoanei, prin care aceasta a obținut consimțămîntul victimei (femeii) la un raport sexual sau la satisfacerea poftelor sexuale în forme perverse prin înșelăciune sau abuz de încredere (de exemplu: promisiunea mincinoasă de căsătorie) nu pot fi considerate ca infracțiune împotriva libertății sau inviolabilității sexuale a acesteia”.

În literatura de specialitate se menționează, just, că constrîngerea constituie procesul constînd în limitarea libertății de acțiuni și de manifestare a voinței persoanei, pe calea aplicării violenței sau a amenințării pentru atingerea scopului urmărit de făptuitor.⁵ Implicit, același înțeles al noțiunii de constrîngere rezultă din alin.(1) art.39 „Constrîngerea fizică sau psihică” din Codul penal. Astfel, expresia „dacă în urma acestei constrîngerii persoana nu putea să-și dirijeze acțiunile” din această prevedere legală indică tocmai asupra limitării libertății de acțiuni și de manifestare a voinței persoanei.

Considerăm că este important a defini noțiunea de constrîngere, ca noțiune generică pentru noțiunile „constrîngere fizică”, „constrîngere psihică”, precum și „constrîngerea prin șantaj sau profitînd de dependența materială, de serviciu sau de altă natură a victimei”, chiar în textul proiectului noii hotărâri explicative a Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, dedicate practicii judiciare în cauzele penale referitoare la infracțiunile privind viața sexuală: „*În sensul art.171, 172 și 173 CP RM, prin „constrîngere” se înțelege limitarea libertății de acțiuni și de manifestare a voinței victimei, astfel încît ea își pierde capacitatea de a-și dirija acțiunile*”. Definirea acestei noțiuni va permite disocierea

cu o mai mare precizie a manifestărilor infracționale de viață sexuală în raport cu acele manifestări care nu au o relevanță penală (de exemplu, de hărțuirea sexuală).

În alt context, în pct. 2 al Hotărârii Plenului nr.17/2005 se menționează că constrângerea fizică se poate exprima, inclusiv, în imobilizarea brațelor sau a întregului corp ori în legare. În teoria dreptului penal este exprimată părerea că unele infracțiuni privind viața sexuală absorb în conținutul lor, în mod natural, lipsirea de libertate în mod ilegal, necesară realizării actului sexual prin constrângere.⁶

În legătură cu aceasta, venim cu următoarea precizare: „... libertatea fizică a persoanei nu este un appendice al inviolabilității și libertății sexuale a persoanei sau al altor valori sociale desemnând persoana. Pe cale de consecință, răpirea unei persoane (sau privațiunea ilegală de libertate – *n.a.*) nu-și pierde individualitatea, nu se absoarbe de infracțiunile concurente. De fiecare dată, numita infracțiune trebuie să-și găsească locul cuvenit”.⁷ Astfel, de exemplu, fixarea prin intermediul cătușelor de obiecte nemișcătoare, dacă are ca scop realizarea actului sexual, nu trebuie privită exclusiv în contextul infracțiunilor prevăzute la art.171 și 172 CP RM. Este necesară calificarea suplimentară conform art.166 CP RM, care prevede răspunderea pentru privațiunea ilegală de libertate.

Pe cale de consecință, considerăm necesară includerea următoarei mențiuni în proiectul noii hotărâri explicative a Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, dedicate practicii judiciare în cauzele penale referitoare la infracțiunile privind viața sexuală: „*În cazul în care constrângerea fizică se exprimă în imobilizarea brațelor sau a întregului corp ori în legare, este necesară calificarea suplimentară conform art.166 CP RM*”.

Sub un alt aspect, în pct.2 al Hotărârii Plenului nr.17/2005 se consemnează că „rezistența victimei nu este o condiție esențială și nu prezintă importanță decât ca expresie a refuzului ei categoric de a consimți un raport sexual”. Este foarte redusă valoarea explicativă a acestei recomandări, fapt pentru care propunem revizuirea ei.

Semnificația ideii, care decurge din explicația în cauză, este următoarea: constrângerea fizică trebuie să fie suficientă pentru a paraliza rezistența victimei. Totodată, constrângerea fizică nu trebuie să fie absolut irezistibilă. Ea poate fi și numai relativă. Dar, în acest caz nu este suficientă insistența, luarea cu grabă, cu surprinderea. Nu este suficientă nici simularea constrângerii fizice de către făptuitor și a rezistenței de către victimă. Este necesar să fie o constrângere fizică în stare să înfrângă rezistența, fie îndată și absolut, fie prin epuizare.

Din acest punct de vedere, doctrina medico-legală a apreciat că o femeie adultă, în deplinătatea facultăților

fizice, nu poate fi violată de către un singur bărbat, fiind capabilă de a se apăra și de a opune rezistență, putându-se ajuta și de mișcările bazinului.⁸

În cazul constrângerii fizice, nu este obligatoriu că victima să fi opus rezistență pînă în momentul în care aceasta a fost înfrîntă. Cerința legii este îndeplinită chiar dacă în contextul împrejurărilor concrete ale săvîrșirii faptei victima a încetat să opună rezistență, dîndu-și seama că aceasta ar fi inutilă. De asemenea, victima nu este dator să încerce să opună rezistență contra forței în orice caz și nici s-o continue neavînd altă cale, dacă din caracterul energiei forței se deduce că s-ar expune unui rău și mai mare.

Aptitudinea constrângerii fizice de a conduce la rezultatul urmărit de făptuitor se stabilește în concret, în raport cu împrejurările în care s-a comis fapta. Dacă, față de aceste împrejurări, victima și-a dat seama că orice împotrivire este inutilă sau că s-ar expune unui rău și mai mare (și, în consecință, nu a opus rezistență), fapta se va califica potrivit art.171 sau 172 CP RM. Aceasta deoarece cerința legii se referă la exercitarea constrângerii, nu la faptul dacă s-a împotrivit.

În orice caz, esențial este ca fapta să fie săvîrșită contra voinței, consimțămîntului victimei. Ezitarea, rezervele sau temerile nu constituie opunere din partea victimei. Se cere o opunere categorică și fermă, astfel încît să se poată conchide fără îndoiele că nu a fost respectat dreptul victimei de a dispune în mod liber de corpul său în actele sexuale.

Rezumînd, propunem formularea următoarei explicații în proiectul noii hotărâri explicative a Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, dedicate practicii judiciare în cauzele penale referitoare la infracțiunile privind viața sexuală: „*Ceea ce contează în ipoteza constrângerii fizice și constrângerii psihice, exercitate asupra victimei, este că raportul sexual, homosexualitatea sau satisfacerea poftelor sexuale în forme perverse se realizează fără consimțămîntul victimei. Nu este important dacă rezistența victimei a fost sau nu ușor înfrîntă. Constrângere va exista chiar și atunci cînd, dîndu-și seama că în condițiile create orice rezistență ar fi inutilă și chiar periculoasă pentru viața sau sănătatea ei, victima nu opune nici o rezistență făptuitorului. În același timp, în cazul în care victima nu opune rezistență, din conștientizarea ei trebuie să rezulte refuzul categoric de a realiza raportul sexual, homosexualitatea sau satisfacerea poftelor sexuale în forme perverse*”.

Dintr-o altă perspectivă, considerăm prea largă definiția noțiunii „constrângere psihică” din pct.2 al Hotărârii Plenului nr.17/2005. Or, constrângerea prin șantaj sau profitînd de dependența materială, de serviciu sau de altă natură a victimei, consemnată în art.173 CP RM, are de asemenea potențialul de a prezenta un pericol

grav pentru victimă. Pentru a se exclude confuzia între constrângerea psihică în sensul art.171 și 172 CP RM și constrângerea în sensul art.173 CP RM, propunem formularea următoarei definiții a noțiunii „constrângere psihică” în proiectul noii hotărâri explicative a Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, dedicate practicii judiciare în cauzele penale referitoare la infracțiunile privind viața sexuală: „*Constrângerea psihică este înfrângerea sau paralizarea voinței victimei, care se exprimă în amenințarea aplicării imediate a violenței fizice, dacă victima nu se va conforma cerințelor făptuitorului*”.

O altă explicație din cadrul pct.2 al Hotărârii Plenului nr.17/2005, care provoacă rezerve, este că „constrângerea psihică reprezintă amenințarea persoanei cu un pericol grav pentru ea sau pentru o altă persoană (sublinierea ne aparține – n.a.), în astfel de condiții încât să-i inspire temerea serioasă că acel pericol nu va putea fi înlăturat decât prin cedarea în fața amenințării”.

De exemplu, în alin.(1) art.131 „Violul” și în alin.(1) art.132 „Acțiuni violente cu caracter sexual” din Codul penal al Federației Ruse este consacrată teza, conform căreia constrângerii psihice poate fi supusă nu doar persoana cu care făptuitorul realizează actul sexual; constrângerii psihice poate fi supusă și o altă persoană. Se are în vedere o persoană care este importantă, prețioasă, scumpă, apropiată pentru persoana cu care făptuitorul realizează actul sexual. Însă, în legea penală autohtonă se atestă o situație diferită: în art.171 și 172 CP RM ruda apropiată victimei nu este specificată ca destinatar al constrângerii psihice. Deci, nu-și găsește temeinic maniera de definire a noțiunii „constrângere psihică” în pct.2 al Hotărârii Plenului nr.17/2005. În situația analizată, Plenul Curții Supreme de Justiție și-a atribuit competența legiuitorului. Ceea ce este inacceptabil. Definiția noțiunii „constrângere psihică” trebuie interpretată după modelul pe care l-am recomandat mai sus. În caz contrar, va persista riscul de aplicare incorectă a legii penale.

În altă privință, necesită examinare o altă recomandare din cadrul pct.2 al Hotărârii Plenului nr.17/2005: „Acțiunile persoanei, prin care a obținut consimțământul victimei (femeii) la un raport sexual sau la satisfacerea poftei sexuale în forme perverse prin înșelăciune sau abuz de încredere (de exemplu, promisiunea mincinoasă de căsătorie) nu pot fi considerate ca infracțiune împotriva libertății sau inviolabilității sexuale a acesteia”. Această recomandare este oarecum trunchiată, scăpând din vedere anumite aspecte nelipsite de importanță. În primul rând, trebuie făcută precizarea că se aplică art.174 CP RM, dacă consimțământul victimei de sex feminin, care nu a împlinit vârsta de 16 ani, la un raport sexual a fost obținut prin înșelăciune sau abuz de

încredere (de exemplu, prin promisiunea mincinoasă de căsătorie). În al doilea rând, se poate aplica art.174 CP RM pentru o faptă, care nu neapărat presupune promisiunea mincinoasă de căsătorie: fapta celui care, substituindu-se unei alte persoane, profită de eroarea în care se găsește o persoană de sex feminin, care nu a împlinit vârsta de 16 ani, și întreține cu ea un raport sexual.

Din considerentele menționate mai sus, propunem formularea următoarei explicații în proiectul noii hotărâri explicative a Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, dedicate practicii judiciare în cauzele penale referitoare la infracțiunile privind viața sexuală: „*De regulă, nu atrage răspundere penală determinarea la raportul sexual, la homosexualitate sau la satisfacerea poftei sexuale în forme perverse, prin promisiuni de căsătorie, prin promiterea de beneficii materiale sau de angajare la muncă, prin substituirea unei alte persoane ori prin alte asemenea procedee. Ca excepție, se aplică art.174 CP RM în cazul în care astfel de procedee sînt aplicate în cazul raportului sexual ori al altor acte de penetrare vaginală sau anală, comise cu o persoană despre care se știa cu certitudine că nu a împlinit vârsta de 16 ani*”.

• În altă ordine de idei, în pct.3 al Hotărârii Plenului nr.17/2005 sînt prezentate cu titlu de exemplu stările care sînt considerate stări de imposibilitate a victimei de a se apăra sau de a-și exprima voința. Dar, trebuie de înțeles că exemplificarea dată nu este suficientă pentru definiția noțiunii „imposibilitatea victimei de a se apăra sau de a-și exprima voința”. De cele mai multe ori, stările aduse ca exemplu trebuie să fie însoțite de anumite împrejurări, pentru a ne da seama dacă victima într-adevăr era lipsită de posibilitatea de a se apăra sau de a-și exprima voința. Victima trebuie nu pur și simplu să fie bolnavă, supraobosită, beată etc. Ea trebuie, datorită unor asemenea stări, să nu poată a se apăra ori să nu poată să-și exprime voința.

De unele singure, abstrase de circumstanțele concrete ale faptei, defectele fizice, oboseala excesivă, poziția incomodă a victimei, vârsta ei fragedă, boala, ebrietatea etc. nu pot să caracterizeze imposibilitatea acesteia de a se apăra sau de a-și exprima voința. Exemplificarea unor asemenea factori cauzali nu poate fi acceptată ca procedeu suficient la definirea noțiunii „imposibilitatea victimei de a se apăra sau de a-și exprima voința”. Ea poate fi chiar nocivă. Aceasta pentru că destinatarii legii penale ar putea concepe că imposibilitatea victimei de a se apăra sau de a-și exprima voința poate fi determinată numai de defectele fizice, oboseala excesivă, poziția incomodă a victimei, vârsta ei fragedă, boala, ebrietate etc. Nu și de alți factori cauzali, care rămîn în afara exemplificării.

În cele mai frecvente cazuri, factorii cauzali – enumerați exemplificativ în pct.3 al Hotărârii Plenului nr.17/2005 – trebuie corobați cu alte împrejurări, pentru a ne da seama dacă, în momentul săvârșirii infracțiunii, victima se afla în imposibilitate de a se apăra sau de a-și exprima voința. Concluzia instanței de judecată despre aflarea victimei într-o asemenea stare urmează a fi întemeiată pe evaluarea tuturor împrejurărilor cauzei în ansamblu, fiind motivată corespunzător în cadrul sentinței.

Pe cale de consecință, propunem ca – în proiectul noii hotărâri explicative a Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, dedicate practicii judiciare în cauzele penale referitoare la infracțiunile privind viața sexuală – nu exemplificarea, dar genul proxim și diferența specifică să fie puse la baza identificării factorilor cauzali ai stării de imposibilitate a victimei de a se apăra sau de a-și exprima voința. La concret, recomandăm formularea următoarei definiții: „*Imposibilitatea victimei de a se apăra sau de a-și exprima voința se exprimă în incapacitatea victimei de a opune rezistență făptuitorului ori de a înțelege adecvat semnificația acțiunilor săvârșite asupra victimei, din cauza nefuncționării totale sau parțiale a conștiinței ori a stării sale fizice sau psihice precare*”.

În același context al explicațiilor enunțate la pct.3 al Hotărârii Plenului nr.17/2005 apare necesitatea de relevare a soluțiilor de calificare în ipoteza în care lipsește una dintre condițiile vizând profitarea de imposibilitatea victimei de a se apăra sau de a-și exprima voința, în cazul infracțiunilor prevăzute la art.171 sau 172 CP RM. Aceste condiții sînt: 1) la momentul săvârșirii faptei, făptuitorul își dă seama de situația dificilă a victimei; 2) făptuitorul folosește prilejul pentru a întreține cu victima un raport sexual sau un act de homosexualitate, ori de a-și satisface pofta sexuală în forme perverse.

Astfel, lipsește temeiul aplicării art.171 sau 172 CP RM, dacă făptuitorul a fost în eroare în ceea ce privește starea victimei, neștiind că victima se află în imposibilitate de a se apăra sau de a-și exprima voința, dar, totodată, a avut tot temeiul să creadă că victima și-a exprimat consimțământul pentru realizarea raportului sexual, a homosexualității sau a satisfacerii poftelor sexuale în forme perverse. Or, în cazul dat, nu există vinovăție în privința acestei circumstanțe.

Tot așa, nu se va putea aplica răspunderea în baza art.171 sau 172 CP RM, în cazul în care lipsește cealaltă cerință: făptuitorul a cunoscut starea dificilă a victimei, dar, prin modalitatea concretă de realizare a raportului sexual sau a actului de homosexualitate, ori de satisfacere a poftelor sexuale în forme perverse, nu s-a folosit de această stare. În acest caz, făptuitorul ca și cum ignoră că victima e în imposibilitate de a se apăra sau de a-și exprima voința. El nu beneficiază în nici un fel de starea

în care se află victima. Nu dorește să-și ușureze într-o asemenea manieră realizarea acțiunii, deși avea posibilitatea reală s-o facă.

În concluzie la cele menționate mai sus, propunem formularea următoarei explicații în proiectul noii hotărâri explicative a Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, dedicate practicii judiciare în cauzele penale referitoare la infracțiunile privind viața sexuală: „*În ipoteza profitării de imposibilitatea victimei de a se apăra sau de a-și exprima voința, răspunderea în baza art.171 sau 172 CP RM poate fi aplicată numai dacă sînt îndeplinite cumulativ următoarele două cerințe: 1) la momentul săvârșirii faptei, făptuitorul își dă seama de situația dificilă a victimei; 2) făptuitorul folosește prilejul pentru a întreține cu victima un raport sexual sau un act de homosexualitate, ori de a-și satisface pofta sexuală în forme perverse*”. Această explicație ar urma să o substituie pe cea care figurează în pct.3 al Hotărârii Plenului nr.17/2005: „Profitarea făptuitorului de imposibilitatea victimei de a se apăra ori de a-și exprima voința înseamnă că făptuitorul și-a dat seama de situația dificilă a victimei și a folosit prilejul pentru a întreține cu ea un raport sexual și/sau un act de homosexualism, lesbianism, ori de a-și satisface pofta sexuală în formă perversă”.

În alt plan, ne îndreptăm atenția asupra unei alte explicații din pct.3 al Hotărârii Plenului nr.17/2005: „La calificarea infracțiunilor prevăzute la art.171 și 172 CP RM nu are însemnătate dacă starea de imposibilitate de a se apăra sau de a-și exprima voința a fost provocată chiar de făptuitor”.

Este prea sumară această explicație, lipsindu-i precizia privitoare la momentul apariției intenției de creare de către făptuitor a stării de imposibilitate de a se apăra sau de a-și exprima voința. Or, în planul aplicării răspunderii conform art.171 sau 172 CP RM, nu are importanță dacă această stare a fost creată prin acțiunile făptuitorului, ale victimei sau ale unei alte persoane. Totodată, cînd o creează făptuitorul, este obligatoriu ca intenția de a crea starea de neputință să fie preexistentă și independentă de intenția aceluiași făptuitor de a realiza raportul sexual sau actul de homosexualitate, ori de a-și satisface pofta sexuală în forme perverse, profitînd de imposibilitatea victimei de a se apăra sau de a-și exprima voința. În lipsa acestor condiții de preexistență și independență, temeiul aplicării răspunderii conform art.171 sau 172 CP RM va exista numai în cazul în care făptuitorul exercită constrîngerea fizică sau psihică asupra victimei, pentru a realiza raportul sexual sau actul de homosexualitate, ori de a-și satisface pofta sexuală în forme perverse, profitînd de imposibilitatea victimei de a se apăra sau de a-și exprima voința.

Nu poate fi aplicată răspunderea în baza art.171 sau 172 CP RM pentru săvârșirea raportului sexual sau a actului de homosexualitate, ori pentru satisfacerea poftei sexuale în forme perverse, profitând de imposibilitatea victimei de a se apăra sau de a-și exprima acestuia voința (lipsind și constrângerea fizică sau psihică), dacă sînt îndeplinite cumulativ următoarele două condiții: 1) starea de imposibilitate a victimei de a se apăra sau de a-și exprima voința nu este preexistentă realizării raportului sexual sau actului de homosexualitate, ori satisfacerii poftei sexuale în forme perverse; 2) starea de imposibilitate a victimei de a se apăra sau de a-și exprima voința este consecința acțiunilor făptuitorului.

Dezvoltînd ideea, reiese că poate fi aplicată răspunderea în baza art.171 sau 172 CP RM în cazul în care starea de imposibilitate a victimei de a se apăra sau de a-și exprima voința este preexistentă realizării raportului sexual sau actului de homosexualitate, ori satisfacerii poftei sexuale în forme perverse, iar această stare este consecința acțiunilor făptuitorului.

Este oare posibil așa ceva? Da, este. Pentru a ne convinge de aceasta, să apelăm la procedeul interpretării prin analogie: „Legiuitorul a înțeles să agraveze răspunderea penală nu pentru sustragerea din încăpere, alt loc pentru depozitare sau locuință, ci pentru sustragerea săvârșită cu pătrunderea în aceste locuri. Pe cale de consecință, pentru incriminarea agravantei analizate (se are în vedere sustragerea săvârșită prin pătrundere în încăpere, în alt loc pentru depozitare sau în locuință – *n.a.*), este necesar a proba dacă scopul de sustragere a apărut la făptuitor pînă la pătrunderea lui în încăpere, în alt loc pentru depozitare sau în locuință. Prin urmare, dacă făptuitorul a intrat în asemenea locuri, conducîndu-se de scopuri legitime, iar scopul de a sustrage a apărut ulterior, în cele comise lipsește circumstanța agravantă analizată”⁹

Este o axiomă care e susținută cvasiunanimit în literatura de specialitate și care și-a găsit aplicare în pct.29 al Hotărîrii Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Cu privire la practică judiciară în procesele penale despre sustragerea bunurilor”, nr.23 din 28.06.2004¹⁰. Ideea esențială, pe care o desprindem din această axiomă, este că, pentru aplicarea răspunderii penale pentru o infracțiune complexă (cum sînt și infracțiunile specificate la art.171 sau 172 CP RM), cele două acțiuni, care constituie infracțiunea complexă, trebuie să fie legate prin aceeași intenție unică complexă. Dacă însă acele acțiuni sînt dispartate, răspunderea poate fi eventual aplicată pentru fiecare din acțiunile componente în parte (dacă, desigur, ele de unele singure comportă relevanță penală).

Cu alte cuvinte, potențialul făptuitor imobilizează potențiala victimă, îi administrează somnifere sau alte

asemenea substanțe, folosește în privința ei gaze paralizante sau, chiar, aplică violența împotriva potențialei victime. Aceste procedee sînt realizate în contextul unor infracțiuni, antecedente realizării raportului sexual sau actului de homosexualitate, ori satisfacerii poftei sexuale în forme perverse, dar pot fi realizate și în afara unui context infracțional. Atunci cînd victima se află în stare de imposibilitate de a se apăra sau de a-și exprima voința (și nu mai devreme), făptuitorului îi apare intenția de a realiza raportul sexual sau actul de homosexualitate, ori de a-și satisface pofta sexuală în forme perverse. În situația dată, făptuitorul nu face decît să profite de starea pe care a creat-o tot el. Însă (sic!), a creat-o nu în calitate de subiect al infracțiunii prevăzute la art.171 sau 172 CP RM, dar înainte de a-i apărea intenția de a comite violul sau acțiunile violente cu caracter sexual. În situația descrisă, crearea stării de imposibilitate a victimei de a se apăra sau de a-și exprima voința de către cel, care urmează a săvârși violul sau acțiunile violente cu caracter sexual, nu se deosebește principial de crearea stării de neputință de către victima însăși sau de către o terță persoană. Or, în toate aceste cazuri, starea respectivă a victimei este preexistentă săvârșirii violului sau acțiunilor violente cu caracter sexual, nefiind dependentă de intenția făptuitorului de a comite violul sau acțiunile violente cu caracter sexual. Cronologic, intenției de a crea starea de imposibilitate a victimei de a se apăra sau de a-și exprima voința îi urmează intenția de a săvârși raportul sexual sau actul de homosexualitate, ori de a-și satisface pofta sexuală în forme perverse, făptuitorul profitînd de imposibilitatea victimei de a se apăra sau de a-și exprima voința. Cele două intenții sînt independente, ele alcătuiesc un concurs de intenții. Nu se absorb una de cealaltă.

Din cele menționate se desprinde și o altă concluzie: nu întotdeauna cel care profită de starea de imposibilitate a victimei de a se apăra sau de a-și exprima voința (pentru a săvârși raportul sexual sau actul de homosexualitate, ori pentru a-și satisface pofta sexuală în forme perverse) este cel care a creat această stare. Pot fi persoane diferite. De aceea, trebuie considerat complici la infracțiunea, prevăzută la art.171 sau 172 CP RM, acea persoană care numai a creat starea de imposibilitate a victimei de a se apăra sau de a-și exprima voința. A creat-o, fără a profita ulterior de starea în cauză, ajutînd însă, prin contribuția sa, pe cel care realizează raportul sexual sau actul de homosexualitate, ori care își satisface pofta sexuală în forme perverse, profitînd de starea pe care a creat-o complicele.

În consecință, venim cu recomandarea ca – în proiectul noii hotărîri explicative a Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, dedicate practicii judiciare în cauzele penale referitoare la infracțiunile privind viața sexuală – să fie formulată următoarea explicație:

„Nu poate fi aplicată răspunderea în baza art.171 sau 172 CP RM, pentru realizarea raportului sexual sau a actului de homosexualitate, ori pentru satisfacerea poftelor sexuale în forme perverse, profitând de imposibilitatea victimei de a se apăra sau de a-și exprima voința (lipsind și constrângerea fizică sau psihică), dacă sînt îndeplinite cumulativ următoarele două condiții: 1) starea de imposibilitate a victimei de a se apăra sau de a-și exprima voința nu este preexistentă realizării raportului sexual sau actului de homosexualitate, ori satisfacerii poftelor sexuale în forme perverse; 2) starea de imposibilitate a victimei de a se apăra sau de a-și exprima voința este consecința acțiunilor făptuitorului.

Trebuie considerat complice la infracțiunea, prevăzută la art.171 sau 172 CP RM, acea persoană care numai a creat starea de imposibilitate a victimei de a se apăra sau de a-și exprima voința, fără a profita ulterior de starea în cauză, ajutînd însă, prin contribuția sa, pe cel care realizează raportul sexual sau actul de homosexualitate, ori care își satisface pofta sexuală în forme perverse, profitînd de starea pe care a creat-o complicele”.

Această explicație ar urma s-o completeze pe cea care, la moment, este consemnată în pct.3 al Hotărîrii Plenului nr.17/2005: „La calificarea infracțiunilor prevăzute la art.171 și 172 CP RM nu are însemnătate dacă starea de imposibilitate de a se apăra sau de a-și exprima voința a fost provocată chiar de făptuitor”.

• La **pct. 4** al Hotărîrii Plenului nr.17/2005 se menționează: „La delimitarea componenței de infracțiune prevăzute de lit.b) alin.(2) art.171, lit.b) alin.(2) 172 CP RM de componența infracțiunii prevăzute de art.174 CP RM, instanțele de judecată vor ține seama că actul sexual, homosexualismul, lesbianismul sau satisfacerea poftelor sexuale în formă perversă cu o persoană care nu a atins vîrsta de 16 ani are loc fără constrîngere și fără a se profita de starea de neputință a victimei, iar ultima înțelege caracterul și esența acțiunilor săvîrșite”.

Prima remarcă este că această explicație este ruptă de context, neavînd legătură semantică cu explicațiile anterioare și cele care îi urmează. Această carență nu o vom admite în proiectul noii hotărîri explicative a Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, dedicate practicii judiciare în cauzele penale referitoare la infracțiunile privind viața sexuală.

În al doilea rînd, ceea ce este mai important, din pct.4 (și pct.19) ale Hotărîrii Plenului nr.17/2005 rezultă că actele sexuale pot fi săvîrșite doar cu consimțămîntul victimei, în lipsa unei constrîngeri explicite sau implicite asupra acesteia. Considerăm prea îngustă o asemenea interpretare. În realitate, nu există nici un temei să nu afirmăm că sub incidența art.174 CP RM se află raportul sexual altul decît violul, precum și orice alte acte de penetrare vaginală sau anală, care au fost săvîrșite

nu doar cu consimțămîntul victimei, dar și în lipsa acestuia: prin amenințarea ce i-a fost adusă victimei de a-i distruge sau a-i deteriora bunurile sau prin orice alt gen de constrîngere, explicită sau implicită (desigur, cu excepția celei specificate în textul art.171-173 CP RM).

Această observație trebuie privită prin prisma celor menționate mai sus: este prea largă definiția noțiunii „constrîngere psihică” din pct.2 al Hotărîrii Plenului nr.17/2005. De aceea, prin „constrîngere psihică” ar trebui să se înțeleagă exclusiv înfrîngerea sau paralizarea voinței victimei, care se exprimă în amenințarea cu aplicarea imediată a violenței fizice, dacă victima nu se va conforma cerințelor făptuitorului.

Drept urmare, propunem formularea următoarei explicații în proiectul noii hotărîri explicative a Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, dedicate practicii judiciare în cauzele penale referitoare la infracțiunile privind viața sexuală: „Se aplică art.174 CP RM în cazul în care, în privința unei persoane care nu a împlinit vîrsta de 16 ani se realizează raportul sexual, altul decît violul, sau orice alte acte de penetrare vaginală sau anală. Acestea pot fi realizate cu consimțămîntul victimei sau în lipsa consimțămîntului acesteia (de exemplu, prin amenințarea de a distruge sau a deteriora bunurile victimei, sau prin orice alt gen de constrîngere, explicită sau implicită (desigur, cu excepția celei specificate în textul art.171-173 CP RM))”. Această explicație ar urma să o substituie pe cea prezentă la moment în pct.4 al Hotărîrii Plenului nr.17/2005.

• **Pct.5** al Hotărîrii Plenului nr.17/2005 este consacrat chestiunii privind consumarea infracțiunilor prevăzute la art.171, 172 și 174 CP RM. Considerăm că lipsește claritatea în următoarea explicație de la acest punct: „Infracțiunile prevăzute de art.171, 172, 174 CP RM se consideră consumate odată cu începerea realizării actului sexual al făptuitorului cu victima, indiferent de consecințe”. Este un exemplu de abordare superficială, de figurație, a problemei privind consumarea infracțiunilor respective. Necesitățile curente ale practicii judiciare ne îndeamnă să ne dispensăm de pudicitatea de conjunctură și să propunem o altă variantă a explicației vizînd momentul consumativ al infracțiunilor prevăzute de art.171, 172, 174 CP RM: „Infracțiunea de viol se consideră consumată din momentul începerii raportului sexual, adică din momentul introducerii depline sau parțiale a membrului viril în cavitatea vaginală. Pentru a considera violul consumat, nu este obligatorie confirmarea deflorării sau a gravidității victimei de sex feminin sau a făptuitoarei. Aceste explicații privesc în egală măsură infracțiunea prevăzută la art.174 CP RM, referitor la modalitatea de raport sexual, altul decît violul.

Infracțiunea, prevăzută la art.172 CP RM, se consideră consumată dacă au fost traversate următoarele limite:

a) buzele, care delimitează cavitatea bucală – în cazul actului de felație asupra victimei; b) partea anterioară a membrului viril – în cazul actului de felație a victimei asupra făptuitorului; c) labiile mari (sau labiile mici, în funcție de particularitățile individuale) – în cazul penetrării vaginale altei decât raportul sexual; d) sfincterul exterior al rectului – în cazul penetrării anale. Explicațiile de la literele c) și d) privesc în egală măsură infracțiunea prevăzută la art.174 CP RM, referitor la modalitatea de orice alte acte de penetrare vaginală sau anală (altele decât raportul sexual)”.

În alt context, la pct.5 al Hotărârii Plenului nr.17/2005 se oferă și explicații privitoare la condițiile în care devine posibilă tentativa la infracțiunile specificate la art.171 și 172 CP RM: „Faptele îndreptate nemijlocit spre săvârșirea raportului sexual, homosexualismului, lesbianismului sau satisfacerii poftelor sexuale în forme perverse (dezbrăcarea victimei, imobilizarea ei, aplicarea violenței față de ea pentru a-i înfrânge rezistența etc.), dar care nu au condus la începerea acțiunilor cu caracter sexual, menționate mai sus, din cauze ce nu depind de voința făptuitorului, formează tentativa la infracțiunile prevăzute de art.171 și 172 CP RM. Aceste fapte pot constitui tentativa la infracțiunile respective numai dacă au fost întreprinse în scopul realizării raportului sexual, homosexualismului, lesbianismului, satisfacerii poftelor sexuale în forme perverse. Dacă acțiunile făptuitorului au fost exercitate în alte scopuri, faptele săvârșite nu pot fi calificate conform art.171 sau 172 CP RM, ci potrivit art.151-154, 287 etc. din CP RM”.

În principal, aceste recomandări pot fi acceptate. Însă, cu condiția că vor fi supuse rectificărilor de rigoare (de exemplu, în locul cuvintelor „potrivit art.151-154, 287 etc. din CP RM”, să fie menționată sintagma „potrivit art.151, 152, 155, 287 sau altor articole din Codul penal ori art.78, 354 sau altor articole din Codul contravențional”).

În același timp, explicația examinată reclamă anumite precizări, legate de specificul infracțiunii de viol. La concret, va exista tentativă dacă făptuitorul nu a putut realiza raportul sexual din cauze psihofiziologice de moment (de exemplu, imposibilitatea introducerii membrului viril din cauza lipsei de erecție sau a reacției de vaginism).

Nu întâmplător am specificat că imposibilitatea făptuitorului de a realiza raportul sexual trebuie să aibă cauze psihofiziologice de moment. În legătură cu aceasta, trebuie de menționat că în pct.7 al Hotărârii Plenului Judecătoriai Supreme a Republicii Kazahstan „Cu privire la unele probleme de calificare a infracțiunilor constând în viol sau acțiunile violente cu caracter sexual”, nr.4 din 11.05.2007, se arată: „Persoana care nu are capacitatea fiziologică de a săvârși raportul sexual și având

cunoștințe despre aceasta, nu poate purta răspundere pentru acțiunile care aparent se aseamănă cu tentativa de viol. În dependență de circumstanțele concrete, asemenea acțiuni pot fi calificate ca acțiuni violente cu caracter sexual, huliganism etc.”¹¹

Considerăm necesară formularea unor observații la această explicație. Pentru a fi autor al infracțiunii de viol, bărbatul trebuie să fie înzestrat cu aptitudinea fiziologică de a realiza un raport sexual, adică să aibă capacitatea de coabitare (copulație), în lipsa acestei capacități comiterea faptei nefiind posibilă. În acest sens, prezintă interes punctul de vedere ale lui V.Beliș, conform căruia capacitatea sexuală a bărbatului este diferențiată și prezintă interes, din punct de vedere juridic, sub două aspecte: capacitatea de coabitare și capacitatea de procreare.¹² Este evident că impotența de procreare (incapacitatea de a insemina, de a fi tată) nu elimină bărbatul din sfera subiecților infracțiunii de viol, această incapacitate sexuală neîmpiedicând împreunarea organelor genitale. Or, așa cum am afirmat anterior, violul se consideră consumat din momentul începerii raportului sexual, adică din momentul introducerii depline sau parțiale a membrului viril în cavitatea vaginală. Dacă bărbatul este în stare să introducă măcar parțial membrul viril în cavitatea vaginală (să-l introducă în vestibulul vaginului), rezultă că el trebuie considerat subiect al infracțiunii de viol.

În concluzie, propunem formularea următoarei explicații cu caracter de precizare în proiectul noii hotărâri explicative a Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, dedicate practicii judiciare în cauzele penale referitoare la infracțiunile privind viața sexuală: „*Va exista tentativă de viol dacă făptuitorul nu a putut realiza raportul sexual din cauze psihofiziologice de moment (de exemplu, imposibilitatea introducerii membrului viril din cauza lipsei de erecție sau a reacției de vaginism).*”

Impotența de procreare (incapacitatea de a insemina, de a fi tată) nu elimină bărbatul din sfera subiecților infracțiunii de viol”.

• Înainte de a purcede la analiza recomandărilor din Hotărârea Plenului nr.17/2005, consacrate circumstanțelor agravante ale infracțiunilor specificate la art. 171 și 172 CP RM, vom constata necesitatea formulării unei explicații de principiu, indispensabile interpretării art. 171 și 172 CP RM. Considerăm oportună formularea următoarei explicații în proiectul noii hotărâri explicative a Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, dedicate practicii judiciare în cauzele penale referitoare la infracțiunile privind viața sexuală: „*În cazul infracțiunii de viol, victima poate fi nu doar o persoană de sex feminin, dar și o persoană de sex masculin. Este important ca victima violului să aibă o altă*

apartenență sexuală decât autorul infracțiunii. În cazul violului săvârșit de două sau mai multe persoane, victima trebuie să aibă o altă apartenență sexuală decât persoana care realizează raportul sexual. În raport cu persoana care realizează constrângerea fizică sau psihică, apartenența sexuală poate fi aceeași.

În cazul infracțiunii prevăzute la art.172 CP RM, presupunând realizarea actului de homosexualitate, victima trebuie să aibă aceeași apartenență sexuală cu autorul infracțiunii. În cazul în care o astfel de faptă este săvârșită de două sau mai multe persoane, victima trebuie să aibă aceeași apartenență sexuală cu persoana care realizează actul de homosexualitate. În raport cu persoana care realizează constrângerea fizică sau psihică, apartenența sexuală poate fi diferită.

În cazul infracțiunii prevăzute la art.172 CP RM, presupunând satisfacerea poftelor sexuale în forme perverse, victima trebuie să aibă o altă apartenență sexuală față de autorul infracțiunii. În cazul în care o astfel de faptă este săvârșită de două sau mai multe persoane, victima trebuie să aibă o altă apartenență sexuală față de persoana care își satisface pofta sexuală în forme perverse. În raport cu persoana care realizează constrângerea fizică sau psihică, apartenența sexuală poate fi aceeași”.

Aceste explicații derivă organic din cele două definiții, pe care le-am propus mai sus, în vederea includerii în proiectul noii hotărâri explicative a Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, dedicate practicii judiciare în cauzele penale referitoare la infracțiunile privind viața sexuală: „homosexualitatea reprezintă actul sexual dintre persoane având aceeași apartenență sexuală”; „satisfacerea poftelor sexuale în forme perverse reprezintă un act sexual nefiresc (sub aspect fiziologic) dintre persoane având apartenență sexuală diferită”.

În plus, propunerea noastră se sprijină pe varianta în limba rusă a art.171 CP RM, în care se utilizează expresiile „несовершеннолетняя (несовершеннолетний)” și „потерпевшая (потерпевший)”.

• Explicațiile din pct.7 al Hotărârii Plenului nr.17/2005 se referă la circumstanța agravantă specificată la lit.a) alin.(2) art.171 / lit.a) alin.(2) art.172 CP RM. Însă, așa cum am menționat mai sus, aceste două prevederi normative au suferit modificări la 18.12.2008: la lit.a) alin.(2) art.171 CP RM, în locul cuvintelor „săvârșit repetat” se folosesc cuvintele „săvârșit de către o persoană care anterior a săvârșit un viol prevăzut la alin.(1)”;

la lit.a) alin.(2) art.172 CP RM, în locul cuvintelor „săvârșite repetat”, se folosesc cuvintele „săvârșite de o persoană care anterior a săvârșit o faptă prevăzută la alin.(1)”.

Reamintim cu acest prilej că, în proiectul de Lege pentru modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova (elaborat de Ministerul Justiției)¹³, în art.37 și

38, s-a propus abrogarea lit.a) alin.(2) art.171 și a lit.a) alin.(2) art.172 CP RM. Sprijinim această inițiativă, a cărei realizare am susținut-o prin argumente.¹⁴ Doar abolirea definitivă (nu parțială) pe cale legislativă a instituției repetării infracțiunii va contribui la ridicarea calității actului de justiție, în sensul excluderii confuziei dintre repetarea infracțiunii, pe de o parte, și infracțiunea prelungită și concursul de infracțiuni, pe de altă parte. Până atunci însă vom supune interpretării aceste prevederi normative, respectând voința legiuitorului.

Bineînțeles, modificările legislative de la 18.12.2008, menționate mai sus, nu au putut să nu lase amprentă asupra semantismului circumstanței agravante analizate. Pentru că dispozițiile de la lit.a) alin.(2) art.171 / lit.a) alin.(2) art.172 CP RM nu mai prevăd răspunderea pentru violul / acțiunile violente cu caracter sexual săvârșite simplamente repetat. Așa cum au prevăzut altădată. Conform legii penale în vigoare, repetarea infracțiunii reclamă condiții în plus.

Iată de ce, propunem ca – în proiectul noii hotărâri explicative a Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, dedicate practicii judiciare în cauzele penale referitoare la infracțiunile privind viața sexuală – să fie formulată următoarea explicație: „Prevederea de la lit.a) alin.(2) art.171 CP RM nu este aplicabilă atunci când se atestă succesiunea a două sau a mai multor infracțiuni identice prevăzute la alin.(2) sau (3) art.171 CP RM. De asemenea, prevederea de la lit.a) alin.(2) art.172 CP RM nu este aplicabilă atunci când se atestă succesiunea a două sau a mai multor infracțiuni identice prevăzute la alin.(2) sau (3) art.172 CP RM. În astfel de cazuri, aceste infracțiuni se califică de sine stătător, conform regulilor concursului de infracțiuni.

În același timp, prevederea de la lit.a) alin.(2) art.171 CP RM este aplicabilă atunci când se atestă succesiunea a două sau a mai multor infracțiuni identice prevăzute la alin.(1) art.171 CP RM. De asemenea, prevederea de la lit.a) alin.(2) art.172 CP RM este aplicabilă atunci când se atestă succesiunea a două sau a mai multor infracțiuni identice prevăzute la alin.(1) art.172 CP RM”.

Accentuăm, că, atunci când spunem „identice”, avem în vedere nu identitatea semnelor infracțiunii. Avem în vedere identitatea sub aspectul gradului prejudiciabil al infracțiunii. O astfel de identitate o prezintă infracțiunile prevăzute de același alineat al articolului din legea penală.

În alt context, trebuie să constatăm că explicațiile din pct.7 al Hotărârii Plenului nr.17/2005 nu sînt suficiente: lipsește o recomandare privind modul de calificare a infracțiunilor care se succed, dacă acestea nu sînt identice. Iată de ce, venim cu recomandarea ca – în proiectul noii hotărâri explicative a Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, dedicate practicii judiciare

în cauzele penale referitoare la infracțiunile privind viața sexuală – să fie formulată următoarea explicație: „La săvârșirea a două sau a mai multor violuri sau acțiuni violente cu caracter sexual, pentru care este prevăzută răspunderea la diferite alineate ale art.171 sau 172 CP RM, cele comise se califică de sine stătător, conform regulilor concursului de infracțiuni. Calificarea se face după aceleași reguli, dacă violurile sau acțiunile violente cu caracter sexual se încheie la etape diferite ale activității infracționale, precum și dacă făptuitorul apare în roluri juridice diferite în cadrul violurilor sau al acțiunilor violente cu caracter sexual”.

Această recomandare, care, de altfel, rezultă din alin.(1) art.33 CP RM, ar contribui, cu siguranță, la o mai bună delimitare a repetării de infracțiuni de concursul de infracțiuni. Cu atât mai mult că, în pct.7 al Hotărârii Plenului Judecătorei Supreme a Republicii Moldova „Cu privire la practica judiciară în cauzele despre infracțiunile sexuale”, nr.7 din 29.08.1994¹⁵ (în continuare – Hotărârea Plenului nr.7/1994), era formulată o recomandare diametral opusă ca sens, cu efecte derutante pentru cei care aplică astăzi legea penală: „Alineatul 2 al art.102 CP, care prevede o răspundere sporită pentru viol, săvârșită de o persoană, care anterior a mai săvârșit o astfel de infracțiune, urmează să fie aplicată indiferent de aceea dacă au fost terminate violurile săvârșite și dacă vinovatul era executorul sau alt coparticipant al acestor infracțiuni”.

Dintr-o altă perspectivă, la pct.7 al Hotărârii Plenului nr.17/2005 există o explicație care pare a fi oarecum unilaterală: „Dacă raporturile sexuale și / sau acțiunile cu caracter sexual au fost realizate cu două sau mai multe victime, chiar în cazul unei întreruperi de scurtă durată între aceste raporturi (acțiuni), trebuie aplicată dispoziția de la lit.a) alin.(2) art.171 sau, după caz, lit.a) alin.(2) art.172 CP RM”.

Din punctul nostru de vedere, luând în calcul aceste rezerve, considerăm necesară formularea următoarei explicații în proiectul noii hotărâri explicative a Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, dedicate practicii judiciare în cauzele penale referitoare la infracțiunile privind viața sexuală: „Dacă, în contextul infracțiunii prevăzute la art.171 sau 172 CP RM, raporturile sexuale, actele de homosexualitate sau satisfacerea poftei sexuale în forme perverse s-au realizat cu două sau mai multe victime, în prezența aceleiași intenții infracționale, cele săvârșite reprezintă o infracțiune unică prelungită. Totodată, dacă, în contextul infracțiunii prevăzute la art.171 sau 172 CP RM, raporturile sexuale, actele de homosexualitate sau satisfacerea poftei sexuale în forme perverse s-au realizat cu două sau mai multe victime, iar după fiecare astfel de acțiune apărea o altă intenție de a comite o acțiune identică cu același caracter, atunci

trebuie aplicată dispoziția de la lit.a) alin.(2) art.171 sau, după caz, lit.a) alin.(2) art.172 CP RM”.

Cu siguranță, o asemenea recomandare ar contribui substanțial la aplicarea uniformă a legii penale. Argumentele corespunzătoare le-am prezentat anterior.¹⁶

Rezumând, vom spune doar că, după cum reiese din art.30 CP RM, tocmai prezența sau lipsa intenției unice este acel criteriu care servește la delimitarea infracțiunii unice prelungite de repetarea infracțiunii. Nicidecum nu dacă este de lungă sau de scurtă durată întreruperea între raporturile sexuale, actele de homosexualitate sau actele de satisfacere a poftei sexuale în forme perverse, realizate asupra victimei.

• La **pct.8** al Hotărârii Plenului nr.17/2005 se conțin explicațiile privind interpretarea prevederilor de la lit.a) alin.(2) art.171 / lit.a) alin.(2) art.172, lit.a) alin.(3) art.171 / lit.a) alin.(3) art.172 CP RM: „Răspunderea pentru violul sau acțiunile violente cu caracter sexual, săvârșite cu bună-știință asupra unui minor ori asupra unei persoane despre care se știa cu certitudine că nu a atins vârsta de 14 ani, poate surveni numai dacă făptuitorul cunoștea cu certitudine vârsta victimei (din maniera de conduită a acesteia, din aspectul ei exterior sau din alte surse). Eroarea de fapt cu privire la vârsta victimei, posibilă în anumite cazuri speciale și în împrejurări concrete specifice, în care făptuitorul și-a putut eventual forma convingerea că victima are depășită vârsta de 14 sau 18 ani atunci când aceasta este dovedit, exclude imputarea acestui semn calificativ (vârsta victimei este cu puțin sub 14 sau 18 ani, iar datorită proceselor de accelerare arată mai în vârstă)”.

Analizând această recomandare, constatăm că nu suficient de explicit și nu într-o manieră completă a fost supusă atenției problema privind eroarea asupra calității agravante a victimei infracțiunii prevăzute la lit.a) alin.(2) art.171 / lit.a) alin.(2) art.172, lit.a) alin.(3) art.171 / lit.a) alin.(3) art.172 CP RM.

În consecință, propunem formularea următoarei explicații în proiectul noii hotărâri explicative a Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, dedicate practicii judiciare în cauzele penale referitoare la infracțiunile privind viața sexuală: „Dacă făptuitorul consideră eronat că victima nu a împlinit majoratul (deși în realitate aceasta are împlinită, la momentul săvârșirii infracțiunii, vârsta de 18 ani), cele săvârșite urmează a fi calificate conform art.27 și lit.b) alin.(2) art.171 / art.27 și lit.b) alin.(2) art.172 CP RM.

Reguli similare de calificare se aplică în cazul erorii cu privire la victima infracțiunii prevăzute la lit.a) alin.(3) art.171 / lit.a) alin.(3) art.172 CP RM”.

• În mod firesc, în Hotărârea Plenului nr.17/2005, lipsesc explicații referitoare la violul sau acțiunile violente

cu caracter sexual, săvârșite cu bună-știință asupra unei femei gravide. Se impune suplینirea acestui gol.

Violul sau acțiunile violente cu caracter sexual săvârșite cu bună-știință asupra femeii gravide presupune îndeplinirea cumulativă a două condiții: 1) victima să fie o femeie gravidă și 2) făptuitorul să manifeste bună-știință în privința circumstanței că victima se află în această stare.

Deoarece un mai mare interes prezintă cea de-a doua condiție, vom afirma că, pentru ca făptuitorului să-i fie imputabilă răspunderea agravată, acesta trebuie să fi avut cunoștința în concret despre graviditatea victimei (din surse medicale, datorită unor relații de familie sau de serviciu, datorită faptului că sarcina era evidentă etc.). Sub acest aspect, vinovăția făptuitorului trebuie dovedită în concret, nefiind suficientă simpla prezumție că făptuitorul a prevăzut că victima ar putea fi gravidă, întrucât este femeie. Dacă făptuitorul nu știa despre graviditatea victimei în genere, răspunderea penală la fel nu-i poate fi agravată în baza lit.b¹) alin.(2) art.171 / lit.b¹) alin.(2) art.172 CP RM.

În concluzie, în contextul săvârșirii violului sau acțiunilor violente cu caracter sexual cu bună-știință asupra femeii gravide, sintagma „cu bună-știință” denotă că, la momentul săvârșirii faptei, făptuitorul cunoștea cu certitudine despre starea de graviditate a victimei.

În ce privește eroarea asupra calității victimei de a fi femeie gravidă, soluția este similară cu cea pe care am identificat-o mai sus în privința erorii asupra calității victimei de a fi minor. De aceea, dacă făptuitorul consideră eronat că victima este o femeie gravidă (deși în realitate nu este), cele săvârșite urmează a fi calificate conform art.27 și lit.b¹) alin.(2) art.171 / art.27 și lit.b¹) alin.(2) art.172 CP RM.

Din considerentele menționate mai sus, propunem ca în proiectul noii hotărâri explicative a Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, dedicate practicii judiciare în cauzele penale referitoare la infracțiunile privind viața sexuală, să fie formulată următoarea explicație: „Răspunderea pentru violul sau acțiunile violente cu caracter sexual, săvârșite cu bună-știință asupra unei femei gravide, poate surveni numai dacă făptuitorul cunoștea cu certitudine despre graviditatea victimei (din surse medicale, datorită unor relații de familie sau de serviciu, datorită faptului că sarcina era evidentă etc.).

Dacă făptuitorul presupune, în mod întemeiat, că victima nu este gravidă, iar aceasta nu corespunde realității, nu-i poate fi imputată circumstanța agravantă prevăzută la lit.b¹) alin.(2) art.171 sau la lit.b¹) alin.(2) art.172 CP RM. Aceasta nu înseamnă însă că făptuitorul nu va răspunde pentru infracțiunea corespunzătoare în formă

neagravată sau în prezența altor circumstanțe agravante, a căror prezență nu poate fi pusă la îndoială.

Dacă făptuitorul consideră eronat că victima este gravidă (deși în realitate nu este așa), cele săvârșite urmează a fi calificate conform art.27 și lit.b¹) alin.(2) art.171 / art.27 și lit.b¹) alin.(2) art.172 CP RM”.

• La **pct.9** al Hotărârii Plenului nr.17/2005 se conțin explicații privind interpretarea prevederilor de la lit.c) alin.(2) art.171 / lit.c) alin.(2) art.172, care stabilesc răspunderea pentru violul sau acțiunile violente cu caracter sexual, săvârșite de două sau mai multe persoane. În repetate rânduri, am supus unei critici argumentate unele din explicațiile respective.¹⁷

Însă, în mod regretabil, nu a urmat nici o reacție. De aceea, reiterăm pe scurt observațiile noastre.

Astfel, în cadrul explicațiilor din pct.9 al Hotărârii Plenului nr.17/2005 se evită a se releva tranșant natura juridică a circumstanței agravante „de două sau mai multe persoane”. În special, nu se răspunde la întrebarea: se aplică oare răspunderea conform lit.c) alin.(2) art.171 / lit.c) alin.(2) art.172 CP RM, dacă una din cele două persoane, care săvârșesc infracțiunea, nu întrunesc semnele subiectului infracțiunii? În ce ne privește, considerăm că răspunderea în baza lit.c) alin.(2) art.171 / lit.c) alin.(2) art.172 CP RM poate fi aplicată în oricare din următoarele trei ipoteze:

- infracțiunea este săvârșită în coautorat;
- infracțiunea este săvârșită de o persoană care întrunește semnele subiectului infracțiunii, în comun cu o persoană care nu întrunește aceste semne;
- infracțiunea este săvârșită de o persoană care întrunește semnele subiectului infracțiunii, prin intermediul unei persoane care cu bună-știință nu este pasibilă de răspundere penală.

Or, este neîntemeiată opinia că circumstanța agravantă „de două sau mai multe persoane”, prevăzută de unele norme ale Părții Speciale a Codului penal, se aplică doar în cazurile în care infracțiunea e săvârșită în coautorat. De asemenea, nu există temeieri de a identifica noțiunea „de două sau mai multe persoane” și noțiunea de participație presupunând coautoratul. Pentru a fi prevenite erorile în practica judiciară, ar fi oportun ca aserțiunea sus-citată să-și găsească locul în proiectul noii hotărâri explicative a Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, dedicate practicii judiciare în cauzele penale referitoare la infracțiunile privind viața sexuală.

În alt plan, vom consemna că în pct.9 al Hotărârii Plenului nr.17/2005 se explică: „Ca viol sau acțiune violentă cu caracter sexual, săvârșite de două sau mai multe persoane, sînt calificate nu doar acțiunile persoanelor care au săvârșit raportul sexual (actul de homosexua-

lism, actul de lesbianism sau satisfacerea poftei sexuale în forme perverse), dar și acțiunile persoanelor, care, prin aplicarea constrângerii fizice sau psihice față de victimă, au făcut posibilă săvârșirea acțiunii sexuale respective”.

Reieșind din această explicație, este posibil ca una din persoanele, care săvârșesc infracțiunea prevăzută la art.171 sau 172 CP RM, să aplice constrângerea fizică sau psihică nu în paralel cu raportul sexual (actul de homosexualitate sau satisfacerea poftei sexuale în forme perverse), realizat de o altă persoană, dar înainte de o asemenea acțiune. Drept urmare, propunem ca în proiectul noii hotărâri explicative a Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, dedicate practicii judiciare în cauzele penale referitoare la infracțiunile privind viața sexuală, să fie formulată următoarea explicație: „*Trebuie calificată conform lit.c) alin.(2) art.171/lit.c) alin.(2) art.172 CP RM fapta persoanei care aplică constrângerea fizică sau psihică nemijlocit înainte ca cealaltă persoană să realizeze raportul sexual (actul de homosexualitate sau satisfacerea poftei sexuale în forme perverse). Dacă, în această ipoteză, din cauze independente de voința făptuitorilor care acționează de comun acord, nu s-a reușit să se realizeze raportul sexual (actul de homosexualitate sau satisfacerea poftei sexuale în forme perverse), atunci ambii făptuitori trebuie să răspundă potrivit art.27 și lit.c) alin.(2) art.171 / art.27 și lit.c) alin.(2) art.172 CP RM*”. Or, executarea laturii obiective a infracțiunii comise de comun acord a început. Însă, nu s-a izbutit desfășurarea activității infracționale pînă la momentul de consumare.

Totodată, este posibil ca constrângerea fizică sau psihică să fie aplicată la o etapă mai timpurie a activității infracționale. Se are în vedere crearea intenționată de condiții pentru săvârșirea infracțiunii, prevăzute la art.171 sau 172 CP RM, nu nemijlocit înainte de realizarea raporturilor sexuale (actului de homosexualitate, satisfacerii poftei sexuale în forme perverse). În consecință, propunem formularea următoarei explicații în proiectul noii hotărâri explicative a Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, dedicate practicii judiciare în cauzele penale referitoare la infracțiunile privind viața sexuală: „*Dacă, în procesul de creare intenționată a condițiilor pentru săvârșirea infracțiunii, din cauze independente de voința făptuitorului, infracțiunea nu-și va produce efectul, atunci fapta îi va fi calificată conform art.26 și 171 / art.26 și 172 CP RM. Dacă acest făptuitor cunoștea că pregătește infracțiunea care va fi săvârșită de două sau mai multe persoane, atunci calificarea acțiunilor lui trebuie făcută conform art.26 și lit.c) alin.(2) art.171 / art.26 și lit.c) alin.(2) art.172 CP RM.*”

În aceleași condiții, dacă infracțiunea își va produce efectul, contribuția prealabilă a făptuitorului respectiv

– catalogată, de exemplu, ca înlăturare de obstacole – urmează a fi calificată în conformitate cu alin.(5) art.42 și lit.c) alin.(2) art.171 / alin.(5) art.42 și lit.c) alin.(2) art.172 CP RM. Adică, drept complicitate la infracțiunea corespunzătoare săvârșită de două sau mai multe persoane (alte două sau mai multe persoane decît complicele)”.

În altă ordine de idei, este necesar să menționăm că, în unele cazuri, raportul sexual (actul de homosexualitate sau satisfacerea poftei sexuale în forme perverse) este realizat pe rînd de către cele două sau mai multe persoane. În legătură cu aceasta, este util a reproduce opinia lui T.Toader: „Fapta constituie viol în formă agravată chiar și atunci cînd fiecare făptuitor s-a aflat, în timpul actului sexual, în încăperi diferite, dacă au acționat împreună pentru intimidarea victimei și înfrîngerea voinței acesteia”¹⁸ Iată de ce, venim cu recomandarea ca în proiectul noii hotărâri explicative a Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, dedicate practicii judiciare în cauzele penale referitoare la infracțiunile privind viața sexuală, să fie formulată următoarea explicație: „*Dacă între făptuitori a existat o înțelegere prealabilă, iar raportul sexual (actul de homosexualitate sau satisfacerea poftei sexuale în forme perverse) îl săvârșesc pe rînd, atunci trebuie aplicată răspunderea în baza lit.c) alin.(2) art.171 / art.26 și lit.c) alin.(2) art.172 CP RM, indiferent dacă în momentul săvîrșirii infracțiunii era prezent un singur făptuitor sau toți cei între care a fost stabilită înțelegerea prealabilă*”. Or, prin acțiunile precedente ale unuia dintre făptuitori se contribuie la realizarea ulterior de către un alt făptuitor a activității infracționale. Datorită acestui fapt, o parte a laturii obiective a infracțiunii prevăzute la art.171 sau 172 CP RM – constrângerea fizică sau psihică – se realizează prin eforturile comune ale celor două sau mai multe persoane care săvârșesc infracțiunea.

Într-un alt registru, vom menționa că în pct.9 al Hotărârii Plenului nr.17/2005 se stabilește: „Violul și / sau acțiunile violente cu caracter sexual, săvîrșite de două sau mai multe persoane, trebuie deosebite de complicitatea la aceste infracțiuni, cînd faptele comise sînt calificate potrivit alin.(5) art.42, raportat la art.171 sau 172 CP RM. Complicele la viol și / sau acțiunile violente cu caracter sexual este persoana care: a ademenit victima într-un loc dinainte convenit, comod pentru săvîrșirea infracțiunii; a pus la dispoziție mijlocul său de transport, în scopul săvîrșirii infracțiunii; a pregătit mijloacele necesare aducerii victimei în imposibilitate de a se apăra ori de a-și exprima voința; a săvîrșit cu victima un raport sexual și/sau un act de homosexualism, de lesbianism sau satisfacerea poftei sexuale în forme perverse în mod benevol, creînd imediat condițiile pentru comiterea violului și / sau a acțiunilor violente cu caracter sexual de către alte persoane, cu care a intrat în înțelegere prealabilă etc.”

Putem remarca că toate exemplele de complicitate la infracțiunile prevăzute la art.171 sau 172 CP RM, specificate în cadrul recomandării reproduse mai sus, se referă la complicitatea anterioară. Dar, complicitatea poate fi și concomitentă, atunci când contribuția e acordată în cursul executării infracțiunii. Schimbarea poziției victimei sau dezbrăcarea ei în procesul săvârșirii raportului sexual (actului de homosexualitate sau satisfacerii poftei sexuale în forme perverse), când se profită de imposibilitatea victimei de a se apăra ori de a-și exprima voința, reprezintă tocmai exemple de complicitate concomitentă la infracțiunile prevăzute la art.171 sau 172 CP RM. Ele reprezintă exemple de complicitate și nu de coautorat, pentru că nu constau în executarea parțială a laturii obiective a infracțiunilor respective. Ele constituie contribuții cu rol de ajutor acordat autorului violului sau al acțiunilor violente cu caracter sexual. Iată de ce, propunem formularea următoarei explicații cu caracter de completare în proiectul noii hotărâri explicative a Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, dedicate practicii judiciare în cauzele penale referitoare la infracțiunile privind viața sexuală: „De asemenea, schimbarea poziției victimei sau dezbrăcarea ei în procesul săvârșirii raportului sexual (actului de homosexualitate sau satisfacerii poftei sexuale în forme perverse), când se profită de imposibilitatea victimei de a se apăra ori de a-și exprima voința, constituie complicitate la infracțiunile prevăzute la art.171 sau 172 CP RM”.

(Va urma)

Referințe:

- ¹ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr.41-44.
- ² Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2006, nr.3, p.11-13.
- ³ Legea pentru modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova. Proiect // www.justice.gov.md
- ⁴ Notă informativă la proiectul de Lege pentru modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova // www.justice.gov.md
- ⁵ М.А. Фомичева. *Угроза как способ совершения преступления*: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. – Москва, 2008, p.20.
- ⁶ T.Toader. *Drept penal. Partea Specială*. – București: Hamangiu, 2007, p.108.
- ⁷ S.Brînză. *Unele reflecții asupra apărării penale a libertății persoanei împotriva infracțiunii de răpire a unei persoane (art.164 C.pen. RM)* // Revista Națională de Drept, 2008, nr.1, p.8-14.
- ⁸ A se vedea: V.Beliș, N.Drugescu. *Medicina legală*. – București: Teora, 1992, p.166.
- ⁹ S.Brînză, X.Ulianoschi, V.Stati și alții. *Drept penal. Partea Specială*. – Chișinău: Cartier, 2005, p.256.
- ¹⁰ Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2004, nr.8, p.5-11.

¹¹ Нормативное постановление Верховного Суда Республики Казахстан от 11 мая 2007 г. №4 «О некоторых вопросах квалификации преступлений, связанных с изнасилованием и иными насильственными действиями сексуального характера // www.supcourt.kz

¹² A se vedea: V.Beliș, N.Drugescu. *Op. cit.*, p.163.

¹³ Legea pentru modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova. Proiect // www.justice.gov.md

¹⁴ A se vedea: S.Brînză, V.Stati. *Conceptul „repetarea infracțiunii”: argumente în favoarea excluderii din Codul penal al Republicii Moldova* // Revista Națională de Drept, 2007, nr.2, p.14-19; nr.3, p.6-12.

¹⁵ Culegere de hotărâri ale Plenului Curții Supreme de Justiție (mai 1974 – iulie 2002). – Chișinău, 2002, p.316-324.

¹⁶ A se vedea: S.Brînză, V.Stati. *Calificarea infracțiunilor privind viața sexuală: controverse și soluții* // Revista Națională de Drept, 2007, nr.4, p.2-11.

¹⁷ A se vedea: *Ibidem*; S.Brînză, V.Stati. *Săvârșirea infracțiunii de două sau mai multe persoane ca presupusă formă a participăției penale: demitizarea unei concepții compromise* // Revista Națională de Drept, 2008, nr.4, p.2-17; S.Brînză. *Comentariul unor prevederi ale Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, nr.17 din 7.11.2005 „Despre practica judiciară în cauzele din categoria infracțiunilor privind viața sexuală”: circumstanțele agravante ale infracțiunilor prevăzute la art.171 și la art.172 CP RM* // Revista Institutului Național al Justiției, 2008, nr.3, p.32-41.

¹⁸ T.Toader. *Drept penal. Partea Specială*. – București: Hamangiu, 2007, p.110.

Sugestii pe marginea hotărârilor Plenului Curții Supreme de Justiție

Vitalie STATI
 doctor în drept,
 conferențiar universitar
 formator INJ

ANALIZA RĂSPUNDERII PENALE PENTRU INFRAȚIUNEA DE RĂPIRE A MIJLOCULUI DE TRANSPORT (art.192¹ CP RM): ASPECTE TEORETICE ȘI PRACTICE (Partea I)

This study exploits throughout some rigorous examination the object and the objective part of the offence of abduction of the mean of transport, prevented at art.192¹ PC RM. Especially, is pointed about the legislator's decision to review his conception regarding the fundamental social quality comprised by the offence of abduction of the mean of transport. Is argued about that, according to the effectual Penal Law, the special judicial object of the offence prevented at art.192¹ PC RM, has a simple complexion and not multiple, figured by the social relations considering the mean of transport possession. As well, is emphasized that the notion of "mean of transport", used in the art.192¹ PC RM disposal, has the same meaning as the notion of "mean of transport" stipulated at art.264, 264¹, 265 and 266 PC RM. Is explained why, literally to the act of evasion, the act of abduction of the mean of transport must have a legal disposition. Finally, there are analyzed the most controversial aspects concerning the use up moment of the offence of abduction of the mean of transport, as well as the attempt of this criminal act.

Scopul principal al prezentului articol constă în elaborarea unui proiect al hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție, consacrat practicii judiciare în cauzele privitoare la răpirea mijlocului de transport (art.192¹ CP RM). La moment, o astfel de hotărâre lipsește. Nu există explicații privind interpretarea prevederilor art.182 CP RM din 1961 (care corespunde cu art.192¹ CP RM) în Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție „Despre practica judiciară cu privire la aplicarea legislației în cadrul examinării cauzelor penale referitor la încălcarea regulilor de securitate a circulației și de exploatare a mijloacelor de transport”, nr.20 din 8.07.1999.¹ Doar anumite explicații privind interpretarea unor asemenea prevederi există în pct.2 și 32 ale Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție „Cu privire la practica judiciară în procesele penale despre sustragerea bunurilor”, nr.23 din 28.06.2004.² Este mult prea puțin, dacă vom lua în considerație importanța crescândă a dispoziției incriminatoare vizând răpirea mijlocului de transport.

Despre această importanță vorbește dinamica numărului de infracțiuni de răpire a mijlocului de transport, înregistrate în ultimii ani pe teritoriul Republicii Moldova: 147 (în anul 2006); 168 (în anul 2007); 186 (în anul 2008); 128 (în primele șapte luni ale anului 2009).³ Aceste cifre sînt comparabile cu cele care se referă la numărul de infracțiuni de trafic de ființe umane sau trafic de copii, infracțiuni privind viața sexuală, șantaj, fabricare sau punere în circulație a banilor falși sau a titlurilor de valoare false, corupere pasivă sau corupere activă etc., înregistrate în ultimii ani pe teritoriul Republicii Moldova. Aducem ca exemplu aceste fapte infracționale, pentru că, în vederea interpretării normelor penale care le prevăd, Plenul Curții Supreme de Justiție a adoptat hotărâri explicative.

Despre necesitatea interpretării prevederilor art.192¹ CP RM mărturisește implicit adoptarea, la 6.06.2005, a Hotărârii Guvernului nr.540 pentru aprobarea Planului național de acțiuni privind combaterea furturilor, răpirilor, traficului și înregistrării ilicite a mijloacelor de transport pe anii 2005-2007.⁴ Că nu a fost adoptată o hotărâre similară pentru perioada următoare o poate demonstra și faptul că se acordă prioritate mijloacelor penale, nu celor extrapenale, de prevenire și combatere a răpirii mijlocului de transport.

De asemenea, vom consemna că, în doctrina penală, mai mulți autori caracterizează ca generatoare de polemici și controversate componența infracțiunii de răpire a mijlocului de transport.⁵ Într-adevăr, chiar și o analiză sumară a art.192¹ CP RM demonstrează cât de vagă și interpretabilă este descrierea unor aspecte ale componenței analizate, efectuată de legiuitor (de exemplu, a conținutului faptei prejudiciabile, a momentului de consumare, a scopului răpirii mijlocului de transport, dar mai ales a criteriilor de delimitare față de sustragerea mijlocului de transport).

Toate acestea mărturisesc despre importanța elaborării unui model de interpretare oficială a prevederilor art.192¹ CP RM. Model care ar jalona limitele de aplicabilitate a art.192¹ CP RM și care ar asigura uniformitatea și legalitatea aplicării răspunderii penale pentru infracțiunea de răpire a mijlocului de transport.

Ca posibile paradigme pentru proiectul hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție, consacrat practicii judiciare în cauzele privitoare la răpirea mijlocului de transport, ar putea servi: Hotărârea Plenului Judecătorei Supreme a Federației Ruse „Cu privire la practica judiciară în cauzele referitoare la infracțiunile, legate de încălcarea regulilor de circulație rutieră și exploatare a mijloacelor de transport, precum și de dobândirea lor ilegală în lipsa scopului de sustragere”, nr.25 din

9.12.2008;⁶ Hotărârea Plenului Judecătorei Supreme a Republicii Uzbekistan „Cu privire la practica judiciară în cauzele referitoare la răpirea mijloacelor de transport”, nr.37 din 20.12.1996.⁷

Optăm pentru elaborarea unui proiect de hotărâre explicativă, dedicat în exclusivitate răpirii mijlocului de transport (nu și infracțiunilor prevăzute la art.264, 264¹, 265, 266, 269 și 276 CP RM). Cauza nu se exprimă în nici un caz în eventuala prioritate a paradigmei hotărârii explicative corespunzătoare aparținând instanței supreme uzbece, față de cea aparținând instanței supreme ruse. Pur și simplu, considerăm necesară luarea în calcul a remaniierilor pe care le-a suportat profilul identitar al componentei prevăzute la art.192¹ CP RM. Aceste remanieri au avut ca efect „migrarea” normei vizînd răpirea mijlocului de transport (alături de norma vizînd răpirea mijlocului de transport cu tracțiune animală, precum și a animalelor de tracțiune) din Capitolul XII „Infracțiuni în domeniul transporturilor” al Părții Speciale a Codului penal în Capitolul VI „Infracțiuni contra patrimoniului” al Părții Speciale a Codului penal. Drept urmare, mijlocul de transport (privit ca obiect material sau ca mijloc de săvîrșire a infracțiunii) a rămas practic singurul punct de tangență dintre infracțiunea de răpire a mijlocului de transport și infracțiunile specificate la art.264, 264¹, 265, 266, 269 și 276 CP RM. În rest, diferențele specifice de rigoare ne îndeamnă să ne exprimăm opțiunea pentru elaborarea unui proiect de hotărâre explicativă, consacrat numai răpirii mijlocului de transport.

Codul penal incriminează fapta de răpire a mijlocului de transport într-o variantă simplă, înscrisă la alin.(2) art.192¹ CP RM, și în două variante agravate, prevăzute la alin.(2) și (3) art.192 CP RM. Astfel, în conformitate cu alin.(1) art.192¹ CP RM, răspunderea se stabilește pentru răpirea mijlocului de transport fără scop de însușire. Prima variantă agravată a infracțiunii examinate presupune săvîrșirea răpirii mijlocului de transport: de două sau mai multe persoane (lit.a) alin.(2)); însoțită de violența nepericuloasă pentru viața sau sănătatea victimei sau de amenințarea cu aplicarea unei asemenea violențe (lit.b) alin.(2)); prin pătrundere în garaj, în alte încăperi sau spații îngrădite ori păzite (lit.c) alin.(2)). În fine, cea de-a doua variantă agravată a infracțiunii de răpire a mijlocului de transport presupune săvîrșirea acesteia, atunci cînd e însoțită de violența periculoasă pentru viața sau sănătatea victimei sau de amenințarea cu aplicarea unei asemenea violențe (alin.(3)).

Inițiind analiza primului dintre elementele constitutive ale infracțiunii de răpire a mijlocului de transport – **obiectului infracțiunii** – vom menționa că **obiectul juridic generic al infracțiunii în cauză îl formează relațiile sociale cu privire la patrimoniul**.

De ce legiuitorul și-a revăzut concepția cu privire la valoarea socială fundamentală căreia îi aduce atingere fapta de răpire a mijlocului de transport?

Iată ce se menționează în această privință în nota informativă la unul din proiectele de modificare și completare a Codului penal (prin care, printre altele, s-a propus excluderea art.273 CP RM, alături de adoptarea art.196¹ „Luarea ilegală a mijlocului de transport” al Codului penal): „În urma studierii legislațiilor penale ale altor țări, mai ales ale țărilor vecine și ale celor din spațiul CSI (Rusia, Ucraina etc.), s-a stabilit că infracțiunea de răpire a mijlocului de transport este prevăzută în capitolele sau, eventual, titlurile din Partea Specială a codurilor penale ale acestor țări, în care se prevede răspunderea penală pentru infracțiunile contra patrimoniului. Astfel, considerăm că și în Codul penal al Republicii Moldova răpirea mijlocului de transport ar trebui să fie incriminată în Capitolul VI „Infracțiuni contra patrimoniului” din Partea Specială. Realitățile juridice actuale demonstrează fără echivoc că incriminarea răpirii mijlocului de transport în Capitolul XII „Infracțiuni în domeniul transporturilor” al Părții Speciale a Codului penal nu-și găsește explicații întemeiate. Din contra, această infracțiune atentează în primul rînd la relațiile sociale din sfera proprietății. Chiar dacă răpirea mijlocului de transport nu se comite în scop de însușire, proprietarul este lipsit temporar de posibilitatea de a-și exercita dreptul de proprietate după cum găsește de cuviință”.⁸ Argumente similare sînt prezentate în nota informativă la un alt proiect de modificare și completare a Codului penal, prin care, printre altele, se propune completarea legii penale cu art.192¹ „Răpirea mijlocului de transport”, secundată de excluderea art.273 CP RM.⁹

De fapt, este o reproducere aproape fidelă a argumentelor formulate de B.Petuhov: „În cazul dobîndirii ilegale a mijloacelor de transport, posesorul acestora este privat, pe un anumit timp, de posibilitatea de a posedea, a folosi și a dispune de mijlocul de transport ce-i aparține. Reiese că această infracțiune atentează, în primul rînd, asupra dreptului de proprietate al posesorului, și numai în al doilea rînd, dar nu obligatoriu, asupra securității în transport”.¹⁰ În alți termeni, în ipoteza răpirii mijlocului de transport, prioritate trebuie acordată apărării relațiilor sociale cu privire la patrimoniu. Or, frecvența atingerii aduse acestui obiect juridic este mult superioară frecvenței vătămării relațiilor cu privire la securitatea în transport.

Relevăm aceasta, deoarece este axiomatic că din obiectul juridic generic al infracțiunii derivă obiectul juridic special al infracțiunii (în cazul unei infracțiuni unioiectuale) sau obiectul juridic principal (în cazul unei infracțiuni pluriobiectuale). Tocmai de aceea, pînă la intrarea în vigoare a Legii Republicii Moldova pentru

modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova, adoptate de Parlamentul Republicii Moldova la 18.12.2008,¹¹ am fost nevoiți să atestăm următoarea structură și conținut al obiectului juridic special al infracțiunii de răpire a mijlocului de transport (specificate la art.273 CP RM): obiectul juridic principal, format din relațiile sociale cu privire la siguranța traficului rutier; obiectul juridic secundar, format din relațiile sociale cu privire la posesia asupra mijlocului de transport. Astfel, oarecum forțat, se recunoștea că obiectul juridic special al infracțiunii de răpire a mijlocului de transport are un caracter multiplu. Formal, aceasta era corect, fiind în concordanță cu voința legiuitorului. Totuși, *de facto*, se subînțelegea că – nu în principal, dar în subsidiar, și doar uneori – răpirea mijlocului de transport aduce atingere relațiilor sociale cu privire la siguranța traficului rutier. Din această cauză, era nesocotită una dintre regulile de stabilire a obiectului juridic principal al infracțiunii: „... în calitate de asemenea obiect poate evolua numai valoarea socială (și, implicit, relațiile sociale corespunzătoare), care este vătămată sau periclitată în toate, fără excepție, cazurile de săvârșire a infracțiunii respective”.¹²

După intrarea în vigoare a amendamentelor din 18.12.2008, situația a intrat în albia normalității: **obiectul juridic special** al infracțiunii prevăzute la art.192¹ CP RM are un caracter simplu, nu multiplu. **Acesta îl formează relațiile sociale cu privire la posesia asupra mijlocului de transport.**

În cazul în care cel care răpește mijlocul de transport încalcă regulile de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport, provocând consecințe de relevanță penală, răspunderea se va aplica în baza art.192¹ și 264 CP RM. Iată de ce nu putem fi de acord cu A.V. Komarov, care consideră că relațiile sociale cu privire la siguranța traficului rutier sînt cele care formează obiectul juridic facultativ al infracțiunii.¹³

În primul rând, în literatura de specialitate a fost argumentată inoportunitatea consacrării noțiunii „obiectul juridic facultativ al infracțiunii”.¹⁴ În al doilea rînd, nu este posibil ca relațiile sociale cu privire la siguranța traficului rutier să reprezinte obiectele celor două infracțiuni concurente. O singură dată se aduce atingere relațiilor sociale cu privire la siguranța traficului rutier. Deci, o singură dată această valoare socială (împreună cu relațiile sociale aferente) trebuie reținută în alcătuirea uneia din acele infracțiuni (și anume, a infracțiunii prevăzute la art.264 CP RM). În caz contrar, s-ar atesta nejustificat că răpirea mijlocului de transport absoarbe încălcarea regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport. Ceea ce ar avea ca efect excluderea din soluția de calificare a art.264 CP RM.

La fel, este inacceptabilă propunerea lui A.I. Uzdenov de a raporta răpirea mijlocului de transport la grupul infracțiunilor contra securității publice: mijloacele de transport răpite pot fi utilizate în vederea săvîrșirii unor infracțiuni cu caracter terorist, iar răpirea mijlocului de transport poate crea pericol pentru viața sau sănătatea unui număr nedeterminat de persoane.¹⁵

Deloc întimplător am subliniat cuvintele „pot” și „poate”: este prea mică și accidentală posibilitatea ca relațiile sociale cu privire la securitatea publică să sufere atingere ca urmare a săvîrșirii răpirii mijlocului de transport. În legea penală a Republicii Moldova, nici măcar deturarea sau capturarea unei garnituri de tren, a unei nave aeriene maritime sau fluviale (art.275 CP RM) nu este considerată infracțiune contra securității publice. În același timp, nu putem cu totul exclude posibilitatea ca mijlocul de transport răpit să fie utilizat în vederea facilitării săvîrșirii omorului, răpirii unei persoane, violului etc. Dar aceasta nu înseamnă că răspunderea pentru răpirea mijlocului de transport ar trebui stabilită în capitolele II, III sau IV ale Părții Speciale a Codului penal. O asemenea abordare ar fi neștiințifică, subiectivistă și doar ar genera confuzie la clasificarea infracțiunilor. La baza raportării unei sau altei infracțiuni la un grup de infracțiuni trebuie puse numai acele valori și relații sociale care sînt supuse ineluctabil pericolului de vătămare în rezultatul unei anumite activități infracționale și care trebuie luate în mod special sub ocrotirea legii penale. A.I. Uzdenov scapă din vedere că, în ipoteza răpirii mijlocului de transport, numai relațiile sociale cu privire la posesia asupra mijlocului de transport sînt supuse ineluctabil pericolului de vătămare. Utilizarea mijlocului de transport răpit pentru săvîrșirea altor infracțiuni (inclusiv, a unor infracțiuni cu caracter terorist) depășește vădit cadrul normativ al componenței specificate la art.192¹ CP RM. Deci, necesită calificarea suplimentară de rigoare.

În contextul analizării obiectului juridic special al infracțiunii prevăzute la art.192¹ CP RM, ar mai fi de adăugat că, în variantele sale agravate, răpirea mijlocului de transport poate avea un obiect juridic complex. Astfel, în cazul faptei specificate la lit.b) alin.(2) art.192¹ CP RM, în plan secundar, se aduce atingere relațiilor sociale cu privire la integritatea corporală sau libertatea psihică a persoanei. În cazul faptei prevăzute la lit.c) alin.(2) art.192¹ CP RM, în plan secundar, poate fi adusă atingere relațiilor sociale cu privire la inviolabilitatea domiciliului. De asemenea, în ipoteza faptei specificate la alin.(3) art.192¹ CP RM, în plan secundar, se aduce atingere relațiilor sociale cu privire la sănătatea sau libertatea psihică a persoanei.

Obiectul material al infracțiunii, prevăzute la art.192¹ CP RM, îl reprezintă **mijlocul de transport.**

Noțiunea de mijloc de transport, utilizată în dispoziția art.192¹ CP RM, are exact același înțeles ca noțiunea „mijloc de transport”, folosită în art.264, 264¹, 265 și 266 CP RM. În conformitate cu art.132 CP RM, prin „mijloc de transport” se înțelege toate tipurile de automobile, tractoare și alte tipuri de mașini autopropulsate, tramvaiele și troleibuzele, precum și motocicletele și alte mijloace de transport mecanice. La unele aspecte ale noțiunii „mijloc de transport” se referă explicațiile de la pct.2 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție nr.20 din 8.07.1999. Din aceste explicații rezultă, printre altele, că volumul de lucru (capacitatea cilindrică) a motorului cu ardere internă al unui mijloc de transport trebuie să depășească 50 cm³. În același context, potrivit pct.21 al Hotărârii Plenului Judecătoriai Supreme a Federației Ruse nr.25 din 9.12.2008, nu pot reprezenta obiectul material al răpirii mijlocului de transport, de exemplu, mopedul sau bicicleta.

Într-adevăr, nu pot constitui obiectul material al infracțiunii examinate mopedul, motoreta, scuterul, ciclomotorul, bicicleta cu motor și alte asemenea vehicule având un motor cu ardere internă, a cărui capacitate cilindrică nu depășește 50 cm³. Pentru răpirea unor astfel de vehicule nu poate fi aplicată nici răspunderea penală, nici cea contravențională.

Considerăm că, la moment, nu poate fi aplicată o asemenea răspundere nici pentru răpirea mijloacelor de transport utilizate cu motor electric. Excepția o constituie troleibuzele. Or, ciclomotoarele sau autovehiculele (cu excepția troleibuzelor), utilizate cu motor electric, nu pot intra sub incidența noțiunii definite la art.132 CP RM. Aceasta o confirmă explicațiile de la pct.2 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție nr.20 din 8.07.1999. Însă, cauza principală constă în lipsa de echivalență dintre noțiunile „mijloc de transport” (utilizată în Codul penal) și „autovehicul” (utilizată în Regulamentul circulației rutiere, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.357 din 13.05.2009¹⁶). Noțiunea „mijloc de transport” este mai îngustă decât noțiunea „autovehicul”. Aceasta întrucât explicațiile de la pct.2 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție nr.20 din 8.07.1999 nu conțin nici o referire la autovehiculele utilizate cu motor electric (cu excepția troleibuzelor). La moment, aceste explicații, reprezentând interpretarea oficială a noțiunii „mijloc de transport”, nu pot fi ignorate.

Din analiza acestor discrepanțe de ordin terminologic rezultă necesitatea actualizării interpretării oficiale a noțiunii „mijloc de transport”. În proiectata hotărâre a Plenului Curții Supreme de Justiție, consacrată practicii judiciare în cauzele privitoare la răpirea mijlocului de transport, propunem ca noțiunea „**alte mijloace de transport mecanice**” (privită ca noțiune subsecventă față de noțiunea „mijloc de transport”) să fie definită în

felul următor: „*Orice mecanism dotat cu motor cu ardere internă sau electric, care este subiect al regulilor de securitate a circulației rutiere și exploatare a mijloacelor de transport. Capacitatea cilindrică a motorului cu ardere internă trebuie să depășească 50 cm³. Puterea motorului, atât a celui cu ardere internă, cât și a motorului electric, trebuie să depășească 4 kw. Viteza constructivă a respectivului mecanism trebuie să depășească 45 km/h*”.

În același timp, recomandăm legiuitorului ca, în art.192¹, 264, 264¹, 265 și 266 CP RM, în locul sintagmei „mijloc de transport”, să utilizeze termenul „autovehicul”. Această unificare terminologică este absolut necesară în vederea evitării dificultăților de calificare în acele situații, când aplicarea normelor penale, consemnate mai sus, reclamă referirea la prevederile Regulamentului circulației rutiere.

În altă ordine de idei, obiectul material al răpirii mijlocului de transport trebuie delimitat de obiectul material al infracțiunii prevăzute la art.192¹ CP RM. După cum reiese din acest articol, mijlocul de transport cu tracțiune animală sau animalul de tracțiune reprezintă obiectul material al infracțiunii corespunzătoare. Firește, interesul ni-l suscită noțiunea „mijloc de transport cu tracțiune animală”. Aceasta pentru că, în pct.2 al Hotărârii Guvernului cu privire la aprobarea Concepției Sistemului informațional automatizat „Registrul de stat al accidentelor rutiere”, nr.693 din 21.06.2007,¹⁷ există o definiție generatoare de confuzii. Conform acestei prevederi, prin „mijloc de transport sau vehicul” se are în vedere sistemul mecanic cu autopropulsie, indiferent de puterea motorului și viteza maximă de deplasare, destinat transportului de persoane, de bunuri sau echipat cu mecanisme care pot executa anumite lucrări; tramvaiul, troleibuzul și unitățile de transport hipomobil (cu tracțiune animală), cu excepția animalelor de samar și călărie (sublinierea ne aparține – *n.a.*), sunt considerate vehicule.

Bineînțeles, în sensul art.132 CP RM, prin „mijloc de transport” nu se are în vedere mijlocul de transport cu tracțiune animală. Nu este corect a considera noțiunea „mijloc de transport cu tracțiune animală” ca fiind una având semne în plus față de noțiunea „mijloc de transport”. Sînt două noțiuni calitativ diferite, între care nu poate exista relația de tip „parte-întreg”. Un mijloc de transport are propulsie realizată cu mijloace proprii, adică autopropulsie. Ceea ce-i lipsește prin excelență unui mijloc de transport cu tracțiune animală. Iată de ce nu poate exista concurența dintre o parte și un întreg între art.192² și 192¹ CP RM.

În concluzie, este inaplicabilă definiția noțiunii „mijloc de transport sau vehicul”, formulată la pct.2 al Hotărârii Guvernului nr.693 din 21.06.2007, în vederea interpretării sensului noțiunii „mijloc de transport”, utilizate la art.192¹ CP RM.

În altă privință, vom menționa că, la fel ca în cazul obiectului material al sustragerii, obiectul material al răpirii mijlocului de transport îl caracterizează un ansamblu de aspecte de natură socială, economică, fizică și juridică. Pentru studiul nostru, o relevanță mai pronunțată îl comportă aspectul juridic al obiectului material al răpirii mijlocului de transport. Aceasta înseamnă că mijlocul de transport, care constituie obiectul material al infracțiunii prevăzute la art.192¹ CP RM, trebuie să fie străin pentru făptuitor. În alți termeni, situația-premisă, ce caracterizează obiectul material al infracțiunii analizate, se exprimă în aflarea mijlocului de transport în posesia unei alte persoane, a victimei infracțiunii.

În acest plan, are dreptate A.A. Șcerbakov, când afirmă: „Așa cum, de exemplu, sustragerea unor bunuri sustrate anterior nu poate anula esența infracțională a celor săvârșite, tot așa nici răpirea unui mijloc de transport anterior răpit nu poate anula esența infracțională a faptei comise. Aceasta chiar dacă făptuitorul cunoaște că mijlocul de transport se află în posesia nelegitimă a victimei”.¹⁸ Așadar, fapta va fi calificată în baza art.192¹ CP RM chiar și în ipoteza în care mijlocul de transport a fost răpit de la un posesor nelegitim, de exemplu, de la persoana care a răpit sau a sustras anterior acel mijloc de transport. Explicația constă în aceea că, în cazul infracțiunii prevăzute la art.192¹ CP RM, legea penală se interesează nu de legitimitatea poziției victimei, dar de ilegalitatea conduitei făptuitorului. Reprezintă o situație de fapt, nu neapărat și de drept, posesia asupra mijlocului de transport, privită ca valoare socială specifică, ocrotită împotriva infracțiunii prevăzute la art.192¹ CP RM. Această concluzie o desprindem din dispoziția de la alin.(1) art.303 al Codului civil, în conformitate cu care posesia se dobândește prin exercitarea voită a stăpînirii de fapt a bunului.

Dacă victima răpirii mijlocului de transport sau o altă persoană, care acționează în interesul victimei, revindică pe căi ilegale mijlocul de transport aflat în posesia nelegitimă a făptuitorului, va lipsi temeiul aplicării răspunderii conform art.192¹ CP RM. Aceasta pentru că lipsește aspectul juridic al obiectului material al răpirii mijlocului de transport și/sau lipsește scopul caracteristic infracțiunii analizate. Însă, nu se exclude răspunderea pentru alte fapte (de exemplu, pentru samavolnicia prevăzută la art.352 CP RM sau la art.335 al Codului contravențional).

După analiza obiectului infracțiunii prevăzute la art.192¹ CP RM, ne vom concentra atenția asupra **laturii obiective** a acestei infracțiuni. Astfel, **latura obiectivă constă în fapta prejudiciabilă exprimată în acțiunea de răpire**. Răpirea este o acțiune care presupune succesiunea a două acte: 1) deposedarea, adică scoaterea mijlocului de transport din posesia victimei;

2) imponderea, adică trecerea mijlocului de transport în posesia și folosința făptuitorului. Dacă deposedarea nu este urmată de impondere, vom fi în prezența tentative la infracțiunea de răpire a mijlocului de transport.

Aidoma acțiunii de sustragere, acțiunea de răpire trebuie să aibă un caracter ilegal. Ilegalitatea acțiunii de răpire presupune că făptuitorului îi lipsește orice drept asupra mijlocului de transport pe care îl răpește, el violând prevederile normative care reglementează regimul posesiei asupra mijloacelor de transport. Ilegalitatea acțiunii de răpire derivă din aspectul juridic al obiectului material al infracțiunii specificate la art.192¹ CP RM: mijlocul de transport este străin făptuitorului, iar răpirea are un caracter ilegal, dacă mijlocul de transport nu aparține făptuitorului (sau, eventual, membrilor familiei acestuia), nu i-a fost încredințat acestuia în legătură cu munca prestată, nu-i revine ca unui titular al proprietății comune etc. Altfel spus, nu oricare luare neautorizată a mijlocului de transport implică tragerea la răspundere în baza art.192¹ CP RM.

În acest sens, A.A. Șcerbakov afirmă: „Dacă mijlocul de transport aparține citorva persoane (de exemplu, soților, membrilor adulți ai unei familii, lucrătorilor unei unități, vecinilor, acționarilor unei întreprinderi etc.) cu titlu de proprietate comună, atunci fiecare proprietar poate folosi mijlocul de transport doar cu acordul celorlalți. Lipsa unui asemenea acord conferă folosirii mijlocului de transport un caracter ilegal, deci relevă că acea faptă reprezintă o răpire”.¹⁹ Într-adevăr, potrivit alin.(2) art.347 al Codului civil, „modul de folosire a bunului comun se stabilește prin acordul coproprietarilor sau, în caz de divergențe, prin hotărâre judecătorească în baza unei aprecieri echitabile a intereselor tuturor coproprietarilor”. Rezultă că nerespectarea modului de folosire a mijlocului de transport, avînd statutul de bun comun, constituie temeiul de aplicare a art.192¹ CP RM.

Alta este situația în cazul în care făptuitorului îi era permis să folosească mijlocul de transport fără acordul proprietarului sau al celorlalți coproprietari. În acest caz, folosirea mijlocului de transport poate atrage răspunderea, eventual, doar pentru samavolnicie (art.352 CP RM sau art.335 al Codului contravențional). Aceasta doar cu condiția disputării, contestării acțiunii făptuitorului din partea aceluși proprietar sau a acelor coproprietari. Or, „... în cazul samavolniciei, persoana, fiind sigură de apartenența unui drept, săvârșește anumite fapte, fără depășirea limitelor de exercitare a dreptului ... Fapta de samavolnicie se realizează pe motivul că subiectul trăiește un simț al inechității, care este cauzat de încălcarea dreptului său”.²⁰ În cazul răpirii mijlocului de transport, se depășesc limitele de exercitare a dreptului ce decurge din modul de folosire a mijlocului

de transport. Iar făptuitorul nu trăiește un simț al inechității, pentru că acționează nu în vederea restabilirii propriilor drepturi.

Nu poate fi aplicat art.192¹ CP RM nici în cazul folosirii neautorizate, în interes personal, a mijlocului de transport încredințat făptuitorului în legătură cu munca prestată. Aceasta întrucât într-o asemenea ipoteză lipsește situația-premisă caracteristică obiectului material al răpirii mijlocului de transport. Adică, la momentul săvârșirii infracțiunii, mijlocul de transport se află în posesia legitimă a făptuitorului, care are calitatea specială de administrator al mijlocului de transport. De aceea, doar răspunderea disciplinară poate fi aplicată pentru folosirea neautorizată, în interes personal, a mijlocului de transport încredințat făptuitorului în legătură cu munca prestată.

Nu aceeași afirmație o putem face în privința făptuitorului care are numai acces la mijlocul de transport, fără ca acesta să-i fi fost încredințat în legătură cu munca prestată. În vederea ilustrării acestei ipoteze, aducem ca exemple următoarele spețe: *V.C. a fost condamnat în baza alin.(1) art.273 CP RM pentru că, la 7.08.2007, aproximativ la ora 16.00, fiind angajat la o spălătorie auto de pe str. Burebista, mun. Chișinău, a profitat de faptul că S.C. i-a predat automobilul pentru spălare și curățare chimică a salonului. Fără a avea permisiunea proprietarului, V.C. s-a deplasat cu automobilul respectiv, fiind reținut de poliție pe str. Calea Basarabiei²¹; P.D. a fost condamnat în conformitate cu alin.(1) art.273 CP RM pentru că, la 14.07.2008, aproximativ la ora 18.50, aflându-se pe teritoriul SC „M.A.” de pe str. Sergiu Rădăuțanu, mun. Chișinău, unde activa în calitate de spălător de automobile, a răpit automobilul ce-i aparținea lui E.G., parcat în acel loc pentru reparație.²² Observăm că, în toate aceste cazuri, mijlocul de transport nu se afla în posesia făptuitorului. Acestuia îi lipsesc orice drepturi asupra mijlocului de transport. De aceea, avem toate temeiurile să afirmăm că cele săvârșite au fost calificate just în baza normei care stabilește răspunderea pentru răpirea mijlocului de transport.*

Dintr-o altă perspectivă, vom consemna că **infracțiunea prevăzută la art.192¹ CP RM este o infracțiune formală**. Ea se consideră consumată din momentul deplasării și, ca efect, al schimbării localizării mijlocului de transport. Nu din momentul ieșirii mijlocului de transport din câmpul de observare al victimei, nu din momentul descoperirii răpirii și începerii căutării mijlocului de transport, nu din momentul apariției temeiului de pornire a procesului penal.

Pentru consumare, nu contează procedeul prin care se realizează deplasarea mijlocului de transport: deplasarea cu mijlocul de transport având motorul în funcțiune; deplasarea mijlocului de transport cu ajutorul unui

evacuator auto sau heliicopter; transportarea într-un sau pe un alt mijloc de transport; remorcarea; împingerea manuală etc.

O opinie oarecum contradictorie cu privire la momentul de consumare a răpirii mijlocului de transport o exprimă A.N. Krasikov: „Infracțiunea se consideră consumată din momentul deplasării mijlocului de transport de la locul aflării sale... Întrucât răpirea mijlocului de transport este o infracțiune continuă, făptuitorul continuă să se afle la etapa infracțiunii consumate pînă cînd activitatea infracțională îi va fi curmată, sau făptuitorul se va autodenunța, sau făptuitorul va înceta să folosească mijlocul de transport din alte considerente”²³

Considerăm că infracțiunea prevăzută la art.192¹ CP RM nu este continuă. Nu putem ignora esența juridică a acestei infracțiuni. După cum am menționat anterior, obiectul juridic special al răpirii mijlocului de transport îl formează relațiile sociale cu privire la posesia asupra mijlocului de transport. Deci, pericolul social al acestei infracțiuni constă în aceea că victima este lipsită de posibilitatea de a poseda și folosi mijlocul de transport așa cum își dorește. Literalmente, prin „răpire” se înțelege acțiunea de „a lipsi pe cineva de ..., a smulge ceea ce i se cuvine, ceea ce îi revine cuiva”²⁴. Deci, răpirea este o acțiune *uno icto*, instantanee. Nu poate fi nicidecum o activitate infracțională săvârșită neîntrerupt, timp nedeterminat. În art.192¹ CP RM legiuitorul stabilește răspunderea nu pentru folosirea ilegală a mijlocului de transport, ci pentru răpirea acestuia. Răpirea este premisa folosirii ilegale, nu se identifică cu aceasta.

A afirma că este continuă infracțiunea de răpire a mijlocului de transport, ar însemna să constatăm că, pe parcursul folosirii ilegale a mijlocului de transport, ne aflăm în prezența tentativei de infracțiune. Cu alte cuvinte, că sînt doar puse în pericol (nu lezate efectiv) relațiile sociale cu privire la posesia asupra mijlocului de transport. Ar fi incorectă o asemenea constatare, din moment ce s-au realizat deposedarea și imposedarea, iar făptuitorul folosește ilegal mijlocul de transport al victimei. Ar fi cu totul impropriu să afirmăm că relațiile sociale cu privire la posesia asupra mijlocului de transport ajung să fie lezate efectiv din momentul încetării activității infracționale sau datorită survenirii unor evenimente care împiedică această activitate. Luînd în considerație esența patrimonială a infracțiunii specificate la art.192¹ CP RM, sînt absolut irelevante astfel de împrejurări.

În alt context, pentru atestarea consumării răpirii mijlocului de transport, nu are importanță distanța la care a fost deplasat mijlocul de transport. Aceasta poate conta numai în planul individualizării pedepsei.

De asemenea, în cazul în care răpirea este săvârșită într-un garaj, în altă încăpere sau alt spațiu îngrădit sau

păzit, infracțiunea trebuie considerată consumată din momentul ieșirii complete a mijlocului de transport din acea încăpere sau acel spațiu. Dacă, din cauze independente de voința făptuitorului, activitatea infracțională se întrerupe în momentul părăsirii acelei încăperi sau acelui spațiu, cele săvârșite se vor califica drept tentativă la infracțiunea prevăzută la art.192¹ CP RM. Aceasta întrucât nici măcar actul de deposedare nu și-a produs efectul scontat.

În conformitate cu pct.23 al Hotărârii Plenului Judecătoriai Supreme a Federației Ruse nr.25 din 9.12.2008, răpirea mijlocului de transport trebuie considerată și forțarea victimei să conducă mijlocul de transport sub influența constrângerii exercitate de făptuitor.

Este relevantă această explicație și în conjunctura legii penale autohtone. În împrejurările descrise, victima pierde controlul asupra mijlocului de transport, fiind folosită ca instrument animat de săvârșire a răpirii mijlocului de transport. Mijlocul de transport trece din posesia victimei în posesia făptuitorului, deoarece victima pierde libertatea de a-și dirija acțiunile în privința mijlocului de transport. În circumstanțele descrise, răpirea mijlocului de transport trebuie considerată consumată din momentul începerii constrângerii victimei (marcate, de exemplu, de modificarea de către făptuitor a itinerarului inițial).

Totodată, considerăm că, în ipoteza relevantă, sîntem în prezența concursului ideal dintre infracțiunile prevăzute la art.164 și 192¹ CP RM. Nu se poate face abstracție de faptul că victima este nu doar lipsită de mijlocul de transport, dar și că îi este restrînsă libertatea fizică.

În literatura de specialitate este exprimat punctul de vedere că, pentru a considera consumată răpirea mijlocului de transport, este indispensabilă deplasarea acestuia cu motorul în funcțiune.²⁵ În alți termeni, consumarea infracțiunii examinate este pusă în dependență de folosirea mijlocului de transport după destinație.

Cu această ocazie, accentuăm din nou că în art.192¹ CP RM se prevede răspundere pentru răpirea mijlocului de transport, nu pentru folosirea ilegală a acestuia. De aceea, nu poate influența asupra consumării infracțiunii date o astfel de circumstanță ca deplasarea cu mijlocul de transport cu motorul cuplat sau decuplat. Dirijarea și manevrarea unui mijloc de transport împins cu mîna, în scopul pornirii motorului, dacă mijlocul de transport a parcurs o anumită distanță, trebuie considerată infracțiune consumată, nu tentativă de infracțiune. La fel, nu necesită referire la art.27 CP RM răpirea mijlocului de transport presupunînd conducerea și dirijarea acestuia în timp ce se deplasează în pantă, coborînd, în virtutea inerției, nu prin acționarea dispozitivului mecanic de propulsie. În toate aceste situații contează că făptuitorul a scos neautorizat mijlocul de transport din sfera de

stăpînire a victimei, din locul în care victima l-a lăsat, exercitîndu-și voința de posesor, și a trecut mijlocul de transport în sfera de posesie a făptuitorului.

În pct.20 al Hotărârii Plenului Judecătoriai a Federației Ruse nr.25 din 9.12.2009 se menționează că, drept tentativă la răpirea mijlocului de transport trebuie calificate acțiunile celui care încearcă să spargă lacătul mijlocului de transport, să neutralizeze sistemul de alarmă al mijlocului de transport, să pornească motorul în vederea începerii deplasării mijlocului de transport etc. – dacă, din cauze independente de voința făptuitorului, nu s-a izbutit să se realizeze răpirea mijlocului de transport.

Sprijinim această recomandare, care ar putea fi reprodusă în proiectata hotărîre a Plenului Curții Supreme de Justiție, consacrată practicii judiciare în cauzele privitoare la răpirea mijlocului de transport. În împrejurările consemnate mai sus, nu se reușește nici măcar realizarea actului de deposedare, întrucît în procesul scoaterii mijlocului de transport din posesia victimei intervin factori care împiedică făptuitorul să-și realizeze integral intenția infracțională.

În mod regretabil, uneori, în practica judiciară nu este precizată natura acestor factori, ceea ce ridică semne de întrebare vizînd corectitudinea calificării efectuate. De exemplu, într-o speță, *D.D. a fost condamnat în baza art.27 și lit.a) alin.(3) art.273 CP RM pentru săvîrșirea următoarelor fapte: la 6.03.2008, aproximativ la ora 01.20, aflîndu-se în or. Cahul, pe str. Mihai Viteazul, a urmărit scopul răpirii din garajul lui T.A. a automobilului aparținînd acestuia, însă nu și-a dus intenția pînă la capăt din motive independente de voința lui; în noaptea de 7.05.2008, aflîndu-se în satul Crihana Veche, raionul Cahul, D.D. a urmărit scopul răpirii automobilului aparținînd lui V.V., însă nu și-a dus intenția pînă la capăt din motive independente de voința lui; în noaptea de 25.04.2008, aflîndu-se în or. Cahul, D.D. a urmărit scopul răpirii automobilului aparținînd lui L.A., însă nu și-a dus intenția pînă la capăt din motive independente de voința lui.*²⁶

În contrast, natura factorilor care împiedică realizarea integrală a intenției infracționale a fost precizată adecvat în speța următoare: *în noaptea spre 20.04.2008, S.V. și S.S., prin spargerea lacătului, au pătruns în salonul automobilului aparținînd lui R.B., parcat în apropiere de casa nr.32 de pe str. Mircea cel Bătrîn, mun. Chișinău. Făptuitorii au tăiat firele electrice, deteriorînd lacătul de pornire a motorului, însă acțiunile lor nu și-au produs efectul, deoarece au fost reținuți de către proprietarul automobilului. În rezultat, cei doi au fost condamnați conform lit.b) alin.(2) art.273 CP RM.*²⁷ Astfel, din cele relatate în speță, este ușor să înțelegem că faptele săvîrșite de S.V. și S.S. constituie nu o infracțiune consumată, dar o tentativă de infracțiune; că S.S. și S.V. nu au

recurs la renunțarea de bună voie la săvârșirea infracțiunii, deoarece din cauze independente de voința lor (și anume, intervenția victimei) nu și-au realizat integral intenția infracțională.

Tentativa la infracțiunea prevăzută la art.192¹ CP RM presupune că acțiunile făptuitorului sînt îndreptate nemijlocit spre săvârșirea răpirii mijlocului de transport, că sînt întreprinse anume în scopul răpirii mijlocului de transport. Nu în alt scop. Accentuăm aceasta, întrucît există ipoteze asemănătoare în anumite privințe cu răpirea mijlocului de transport, dar care fie că atrag aplicarea altor norme juridice (altor decît art.192¹ CP RM), fie că nu implică răspunderea penală. De exemplu, dacă pătrunderea în mijlocul de transport se face din motive huliganice, nu însă în vederea răpirii acestuia, se va aplica, după caz, art.287 CP RM sau art.354 din Codul contravențional. Dacă pătrunderea în mijlocul de transport se face în vederea culegerii ilegale a informațiilor despre viața personală a posesorului mijlocului de transport, cele săvârșite urmează a fi calificate în baza art.179 și/sau 177 CP RM. *Infra*, vom analiza aparte problema pătrunderii în mijlocul de transport în scopul sustragerii unor bunuri, faptă calificată în conformitate cu art.27 și lit.c) alin.(2) art.186, lit.d) alin.(2) art.187 sau lit.d) alin.(2) art.188 CP RM.

Nu poate fi aplicată răspunderea în baza art.192¹ CP RM în cazul în care operează una din cauzele care înlătură caracterul penal al faptei (de exemplu, cînd, în prezența stării de extremă necesitate, făptuitorul pătrunde în mijlocul de transport, chiar urmărind scopul de a se deplasa cu el, pentru a salva viața, sănătatea, libertatea fizică sau alte asemenea valori sociale avînd o însemnătate comparativ mai mare decît posesia asupra mijlocului de transport, dacă pericolul iminent nu poate fi înlăturat altfel).

Nu putem încheia analiza momentului de consumare a infracțiunii prevăzute la art.192¹ CP RM, fără a supune investigării explicația de la pct.26 al Hotărârii Plenumului Judecătorei Supreme a Federației Ruse nr.25 din 9.12.2008: „Răpirea mijlocului de transport, urmată de distrugerea sau deteriorarea intenționată a acestuia, necesită calificare în baza art.166 al Codului penal al Federației Ruse (corespunde cu art.192¹ CP RM – *n.a.*) și art.167 al Codului penal al Federației Ruse (corespunde cu art.197 CP RM – *n.a.*), dacă aceste fapte i-au cauzat victimei daune în proporții considerabile, iar cele săvârșite n-au fost calificate ca răpire a mijlocului de transport cu cauzare de daune în proporții mari”.

Această explicație nu poate fi aplicată automat în condițiile dreptului penal al Republicii Moldova. Aceasta deoarece există diferențe legate de cadrul normativ penal care stabilește răspunderea pentru răpirea mijlocului de transport în Republica Moldova și în Federația Rusă:

1) la alin.(3) art.166 din Codul penal al Federației Ruse se stabilește răspunderea agravată pentru răpirea mijlocului de transport cu cauzarea de daune în proporții mari. În opoziție, în art.192¹ CP RM lipsește o circumstanță agravantă similară. În consecință, în toate cazurile, distrugerea sau deteriorarea intenționată a mijlocului de transport răpit, dacă aceasta a cauzat daune în proporții mari, atrage calificarea suplimentară conform art.197 CP RM; 2) la alin.(1) art.167 din Codul penal al Federației Ruse se prevede răspunderea pentru distrugerea sau deteriorarea intenționată a bunurilor, dacă aceasta a cauzat daune în proporții considerabile. În contrast, în conformitate cu alin.(1) art.197 CP RM, daunele în proporții mari sînt cele ce caracterizează urmările prejudiciabile ale infracțiunii corespunzătoare. Dacă distrugerea sau deteriorarea intenționată a bunurilor nu implică producerea unor asemenea urmări prejudiciabile, este aplicabil art.104 al Codului contravențional.

În vederea ilustrării celui de-al doilea aspect relevant mai sus, aducem ca exemplu următoarea speță: *D.M. a fost condamnat în baza alin.(6) art.182 CP RM din 1961 pentru că, la 3.06.1999, aproximativ la ora 22.00, a pătruns în gospodăria lui P.I. din satul Cărpineni, raionul Hîncești. A împins în drum automobilul aparținînd lui P.I., s-a urcat la volan și a parcurs aproximativ 200 m, după ce s-a oprit din cauza motorului defectat. Văzînd că nu poate porni motorul, a scos furtunul de la pompa de benzină, a stropit cu benzină motorul și a incendiat automobilul. În rezultat, P.I. a suferit daune în proporții considerabile, în mărime de 16643,20 lei.*²⁸

Vom concretiza că, la momentul săvârșirii infracțiunii, art.127 „Nimicirea sau deteriorarea premeditată a avutului proprietarului” din Codul penal din 1961 stabilea răspunderea pentru nimicirea sau deteriorarea avutului proprietarului, săvârșită prin incendiere sau printr-o altă metodă ce prezintă un pericol social, sau care a cauzat victime omenești, pagube mari ori alte urmări grave. Totodată, în Codul cu privire la contravențiile administrative din 1985 nu a existat un corespondent al art.104 din Codul contravențional. Astfel că, în speța reprodușă mai sus, instanța de judecată nu a atestat absorbirea distrugerii sau deteriorării intenționate a mijlocului de transport de răpirea mijlocului de transport. O asemenea absorbție nici nu este cu putință, întrucît nu poate exista concurența dintre o parte și un întreg între art.197 și art.192¹ CP RM. Răpirea mijlocului de transport nu absoarbe nici chiar fapta specificată la art.104 din Codul contravențional.

În concluzie, dacă mijlocul de transport este distrus sau deteriorat la locul aflării sale, fără a fi deplasat, se aplică art.197 CP RM (sau art.104 din Codul contravențional). În cazul în care distrugerea sau deteriorarea intenționată a mijlocului de transport succede răpirii acestuia, cele săvârșite se califică în baza art.192¹ și

art.197 CP RM (sau infracțiunea de răpire a mijlocului de transport subzistă alături de fapta specificată la art.104 din Codul contravențional).

Înceind analiza laturii obiective a infracțiunii prevăzute la art.192¹ CP RM, ne vom referi la semnele ei secundare. Astfel, de regulă, asupra calificării răpirii mijlocului de transport nu pot influența timpul, locul, metoda, modul, mijloacele sau alte circumstanțe de săvârșire a infracțiunii.

Cît privește locul săvârșirii infracțiunii, excepția o constituie ipoteza menționată la lit.c) alin.(2) art.192¹ CP RM, cînd infracțiunea e comisă prin pătrundere în garaj, în alte încăperi sau spații îngrădite ori păzite. Însă, în ipoteza dată, nu atît locul, cît metoda – pătrunderea – exercită impactul asupra agravării răspunderii penale. Aceasta întrucît răspunderea e agravată nu pentru răpirea săvârșită în garaj, în alte încăperi sau spații îngrădite ori păzite, dar pentru răpirea săvârșită prin pătrundere în aceste încăperi sau spații.

De asemenea, trebuie de menționat că răpirea mijlocului de transport poate fi săvârșită pe ascuns sau deschis, ori pe calea înșelăciunii sau abuzului de încredere. În același timp, răpirea mijlocului de transport, presupunînd aplicarea violenței sau amenințarea cu violența, atrage agravarea răspunderii în baza lit.b) alin.(2) sau alin.(3) art.192¹ CP RM.

(*Va urma*)

Referințe:

- ¹ Culegere de hotărîri ale Plenului Curții Supreme de Justiție (mai 1974-iulie 2002). – Chișinău, 2002, p.340-345.
- ² Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2004. nr.8, p.5-11.
- ³ Informația operativă privind starea infracțională pe teritoriul Republicii Moldova în perioada a 12 luni ale anului 2007 // www.mai.gov.md; Informația operativă privind starea infracțională pe teritoriul Republicii Moldova în perioada a 12 luni ale anului 2008 // www.mai.gov.md; Informația operativă privind starea infracțională pe teritoriul Republicii Moldova în perioada a 7 luni ale anului 2009 // www.mai.gov.md
- ⁴ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2005. nr.86-88.
- ⁵ *A se vedea:* В.Плохова. Угон транспортных средств квалифицировать как хищение имущества // Российская юстиция, 2003, nr.11, p.46-47; О.В. Фунин. Неправомерное завладение автомобилем или иным транспортным средством без цели хищения: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. – Рязань, 1999, p.7; Е.Нагаев. Угон и кража автотранспорта: вопросы разграничения составов преступлений // Российская юстиция, 2000, nr.8, p.44-45; Ю.Панова. Угон автомобиля или иного транспортного средства без цели хищения // Российская юстиция, 1997, nr.7, p.27-28; Н.Иванов. Ответственность за неправомерное завладение транспортным средством // Российская юстиция, 1995, nr.1, p.24-26.
- ⁶ Постановление Пленума Верховного Суда Российской Федерации от 9 декабря 2008 г. №25 «О судебной практике по делам о преступлениях, связанных с нарушением правил дорожного движения и эксплуатации транспортных средств, а также с их неправомерным завладением без цели хищения» // www.vsrfl.ru
- ⁷ Постановление Пленума Верховного Суда Республики Узбекистан от 20 декабря 1996 г. №37 «О судебной практике по делам об уgone транспортных средств» // Бюллетень Верховного Суда Республики Узбекистан, 1997, nr.1-2, p.113-114.
- ⁸ Legea pentru completarea și modificarea Codului penal al Republicii Moldova. Proiect // www.parlament.md
- ⁹ Nota informativă la proiectul de Lege pentru modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova // www.justice.gov.md
- ¹⁰ Б.Петухов. Уголовная ответственность за угон транспортных средств // Законность, 1992, nr.2, p.13-14.
- ¹¹ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr.41-44.
- ¹² S.Brînză. *Obiectul infracțiunilor contra patrimoniului*. – Chișinău: Tipografia Centrală, 2005, p.128.
- ¹³ *A se vedea:* А.В. Комаров. Проблемы определения объекта неправомерного завладения автомобилем или иным транспортным средством без цели хищения // Труды юридического факультета Ставропольского государственного университета. Вып.16. – Ставрополь, 2007, p.101-103.
- ¹⁴ *A se vedea:* S.Brînză. *Considerații privind natura obiectului juridic secundar al infracțiunii* // Revista Națională de Drept, 2004, nr.1, p.4-8.
- ¹⁵ *A se vedea:* А.И. Узденов. Об объекте неправомерного завладения автомобилем или иным транспортным средством без цели хищения // Актуальные проблемы юридической науки: Материалы всероссийской научно-практической конференции (23-24 октября 2006 г.). Ч.2. – Краснодар, 2006, p.282-286.
- ¹⁶ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr.92-93.
- ¹⁷ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2007, nr.90-93.
- ¹⁸ А.А. Щербаков. *Неправомерное завладение автомобилем или иным транспортным средством как преступление против собственности (законодательство, юридическая характеристика, квалификация): Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук*. – Нижний Новгород, 2006, p.20.
- ¹⁹ *Ibidem*, p.19.
- ²⁰ V.Berliba, S.Cernomoreț, A.Paladii. *Răspunderea penală pentru infracțiunea de samavolnicie*. – Chișinău: Totex-Lux, 2006, p.71-72.
- ²¹ Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 17.11.2009. Dosarul nr.1re-1225/09 // www.csj.md
- ²² Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 24.11.2009. Dosarul nr.1re-1241/09 // www.csj.md
- ²³ Уголовное право Российской Федерации. Особенная часть / Под ред. Б.Т. Разгильдиева, А.Н. Красикова. – Саратов: СЮИ МВД России, 1999, p.196-197.
- ²⁴ Нагаев Е. *Op. cit.*, p.44-45.
- ²⁵ Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 14.01.2009. Dosarul nr.1re-83/09 // www.csj.md
- ²⁶ Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 7.07.2009. Dosarul nr.1ra-446/09 // www.csj.md
- ²⁷ Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 2.12.2008. Dosarul nr.1re-1583/08 // www.csj.md
- ²⁸ Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 8.04.2008. Dosarul nr.1ra-384/08 // www.csj.md

Sergiu FURDUI

doctor în drept,
conferențiar universitar

formator INJ

CU PRIVIRE LA ROLUL INSTANȚELOR JUDECĂTOREȘTI ÎN ELABORAREA ȘI APLICAREA CODULUI CONTRAVENȚIONAL

Analyzing the informative notes regarding on the application of the Contravention Law which arrive to the Supreme Court of Justice from other courts, we find that Contravention Code does not provide in full measure solutions for the legal regulation of new relations co-existing in society and is not yet systematized on the basis of some principles, institutions and own regulations.

In such circumstances the courts are called as well as the function of solving the contravention causes, to contribute significantly to the application of the legal framework in contravention domain which is able to answer to the rigors and demands of time.

The importance of judicial activity in the process of elaboration and training of the contravention law comes from the fact that the concepts, categories, principles and legal institutions of this normative act should be developed and evaluated under the direct influence of jurisprudence. In turn these values of thought and judicial practice follow to be subject to extensive research by the science of the Contravention Law because eventually to be integrated into a symmetric system by operation of elaborating the proposals of *lege ferenda* at the Contravention Code.

Prin Legea nr.218-XVI din 24 octombrie 2008 a fost adoptat Codul contravențional al Republicii Moldova¹, iar prin Decretul nr.2046-IV din 29 decembrie 2008² acest act normativ a fost promulgat.

Conform art.481 din Codul contravențional, acest Cod a intrat în vigoare la 31 mai 2009, iar, conform art.482 lit.a) din Codul contravențional, la data intrării în vigoare, Codul cu privire la contravențiile administrative, aprobat prin Legea R.S.S. Moldovenești din 29 martie 1985³, cu modificările ulterioare, a fost abrogat.

Realizarea unei opere legislative de asemenea anvergură cum este Codul contravențional a deschis și a declanșat o adevărată acțiune de statut independent pentru materia juridică contravențională, considerînd-o nu o simplă instituție tutelată de Dreptul administrativ, ci o ramură de drept autonomă în măsură să ocupe în nume propriu locul cuvenit în sistemul de drept al Republicii Moldova.

Astfel, în prezent, Dreptul contravențional – susținut de o parte, contestat sau privit cu rezerve de altă parte,

grație evenimentului legislativ menționat, se impune ca un drept autonom, pentru a răspunde, pe plan doctrinar, legislativ și judiciar, realităților politico-economice și social-culturale noi, menit să contribuie la reglementarea acestor raporturi juridice din societate.

Odată cu adoptarea și punerea în aplicare a Codului contravențional, dreptul contravențional își lărgeste domeniul de acțiune: realitatea juridică obligă jurisprudența să-și dezvolte funcțiile de interpretare și aplicare a normelor contravenționale, dublate de prospectare și prognoză, astfel, în esență, revenindu-i sarcina și obligația de a analiza și a cerceta domeniul extrem de vast și diversificat al noului regim juridic al contravențiilor din Republica Moldova.

Deși prin adoptarea Codului contravențional s-a realizat una dintre sarcinile incluse în Programul de activitate pentru realizarea prevederilor Constituției și ale Concepției reformei judiciare și de drept în Republica Moldova, aprobat prin Hotărîrea Parlamentului Republicii Moldova nr.219-XIII din 22.09.1994⁴, considerăm că acest proces legislativ nu s-a încheiat și, respectiv, există motive întemeiate pentru a pune în discuție probleme importante cu privire la elaborarea și prezentarea propunerilor *de lege ferenda*.

Preocupările din ultimul timp cu privire la Codul contravențional ne îndeamnă la relevarea opiniei vis-à-vis de aspectele de drept și de fapt ridicate de practica judiciară în legătură cu interpretarea și aplicarea prevederilor acestui act normativ, dat fiind că la această dimensiune s-au acumulat și continue să se acumuleze diverse puncte de vedere, deseori controversate, toate orientate asupra încercărilor de sintetizare și ordonare a cunoștințelor teoretice și practice în vederea soluționării problemelor ce țin de realizarea acestei opere legislative.

Față de aceste motive, avînd în vedere faptul că procesele contravenționale au o pondere substanțială și însemnată în activitatea instanțelor judecătorești, în funcție de experiența profesională acumulată pe parcursul activității practico-științifice în domeniul Dreptului contravențional, în rîndurile ce urmează ne vom expune punctul de vedere cu privire la Codul contravențional prin prisma rolului instanțelor judecătorești la elaborarea și aplicarea normelor contravenționale.

Constituția consfințește că „Republica Moldova este un stat de drept, democratic...”⁵, iar într-un stat bazat pe drept instanței judecătorești îi revine locul și rolul de frunte în sistemul autorităților competente să examineze cauzele contravenționale.⁶

În atare situație, instanțelor judecătorești le revine rolul principal în elaborarea și aplicarea prevederilor contravenționale, deoarece actorul cel mai importat al operei de interpretare a legii contravenționale este judecătorul, care prin atribuțiile exercitate face dreptul o parte

integrală din viața juridică a societății. Așa cum spunea Aristotel, „judecătorul este dreptul care trăiește”.

Pentru a identifica elementele prin care se configurează acest rol, este necesară o analiză și o abordare practico-științifică cu privire la interpretarea și aplicarea normelor contravenționale în cadrul procesului contravențional, iar această activitate este dependentă în mare măsură de actul normativ propriu-zis.

În vederea stabilirii reglementărilor pertinente pentru aplicarea corectă și uniformă a normelor încorporate în Codul contravențional, prin scrisoarea nr.9-S.R./09 din 22.06.2009, Curtea Supremă de Justiție a solicitat de la instanțele judecătorești Note informative, care să includă:

- a) problemele de drept cu care se confruntă instanța de judecată la interpretarea și aplicarea legii contravenționale;
- b) constatările motivate privind imperfecțiunea și neconcordanța legii contravenționale în cazul în care există asemenea situație la judecarea cauzei contravenționale;
- c) propunerile privind perfecționarea cadrului legislativ existent în domeniul contravențional și necesitatea armonizării normelor în vigoare cu reglementările legislației comunitare.

Efectuând o analiză a Notelor informative parvenite, am constatat că instanțele judecătorești se confruntă cu diverse probleme de drept în cadrul aplicării legii contravenționale, care creează consecințe negative, cu implicații de ordin teoretic, dar și practic (deficiențe la interpretarea unitară și aplicarea corectă a normelor contravenționale, contestații întemeiate privind valoarea lor normativă, diminuarea eficienței legii contravenționale, abordări conjuncturale, reglementări ajuridice, practici distorsionate etc.).

Astfel, sînt semnalizate probleme de genul menționat: circa 20 – în Notele informative semnate de vicepreședintele Curții de Apel Cahul și de președintele Judecătoriei Comrat, circa 38 – în Notele informative semnate de președintele Judecătoriei Glodeni și de președintele Judecătoriei Singerei etc.

În acest context, evidențiem doar unele dintre problemele de drept contravențional semnalate de instanțele judecătorești:

- 1) Codul contravențional nu prevede procedura examinării contestației împotriva procesului-verbal cu privire la contravenție (*Judecătoria Taraclia*);

în Codul contravențional:

- 2) există neconcordanță între prevederile art.34 alin.(4)-(8) din prezentul Cod și cele cuprinse în Titlul VII din Codul de executare. Astfel, instanțele de judecată se confruntă cu dificultăți la examinarea

demersurilor intentate de agenții constatatori privind înlocuirea sancțiunii contravenționale (*Judecătoria Ciocana*);

- 3) lipsesc reglementări în ce privește cazurile de incompatibilitate a judecătorului, motivele abținerii sau recuzării, precum și procedura de soluționare a declarației de abținere sau a cererii de recuzare (*Judecătoria Hincești*);
- 4) nu este prevăzută forma și conținutul propunerii de a aplica o anumită sancțiune solicitată de agentul constator (*Judecătoria Ocnița*);
- 5) nu este prevăzută procedura de conexare a cauzelor contravenționale și nu este clar cum de procedat în cazul în care o contravenție este dată spre examinare mai multor autorități competente (*Judecătoria Criuleni*);
- 6) nu este clar care-i denumirea actului prin care instanța de judecată pronunță soluția, deoarece în art.394 alin.(2) Cod contravențional legiuitorul utilizează termenul „decizie”, iar în art.462 Cod contravențional – termenul „hotărîre” (*Judecătoria Călărași*);
- 7) există rezerve referitor la reglementarea termenului de prescripție privind tragerea la răspundere contravențională și, în așa mod, nu se obține scopul legii, iar persoana vinovată evită răspunderea juridică (*Judecătoria Ștefan-Vodă*);

din prevederile:

- 8) art.461 Cod contravențional nu este clar care instanță trebuie să soluționeze chestiunea repunerii în termen a recursului (*Judecătoria Rezina*);
- 9) art.455 alin.(2) Cod contravențional rezultă că în cazul în care agentul constator nu se prezintă în ședința de judecată, urmează încetarea procesului contravențional, dar această prevedere lezează dreptul victimei, precum și al altor persoane afectate în rezultatul contravenției la o satisfacție efectivă judiciară (*Judecătoria Cantemir*);
- 10) art.179 Cod contravențional rezultă că contravenientul poate fi sancționat cu demolarea construcției neautorizate, însă în Partea Generală a Codului contravențional nu este prevăzută o asemenea sancțiune (*Judecătoria Cahul*);
- 11) art.40 Cod contravențional rezultă că expulzarea poate fi aplicată ca sancțiune complementară, însă, conform prevederilor art. 32 Cod contravențional, asemenea sancțiune nu este prevăzută, iar legea contravențională nu reglementează instituția „măsuri de siguranță” ori „măsuri de constrîngere” (*Curtea de Apel Chișinău*).

Șirul problemelor de drept ridicate în legătură cu aplicarea Codului contravențional nici pe departe nu se încheie și, în această ordine de idei, în Nota informativă semnată de președintele *Judecătoriei Ialoveni* se conclu-

zionaază: **„Circumstanțele expuse mai sus reprezintă doar câteva din lacunele noului Cod contravențional depistate de instanțele de judecată de la momentul punerii în aplicare și pînă în prezent, și considerăm că astfel de omiteri vor mai fi depistate de judecători în cursul examinării cauzelor contravenționale”.**

În acest context, Colegiul penal al Curții Supreme de Justiție a organizat la 29 octombrie 2009 o masă rotundă, unde s-au pus în discuție problemele cu care se confruntă instanțele de judecată la aplicarea prevederilor Codului contravențional. Din discursurile președinților instanțelor judecătorești, participanți la dezbateri, rezultă că judecătorii întîmpină dificultăți la interpretarea și aplicarea legii contravenționale, deoarece aceasta este afectată de imperfecțiuni și neclarități legislative, motiv pentru care se adoptă soluții diferite și contradictorii.

Cu privire la problemele survenite în legătură cu aplicarea Codului contravențional s-a discutat și în cadrul mesei rotunde prilejuite de lansarea Raportului elaborat de Programul de Drept „Performanțele justiției penale prin prisma drepturilor omului. Evaluarea procesului de transformare a sistemului de justiție penală în Republica Moldova”, care s-a desfășurat la 2 decembrie 2009. În Raportul menționat este stipulat: „Noul Cod contravențional este foarte complicat și nu s-a făcut nici o estimare a impactului în practică. Aceasta prevede noi contravenții și o procedură mult mai complexă, ceea ce va spori numărul de cazuri, în special pentru judecători”⁷.

Solidarizîndu-ne cu constatările și concluziile motivate privind problemele care afectează actul de justiție în legătură cu deficiențele Codului contravențional, expuse de către colegii din sistemul judecătoresc al Republicii Moldova și care sînt semnalizate de societatea științifică și practică, considerăm necesar a menționa că în condițiile în care Republica Moldova face eforturi importante în procesul integraționist al dreptului comunitar, cadrul juridic al regimului contravențional stabilit prin Codul contravențional este vădit depășit de realitățile obiective în majoritatea componentelor sale juridice și chiar contrar principiilor fundamentale ale Dreptului.

În acest context, merită a fi reamintită reflecția savantului Blaise Pascal: „Justiția fără forță este neputincioasă... Preceptele, legile, regulile elaborate de stat, care guvernează activitatea umană în societate, sînt impuse, la nevoie, prin constrîngere socială, altfel spus – prin forța publică”⁸.

În această ordine de idei, analizînd aspectul de fond al substanței juridice a soluțiilor promovate prin reglementările Codului contravențional, apreciem absența unei forțe publice, capabile să constituie un sprijin real pentru justiție. Astfel, constatăm absența unei concepții

clare și sistematizate, a unei viziuni unitare și coerente într-un domeniu complex și important, cu profunde implicații practice, cum este cel al contravențiilor. Pe cale de consecință, constatăm că legiuitorul nu a beneficiat de concepte și principii moderne, științific argumentate, precum și de soluții practice, prin prisma jurisprudenței europene, care, prin adoptarea Codului contravențional, să elimine abordări conjuncturale, derogări nejustificate și practici neuniforme, contradictorii și distorsionate.

În această ordine de idei, am atenționat în nenumărate rînduri⁹ asupra impactului negativ ce risca să se răsfrîngă în legătură cu adoptarea legii contravenționale necalitative, dar, spre regret, nu am fost auziți. Astfel, am semnalat „că abordarea voluntaristă sau delitantă a concepției privind Codul contravențional, neglijîndu-se sau exagerîndu-se însemnătatea noțiunilor-cheie și a principiilor de bază ale unui asemenea act normativ important, prin substituirea componentelor de bază cu cele din alte ramuri de drept sau prin preluarea lor din legislația în vigoare, deja depășită, poate avea consecințe negative, cu implicații de ordin teoretic (o tratare cu caracter subiectivist și unilateral a reglementărilor contravenționale), dar și practic (deficiențe serioase la interpretarea și aplicarea normelor contravenționale, slăbirea eficienței legii contravenționale etc.)”¹⁰.

Astfel, este foarte dificil de sisizat, chiar imposibil de argumentat din punct de vedere științific, plasarea în Codul contravențional, într-un singur capitol, a două instituții de bază, dar diferite, ale Dreptului contravențional: contravenția și răspunderea contravențională (Capitolul 2), precum și a cauzelor care înlătură caracterul contravențional al faptei și a cauzelor care exonerează răspunderea contravențională (Capitolul 3), cu atît mai mult identificîndu-le într-o singură normă generală (art.19). Pe de altă parte, două părți componente ale unei instituții de bază a Dreptului contravențional (sancțiunea contravențională) sînt plasate în două capitole (Capitolul 4 – sancțiunile contravenționale și Capitolul 5 – aplicarea sancțiunii contravenționale).

La fel, este o lacună evidentă absența în Partea Generală a Codului contravențional a măsurilor de asigurare: confiscarea specială, desființarea lucrărilor neautorizate și aducerea în stare inițială, acțiuni educative de profilaxie individuală aplicate minorului, obligarea la tratament medical. Astfel, la examinarea cauzelor cu privire la contravențiile prevăzute de art.179 (construcții neautorizate și intervenții neautorizate la construcțiile existente), art.274 (încălcarea regulilor de comerț în piață), art.287 (încălcarea regulilor vamale) și multe altele, autoritatea competentă întîmpină probleme în vederea soluționării juste a cauzelor respective în legă-

tură cu chestiunile privind obiectele a căror existență și circulație este ilegală.

Este extrem de greu de apreciat ce activitate desfășoară instanța de judecată la aplicarea prevederilor art.34, alin.(4)-(8), de vreme ce această instanță este transformată în mod nejustificat într-un organ de executare a sancțiunii contravenționale – amenda, astfel fiind evitată procedura de executare prin prisma activității organului de executare (Titlul 7 din Codul de executare¹¹).

Este o eroare vădită că una și aceeași faptă contravențională se prevede în mai multe articole din Partea Specială a Codului contravențional. De exemplu: art.91 alin.(2) prevede răspundere pentru comercializarea către minori a produselor din tutun și a băuturilor alcoolice. Tot pentru comercializarea pentru minori a băuturilor alcoolice se prevede răspundere în art.286 alin.(4) și în art.286 alin.(3).

Este vădit greșită sancțiunea în art.274 alin.(2) Cod contravențional, unde se prevede amendă de la 50 la 500 unități convenționale, pe când în art.34 alin.(2) se prevede că amenda se aplică persoanelor fizice de la 1 la 150 unități convenționale. Asemenea greșeli există și în alte norme speciale ale Codului contravențional.

În acest context, este necesar de subliniat că Partea Specială a Codului contravențional este, în principiu, o reproducere a Părții Speciale a Codului cu privire la contravențiile administrative, fiind schimbată doar ordinea clasificării capitolelor și, în unele cazuri, fiind completată cu noi componente de contravenții. Se observă că la elaborarea componentelor de contravenții nu s-a ținut seama de actele normative în vigoare, care reglementează raporturile juridice din domeniul respectiv ocrotit de legea contravențională și nu s-a consultat organul de stat specializat în evidența legislativă cu privire la materia supusă reglementării contravenționale. Această se resimte în modul de redactare a normei contravenționale speciale, uneori formulările conțin termeni imprecizi (art.310) sau cu o semnificație exclusiv tehnică (art.309), pentru ca, alături, formulările, din dorința de a fi sintetice, să conțină doar prevederi generale și, totodată, neconcrete cu privire la obiectul contravenției (art.291).

O problemă deosebit de dificilă este Partea Procesuală din Codul contravențional, care conține neclarități, inexactități, lacune, activitățile procesuale nu sînt structurate logic și consecutiv pe faze și etape etc. Practica demonstrează că soluțiile actuale din Partea Procesuală a Codului contravențional generează probleme foarte complicate și aproape irezolvabile, inclusiv determinînd imposibilitatea executării hotărîrii în cauza contravențională. Faptul că se întocmesc un număr mare de procese-verbale cu privire la constatarea și sancționarea

contravențiilor și, respectiv, se raportează că s-au perceput la buget sume mari ce provin din amenzile contravenționale nu este relevant și elocvent, deoarece un număr foarte mare de asemenea hotărîri nu se execută din diferite motive, cauza principală fiind imperfecțiunea și complexitatea exagerată a procedurii contravenționale prevăzute de Codul contravențional.

La realizarea sarcinii privind apărarea valorilor ocrotite de legea contravențională, importanța teoretică și practică a procedurii cu privire la contravenții nu poate fi pusă la îndoială, de vreme ce întreaga activitate privind tragerea la răspundere pentru săvîrșirea contravenției gravitează în jurul ei.¹²

În gîndirea social-juridică s-a conturat cu claritate ideea că „recrudescența fenomenului ilicit din anumite motive nu rezultă, în principal, din blîndețea represivii penale, ci din motivul că o seamă de fapte ilicite, al căror număr, din păcate, este mare, rămîn nepedepsite”.¹³

Astăzi, în condițiile edificării statului de drept, este ca niciodată importantă sarcina ca procedura contravențională „să garanteze libertatea și drepturile legale ale individului în așa mod, încît să nu admită tragerea la răspundere și sancționarea nelegitimă”.¹⁴

În contextul problemelor legate de imperfecțiunea Părții Procesuale, evidențiem următoarele:

Este sofisticată și, respectiv, total denaturată definiția noțiunii de contravenient, dată în art.384 ce poartă denumirea „Persoana în a cărei privință a fost pornit proces contravențional”, deoarece prin modul și caracterul relevat este grav afectat principiul constituțional „Prezumția nevinovăției” (art.21 din Constituție).

Este incompletă și, deci, greu realizabilă procedura privind contestația împotriva procesului-verbal cu privire la contravenție (art.448), de vreme ce nu se arată ordinea și modalitatea examinării contestației respective și, culmea, nu sînt specificate soluțiile ce urmează a fi adoptate de instanța de judecată.

Este vădit nejustificată norma prevăzută în art.455 alin.(2) Cod contravențional, potrivit căreia „neprezentarea agentului constatator, legal citat, fără motive întemeiate și fără înștiințarea prealabilă a instanței duce la încetarea procesului contravențional, cu emiterea, după caz, a unei încheieri interlocutorii”, deoarece soluția respectivă afectează grav drepturile și interesele legitime ale părții în procesul contravențional și, totodată, persoana vinovată de săvîrșirea contravenției evită ilegal tragerea la răspundere contravențională.

Este inexplicabilă soluția prevăzută la art.473 alin.(1) Cod contravențional, din care rezultă că, după examinarea recursului, instanța nu este în drept să pronunțe decizia prin care să admită recursul, să caseze hotărîrea atacată și, prin rejudecare, să pronunțe o nouă hotărîre.

Dat fiind că instanța de recurs este limitată cu competența respectivă, cu toate că este în condiții ce-i permit să soluționeze cauza, prin dispunerea rejudecării cauzei în prima instanță, în mod evident se tergiversează examinarea cauzei și, respectiv, prin expirarea termenului de prescripție, persoana evită răspunderea contravențională, ceea ce este inadmisibil.

Ne exprimăm nedumerirea și apreciem ca acțiuni voluntariste, cu scopul de a nu-și asuma responsabilitatea pentru actul de justiție în Republica Moldova, faptul că din proiectul Codului contravențional inițial a fost exclusă calea extraordinară de atac – recursul în anulare, care era destinată scopului de reparare a erorilor de drept comise la examinarea cauzei contravenționale. Astfel, din sistemul autorităților competente a fost înlăturată, absolut neîntemeiat, Curtea Supremă de Justiție – organul suprem al puterii judecătorești, care, fiind unica instanță ierarhic superioară, urma să asigure interpretarea și aplicarea corectă și uniformă a legii contravenționale pe teritoriul Republicii Moldova. Totodată, este necesar de evidențiat că, stabilind calea extraordinară de atac – revizuirea (Capitolul 9), în alin.(2) art.475 sînt indicate ca temeiuri de revizuire a procesului contravențional temeiurile prevăzute la alin.(1) pct.1) lit.c), d), e) art.453 Cod de procedură penală, care reglementează temeiurile pentru recurs în anulare, ceea ce denaturează natura juridică a căii extraordinare de atac stabilite de legea contravențională.

Un alt aspect dificil al legii contravenționale în vigoare este competența judecătoreiei. Considerăm că o mare parte din cauzele ce-i revin pentru examinare judecătoreiei urmau să fie examinate de agentul constatat, și anume: toate cauzele în care nu se aplică arestul contravențional, munca neremunerată în folosul comunității și expulzarea – sancțiuni care trebuie să fie aplicate, în mod excepțional, numai de instanța de judecată.

Semnificativă în acest sens este jurisprudența Curții Europene pentru Drepturile Omului care apreciază contravenția ca o faptă de natură penală indiferent de calificarea existentă în dreptul intern. Astfel, în cuprinsul Hotărîrii CEDO din 21.02.1984 în cauza *Ozturk contra Germania* s-a statuat că contravenția este o faptă de natură penală (infracțiunea), în sensul Articolului 6 din Convenție.¹⁵

Doctrina susține ideea că fapta contravențională este considerată o faptă de natură penală,¹⁶ fiind, din această perspectivă, o specie a ilicitului penal: crime, delict și contravenții.¹⁷

Dar faptul că aceste două forme de ilicit penal: infracțiunea și contravenția au aceeași origine juridică, structură generică – atât obiectiv, cît și subiectiv, nicidecum nu înseamnă că cauzele contravenționale trebuie să fie examinate, în marea lor majoritate, la prima etapă

– constatarea și sancționarea contravenției, de judecătoreie.

Pe parcursul evoluției legislației se evidențiază tendința de creștere a numărului de fapte considerate antisociale și calificate drept contravenții, cu modificarea corespunzătoare a sistemului de sancționare. Procedura de constatare, de cercetare și de sancționare a contravențiilor devine mai simplă, iar competența în acest domeniu revine, de regulă, organelor administrației publice.¹⁸

Volumul reglementărilor cu caracter contravențional și soluțiile legislative adoptate pe parcurs în acest domeniu sînt, în mare măsură, consecința procesului de restrîngere progresivă a răspunderii penale, în condițiile aprofundării complexității relațiilor sociale, creșterii exigenței față de comportamentul persoanei în societate, în acord cu regulile de conviețuire socială, cu normele eticii și echității social-juridice.¹⁹

În legislația statelor avansate, contravențiile sînt considerate încălcări care se situează în afara legii penale. Avantajul pe care îl prezintă această soluție, promovată în plan legislativ în principal de Austria și Germania, este dezincriminarea societății și eliberarea puterii judecătorești de obligația implicării în soluționarea unor cauze penale ce au ca obiect fapte antisociale mărunte, cu un pericol social scăzut.²⁰

În cauza *Lutz contra Republicii Federative Germania* din 25.08.1987, în cauza *Assenov și alții contra Bulgariei* din 28.10.1998, CEDO a specificat că un stat contractant poate găsi rațiuni suficient de convingătoare spre a introduce un sistem de sancționare, de exemplu, pentru contravențiile în sfera securității circulației rutiere, prin care organele de justiție să fie „descărcate” de obligația de a examina și sancționa cele mai multe dintre ele. A încredința această misiune pentru astfel de fapte autorităților administrative nu contravine Convenției Europene pentru Apărarea Drepturilor și Libertăților Fundamentale ale Omului, în măsura în care persoana interesată poate sesiza cu o plîngere, împotriva deciziei luate împotriva sa de un alt organ administrativ, un tribunal care oferă toate garanțiile prevăzute de Articolul 6 din Convenție.

Curtea Constituțională a Republicii Moldova, prin Hotărîrea nr.21 din 23.07.1997²¹, a menționat că hotărîrile organelor care nu au atribuții de autoritate judecătorească, luate asupra cauzelor cu privire la contravențiile administrative, nu constituie înfăptuirea justiției, subliniind că toate deciziile organelor (persoanelor cu funcție de răspundere) asupra cauzelor cu privire la contravențiile administrative pot fi atacate, depunîndu-se o plîngere la judecătoreie, adică pot fi supuse controlului judiciar. În cazul dat, Curtea Constituțională, în Hotărîrea nr.26 din 23.10.2007²², face concluzia că persoanei

nu-i este lezat dreptul de acces la justiție prin prisma practicii CEDO.

În acest aspect, am propus, în cadrul grupului de lucru, ca, stabilind competența, să se dispună de o anumită marjă de apreciere, bazată pe un concept nou, clar și obiectiv, asupra căror contravenții instanțele judecătorești vor înfăptui justiția și la care etapă. Acest punct de vedere este reflectat în Anteproiect.

Setul de aspecte problematice elucidate poate fi continuat, adică, după cum s-a arătat mai sus, instanțele judecătorești, precum și alte autorități competente (Poliția Rutieră, Inspectoratul Fiscal și altele), se confruntă într-un spectru mult mai larg cu probleme mari și dificile la aplicarea prevederilor Codului contravențional.

Pe această linie de idei, merită menționat faptul că, încă pînă la publicarea Codului contravențional, în literatura de specialitate autohtonă au fost lansate primele semnale „că legea nouă nu este lipsită de lacune și neclarități, iar unele din normele juridice contravenționale necesită, în viziunea noastră, modificare chiar pînă la data de punere în aplicare a noului Cod”.²³ În procesul analizei juridice a Codului contravențional autorii au elucidat, în mod argumentat, unele erori, neclarități, momente discutabile, contradicții juridice inadmisibile, de care nu este lipsită legea contravențională.

Calitatea legii contravenționale criticate este determinată în mare măsură de activitatea insuficientă a grupului de lucru constituit prin Hotărîrea Comisiei juridice pentru numiri și imunități CJ-6 nr.362 din 09.11.2005, care a elaborat Proiectul Codului contravențional adoptat în lectura a doua și în cea finală.

Manifestînd respectul colegial, sîntem totuși nevoiți să subliniem, cu părere de rău, că s-au depus prea puține eforturi în desfășurarea unor studii fundamentale teoretice și practice în domeniul Dreptului contravențional și că prea ușor s-a cedat în fața sarcinilor puse în vederea elaborării unui act legislativ modern, care să dea expresie, în primul rînd, comandamentelor sociale privind apărarea drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale persoanei și altor valori ocrotite de lege.

Fundamentarea acestui proiect de act legislativ nu s-a efectuat în modul corespunzător, membrii grupului de lucru neîntocmind o Notă informativă care să cuprindă elementele prevăzute la art.20 din Legea privind actele legislative²⁴, iar varianta finală a proiectului respectiv și dosarul lui de însoțire nu au fost întocmite și expediate în modul stabilit de art.23 din legea menționată.

Acțiuni și/sau inacțiuni de acest gen, ce nu sînt acoperite de competență și responsabilitate cuvenită, sînt cu atît mai mult riscante într-un sistem de drept care se află la etapa de integrare în sistemul de drept comunitar, cum este cel al Republicii Moldova.

Recunoaștem că aceste aprecieri sînt subiective și exprimă, într-un anumit mod, un semnal de alarmă în legătură cu procesul legislativ vis-à-vis de Codul contravențional. Nutrim speranța că și alți colegi se vor alătura preocupărilor pentru valorificarea potențialului creator în vederea elaborării unui act normativ capabil să creeze un adevărat reper legislativ la examinarea cazurilor contravenționale.

Absența unei concepții fundamentale, coerente și compatibile cu litera și spiritul Constituției și al Convenției pentru Apărarea Drepturilor Omului, neglijarea și diminuarea însemnătății noțiunilor-cheie, a instituțiilor și a principiilor de bază ale unei legi contravenționale moderne, prin substituirea acestora cu cele din alte ramuri de drept ori prin preluarea din legislația veche, deja depășită, ori excluderea sau neadmiterea unor reglementări importante ce se impun în cadrul raporturilor sociale noi, utilizarea incorectă și diferită a unor termeni juridici speciali de circulație în materia contravențională, lipsa unui aspect ordonat și sistematizat a materiei reglementate, existența coliziilor de drept, adică admiterea unor norme care se află în contradicție cu altele din legislația în vigoare, existența cazurilor de „goluri” de competență, fie de suprapuneri de competență, aplicarea unui limbaj și expresii juridice inadecvate, precum și a unor noțiuni confuze, alunecarea spre un tehnicism juridic îngust la elaborarea și structurarea actului normativ, fără a se sprijini pe o serioasă și temeinică documentare științifică legislativă și jurisdicțională – au condus la situația în care este greu de spus că scopul legii contravenționale se va realiza, așa cum se afirmă în articolul 2 al Codului contravențional.

Pe marginea Proiectului Codului contravențional în lectura a doua și în cea finală ne-am expus opinia, exprimînd convingerea că o eventuală adoptare, cu structura și conținutul în varianta propusă, este prematură.²⁵

La acel moment, cînd Parlamentul încă nu a votat acest proiect de lege, ne-am pronunțat pentru amînarea adoptării Codului contravențional, propunînd implicarea activă a tuturor factorilor decizionali în vederea continuării și reevaluării eforturilor comune privind elaborarea și adoptarea legii contravenționale. În acest context, am propus ca Proiectul Codului contravențional să fie supus unor dezbateri publice, cu scopul ca persoanele interesate să aibă posibilitatea să-l examineze și, respectiv, să-și expună opinia. Concomitent, am optat împotriva avizului pozitiv asupra Proiectului Codului contravențional dat de Curtea Supremă de Justiție.

Obiecțiile și sugestiile privind propriul punct de vedere asupra viitorului Cod contravențional au fost relevate și argumentate într-un set de publicații de specialitate²⁶,

precum și în dezbaterile în cadrul grupului de lucru constituit prin Hotărârea Comisiei juridice pentru numiri și imunități CJ/6 nr.362 din 09.11.2005.

Din cauza divergențelor cu privire la concepția, structura și conținutul Proiectului Codului contravențional apărute în cadrul lucrărilor pentru pregătirea proiectului propriu-zis în lectura a doua și în cea finală, am elaborat și am propus un Anteproiect al Codului contravențional, inspirat de materialul judicios utilizat în rezultatul analizei doctrinei, legislației și jurisprudenței în materia contravențională.

Acest Anteproiect se bazează pe principiile care au stat la baza Proiectului Codului contravențional adoptat în prima lectură la 22 iulie 1999²⁷, elaborat de grupul de lucru constituit prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr.784-VIII din 19.03.1996²⁸, și s-a dezvoltat în baza Proiectului Codului contravențional elaborat de al doilea grup de lucru constituit prin Hotărârea Comisiei juridice pentru numiri și imunități nr.17/153 din 06.06.2001 în legătură cu finalizarea lucrărilor de elaborare (în redacție nouă) a Proiectului Codului contravențional.

Anteproiectul Codului contravențional a fost elaborat în rezultatul unor studii și documentații științifice, al unei practici bogate și variate, tezele prelabile reflectând o concepție nouă și originală în materie de contravenții. La stabilirea tezelor prelabile și, îndeosebi, la analiza și rezolvarea diverselor aspecte juridice generate de dispoziții controversate încă în vigoare, un rol preponderent, dacă nu chiar esențial, l-au avut hotărârile Curții Europene pentru Drepturile Omului, hotărârile Curții Constituționale a Republicii Moldova, precum și datele, informațiile și comentariile furnizate de doctrină și dreptul comparat.

Anteproiectul Codului contravențional a fost distribuit membrilor grupului de lucru, supus dezbaterilor în publicațiile de specialitate și, ulterior, prezentat în Parlament. Am încercat să-l publicăm în „Revista Națională de Drept” și/sau în „Legea și Viața”, dar din cauza lipsei de spațiu (așa s-a motivat) nu am realizat această intenție.

Călăuziți de postulatul că rostul investigațiilor practico-științifice în domeniul Dreptului rezidă în promovarea ideilor, principiilor și conceptelor elaborate, în limitele spațiului oferit, au văzut lumina tiparului aproximativ 70 de lucrări cu abordarea problematicii juridice referitor la tematica Dreptului contravențional. Relevând și expunând considerentele asupra activității privind elaborarea și adoptarea noii legi contravenționale, am așteptat cu deosebit interes opiniile, sugestiile și propunerile în vederea inițierii unui schimb de idei și argumente, ce ar contribui la identificarea unor întemeiate propuneri *de lege ferenda*, a căror elaborare și, eventual,

legiferare urma să afirme, pe bază de concept nou și progresist, viabilitatea și eficacitatea Codului contravențional al Republicii Moldova.

Încurajările venite de la diferiți specialiști, inclusiv de la o bună parte de judecători, mi-au întărit convingerea, fără a avea pretenția la o formulă ideală sau perfectă a actului normativ preconizat (lucru practic imposibil de realizat), că concepția, conținutul și structura pentru care optăm în Anteproiectul Codului contravențional se constituie într-o formulă viabilă, utilă, eficientă și, sperăm, de perspectivă.

Ca autor, nu consider varianta de față a Anteproiectului Codului contravențional decât ca un punct de reper, de inițiere a discuțiilor și, după caz, a dezbaterilor asupra problematicii juridice cu privire la legea contravențională. Sintem conștienți că lucrul efectuat pe parcursul a circa 10 ani este susceptibil de dezvoltări și de perfecționare în continuare, care, exprimăm doleanța, se vor face de persoanele interesate în rezultatul lecturii Anteproiectului nominalizat. Acestui din urmă obiectiv îi și servește disponibilitatea noastră de a-l prezenta publicului larg la prima ocazie și/sau persoanei interesate la prima cerință în vederea unei colaborări practico-științifice.

Am pledat și continuăm să susținem activitățile practico-științifice în vederea elaborării legii contravenționale, care să posede o structură logic determinată, bazată pe o legătură organică între instituțiile de bază ale Dreptului contravențional (legea contravențională, răspunderea contravențională, sancțiunea contravențională, sistemul Părții Speciale, procedura contravențională) și un conținut autonom ce ar cuprinde principiile fundamentale ferme, noțiuni doctrinare riguroase și reglementări normative clare, astfel încât Codul contravențional urmînd să se constituie în ierarhia actelor legislative ca un instrument normativ modern, stabil și eficient întru dezvoltarea, promovarea și consolidarea Dreptului contravențional în sistemul de drept al Republicii Moldova.

Pe această linie de gîndire, ***optăm ca activitatea privind elaborarea și adoptarea Codului contravențional să continue, fiind reevaluate și reconsiderate elementele actuale în baza unei concepții noi și progresiste, printr-o fuziune între tezele teoretice fundamentale ale dreptului contravențional cu practica judiciară privind soluționarea cauzelor contravenționale.***

Pledînd pentru un instrument legislativ nou – calitativ, operativ și de maximă eficiență, considerăm că cerința primordială rezidă în reabilitarea principiilor practico-științifice ale Dreptului contravențional privind abordarea și instituirea unui statut autonom cu privire la legea contravențională, contravenție, răspundere

contravențională, sancțiune contravențională, procedură contravențională etc.

Potrivit opiniei respective, *continuarea procesului legislativ cu privire la Codul contravențional presupune întrunirea a trei componente: elaborarea procedurilor și normelor juridice, pe baza practicii autorităților competente să examineze cauzele contravenționale, în special a instanțelor judecătorești; cercetarea acestor procedee și norme de către știința Dreptului contravențional, în vederea definirii și clasificării conceptelor și instituțiilor și, în stadiul final, incorporarea normelor în Codul propriu-zis prin crearea unui sistem simetric și cuprinzător, în măsură să ofere soluții optime tuturor cazurilor reale și imaginare.*

Prin urmare, se impune un nou ciclu de reevaluare, perfecționare și elaborare a cadrului legislativ existent în domeniul contravențional, în cadrul căruia jurisprudenței îi revine un rol de maximă importanță, pornind de la faptul că, pe tot parcursul activității, instanțele judecătorești au contribuit nu doar la aplicarea dreptului, ci și la elaborarea lui, îndeplinind, într-o împletire organică, atât o funcție de realizare a normelor juridice, cât și o funcție creatoare.

Dat fiind că legea contravențională în vigoare nu oferă în măsură deplină soluții pentru reglementarea juridică a noilor relații existente în societate și, concomitent, nu este încă sistematizată în baza unor principii, instituții și reglementări proprii, *instanțele de judecată sînt chemate, pe lângă funcția de soluționare a cauzelor contravenționale, să contribuie substanțial la crearea cadrului legislativ în domeniul contravențional, capabil să răspundă rigorilor și exigențelor timpului.*

Jurisprudența, în actul de justiție, întemeiază soluțiile, interpretînd și aplicînd normele juridice din textele dreptului intern conectate direct la normele convențiilor internaționale, furnizînd, astfel, material valoros legiuitorului în vederea elaborării și adoptării legii care se impune.

Interpretarea legii contravenționale este definită ca fiind acea operațiune logică ce se efectuează pentru aplicarea în conformitate cu voința legiuitorului a normelor juridice contravenționale.²⁹ Interpretarea normelor juridice reprezintă un moment important al aplicării dreptului, la care organul de aplicare recurge pentru a stabili înțelesul adevărat și deplin al normei juridice.³⁰

Importanța interpretării corecte a normelor contravenționale este justificată de faptul că, în procesul aplicării acestor norme, instanța de judecată trebuie să clarifice cu toată precizia textul normei respective, să stabilească compatibilitatea acesteia în raport de o anumită situație de fapt (de o speță ce se deduce în fața sa). Organul de aplicare (interpretul) este obligat să constate sensul normei de drept, să verifice cu ce înțeles utilizează

cuvintele legiuitorului, dacă acesta a gîndit ori s-a exprimat concret sau abstract, dacă a făcut enumerări limitative ori s-a menținut în limitele unei reglementări-cadru etc.³¹

Iată de ce, la maximum trebuie de eliminat din cuprinsul Codului contravențional, din cauza folosirii neuniforme și neadecvate a tehnicii legislative, situațiile în care sînt utilizate cuvinte cu mai multe accepțiuni sau un cuvînt cu mai multe sensuri, exprimări necorespunzătoare, deoarece există lipsa unei terminologii clare, precise și specifice Dreptului contravențional, iar vocabularul este inadecvat, fapte care pot fi încadrate în mai multe norme etc.

Normele contravenționale au o mare aplicabilitate, pentru că contravențiile sînt, cu certitudine, printre cele mai frecvente tipuri de fapte ilicite. Potrivit statisticii, dintre cauzele aflate pe rolul judecătorilor, ponderea cauzelor contravenționale este cea mai mare, comparativ cu cauzele penale ori cele civile.

Conform Informației privind activitatea instanțelor judecătorești în anul 2008,³² în perioada respectivă de către instanțele de judecată au fost examinate în total 245420 cauze și materiale, dintre care au fost judecate 96335 cauze contravenționale în privința a 98253 persoane (1484 cauze au rămas neexaminat la 1 ianuarie 2009).

De aceea, *optăm pentru o lege contravențională coerentă, clară și lipsită de ambiguități și de contradicții, cu scopul de a-i permite judecătorului urmărirea unui raționament de care s-a condus legiuitorul la adoptarea legii și, respectiv, să-i creeze condiții favorabile pentru interpretarea și aplicarea corectă și unitară a acestei legi.*

De calitatea legii depinde în mare măsură calitatea justiției exercitate de către instanța de judecată și, în consecință, calitatea hotărîrii judecătorești, deoarece concluziile și soluțiile adoptate în urma examinării cauzei contravenționale se bazează, în primul rînd, pe legea contravențională.

Deși jurisprudența nu constituie izvor de drept, importanța ei este de netăgăduit, deoarece judecătorii, la interpretarea și aplicarea legii, sînt independenți și se supun numai legii. Justiția se înfăptuiește în numele legii numai de instanțele judecătorești (art.114 din Constituție).

Prin urmare, regula care se degajă din hotărîrile judecătorești este la fel de obligatorie ca aceea care rezultă din lege, fiindcă în ultimă instanță ea își trage puterea din lege.³³

Avizul nr.11 (2008) al Consiliului Consultativ al Judecătorilor Europeni (CCJE) în atenția Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei privind calitatea hotărîrilor

judecătorești³⁴ se pronunță pentru o legătură strinsă între lege și hotărârea judecătorească, în sensul că una depinde de alta sub aspect calitativ.

Pe această linie de idei, considerăm oportun și necesar de a fi reprodus integral conținutul pct.12 din Avizul nominalizat: „CCJE consideră, de asemenea, că este de dorit ca Parlamentele naționale să evalueze și să controleze impactul legilor existente și în curs de elaborare privind sistemul judiciar și să introducă dispoziții tranzitorii și procedurale adecvate, pentru a se asigura că judecătorii sînt în măsură să le aplice prin hotărâri judecătorești de calitate. Legiuitorul trebuie să acționeze în așa fel, încît legislația să fie clară și simplu de folosit și să fie conformă cu Convenția. Pentru a facilita interpretarea, lucrările pregătitoare ale legilor trebuie să fie accesibile, într-un limbaj inteligibil. Orice proiect de lege privind administrarea justiției și legile procedurale ar trebui să facă obiectul unui aviz al Consiliului Justiției sau al unui organ echivalent înainte ca Parlamentul să delibereze asupra lui”.

Referitor la consolidarea cadrului legislativ și asigurarea aplicării legislației s-a accentuat și în Raportul Național lansat în cadrul Conferinței Naționale Anticorupție cu genericul „Progrese și perspective în reprimarea corupției”, care și-a desfășurat lucrările la 9 decembrie 2009 în incinta Institutului Național al Justiției. În acest document oficial se menționează: „Unul dintre obiectivele-cheie ale Strategiei naționale anticorupție îl constituie implementarea unei reforme legislative, menite să creeze un cadru normativ stabil și coerent, exceptînd contradicții și ambiguități care au ca efect interpretarea dublă a legislației, ceea ce prezintă un risc major de favorizare a corupției”.³⁵

În concluzie, **ne pronunțăm ca activitatea privind elaborarea și adoptarea Codului contravențional să fie continuată și, în acest sens, considerăm că se impune constituirea unui grup de lucru, compus din persoane competente și responsabile, care ar evalua și ar verifica impactul legii în vigoare asupra activității autorităților competente ce interpretează și aplică legea respectivă.** Acest grup de lucru urmează să efectueze analiza legislației și practicilor cotidiene, examinînd mai multe subiecte relevante stringente, cum ar fi: utilitatea criteriilor existente de măsurare a performanțelor justiției în materia contravențională, cum influențează politica legislativă a statului asupra activității autorităților competente să examineze cauzele contravenționale; atitudinea societății civile față de legea contravențională; nivelul de victimizare a populației și reformele care se impun pentru a racorda sistemul de justiție contravențională din Republica Moldova la standardele internaționale de drepturi ale persoanei.

În așa mod, **pledăm pentru legături permanente de lucru între specialiști competenți, pe de o parte, și legiuitor, pe de altă parte, astfel încît colaborarea să se încununeze cu soluții legislative utile și eficiente pentru jurisprudență în materia contravențională.**

Importanța activității judiciare în procesul elaborării și aplicării legii contravenționale decurge din faptul că noțiunile, categoriile, principiile și instituțiile juridice ale acestui act normativ urmează a fi create și evaluate sub influența nemijlocită a jurisprudenței. La rîndul lor, aceste valori ale gîndirii și practicii judiciare urmează a fi supuse unor cercetări aprofundate de către știința dreptului contravențional, pentru ca, în final, să fie integrate într-un sistem simetric, prin operațiunea elaborării propunerilor *de lege ferenda*.

Este și firesc ca opinia expusă de pe pozițiile persoanei preocupate de problemele Dreptului contravențional și care, în acest sens, s-a impus printr-un set de publicații de specialitate³⁶, să dea naștere la întrebări și comentarii, astfel încît ea urmează a fi apreciată drept manifestare a unui interes practico-științific pe fundalul juridic privind elaborarea și aplicarea Codului contravențional, sarcină devenită actuală și importantă la etapa de constituire a statului de drept Republica Moldova.

Manifestînd speranța și dorința ca ideile și gîndurile noastre să suscite interesul public, în primul rînd al factorilor decizionali, precum și al tuturor colegilor juriști, în special al magistraților, am fi onorați dacă criticile, sugestiile și propunerile constructive pe marginea problematicei juridice abordate ar contribui la crearea unui curent sănătos de opinii cu privire la elaborarea și aplicarea Codului contravențional, în serviciul legiuitorului și, în acest fel, la afirmarea și consolidarea Dreptului contravențional în sistemul de drept al Republicii Moldova.

Încheiem cu o maximă celebră ce aparține filosofului elen Euripide (a.480- 406 î.Hr.): „Nu există ceva mai bun pentru stat decît legi bune alcătuite”, maximă foarte actuală și extrem de importantă pentru Republica Moldova.

Referințe:

- ¹ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr.3-6, art.15.
- ² Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr.3-6, art.14.
- ³ Veștile Sovietului Suprem și ale Guvernului R.S.S. Moldovenești, 1985, nr.3, art.47.
- ⁴ Programul de activitate pentru realizarea prevederilor Constituției și ale Concepției reformei judiciare și de drept în Republica Moldova, aprobat prin Hotărîrea Parlamentului Republicii Moldova nr.219-XIII din 22.09.1994.
- ⁵ Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29 iulie 1994 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1994, nr.1, alin.(3) art.1.

- ⁶ *A se vedea:* S.Furdui, în coautorat. *Administrarea eficientă a justiției*. – Chișinău, 2006, p.104.
- ⁷ *Performanțele justiției penale prin prisma drepturilor omului*. Fundația Soros-Moldova. – Chișinău, 2009, p.124.
- ⁸ *A se vedea:* A.Colin, H.Capitant. *Cours elementaire de droit civil français*. – Paris: Dalloz, 1927, p.1.
- ⁹ *Adoptarea Codului contravențional – activitate importantă pe calea realizării Constituției și concepției reformei judiciare și de drept în Republica Moldova // Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, p.57-67; Opinie privind concepția Codului contravențional al Republicii Moldova // Legea și Viața, martie 2007, p.11-13.*
- ¹⁰ *Opinie privind concepția Codului contravențional al Republicii Moldova // Dreptul, 23.02.2007, p.6.*
- ¹¹ Codul de executare al Republicii Moldova, adoptat la 24 decembrie 2004 prin Legea nr.443-XV // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2005, nr.34-35, art.112.
- ¹² *A se vedea:* S.Furdui. *Procedura în cazuri cu privire la contravențiile administrative*. – Chișinău, 2000, p.9.
- ¹³ И.А. Галаган. *Административная ответственность*. – Воронеж, 1976, p.112.
- ¹⁴ A.Iorgovan. *Drept administrativ. Tratat elementar*. Vol.III. – București, 1993, p.199.
- ¹⁵ *Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului*. Institutul Român pentru Drepturile Omului. – Tiparul R.A. „Monitorul Oficial”, 1996, p.281.
- ¹⁶ *A se vedea:* Fl.Strețeanu. *Drept penal. Partea Generală*. – București: Rosseti, 2003, p.23.
- ¹⁷ *A se vedea:* V.Dongoroz. *Drept penal*. – București, 1939; M.Orlov. *Ce este contravenția?// Legea și Viața, 1998, nr.4.*
- ¹⁸ *A se vedea:* V.Guțuleac. *Tratat de drept contravențional*. – Chișinău, 2009, p.23.
- ¹⁹ *A se vedea:* S.Furdui. *Dreptul contravențional*. – Chișinău, 2005, p.26.
- ²⁰ *A se vedea:* Gh.Nistoreanu, V.Dobrinou, Al.Boroi ș.a. *Dreptul penal. Partea Specială*. – București: Europa, 1999, p.13.
- ²¹ Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova, nr.21 din 23.06.1997, cu privire la interpretarea art.114 din Constituția Republicii Moldova // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1997, nr.45/24.
- ²² Hotărârea Curții Constituționale, nr.26 din 23.10.2007, pentru controlul constituționalității unor prevederi ale art.298, art.300 și art.313 din Codul de procedură penală, introduse prin Legea nr.264-XVI din 28 iulie 2006, pentru modificarea și completarea Codului de procedură penală al Republicii Moldova // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2007, nr.175-177/23.
- ²³ V.Guțuleac, E.Comarnițaia. *Codul contravențional al Republicii Moldova (analiză juridică) // Revista Națională de Drept, 2009, nr.3, p.23.*
- ²⁴ Legea privind actele legislative, nr.780-XV din 27.12.2001 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr.36-38/210.
- ²⁵ *A se vedea:* *Opinie cu privire la Proiectul Codului contravențional adoptat în lectura a doua // THEMIS. Buletin Informativ, nr.2, 2008, p.7.*
- ²⁶ *A se vedea:* *Spre Codul contravențional // Revista Națională de Drept, 2003, nr.4, p.7-9; Codul contravențional – sarcină inclusă în programul de activitate pentru realizarea prevederilor Constituției și ale Concepției reformei judiciare și de drept în Republica Moldova // Materialele Conferinței internaționale științifico-teoretice „Dezvoltarea constituțională a Republicii Moldova la etapa actuală” din 22-23 septembrie 2004 (mun. Bălți). – Chișinău, 2004, p.423-427; Cu privire la Proiectul Codului contravențional al Republicii Moldova // Legea și Viața, 2005, p.5-9; Probleme actuale ale legislației Republicii Moldova cu privire la contravenții în contextul procesului integraționist european // Materialele Conferinței internaționale științifico-practice „Probleme actuale ale legislației naționale în contextul procesului integraționist european”, Chișinău, 15.12.2007, p.273-279; Cu privire la concepția Codului contravențional al Republicii Moldova // Revista Institutului Național al Justiției, 2008, nr.1-2, p.96-99.*
- ²⁷ Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr.532-XIV din 22 iulie 1999 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1999, nr.38/372.
- ²⁸ Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr.784-XIII din 19 martie 1996 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1996, nr.26-27/28.
- ²⁹ *A se vedea:* M.A. Hotca. *Drept contravențional. Partea Generală*. – București, 2003, p.53.
- ³⁰ *A se vedea:* Gh.Avornic. *Teoria Generală a Dreptului*. – Chișinău, 2004, p.417.
- ³¹ *A se vedea:* N.Popa. *Teoria Generală a Dreptului*. – București, 1992, p.171-173.
- ³² Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2009, nr.3, p.22.
- ³³ *A se vedea:* G.Ripert. *Les forces creatrices du droit*. – Paris: Librairie generale de droit et de jurisprudence, 1955, p.384.
- ³⁴ Buletinul Curții Supreme de Justiție al Republicii Moldova, 2009, nr.10, p.5.
- ³⁵ *Progrese și perspective în reprimarea corupției*. Raport Național. – Chișinău, 2009, p.8.
- ³⁶ **Notă:** Pe parcursul activității profesionale, participând sistematic cu comunicări la conferințe științifice internaționale, colocvii, simpozioane, am elaborat și editat circa 75 de publicații practice-științifice, consacrate problemelor de drept, preponderent în domeniul contravențiilor, inclusiv: o monografie „Procedura în cazurile cu privire la contravențiile administrative” (2000); un manual didactico-științific „Dreptul contravențional” (2005); o programă analitică la disciplina academică „Dreptul contravențional” codul „FO” (2005); în coautorat, lucrarea „Administrarea eficientă a justiției” (2006); curriculumurile la disciplinele „Administrarea cauzelor contravenționale”, „Metodologia întocmirii actelor procesuale contravenționale” predate în Institutul Național al Justiției din Republica Moldova (2007); în coautorat, *suporturile de curs* „Administrarea cauzelor contravenționale”, cartea 8 (INJ, 2009) și „Metodologia întocmirii actelor procedurale contravenționale”, cartea 9 (INJ, 2009).
- Semnificația și valoarea aplicativă a tezelor elaborate rezidă în faptul că, pentru prima dată, în literatura de specialitate autohtonă s-a efectuat un studiu pluriaspectual al reglementărilor și problemelor teoretice privitoare la materia contravențiilor. În urma investigațiilor efectuate s-au formulat concluzii: în plan doctrinar – fundamentarea concepției pentru constituirea unei noi ramuri a dreptului – Dreptul contravențional; în plan normativ – elaborarea Anteproiectului Codului contravențional și în plan practic – analiza unui număr impunător de spețe din practica judecătorească cu propunerea soluțiilor, care, prin ideile și raționamentele ce le cuprind, pot fi utilizate la examinarea cauzelor contravenționale.

Василий КРЕЦУ
доктор права, конференциар

Кафедра гражданского процесса,
Молдавский Государственный
Университет

ПРИЗНАНИЕ ФИЗИЧЕСКОГО ЛИЦА ДЕЕСПОСОБНЫМ И ОТМЕНА ОГРАНИЧЕНИЯ ДЕЕСПОСОБНОСТИ* (sfârșit, începutul în nr.3(10), 2009)

In given article the author investigates features of restoration of capacity at physical persons. In particular: legal proceedings, features of granting and research of proofs, subject structure of the given category of actions of proceeding, and another.

Форма и содержание заявления о признании лица дееспособным либо об отмене ограничения дееспособности. Поскольку дела о признании лица дееспособным либо об отмене ограничения дееспособности представляют самостоятельную категорию дел особого производства, они также возбуждаются не иском, а заявлением и лица, возбуждающие эти дела, также называются *заявителями*. Заявление о признании лица дееспособным или об отмене ограничения дееспособности по своей форме и содержанию должно соответствовать требованиям, предусмотренным ст.166 ГПК РМ. Хотя заявление по этим категориям дел и не является исковым, систематическое толкование правил ст.166, 280, 303 и 308 ГПК РМ позволяет утверждать, что в заявлении по этим категориям дел **нужно указывать**: сведения о судебной инстанции (суде), в которую подается заявление; сведения о заявителе (фамилия, имя, отчество, адрес, а если заявитель – учреждение, организация, то его наименование и место нахождения); сведения о гражданине (фамилия, имя, отчество, адрес, наличие родственных отношений с заявителем, возраст и т.п.); просьбу заявителя; иные сведения, указанные в ст.166 ГПК РМ.

Вместе с тем, эти заявления должны содержать такие данные, которые свойственны только этим категориям дел. В частности, по делам об отмене ограничения дееспособности обязательно следует

перечислить основания для отмены ограничения дееспособности:

- *обстоятельства, свидетельствующие о прекращении злоупотребления спиртными напитками, наркотическими средствами или психотропными веществами;*
- *сведения, свидетельствующие о том, что отпали такие предусмотренные законом обстоятельства, как проставление семьи в тяжелое материальное положение.*

Отмена судебной инстанцией ограничения дееспособности может иметь место лишь при наличии достаточных данных, свидетельствующих о прекращении лицом злоупотребления спиртными напитками, наркотиками или психотропными веществами, и в связи с этим ему может быть доверено самостоятельное распоряжение имуществом и денежными средствами. Поэтому, помимо изложения указанных обстоятельств, в заявлении должны быть приведены доказательства, которые подтверждали бы прекращение злоупотребления лицом спиртными напитками, употребление наркотиков и других психотропных веществ, а также доказательства, которые характеризовали бы материальное положение семьи. К ним относятся свидетельские показания, справки об источниках дохода семьи, количественный состав семьи, акты правоохранительных органов о том, что нет сведений о злоупотреблении лицом алкоголем, употреблении им наркотиков и других психотропных веществ, характеристики администрации с места работы лица, акты наркологических диспансеров об излечении лица от алкоголизма или наркомании, доказательства, свидетельствующие о том, что семья лица, признанного ограниченно дееспособным, перестала существовать как таковая (например, свидетельство о расторжении брака, свидетельство о смерти члена семьи, документы, подтверждающие разделение семьи), другие документы свидетельствующие, что у лица отпала обязанность предоставлять средства на содержание семьи, а также другие доказательства. Необходимым для разрешения данной категории дел доказательством является копия решения судебной инстанции об ограничении дееспособности, копия решения органа опеки и попечительства о назначении лицу опекуна.

В описательной части заявления о признании лица дееспособным необходимо указать обстоятельства, свидетельствующие об излечении лица от психиатрического расстройства, в результате чего оно может понимать значение своих действий и руководить ими. То есть должны быть изложены основания для признания лица дееспособным, предусмотренные ч.(3) ст.24 ГК РМ. К заявлению прилагаются доказательства, подтверждающие выздоровление или значительное улучшение здоровья лица, признанного

* Cu acest articol autorul finalizează tratarea subiectului privind recunoașterea persoanei fizice ca având sau nu capacitate de exercițiu, deplină sau parțială (a se vedea nr. 1-4 (2008); nr.1-3 (2009) ale Revistei INJ).

недееспособным. К заявлению должна быть приобщена копия решения судебной инстанции, которым лицо было признано недееспособным, копия решения органа опеки и попечительства о назначении опекуна душевнобольному.

Дееспособность физического лица является предпосылкой возникновения, изменения или прекращения многих субъективных прав и обязанностей. Исходя из этого, нет необходимости указывать в заявлениях об отмене ограничения дееспособности или о признании лица дееспособным на цель обращения в суд – обращение в суд по этим категориям дел особого производства всегда связано с необходимостью восстановления правового состояния лица.

Заявления об отмене ограничения дееспособности или о признании лица дееспособным подлежат оплате государственной пошлины в порядке и размере, установленным ст.2, 3 Закона о государственной пошлине. Обязанность оплачивать заявления об отмене ограничения дееспособности или о признании лица дееспособным относится только к таким заявителям как члены семьи лица, чья дееспособность была ограничена. Другие лица, подающие заявления об отмене ограничения дееспособности или о восстановлении дееспособности – попечитель, опекун, органы опеки и попечительства, психиатрические (психоневрологические) учреждения – от оплаты государственной пошлины освобождены (п.ф) ч.(1) ст.85 ГПК РМ). Согласно ст.306 ГПК РМ, заявитель освобождается от оплаты издержек, связанных с рассмотрением дела о признании лица ограниченно дееспособным или недееспособным. По делам об отмене ограничения дееспособности или о признании лица дееспособным вопрос о судебных издержках аналогичным образом не решен. Это означает, что в случае удовлетворения требования об отмене ограничения или о признании дееспособным судебные издержки следует относить, по общему правилу, лицу, признанному дееспособным или в отношении которого было отменено ограничение дееспособности.

Освобождая заявителя от судебных издержек, ч.(3) ст.306 ГПК РМ устанавливает, однако, возможность взыскания с членов семьи всех судебных расходов, если судебная инстанция установит, что, подавая заявление, они действовали недобросовестно, с целью необоснованного ограничения или лишения дееспособности лица. В отличие от этих дел, по делам об отмене ограничения дееспособности или о признании лица дееспособным закон не предусматривает такой ответственности в отношении членов семьи, действующих недобросовестно с целью необоснованного снятия ограничения дееспособности или признания лица дееспособным.

С порядком подачи заявления об отмене ограничения дееспособности или о признании лица дееспособным связано и соблюдение правила о количестве его копий и копий письменных доказательств (ст.167 ГПК РМ).

Несоблюдение правил, предусмотренных ст.166, 167 и 170 ГПК РМ, обуславливает последствия, предусмотренные ст.170 и ст.171 ГПК РМ: 1) судья мотивированным определением возвращает заявление и указывает, в какую судебную инстанцию следует обратиться заявителю, если дело не подсудно данной судебной инстанции, либо как устранить обстоятельства, препятствующие возбуждению дела; 2) судья выносит определение об оставлении заявления без движения, о чем сообщает заявителю, и предоставляет ему срок для исправления недостатков.

При принятии заявления об отмене ограничения дееспособности или о признании лица дееспособным, судья должен руководствоваться и ст.169 ГПК РМ. Судья должен проверять, прежде всего, имеет ли заявитель право обращаться в судебную инстанцию с данным заявлением. В ст.308 ГПК РМ дан перечень граждан и организаций, которые вправе возбудить дело об отмене ограничения дееспособности лица и о признании лица дееспособным. Право на обращение в судебную инстанцию по этим категориям дел ограничено конкретными субъектами. Лицо, не указанное в этом перечне, не имеет такого права и не может его иметь. На основании п.с) ч.(1) ст.169 ГПК РМ, судья обязан отказать в принятии заявления.

Предпосылкой права на предъявление в суд заявления об отмене ограничения дееспособности лица или о признании лица дееспособным является наличие вступившего в законную силу решения судебной инстанции о признании данного лица ограниченно дееспособным или недееспособным. Отсутствие такого судебного решения делает невозможным возбуждение и рассмотрение дела об отмене ограничения дееспособности лица или о признании лица дееспособным. Такие требования беспредметны.

Следует обратить внимание и на некоторые особенности применения п.ф) ч.(1) ст.170 ГПК РМ как основания для возвращения заявления об отмене ограничения дееспособности. При применении этого основания следует учитывать, что просьба об отмене ограничения дееспособности может быть подана как лицом, признанным ограниченно дееспособным, так и его представителем. Гражданин, признанный ограниченно дееспособным вследствие злоупотребления алкоголем, употребления наркотиков и других психотропных веществ, является

процессуально дееспособным. Согласно ч.(1) ст.58 ГПК РМ, такое лицо способно в полном объеме лично или через представителя осуществлять в суде процессуальные права и выполнять процессуальные обязанности. Поэтому лишение этого лица права на обращение в суд через представителя безосновательно ущемляет его права в сфере, которая не имела в виду при признании его ограниченно дееспособным. При подаче представителем заявления об отмене ограничения дееспособности необходимо представление полномочий на ведение дела.

Нам представляется, что следует изменить редакцию ч.(1) ст.308 ГПК РМ относительно круга лиц, по заявлению которых может быть возбуждено дело об отмене ограничения дееспособности. После слов «судебная инстанция по заявлению» необходимо добавить слова «самого лица, его представителя, члена семьи, попечителя, органа опеки и попечительства, психиатрического (психоневрологического) или наркологического (токсикологического) учреждения» и далее по тексту статьи. Такое уточнение установило бы определенность в составе лиц, имеющих право возбудить дело об отмене ограничения дееспособности лица. Это предложение имеет, несомненно, практическое значение. До решения этого вопроса в законодательном порядке необходимы соответствующие разъяснения Пленума Высшей Судебной в Постановлении «О практике рассмотрения судебными инстанциями дел об ограничении дееспособности и признании дееспособным физического лица», №17 от 31 мая 2004 г.

Что касается самого лица, признанного недееспособным, оно продолжает оставаться юридически недееспособным и, в силу ч.(1) ст.58 ГПК РМ, такое лицо не способно лично возбуждать дело о признании его дееспособным или поручать это своему представителю. В силу п.с) ч.(1) ст.170 ГПК РМ, от него судья не может принять заявление. Выздоровление лица само по себе еще не дает ему право наделять другое лицо полномочиями по возбуждению и ведению дела о признании его дееспособным. Такое лицо будет считаться не имеющим полномочия на возбуждение и ведение дела и от него судья также не может принять заявление (п.ф) ч.(1) ст.170 ГПК РМ). Права лиц, признанных недееспособными в установленном законом порядке по делам о признании их дееспособными, защищают в судебной инстанции их законные представители – родители, усыновители, опекуны, члены семьи и другие лица, указанные в ч.(2) ст.308 ГПК РМ.

Проверив право заявителя на обращение в судебную инстанцию с данным заявлением и установив, что соблюден установленный законом порядок обращения в суд, судья выносит определение о

возбуждении производства по делу об отмене ограничения дееспособности лица или о признании лица дееспособным. Если заявление подано лицом, не имеющим на то права, судья не принимает заявление. Если же заявление ошибочно принято от такого лица, суд должен обсудить вопрос об оставлении заявления без рассмотрения. Ранее, если заявление подавалось лицом, не имеющим на то право, и заявление ошибочно принималось, то суды могли исправить такую ошибку путем замены ненадлежащего заявителя надлежащим. В настоящее время решение вопроса о замене ненадлежащего заявителя надлежащим невозможно, так как Законом Республики Молдова №244–XVI от 21 июля 2006 г. отменена ст.64 ГПК РМ, регулирующая процессуальные отношения по замене ненадлежащей стороны.

Подготовка дел к судебному разбирательству. На основании поданного заявления, судья, в соответствии с требованиями ст.183, 185 ГПК РМ и с учетом специфики данной категории дел, подготавливает дело, с тем, чтобы рассмотреть его в максимально разумные сроки. Особенности подготовки дел об отмене ограничения дееспособности лица или о признании лица дееспособным зависят от обстоятельств конкретного дела. По делам о признании лица дееспособным специальным подготовительным действием следует считать: назначение судебно–психиатрической экспертизы для определения обстоятельства выздоровления лица, в отношении которого возбуждено дело; сбор необходимых доказательств; вызов лица, в отношении которого подано заявление о признании его дееспособным в судебную инстанцию; обеспечение участия заинтересованных в разрешении данного дела лиц.

Назначение судебно–психиатрической экспертизы должно осуществляться судьей только при наличии данных о том, что лицо выздоровело, т.е. если основания, в силу которых лицо было признано недееспособным, отпали. Экспертиза назначается по правилам ст.148–160 ГПК РМ, а также Закона Республики Молдова о психиатрической экспертизе, №1402 от 16 декабря 1997 года, Закона Республики Молдова о судебной экспертизе, научно–технических и судебно–медицинских исследованиях, №1086 от 23 июня 2000 года. Без помощи специалистов медиков–психиатров судебная инстанция не в состоянии сделать правильный вывод о наступившем выздоровлении. Экспертиза должна проводиться с согласия и с участием самого лица в отношении которого возбуждено дело о признании дееспособным. Это вытекает из Закона Республики Молдова о психиатрической помощи.

Никакой медицинский документ о выздоровлении лица не может заменить заключение судебно–

психиатрической экспертизы. В юридической литературе указывается, что иногда в судебной практике встречаются случаи, когда лечебные учреждения, возбуждая дело о признании лица дееспособным, представляют в суд «заключения» о дееспособности гражданина, составленные работниками учреждения. Иногда заявление о возбуждении дела и «заключение» подписаны одними и теми же лицами. Суды нередко принимают такие заключения, рассматривая их как «заключения экспертов». Это неправильно.¹

Для решения по существу вопроса о признании лица дееспособным заключение судебно-психиатрической экспертизы является обязательным доказательством. О назначении экспертизы выносится определение. Перед экспертами должны быть поставлены вопросы: излечилось ли лицо от душевного заболевания (или слабоумия) и может ли оно вследствие выздоровления понимать значение своих действий и разумно руководить ими. Судебно-психиатрическая экспертиза должна проводиться комиссионно, не допускается проведение ее одним врачом психиатром.

Экспертиза должна назначаться судебной инстанцией и проводиться теми экспертами, которым это поручает суд. Назначение и проведение экспертизы самим лечебным учреждением может вызывать сомнение в объективности и достоверности его заключения. Вместе с тем, сравнительный анализ ч.(1) ст.305 ГПК РМ с ч.(2) ст.308 ГПК РМ позволяет утверждать, что закон дает право принимать в качестве доказательств заключение судебно-психиатрической экспертизы, вынесенное по просьбе других лиц и организаций без специального определения суда. Такой вывод вытекает из содержания ч.(2) ст.308 ГПК РМ, где сказано, что судебная инстанция по заявлению опекуна, членов семьи, психиатрического (психоневрологического) учреждения, органа опеки и попечительства, прокурора **и на основании заключения судебно-психиатрической экспертизы возбуждает дело** (выделено нами – В.К.). Из этого следует, что дело о признании лица дееспособным может быть возбуждено в результате подачи заявления заинтересованным лицом и на основании заключения судебно-психиатрической экспертизы. Такой вывод вполне согласуется с требованием о том, что в заявлении о признании лица дееспособным должны быть указаны обстоятельства, подтверждающие выздоровление лица, то есть основания для признания лица дееспособным, предусмотренные ч.(3) ст.24 ГК РМ. Излечение от психиатрического заболевания или слабоумия может быть достоверно подтверждено только в результате проведенной экспертизы на основе специальных познаний.

Исходя из смысла ч.(2) ст.308 ГПК РМ, можно сделать и такой вывод: в порядке подготовки дела к судебному разбирательству при непредставлении соответствующего заключения судебно-психиатрической экспертизы судья может назначить такую экспертизу. Что же касается дел о признании лица недееспособным, то закон прямо устанавливает, что, при наличии достаточных сведений о психиатрическом расстройстве лица, судья при подготовке дела к судебному разбирательству назначает психиатрическую экспертизу.

Относительно сбора необходимых доказательств в порядке подготовки дела к судебному разбирательству, то это может выразиться и в вызове свидетелей для подтверждения восстановления у данного лица, после его выздоровления, нормального поведения и обычных для людей поступков.

В порядке подготовки дела к судебному разбирательству, судья опрашивает заявителя по существу обстоятельств, указанных в заявлении о признании лица дееспособным, разъясняет процессуальные права и обязанности заявителя, если есть необходимость, предлагает представить соответствующие доказательства, решает вопрос о явке в суд лица, в отношении которого ставится вопрос о признании дееспособным. Судья может вызвать его, выслушать его объяснения по поводу предъявленного в суд заявления, разъяснить ему процессуальные права и обязанности.

По делам о признании лица дееспособным должен быть разрешен вопрос о привлечении или вступлении в дело всех заинтересованных лиц, не подавших заявление, для выяснения их мнения по поводу поступившего заявления. Ими могут быть члены семьи супруги, родители, дети. Иногда заинтересованными лицами могут быть братья, сестры и другие родственники. Заинтересованные лица могут быть связаны с этим лицом не только родственными или имущественными отношениями, но также обязанностями по уходу, наблюдению. Участие заинтересованных лиц в деле может быть обусловлено и тем, что судьба этого лица им не безразлична. В качестве заинтересованных лиц могут быть также организации и учреждения. Судья должен известить органы опеки и попечительства, соответствующие лечебные учреждения (психиатрические или психоневрологические) о возбужденном деле.

Главными задачами подготовки дела об отмене ограничения дееспособности лица являются: определение предмета доказывания, обуславливающего границы судебного исследования, собирание необходимых доказательств и обеспечение участия заинтересованных в разрешении данного дела лиц.

Предметом доказывания по этой категории дел являются обстоятельства, свидетельствующие о прекращении лицом злоупотребления спиртными напитками, употребления наркотиков или других психотропных веществ; прекращение ухудшения материального положения семьи. Кроме того, предметом доказывания могут быть обстоятельства, свидетельствующие о прекращении семейных отношений вследствие развода, смерти супруга, членов семьи или иждивенцев, разделения семьи или достижения иждивенцами совершеннолетия, обстоятельства, свидетельствующие о том, что у лица отпала обязанность предоставлять средства на содержание семьи.

Отмена судом ограничения дееспособности может иметь место при наличии достаточных и достоверных доказательств, подтверждающих обстоятельства, составляющие предмет доказывания. По делам об отмене ограничения дееспособности физического лица могут быть использованы любые доказательства, перечисленные в ст.117 ГПК РМ, подтверждающие, что основания, в силу которых лицо было ограничено в дееспособности, отпали. В частности, это могут быть свидетельские показания, акты органов полиции (данные участковых инспекторов) о прекращении злоупотребления алкоголем, справки наркологических диспансеров, характеристики с места работы и др.

В ч.(1) ст.308 ГПК РМ отсутствуют указания на какие-то специальные подготовительные действия по делам об отмене ограничения дееспособности. По этим категориям дел могут быть использованы любые средства доказывания, достоверно свидетельствующие о том, что данное лицо действительно прекратило злоупотреблять алкоголем, употреблять наркотики и другие психотропные вещества и в связи с этим ему может быть доверено самостоятельное распоряжение имуществом и денежными средствами. На наш взгляд, в связи с наличием в стране наркологических служб (диспансеров) и с учетом важности вопроса о восстановлении дееспособности в полном объеме, на стадии подготовки дела к судебному разбирательству не исключается постановка вопроса о назначении судебно-наркологической экспертизы и по делам об отмене ограничения дееспособности, при разрешении которого следует поставить вопрос о наличии или отсутствии зависимости лица от алкоголя или наркотиков (других психотропных веществ).

Обязанность собирания и представления доказательств, а также доказывания обстоятельств, являющихся основанием для отмены ограничения дееспособности, в соответствии с ч.(1) ст.118 и ч.(1) ст.119 ГПК РМ, лежит на заявителе.

В интересах соблюдения законности в ходе подготовки дела, судья должен принять меры к надлежащему извещению всех заинтересованных лиц о времени и месте рассмотрения дела. Это способствует наиболее правильному и всестороннему выяснению обстоятельств дела, обеспечению надлежащей защиты интересов семьи и самого лица.

Рассмотрение дела в суде. Признание лица дееспособным или отмена ограничения дееспособности лица производится решением суда, выносимым в результате судебного разбирательства дела. Лицо становится дееспособным в гражданско-правовом отношении и более не нуждается в особой защите, которая ему предоставляется опекуном или попечителем. Решение вопроса о признании лица дееспособным или об отмене ограничения дееспособности имеет серьезные юридические последствия. В целях обеспечения всестороннего учета этих последствий, суды должны тщательно проверить наступление условий, предусмотренных ч.(3) ст.24 и ч.(3) ст.25 Гражданского кодекса Республики Молдовы.

Дела о признании лица дееспособным или об отмене ограничения дееспособности должны рассматриваться по общим правилам, сформулированным в гл.15, 23 и 28 ГПК РМ с участием всех заинтересованных лиц. Статья 308 ГПК РМ не регламентирует вопрос о составе участников судебного разбирательства, как это сделано в отношении рассмотрения заявлений о признании лица ограничено дееспособным (ч.(1) ст.306 ГПК РМ) или заявлений о признании лица дееспособным (ч.(2) ст.306 ГПК РМ). Нам представляется, что состав участников судебного разбирательства дел об отмене ограничения дееспособности лица и признания лица дееспособным должен определяться применительно к ст.280 и ст.306 ГПК РМ.

Дела о признании лица дееспособным или об отмене ограничения дееспособности рассматриваются в судебном заседании, на котором участвует заявитель, само лицо, дееспособность которого восстанавливается, а также другие лица, имеющие интерес к исходу дела. Суд должен получить, если никакие чрезвычайные ситуации не препятствуют этому, непосредственное впечатление о лице, дееспособность которого восстанавливается. Поэтому должен заслушать его в судебном заседании. Так, в судебном заседании суд непосредственно заслушивает лицо, о признании которого дееспособным рассматривается дело, проверяет его способность самостоятельно решать вопросы о своих правах и обязанностях. Полагаем, что дела об отмене ограничения дееспособности и о признании выздоровевшего дееспособным должны рассматриваться в суде с **обязательным участием лица, восстановление**

правового статуса которого является предметом рассматриваемого дела. Указанные категории дел должны также рассматриваться с **обязательным участием представителя органа опеки и попечительства.** Соблюдение этих правил способствует вынесению законного решения.

Все совершеннолетние члены семьи по делам об отмене ограничения дееспособности или о признании лица дееспособным являются заинтересованными лицами и вправе участвовать в рассмотрении дела. Они могут поддержать или возражать против отмены ограничения дееспособности или признания лица дееспособным. В таких случаях суду необходимо тщательно проверить обоснованность доводов этих лиц.

В судебном заседании суд заслушивает объяснения заявителя, заинтересованных лиц, заключение представителя органа опеки и попечительства, исследует представленные письменные доказательства, допрашивает свидетелей. Установление судом обстоятельств, указанных в ч.(3) ст.24 и в ч.(3) ст.25 ГК РМ, является основанием для вынесения решения об удовлетворении заявленного требования, а неустановление таких обстоятельств – для вынесения решения об отказе в этом.

В ходе судебного разбирательства дела об отмене ограничения дееспособности суд должен достоверно установить, что лицо перестало злоупотреблять алкоголем или употреблять наркотики и другие психотропные вещества, либо наступило одно из обстоятельств, в результате которого оно освобождается от материальных обязанностей по отношению к членам семьи. В последнем случае речь идет об отпадении такого предусмотренного законом обстоятельства, как проставление семьи в тяжелое материальное положение. С точки зрения законодательства и судебной практики, отмена судом ограничения дееспособности (ч.(3) ст.25 ГК РМ, ч.(1) ст.308 ГПК РМ) может иметь место: 1) при наличии достаточных данных, свидетельствующих о прекращении лицом злоупотребления алкоголем или употребления наркотиков и других психотропных веществ, и в связи с этим ему может быть доверено самостоятельное распоряжение имуществом и денежными средствами; 2) в случае, когда семья лица, признанного ограниченно дееспособным, перестала существовать как таковая (развод, смерть, разделение семьи) и, следовательно, отпала обязанность этого лица предоставлять средства на её содержание.

Исследование материалов дела о признании лица дееспособным должно осуществляться применительно к ч.(3) ст.24 ГК РМ, предусматривающей, что если основания, в силу которых физическое лицо было признано недееспособным, отпали, судебная инстанция

признает его дееспособным. Согласно этой статьи, лицо может быть признано судом дееспособным, если отпали основания (психическое расстройство в виде душевной болезни или слабоумия), в силу которых ранее оно было признано недееспособным. Часть (2) ст.308 ГПК РМ связывает возможность вынесения решения о признании лица дееспособным с его излечением. В свете указанных норм, признание лица дееспособным означает, что лицо излечилось от психического расстройства и состояние его здоровья позволяет ему понимать значение своих действий и руководить ими. Оценку здоровья лица дает судебно-психиатрическая экспертиза, а признает гражданина дееспособным только суд.

Мы согласны с аргументацией и выводами И.М. Пятилетова, который полагает, что при рассмотрении дела суд должен установить, наступило ли **выздоровление** или **значительное улучшение здоровья** гражданина, ранее признанного недееспособным и возвратилось ли к нему способность понимать значение своих действий и руководить ими. При этом нужно иметь в виду, что улучшение здоровья должно быть настолько значительным, что не осталось признаков порока воли при совершении распорядительных действий. Поэтому для решения вопроса о дееспособности гражданина обязательным является соответствующее заключение судебно-психиатрической экспертизы. Для удовлетворения требования о признании гражданина дееспособным суд, в совокупности со всеми другими доказательствами, должен признать убедительным заключение экспертов, в котором утверждается, что состояние здоровья гражданина настолько улучшилось, что он может понимать значение своих действий и руководить ими.² Итак, решение о том, может ли лицо на данный момент, с учетом степени его выздоровления, сформировать осознанное волеизъявление, требует юридической оценки и она дается только судом. При этом психиатрическое заключение носит лишь вспомогательный характер. Решение о признании лица дееспособным, которое должно приниматься путем объективного рассмотрения вопроса о возможности лица понимать значение своих действий и руководить ими, является по своей природе юридическим решением. Психиатр же не имеет знаний и квалификации, позволяющие рассматривать вопросы права и, следовательно, принимать такие решения.

Для установления обстоятельств, входящих в предмет доказывания по делам о признании лица дееспособным, судебная инстанция должна использовать все средства доказывания, предусмотренные ст.117 ГПК РМ: объяснения заявителей и самого лица, заинтересованных в исходе дела лиц, пись-

менные и вещественные доказательства, показания свидетелей и заключение эксперта.

Следует иметь в виду, что установить факт выздоровления или значительного улучшения здоровья (медицинский критерий) значительно легче, чем выяснить юридический критерий (возможность понимать значение своих действий и руководить ими). Медицинский критерий определяется на основе судебно-психиатрической экспертизы, других имеющихся в деле медицинских документов. В судебной практике по гражданским делам встречаются случаи не критического отношения суда к выводам, содержащимся в заключении эксперта. По делам о признании лица недееспособным или дееспособным, зачастую не подвергают никакому сомнению и считают заранее установленными сведения и доводы, приводимые экспертами-психиатрами в своих экспертных заключениях, являющихся одним из оснований признания лица недееспособным или дееспособным. Это является одной из причин принятия по таким делам незаконных и необоснованных судебных решений. Со стороны экспертов также не исключены злоупотребления.

По делам о признании лица дееспособным суд обязан проявлять особую активность в исследовании и оценке доказательств. Нельзя преувеличивать доказательственное значение заключения эксперта-психиатра. Поэтому, для правильного установления обстоятельств, свидетельствующих о способности лица понимать значение своих действий и руководить ими, необходимо исследовать доказательства, свидетельствующие о такой степени восстановления поведения данного лица, когда можно сделать вывод о его дееспособности. Такие данные могут быть получены из объяснений заявителя, заинтересованных в исходе дела лиц, органов полиции, из других доказательств. Большое значение имеет исследование объяснений самого лица, в отношении которого ставится вопрос о признании дееспособным. Если заявитель утверждает, что лицо выздоровело, то оно должно присутствовать в судебном заседании. Участие самого заинтересованного лица при рассмотрении вопроса о признании его дееспособным способствует вынесению объективного и законного решения. Суд должен убедиться, что лицо способно не только здраво рассуждать в отношении собственного здоровья, но и относительно имеющейся способности разумно вести свои дела. Убедившись в том, что лицо выздоровело либо в том, что в состоянии его здоровья произошло значительное улучшение и в опеке оно больше не нуждается, суд признает его дееспособным.

Судебное решение и его реализация. По результатам рассмотрения дела по заявлению о признании

лица дееспособным или об отмене ограничения дееспособности судебная инстанция выносит решение:

- 1) *о признании выздоровевшего дееспособным или об отказе в удовлетворении соответствующего заявления;*
- 2) *об отмене ограничения дееспособности или об отказе в такой отмене.*

Выводы об этом должны содержаться в резолютивной части решения суда.

Решение об отказе в удовлетворении заявления об отмене ограничения дееспособности или о признании лица дееспособным выносится в случаях, когда при рассмотрении дела судебная инстанция придет к выводу, что:

- 1) основания, в силу которых физическое лицо было признано недееспособным, не отпали (ч.(3) ст.24 ГПК РМ);
- 2) основания, в силу которого физическое лицо было ограничено в дееспособности, не отпали (ч.(3) ст.25 ГПК РМ);

Отказ судебной инстанции отменить ограничение дееспособности не лишает заинтересованных лиц права (в случае выздоровления недееспособного лица или прекращения лицом злоупотребления алкоголем, употребления наркотиков и других психотропных веществ) повторно обратиться в судебную инстанцию с заявлением о восстановлении его в дееспособности. Повторное обращение в суд с заявлением по таким делам не противоречит законодательству, так как такие требования вытекают из длящихся отношений. Следует учитывать, что фактические обстоятельства, лежащие в основе требований об отмене ограничения дееспособности или о признании лица дееспособным, с течением времени могут изменяться – душевнобольной, признанный недееспособным, может выздороветь, а лицо, злоупотребляющее алкоголем или употребляющее наркотики и другие психотропные вещества – изменить свое поведение или отпадает необходимость материального содержания семьи.

Решение судебной инстанции об отказе в удовлетворении заявления об отмене ограничения в дееспособности или о признании лица дееспособным может быть обжаловано в апелляционном порядке лицами, обладающими правом апелляционного обжалования. Это юридически заинтересованные в исходе дела лица, а также иные лица, не участвующие в деле, но чьи права ущемлены судебным решением по делу об отмене ограничения дееспособности или о признании лица дееспособным или об отказе в удовлетворении таких требований.

После исследования материалов дела в судебном заседании и установив, что лицо прекратило злоупотреблять алкоголем, употреблять наркотики и другие

психотропные вещества, а также отпали обстоятельства, в силу которых оно было обязано содержать семью, суд выносит решение об отмене ограничения дееспособности. **В мотивировочной части** должны быть изложены доказательства, на основании которых судебная инстанция пришла к установлению этих обстоятельств. Вывод судебной инстанции об отмене ограничения дееспособности должен содержаться в резолютивной части решения.

Согласно ч.(1) ст.308 ГПК РМ, решение судебной инстанции, которым отменяется ограничение дееспособности лица, является основанием для отмены установленного над этим лицом попечительства. По смыслу этой статьи, в резолютивной части должен быть дан ответ на вопрос: отменяется или нет ограничение дееспособности данного лица? Прямых указаний об отмене попечительства в решении судебная инстанция не должна давать. Само вступившее в законную силу решение судебной инстанции об отмене ограничения дееспособности является основанием для органов опеки и попечительства отменить в установленном порядке установленное попечительство.

Решение судебной инстанции по делу о признании лица дееспособным также должно давать ясный и категоричный ответ на заявленное требование. В мотивировочной части, отвечающей требованиям ч.(5) ст.241 ГПК РМ, должно быть указано на выздоровление лица от душевной болезни или слабоумия и на способность его в результате этого понимать значение своих действий и руководить ими. В мотивировочной части по этим делам должны быть изложены не только выводы суда о том, считает он установленными или нет факты, свидетельствующие об отпадении обстоятельств, послуживших основанием к признанию лица недееспособным, а также изложены доказательства, на основании которых суд пришел к установлению обстоятельств, свидетельствующих о выздоровлении или о значительном улучшении здоровья лица и о способности понимать значение своих действий и руководить ими.

Резолютивная часть решения должна содержать вывод судебной инстанции о признании лица дееспособным. Решение, которым лицо признано дееспособным, является основанием для отмены опекуна.

Дееспособность лица наступает с момента вступления в законную силу решения судебной инстанции. С этого же момента с лица снимается опекуна или попечительства. На основании решения судебной инстанции об отмене ограничения в дееспособности или о признании лица дееспособным органы местного публичного управления (ст.35 ГК РМ) принимают меры об отмене установленной над этим лицом опеки или попечительства.

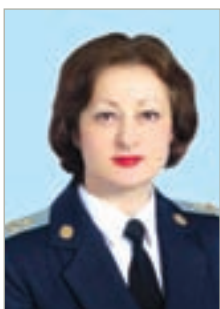
Реализацию решения об отмене ограничения дееспособности или о признании лица дееспособным осуществляют органы опеки и попечительства.

Для этого содержание соответствующего решения должно быть доведено до сведения органов опеки и попечительства. В ст.308 ГПК РМ не предусмотрена обязанность и не установлен срок, в течение которого решение об отмене ограничения дееспособности или о признании лица дееспособным должно быть направлено органу опеки и попечительства. Не регламентируются эти вопросы и Гражданским кодексом Республики Молдова. Статья 47 этого Кодекса названа «Прекращение опеки и попечительства». Однако в ней не урегулирован порядок прекращения опеки и попечительства, а указывается лишь на то, что попечительство прекращается после приобретения или восстановления полной дееспособности. О том, что дееспособность лица полностью восстановлена орган опеки и попечительства может узнать из направленной этому органу копии судебного решения. Поэтому в законодательстве должна быть норма, предусматривающая не только обязанность суда, но и установлен срок, в течение которого решение суда об отмене ограничения в дееспособности или о признании лица дееспособным должно быть направлено органу опеки и попечительства. Сообщение об этом органу опеки и попечительства по месту жительства указанного лица для отмены попечительства или опекуна должно быть сделано в самый кратчайший срок после вступления в законную силу такого решения.

Копия решения судебной инстанции должна выдаваться и заявителю или другому заинтересованному лицу, имея в виду, что исполнительные листы по этим делам не выписываются. Реализация решений об отмене ограничения в дееспособности или о признании лица дееспособным должно осуществляться на основании сообщения судебной инстанции независимо от того, обращается ли заявитель в соответствующий орган опеки и попечительства с просьбой об отмене опекуна или попечительства. Это вытекает из ст.16 ГПК РМ предусматривающей, что **вступившие в законную силу решения являются обязательными для всех органов публичной власти, общественных объединений, официальных лиц, организаций и физических лиц и подлежат неукоснительному исполнению на территории Республики Молдова.**

Литература:

- ¹ Д.М. Чечот. *Неисковые производства*. – Москва: Юридическая литература, 1973, с.138-139.
- ² И.М. Пятилетов. *Особенности судопроизводства по делам о признании гражданина недееспособным*. – Москва: ВЮЗИ, 1984, с.51.

Lidia ARSENI
 procuror,
 șef secție la Procuratura Generală
 formator INJ

ASPECTE TEORETICO-PRACTICE PRIVIND TACTICA AUDIERII ÎNVINUITULUI

During the Criminal proceeding, the perpetrator has various procedural qualities, each one with different legal meanings. Particularly, the offence subject's quality in the process states the rights and obligations of it.

The interrogation of the accused person is a procedural way to obtain the information in the trial through the oral explanations, which could be realized through free story or a question-answer method.

The purpose of defendant's interrogation is to carry out a complete and objective statement of the real events.

The jurisprudence proves that techniques of interrogation the accused person at the trial stage have the particularities and are often more complicated than those used at the criminal investigation stage.

During the hearing, as for the whole judicial trial, some rule and requires have to be respected. For the interrogation these particularities are:

1. Publicity of interrogation;
2. Ephemeral / short / nature of interrogation at the trial stage;
3. The large period of time from the moment the crime has been committed until the interrogation moment.
4. The tactical methods and procedures used for the trial hearings are less various and different from those applied at the investigation stage.
5. Impossibility for creating an auspicious atmosphere for testimony, based on the individual characteristics of the accused.
6. The hearings in the court are intended to certify, to verify the previous statements, but only in case the defendant refuse to give statements or deny statements made by them at the criminal proceeding stage and submit other versions in the case, the interrogation should be made in the manner used at the criminal investigation stage.

Choosing and applying a certain tactical procedure in each case is conditioned by the particularities and complexity of the case, the perpetrator's individual features, the participants and their position in the process and by the many other factors.

Desfășurarea procesului penal atribuie făptuitorului diferite calități procesuale, fiecare cu semnificații juridice diferite. În funcție de aceste calități procesuale, subiectul activ al infracțiunii va avea anumite drepturi și obligații, pe care urmează a le exercita sau suporta în activitatea procesuală.

Declarațiile sincere făcute de autorul infracțiunii contribuie la soluționarea justă a cauzei, dă posibilitate organelor judiciare să stabilească cu multă exactitate circumstanțele și împrejurările în care s-a săvârșit fapta.

Însă, avînd în vedere că o regulă în procesul penal este prezumția de nevinovăție, persoana acuzată nu are obligația de a dovedi nevinovăția sa, deoarece chiar legea o prezumă în această ipostază, dar are dreptul de a combate acuzațiile aduse.

Conform prevederilor art.65 Cod de procedură penală, *inculpat* este persoana pusă sub învinuire din momentul cînd cauza a fost trimisă în judecată și pînă cînd în privința ei a fost pronunțată o sentința care a devenit definitivă.

Scopul audierii inculpatului constă în dobîndirea completă și obiectivă a declarațiilor care vor reflecta realitatea faptelor întîmplate.

Audierea inculpatului reprezintă o modalitate, un act procedural de obținere a informațiilor în cadrul cercetării judecătorești prin reproducerea orală – procedeu care are două forme: relatarea liberă a faptelor percepute și răspunsurile la întrebările adresate lui.

Practica judiciară demonstrează că procedeele interogării la etapa cercetării judecătorești derulează cu unele particularități și, comparativ cu interogatoriul la etapa urmăririi penale, sînt uneori mult mai anevoioase și complicate.

În timpul ascultării, ca și în întreaga perioadă a cercetării judecătorești, sînt puse în evidență respectarea unor reguli de conduită și a reglementărilor exprese privind ascultarea inculpatului. Realizarea audierii include următoarele particularități:

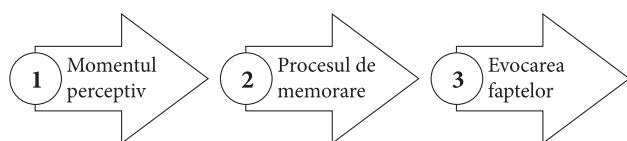
1. *Caracterul public* al interogatoriului – fapt mult mai complicat din punctul de vedere al contactului psihologic și crearea unei situații confortabile de comunicare. Audierea capătă un caracter mult mai oficial, iar atmosfera de activitate devine mult mai incomodă atît pentru inculpat, cît și pentru ceilalți participanți la proces.
2. *Caracterul efemer* (de scurtă durată) al audierii în cadrul judecării cauzei, care impune o pregătire minuțioasă către proces și elaborarea unui plan al interogatoriului bine gîndit și tactic expus de către acuzatorul de stat.
3. *Intervalul mare de timp care s-a scurs* de la data comiterii infracțiunii pînă la momentul audierii în instanța de judecată. În cadrul urmăririi penale persoana poate fi interogată chiar la cîteve ore de la săvîrșirea acțiunilor (inacțiunilor), însă la momentul examinării cauzei în judecată inculpatul putea deja să uite evenimentele. De aceea, acuzatorul de stat trebuie să cunoască bine toate detaliile și materialele cauzei.
4. *Metodele și procedeele tactice* care pot fi aplicate la audierea în cadrul cercetării judecătorești sînt *mult mai puține și altele* decît cele aplicate în cadrul urmăririi penale.
5. Atunci cînd *acuzatorul de stat* nu a condus și nu a exercitat urmărirea penală, dar prima dată vede inculpatul în judecată, *dispune de informații*, care caracterizează *insuficient* persoana, *pentru a se crea o*

atmosfera prielnică audierii inculpatului, *procedeele*, care pot fi construite și folosite pe baza caracteristicilor individuale ale inculpatului, *nu vor fi de aplicat*.

6. Audierea în cadrul cercetării judecătorești are un *caracter de a certifica, de a verifica cele relatate anterior* în cadrul urmăririi penale, și numai în cazul când inculpatul refuză să dea declarații sau neagă declarațiile depuse în cadrul urmăririi penale și înaintează alte versiuni apare caracterul de investigație asupra unor noi surse de informații asemănător cu caracterul de investigație propriu audierii din cadrul urmăririi penale.

Procesul de formare a declarațiilor persoanei, la general, și a inculpatului, în special, constituie mai multe etape:

- ✓ momentul **perceptiv**, bazat pe sentimentele condiționate de realitatea materială, imprimate în conștiința persoanei;
- ✓ procesul de **memorare**, care reflectă păstrarea informațiilor percepute și înregistrate în conștiința persoanei respective;
- ✓ **evocarea faptelor** – expunerea în formă scrisă sau orală a informației percepute anterior și păstrate în memoria acestuia pentru a fi transmisă pe baza amintirilor.

Se consideră că autorul crimei este sursa celor mai ample și credibile informații despre activitatea criminală din momentul săvârșirii infracțiunii, dar și despre cele care au precedat și au succedat actul criminal, deoarece anume el, în majoritatea cazurilor, se găsește în condiții optime de percepere și de memorare și multe situații îi sînt doar lui cunoscute.

În același timp, oficialul care conduce interogatoriul trebuie să ia cunoștință și să stabilească factorii care au caracterizat și au influențat perceperea informației despre faptele întîmplate, dar și persoana concretă.

Însă, alegerea și aplicarea procedurii tactic depinde în fiecare caz de situațiile concret create, de complexitatea cauzei cercetate, de caracteristicile individuale ale inculpatului, de participanții și pozițiile lor în proces și de mulți alți factori.

Spre exemplu, *factorii care influențează procesul de percepere a informației* pot fi clasificați în două categorii:

- 1) factorii care contribuie la perceperea completă și corectă – perceperea exactă a celor întîmplate;
- 2) factorii care influențează negativ procesul de percepere.

Prima grupă de factori include:

- gradul de concentrare a atenției;

- caracterul neobișnuit al faptei;
- interesul personal față de consecințele care au survenit în urma acțiunilor celui implicat;
- capacitatea profesională de a percepe importanța celor întîmplate și mulți alții.

A doua grupă îi vom diviza în *obiectivi și subiectivi*.

Obiectivi sînt:

- iluminarea slabă a locului infracțiunii;
- caracterul efemer de observație asupra celor întîmplate;
- condițiile nefavorabile climatice;
- distanța dintre „observator” și locul faptei.

Subiectivi sînt:

- starea patologică sau oboseala;
- defectele de auz, vîz sau ale altor organe senzoriale;
- distragerea atenției;
- unele stări emotive, cum ar fi frica, iritarea, starea de depresiune, starea de șoc etc.

Memoria, ca proces psihic, care constă în întipărirea, recunoașterea și reproducerea senzațiilor, sentimentelor, mișcărilor, cunoștințelor etc. din trecut, de asemenea are un caracter distinctiv și dependent de particularitățile esențiale ale persoanei. Aici vom avea memoria *vizuală*, memoria *auditivă*, memoria *dinamică*, sau este vorba de persoane care manifestă multă forță vitală și posedă memorie pronunțată; a patra categorie o constituie persoanele cu memorie *mixtă*.

La categoria factorilor care determină corectitudinea și plenitudinea reproducerii se atribuie:

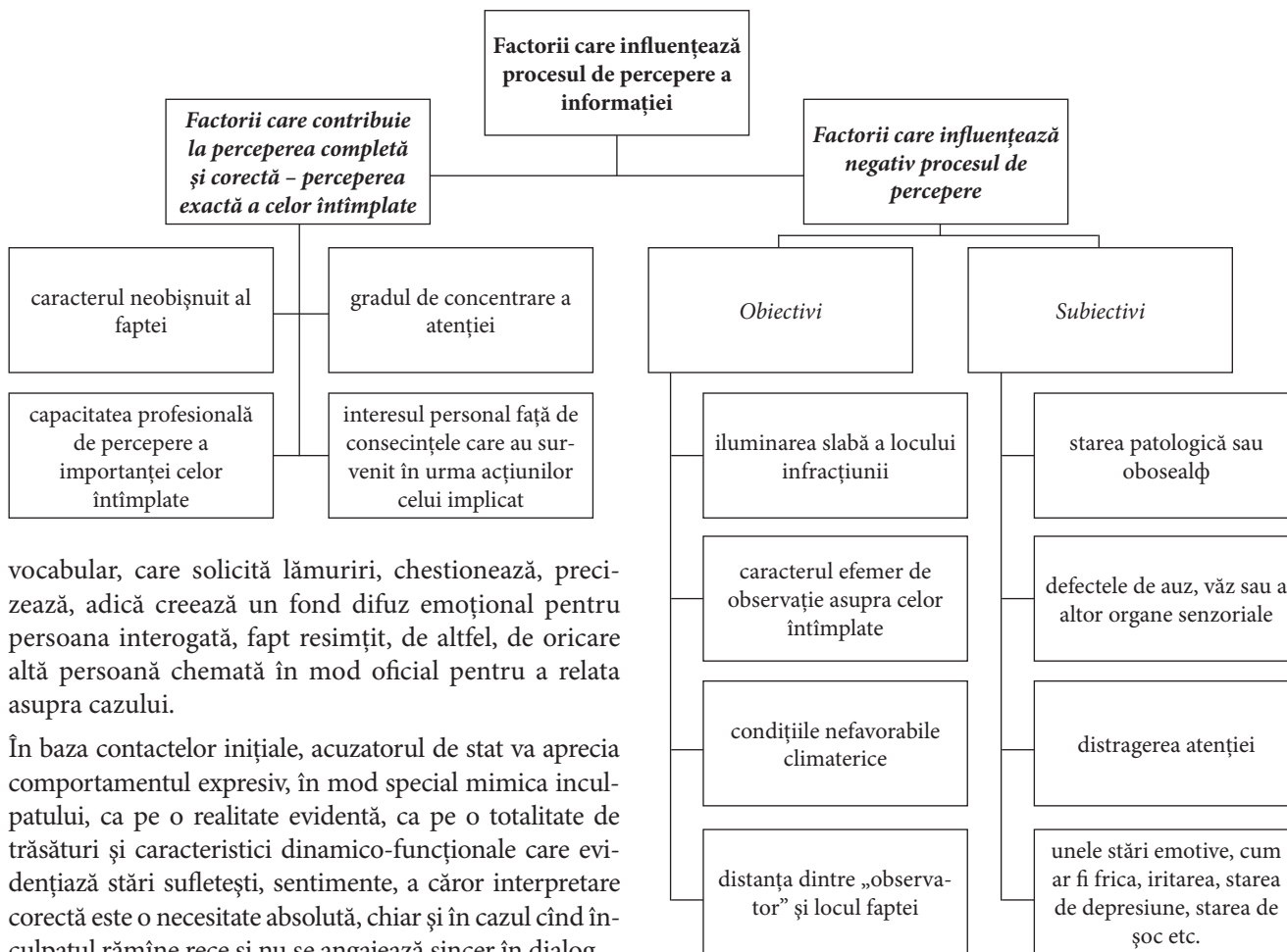
- perceperea completă și absolută a faptei;
- caracteristica memoriei audiatului;
- starea emotivă și caracteristica psihologică a persoanei interogate;
- nivelul de cunoștințe și gradul intelectual al inculpatului;
- mediul și condițiile în care se reproduc depozițiile;
- capacitatea acuzatorului de stat de a expune logic și consecutiv gîndurile sale pe marginea cauzei concrete;
- cunoașterea de către acuzator a procedurilor tactice ale audierii și a modului de aplicare a lor;
- negarea înverșunată de către inculpat a faptelor comise de el.

Din perspectivă psihologică, cercetarea judecătorească este o totalitate de relații interpersonale dintre un vorbitor central – acuzatorul de stat și ceilalți participanți la proces – părți sau subiecți ai procesului.

Relația interpersonală dintre acuzator și inculpat pune în evidență o activitate cu caracter absolut specială manifestată printr-o formă emoțională sau logică.

În primul caz, acuzatorul va avea o atitudine oficială, politicoasă, dar rezervată, profesională, prin ținută și

vocabular, care solicită lămuriri, chestionează, precizează, adică creează un fond difuz emoțional pentru persoana interogată, fapt resimțit, de altfel, de oricare altă persoană chemată în mod oficial pentru a relata asupra cazului.

În baza contactelor inițiale, acuzatorul de stat va aprecia comportamentul expresiv, în mod special mimica inculpatului, ca pe o realitate evidentă, ca pe o totalitate de trăsături și caracteristici dinamico-funcționale care evidențiază stări sufletești, sentimente, a căror interpretare corectă este o necesitate absolută, chiar și în cazul când inculpatul rămîne rece și nu se angajează sincer în dialog.

În al doilea caz, audierea reprezintă una dintre cele mai complexe și anevoioase activități cu care se confruntă acuzatorul de stat.

Aplicarea metodei logice va fi efectivă doar în cazul în care cel chemat să o aplice va da dovadă de inteligență, tact, perspicacitate, abilitate, răbdare – însușiri ce pot fi dobândite numai printr-o pregătire temeinică. Aici este nevoie de întreg sistemul de probe cu care va opera acuzatorul pentru a contrazice argumentele inculpatului și pentru a demonstra gradul de vinovăție a celui interogată.

Este de neconceput să se realizeze scopul procesului penal fără o cunoaștere exactă a persoanei, în calitatea sa de autor al unei fapte penale, a mecanismelor psihice pe care se bazează formarea declarației și, în general, a poziției inculpatului în fața instanței de judecată, element nelipsit de importanță pentru conturarea laturii subiective a infracțiunii.

Bibliografie:

- ¹ Constituția Republicii Moldova // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1994, nr.1.
- ² Codul de procedură penală al Republicii Moldova din 14 martie 2003, cu completările și modificările ulterioare.
- ³ Legea Republicii Moldova „Cu privire la Procuratură” din 12 decembrie 2008.

- ⁴ A.Ciopraga, I.Iacobuță. *Criminalistica*. – Iași, 2001.
- ⁵ I.Mircea. *Criminalistica*. – București: Lumina LEX, 1998.
- ⁶ T.Butoi. *Tratat universitar de Psihologie Judiciară*. – București, 2003.
- ⁷ T.Butoi. *Interogatoriul*. – București, 2004.
- ⁸ *Криминалистика* / Под ред. А.Образцова. – Москва, 1997.
- ⁹ *Криминалистика* / Под ред. профессора А.Ф. Волынского. – Москва, 2000.
- ¹⁰ А.А. Эксархопуло. *Криминалистика*. – Санкт-Петербург, 2002.
- ¹¹ Л.Б. Филонов, В.И. Давыдов. *Психологические приемы допроса обвиняемого* // Вопросы психологии, 1996, nr.6.
- ¹² В.С. Абраменкова. *Некоторые вопросы тактики и психологии допроса обвиняемого по существу обвинения* // Сибирский Юридический Вестник, 2001, nr.4.
- ¹³ С.К. Питерцев, А.А. Степанов. *Тактика допроса в суде*. – Санкт-Петербург, 1998.
- ¹⁴ В.Исаенко. *Представление государственным обвинителем заключений экспертов в ходе судебного следствия по уголовным делам об убийстве* // Законность, 2008, nr.6, p.21-23.
- ¹⁵ А.Малов. *Допрос государственным обвинителем свидетеля в суде с участием присяжных заседателей* // Законность, 2007, nr.8, p.23-27.
- ¹⁶ Н.Басманов, Э.Гусаков. *Активная роль государственного обвинителя – залог законного приговора* // Законность, 2007, nr.12, p.8-10.
- ¹⁷ В.Исаенко, Г.Белова. *Методика поддержания государственного обвинения* // Законность, 2007, nr.11, p.10-14.

Ana CUCERESCU
audient INJ,
candidat la funcția de judecător

Mihail PROCA
audient INJ,
candidat la funcția de procuror

Maria GURDUZA
audient INJ,
candidat la funcția de judecător

ART. 6 OF ECHR: GUARANTEES IN RESPECT OF THE RIGHT OF ACCESS TO COURT EXPERIENCE OF REPUBLIC OF MOLDOVA IN IMPLEMENTATION*

I. Introduction

“It would be inconceivable, in the opinion of the Court, that Article 6 para. 1 (art. 6-1) should describe in detail the procedural guarantees afforded to parties in a pending lawsuit and should not first protect that which alone makes it in fact possible to benefit from such guarantees, that is, access to a court. The fair, public and expeditious characteristics of judicial proceedings are of no value at all if there are no judicial proceedings.”¹

(Golder v. The United Kingdom Judgment, 21 February 1975, § 35)

The access to a court is what people in 47 member states of the Council of Europe feel that corresponds with their aspirations for a way of settling their disputes. On the background of the significant number of cases submitted to the European Court of Human Rights concerning the infringement of the essential elements of the right of access to court - the improvement of the quality, fairness and efficiency of justice for the sake of citizens became one of concerns of the Council of Europe, being part of its general policy.

In this context, several Council of Europe bodies were designed to create a well functioning justice system, based on defining concrete ways and providing assistance to Member States through proposing the fields where it would be desirable to elaborate new legal instruments or to change the practice of their implementation. Together with the Court jurisprudence, the Council of Europe recommendation documents are establishing ways for the Member States in ensuring the right of access to court.

* *Articolul 6 CEDO: garanții privind dreptul de acces la instanță. Experiința Republicii Moldova în aplicare* (Lucrare prezentată de echipa INJ la Concursul Internațional THEMIS, 23 octombrie, 2009, Lisabona).

In order to understand the human rights values promoted in the Council of Europe framework on access to court, as well as to assess the impact of Council of Europe recommendations and European Court jurisprudence on the enforcement of fair trial standards in our country, our team started the preparation of this paper by conducting a brief research of the Council of Europe activity in the field.

For our own research purposes we adopted a thematic division of the documents provided within the Council of Europe, presenting an overview study of the main principles concerning the right to access to court and we made an assessment of the main elements on issues identified by the European Court as essential to Member States to achieve the effective observance of the right of access to court. Basing our research on the work made by our team, we continued with the determination of the problems faced by the Republic of Moldova in ensuring the observance of the right of access to court and we came up with some recommendations to solve the problems revealed by our research.

The 1st January 2009, the European Court delivered 130 judgments on the merits of Moldovan applications. Many of these judgments concern systemic problems of the Moldovan society, such as the failure to enforce court decisions, several of them concern also the issues raised by the state system of the cost of court procedures. Taking into consideration this situation, through our work we aimed to contribute, as future legal professionals – judges and prosecutors, to the understanding of the legal dilemmas and breaches of the right of access to court in our country and in strengthening the practice of direct application of the Convention when it is necessary to ensure compliance with guarantees of the right of access to court.

II. Council of Europe recommendation documents with respect to the right of access to court - an overview

• **Committee of Ministers' Recommendations and Resolutions on measures facilitating access to court**

A recommendation with a relatively strong impact in Council of Europe states is the *Recommendation No. R (81) 7 on measures facilitating access to justice*². It refers to several issues with a view to making judicial proceedings related to civil, commercial, administrative, social or fiscal matters simple, speedy and inexpensive. From the perspective of our research on the right of access to court this Recommendation is important because it has a particular regard on adjusting the cost of court procedures related to the nature of the case and the individual situation of the party.

Under the terms of this document the Member States should take all necessary measures in order to abolish or to reduce the cost of court proceedings in all appropriate cases, with a view to facilitating access to justice for private individuals in an economically or socially weak position. Particular attention should be given to the fees for lawyers, experts, translators and interpreters as they constitute an obstacle to access the court. States should also set up mechanisms which would assure the simplification of the system of court fees that establish conditions for commencing proceedings in the court.

With a similar importance is the *Recommendation No. R (93)1 on effective access to the law and to justice for the very poor*³. It shows that the effective enjoyment of the right to access the justice must be secured for the very poor people without distinction in accordance with the art. 14 of the European Convention on Human Rights. Being particularly deprived, marginalized or excluded from the society in economic and in social terms these people need a comprehensive and coherent state policy aimed at facilitating their effective access to the courts. In connection with this situation the Committee of Ministers recommended the Member States to extend legal aid to very poor people in any event where they are habitually resident in the territory of the member states in which the civil procedures are to be conducted. In this respect States should also endeavor to take the necessary measures to limit the circumstances in which legal aid may be refused by competent authorities and to simplify the procedures of granting legal aid.

Third important document issued by the Committee of Ministers that is intended to eliminate economic obstacles to legal proceedings is the *Resolution (78) 8 on legal aid and advice*⁴. Criminal matters fall outside the scope of the resolution. It invites the governments of Member

States to take measures for granting of legal aid to the individual applicant's situation without any distinction made between nationals and foreigners: their financial position and the cost of the contemplated proceedings. "*The financial conditions should not be so rigorous as to require an applicant to sell his home or mortgage his income for years ahead, and so have to live in poverty simply so as to obtain access to the courts. This does not mean that it is unreasonable to require some applicants to borrow the sum required or part of it on reasonable security, if to do so would not cause undue hardship.*" The resolution principles emphasize that legal aid should not be limited only to persons who fall below the poverty line and also that it may be provided at any stage of the court proceedings. The resolution says that legal aid should cover the payment of all court costs and other costs connected with court proceedings (fees, taxes, "bailiffs'" costs, costs relating to witnesses and experts, translations, etc). It is also desirable that legal aid should include payment of the assisted person's costs in attending a hearing in person (travelling expenses and possibly loss of earnings) whenever his presence at the hearing is deemed necessary. The fundamental principle is that the legally aided person should be entitled to the assistance of a person having the same qualification as the person normally chosen in the same circumstances by a party not in need of legal aid. The lawyer appointed should receive adequate remuneration for the work done on behalf of the assisted person.

At the same time the resolution requires to keep the limits of financial eligibility for legal aid constantly under review in order to ensure that the financial eligibility is not eroded and that the proportion of the population who may benefit from legal aid is not reduced for this reason. In the same context the Committee of Ministers in Resolution (76) 5 on legal aid in civil, commercial and administrative matters⁵ resumes the principle of granting legal aid irrespective of the amount, equally to nationals of other member states, as well as to all persons having their habitual residence in its territory and to its nationals.

• **Committee of Ministers' Recommendations on measures facilitating enforcement of the court decisions**

As mentioned in the jurisprudence of the Court the right of access to court also includes the right of a final determination of the disputes.⁶ The right of access to court "*would be illusory if a Contracting State's domestic legal system allowed a final, binding judicial decision to remain inoperative to the detriment of one party.* It

² Adopted by the Committee of Ministers on 14 May 1981 at its 68th Session

³ Adopted by the Committee of Ministers on 8 January 1993 at the 484th meeting of the Ministers' Deputies

⁴ Adopted by the Committee of Ministers on 2 March 1978 at the 284th meeting of the Ministers' Deputies

⁵ Adopted by the Committee of Ministers on 18 February 1976 at the 254th meeting of the Ministers' Deputies

⁶ Such is in the case *Burdov v Russia* or in the case *Jasiuniene v. Lithuania*

would be inconceivable that Article 6 § 1 should describe in detail procedural guarantees afforded to litigants – proceedings that are fair, public and expeditious – without protecting the implementation of judicial decisions; to construe Article 6 as being concerned exclusively with access to a court and the conduct of proceedings would be likely to lead to situations incompatible with the principle of the rule of law which the Contracting States undertook to respect when they ratified the Convention”.⁷

On the subject of court decision enforcement a special attention was granted in the framework of the Council of Europe by the **Committee of Ministers** that has adopted two Recommendations in this sense.

The **Recommendation Rec(2003)17 on enforcement**⁸ applies to civil matters and also to criminal matters that are not concerned with the deprivation of liberty. It says that the assurance of effectiveness and of efficiency of the enforcement procedure depends on a clear legal framework that defines in detail the rights and duties of the defendants, claimants and third parties, the enforcement agents’ status role, a proper recruiting and training procedure for them, and which provides measures to deter or prevent procedural abuses. At the same time the Recommendation is setting out that enforcement fees should be reasonable and prescribed by law⁹.

It is also clear from the **Recommendation Rec(2003)16 on the execution of administrative and judicial decisions in the field of administrative law**¹⁰ that the governments of the Member States shall ensure the effective execution of the judicial decisions in the field of the administrative law by following in their legislation and their practice the principle on provision for administrative authorities a reasonable period of time for enforcement and in case of non-implementation – ensuring of an appropriate procedure to seek the execution of such a decision through an injunction or a coercive fine, or through disciplinary civil or criminal procedures for public officials in charge of the implementation of judicial decision.

- **The documents of the European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ)**

⁷ Burdov v Russia, application no. 59498/00, § 34

⁸ Adopted by the Committee of Ministers on 9 September 2003 at the 851th meeting of the Ministers’ Deputies

⁹ Having regard to the importance of information technology in improving the efficiency of the enforcement process and the relevant Council of Europe legal instruments in this field, the Recommendation Rec(2003)17 refers also to the Recommendation Rec(2003)14 on the interoperability of information systems in the justice sector and Recommendation Rec(2003)15 on the archiving of electronic documents in the legal sector.

¹⁰ Adopted by the Committee of Ministers on 9 September 2003 at the 851th meeting of the Ministers’ Deputies

CEPEJ is an innovative body within the Council of Europe established by the Committee of Ministers Resolution Res(2002)12¹¹. It is responsible for facilitating the improvement of the efficiency and functioning of justice in the member states of the Council of Europe through collecting and analysing data on judicial systems in Europe, defining instruments of measure and means of evaluation, identifying the difficulties the judiciary system met and providing assistance to Member States at their request in the fields where it would be desirable to elaborate new legal instruments. In order to carry out these different tasks CEPEJ is preparing documents on the efficiency, legitimacy and accountability of judicial systems, as well as on users’ satisfaction.

In respect of the implementation of the right of access to court there are several particularly valuable CEPEJ studies. The information collected and analyzed in CEPEJ second study on “*European judicial systems. Edition 2008 (data 2006): Efficiency and Quality of Justice*”¹², as well as the report of the CEPEJ Working Group on execution “*Enforcement of court decisions in Europe*”¹³ and the CEPEJ study on “*Access to justice in Europe*”¹⁴ is helping the Council of Europe Member States to prevent violation of Art.6 of European Convention on Human Rights.

Thus, from the perspective of ensuring of the effective implementation of the right of access to court has been especially important the comparative statistical data on public budgets allocated to the legal aid system of the member states and the in depth comparative analysis on accessibility and efficiency of enforcement of court decisions included in mentioned CEPEJ reports.

Taking into account the work carried out by the various bodies of the Council of Europe in the field of the protection and promotion of human rights, it would have been particularly important to mention also the work and the achievements of two other bodies supporting the activity of the Committee of Ministers - **the European Committee on Legal Co-operation (CDCJ)** and **the Steering Committee on Human Rights (CDDH)**, contributing to ensuring the continued effectiveness of the European Convention on Human Rights in the Member States of the Council of Europe.

- **The documents of the Conferences of European Ministers of Justice**

¹¹ Adopted by the Committee of Ministers on 18 September 2002 at the 808th meeting of the Ministers’ Deputies

¹² The next evaluation cycle should result in a publication of a new report in 2010 based on figures from 2008.

¹³ CEPEJ Studies No. 8

¹⁴ CEPEJ Studies No. 9

Justice and the rule of law are two of the Council of Europe's main concerns. Over the years, the Council of Europe has dealt with these issues in various ways, through its intergovernmental activities in the legal field and its Conferences of Specialised Ministers. The Conferences of European Ministers of Justice give a regular opportunity to discuss topical issues and decide, within the responsibilities of the member states, which what lines the Council's work should follow. It would therefore be of direct importance of this study to reveal the recommendations adopted at the Conferences of the European Ministers of Justice that meet with the right of access to court. They are as follows:

- 23rd Conference of European Ministers of Justice, 8-9 June 2000, which decided by the **Resolution No 1 "Delivering justice in the 21st century"** to take all necessary measures at a national and international level to improve the efficiency and the functioning of the judicial systems, by reducing delays, *exploring alternative ways of delivering legal advice and assistance*, as well as increasing the use of information technology (IT) systems in the administration and functioning of justice;
- 24th Conference of European Ministers of Justice, 4-5 October 2001, by **Resolution No 3 on "General approach and means of achieving effective enforcement of judicial decisions"** come into notice the enforcement procedures of their importance;
- 28th Conference of the European Ministers of Justice, 25-26 October 2007, by **Resolution No 1 on access to justice for migrants and asylum seekers** is recognizing that immigration is posing a major challenge for Europe and wants to facilitate and ensure the access to justice, including the provision of legal aid and assistance.

III. European Court of Human Rights case law on the right of access to court

• Essence of the right of access to court

The domestic court is one of the bodies responsible at the national level for enforcement of the obligations undertaken by the Contracting States of the European Convention on Human Rights (hereinafter referred to as - "Convention"). There is no express guarantee of the right of access to a court in the text of Article 6 (1). Nevertheless, the right to a court embodies from the perspective of the Court case-law **the right to access a court**, namely the right to bring any claim related to civil rights or obligations by a litigant party before a court or a tribunal.

"The Court thus reaches the conclusion, without needing to resort to "supplementary means of interpretation" as envisaged at Article 32 of the Vienna Convention, that Article 6 para. 1 (art. 6-1) secures to everyone the right to

*have any claim relating to his civil rights and obligations brought before a court or tribunal. In this way the Article embodies the "right to a court", of which the right of access, that is the right to institute proceedings before courts in civil matters, constitutes one aspect only."*¹⁵

• Field of application

The plaintiff and the defendant

Usually a violation of the right of access to court is appreciated by the Court in relation to the plaintiff because in fact the plaintiff is the one who brings his action to the tribunal. However the Court has determined that a defendant could also invoke the violation of the right of access to court in the light of the case circumstances nature, which prejudiced his rights. In the case of *Miholapa v. Latvia*¹⁶ the Court considered that the Zemgale District Court had not shown proof of sufficient diligence and had not done all that could be reasonably expected of it in order to summon the applicant to appear. It therefore held that there had been a violation of Article 6(1) of Convention, particularly of the right to access a court and of the principle of equality of arms.

Individuals and legal entities

The violation of the right of access to court can be raised before the Court so as by **individuals** and by **legal entities**. In the judgment of *Paykar Yev Haghtanak Ltd v. Armenia*¹⁷, Paykar Yev Haghtanak Ltd was a private trading company in Yerevan. The case concerned, in particular, the applicant company's complaint that its cassation appeal was not examined due to its failure to pay court fees. The European Court of Human Rights held unanimously that there had been a violation of Article 6 (1) of the Convention, in that the applicant company had been denied access to a court¹⁸.

The civil and criminal procedure

The Court has held that the content of the right of access to court is not the same in civil and in penal matters. That way, if in civil procedures this right is not raising many issues, in criminal matters we must make some specifications. The Court found that the provisions of the first paragraph of Article 6 shall not confer any rights of crime victims to start criminal proceedings against the crime author or to request representatives of special bodies to begin the penal prosecution. The only thing this rule is requiring in criminal matters is that when a finding on the existence of the guilt of a person occurs, all fair trial guarantees need to be observed by the court stating the presence of the guilt.

¹⁵ Golder v. the United Kingdom judgment, § 35-36

¹⁶ Miholapa v. Latvia judgment, § 23 and § 31

¹⁷ Paykar Yev Haghtanak Ltd v. Armenia judgment

¹⁸ See also Teltronic-CATV c. Pologne judgment

• Relationship with other articles of the Convention

The Court found in particular that the Contracting States shall not confound Article 6 (1) with Articles 5 (4) and Article 13 nor making these latter provisions superfluous. Article 13 speaks of an effective remedy before a “national authority” which may not be a “tribunal” or “court” within the meaning of Articles 6 (1) and 5 (4). Furthermore, the effective remedy deals with the violation of a right guaranteed by the Convention, while Articles 6 (1) and 5 (4) cover claims relating in the first case to the existence or scope of civil rights and in the second to the lawfulness of arrest or detention. What is more, the three provisions do not operate in the same field. The concept of “civil rights and obligations” (art. 6-1) is not co-extensive with that of “rights and freedoms as set forth in this Convention” (art. 13), even if there may be some overlapping. As to the “right to liberty” (art. 5), it is referring to penal procedures¹⁹.

• Content of the right of access to court

The right to obtain a “determination” of the dispute by a court

The right of access to court includes not only the right to institute proceedings but also the right to obtain a “determination” of the dispute by a court. It would be illusory if a Contracting State’s domestic legal system allowed an individual to bring a civil action before a court without ensuring that the case would be determined by a final decision in the judicial proceedings. It would be inconceivable for Article 6 (1) to describe in detail procedural guarantees afforded to litigants – proceedings that are fair, public and expeditious – without guaranteeing the parties that their civil disputes will be finally determined.²⁰

The right of access to a court includes the right to challenge the legality of any real and serious interference in the litigant’s civil rights. The challenge must be based on the principle that it is allowed to bring a civil action whenever it is not forbidden by law and it would not need a particular legal basis.

Full jurisdiction

The Court may find a violation of the right to access to court when the domestic court does not have full jurisdiction over the facts and legal issues in the case before it. It reiterated that for the determination of civil rights and obligations by a “tribunal” to satisfy Article 6 (1), the “tribunal” in question must have jurisdiction to examine all questions of fact and law relevant to the dispute before it.²¹

¹⁹ Golder v. United Kingdom judgment, § 33

²⁰ Popova v. Russia judgment, § 33, Multiplex v. Croatia judgment, § 45; Kutić v. Croatia judgment, § 25.

²¹ Terra Woningen BV v. the Netherlands judgment § 52, Vera Vasilyevna Sheidl v. Ukraina judgment § 52

However, the domestic courts are not always obliged to investigate the facts of the case. If as a matter of law, there was no basis for the claim, the hearing of evidence would have been an expensive and time-consuming process which would not have provided the applicants with any remedy at its conclusion. In such a procedure the plaintiff is generally able to submit to the court the arguments supporting his or her claims on the law and the court will rule on those issues at the conclusion of an adversarial procedure.²² There was no denial of access to court and, accordingly, no violation of Article 6 of the Convention.

The nature of the litigant

Certainly, the right of access to the courts is not absolute but may be subject to limitations; these are permitted by implication since the right of access “by its very nature calls for regulation by the State, regulation which may vary in time and in place according to the needs and resources of the community and of individuals” In laying down such regulation, the Contracting States enjoy a certain margin of appreciation. The limitations applied must not restrict or reduce the access left to the individual in such a way or to such an extent that the very essence of the right is impaired. Therefore, in some cases the access to a court is granted on the base of a previous authorization. These are the cases of persons of unsound mind, minors, bankrupts and vexatious litigants²³. Despite such Court jurisprudence there it found a violation of the right of access to court in the case versus Greece, where a civil action brought by a legal entity – a catholic church was dismissed without serious grounds.²⁴

Access to court and legal aid

Both in civil proceedings and in criminal proceedings the Contracting States are required to establish a **system of free legal aid and advice** to ensure the right of access to court²⁵. The Court noted that in terms of **civil procedure** the right of every person to have access to justice is completed by the state obligation to facilitate access, and sometimes states are obliged to ensure genuine social and economic rights. In the case *Airey v. Ireland* the applicant sought to obtain the separation of her husband that in Ireland is prohibited by the Constitution. The only court which has jurisdiction in this matter was the *High Court* but the applicant, since it didn’t have the necessary financial means, has not found a lawyer willing to represent her. Given the complexity of the procedure and the nature of evidence to be given in all cases of separation of body all parts were repre-

²² T.P. and K.M. V. the United Kingdom judgment, § 102

²³ Ashingdane v. United Kingdom judgment, M v. United Kingdom judgment

²⁴ Canea Catholic Church v. Greece

²⁵ Airey v. Ireland judgment, Kamasinski v. Austria judgment

sented by a lawyer. The Court decided that the presentation in front of the *High Court* without the assistance of a lawyer shall not provide any chance of success and therefore there was no access to justice for the applicant because “*a fact obstacle can lead to infringement of the Convention as much as one of law*”.

However the Convention does not compel the granting of legal aid in all appeals in civil matters²⁶. Such legal assistance refusal may violate Article 6 (1) in the following **conditions**: if such assistance is indispensable for effective access to court either because legal representation is mandatory (*Mirosław Orzechowski v. Poland*), or because of complexity or type case (*Laskowska v. Poland*). There would also be imposed some **additional conditions** such as the financial situation of the applicant or chances of success in that process (*Steel and Morris v. the United Kingdom*).

The right of access to court also covers the right of detainees to institute civil proceedings before a court. The state must not interfere by legal impediments or it should not in fact prevent a detainee from accessing legal advice and legal aid for commencing a civil action.²⁷

The quality of ex-officio lawyer services

The *ex-officio* lawyer services quality can, in turn, raise some signs of questions regarding the right of access to justice. First litigants are not given the right to choose the lawyer *ex officio*.²⁸ It is true that the state can not be held responsible for all the failures done by an *ex-officio* defense lawyer. There are particular circumstances for competent authorities in order to take steps to ensure the fact that the applicant enjoyed effectively the right he was entitled.²⁹

The Court held also that the refusal of a legal aid lawyer to provide his services had to meet certain quality requirements. In this connection, the Court requires that the applicable domestic regulations specify the time-frame in which the applicant should be informed about the refusal of the *ex-officio* lawyer to defend the plaintiff's rights.³⁰

Civil Procedure Court Fees

Although Article 6 (1) of the Convention does not guarantee free access to justice, sometimes high court fees may affect the right of access to court³¹. This interference can be invoked both as by individuals as by legal entities.³² In the same time the Court held that the

amount of the fees assessed in the light of the particular circumstances of a given case, including **the applicant's ability to pay them**, and **the phase of the proceedings** in which that restriction has been imposed, are factors that are material in determining whether or not a person enjoyed his right of access and had a tribunal hearing.

Complexity of proceedings

The complexity of proceedings regarding the legal nature of acts may also constitute a barrier to the effective enforcement of the right to access to court³³. Given that right of access to a court is not absolute, the state shall be responsible to find and exclude interferences basing on the complexity of proceedings. As mentioned the Court in *De Geouffre de la Pradelle v. France* judgment the applicants are entitled to expect a coherent system that would achieve a fair balance between the authorities' interests and his own; in particular, he should have had a clear, practical and effective opportunity to challenge an administrative act that is in a direct interference with his right.

Immunities

Accordingly to the Court some of legal entities (international organizations) or large groups of people's categories are granted with an immunity of jurisdiction in civil cases.

In a case concerning the immunity of jurisdiction for a State the Court firstly examined the limitation pursued a legitimate aim. It noted in this connection that sovereign immunity is a concept of international law, developed out of the principle *par in parem non habet imperium*, by virtue of which one State shall not be subject to the jurisdiction of another State. The Court considered that the grant of sovereign immunity to a State in civil proceedings pursues the legitimate aim of complying with international law to promote comity and good relations between States through the respect of another State's sovereignty. It followed that measures taken by a High Contracting Party which reflected generally recognized rules of public international law on State immunity cannot in principle be regarded as imposing a disproportionate restriction on the right of access to court as embodied in Article 6 § 1³⁴.

However in a case on the immunity of jurisdiction for police the Court stated in the case *Osman v. United Kingdom*, that the rule excluding liability of police for alleged negligence in respect of investigation and suppression of crime pursuing the aim of effective maintenance of police service and hence prevention of disorder or crime must be considered a disproportionate interference with applicants' right of access to court.

²⁶ *Essaadi v. France* judgment, § 30

²⁷ *Golder v. United Kingdom* judgment, *Campbell and Fll v. Uited Kngdom* judgment

²⁸ *Franquesa Freixas v. Spain* judgment

²⁹ *Artico v. Italy* judgment, § 36

³⁰ *Sialkowska v. Poland* judgment, § 114

³¹ *Brualla Gomes de la Torre v. Spain* judgment

³² *SC Marolux LLC and Jacobs v. Romania* judgment

³³ *De Geouffre de la Pradelle v. France* judgment, § 34

³⁴ *Al-Adsani v. United Kingdom* judgment

Enforcement of court decisions

In so far the Court reiterated that, according to its established case-law, Article 6 (1) embodies the “right to a court”, of which the right of access. However, that right would be illusory if a Contracting State’s domestic legal system allowed a final, binding judicial decision to remain inoperative to the detriment of one party.³⁵

Restrictive procedural requirements for the civil procedure

Sometimes the right of access to court is limited by **procedural restrictions**, which in fact constitute some common features of the legal systems of the member states, namely: time-limits governing the filing of documents or lodging of appeals or mandatory representation by a lawyer in front of the superior courts³⁶. However the Court considered that there was a breach of the right of access to court due to the rejection of the plaintiff for damages compensation on the grounds of prescription rules, when the applicant had been conducting the proceedings in good faith and with sufficient diligence³⁷.

IV. The impact of the guarantees of the right of access to court on Moldovan domestic legal order and the practice of its implementation

• **General Background**

The right of access to court is guaranteed in Moldova as a fundamental right, both by Article 6 (1) of the Convention in conjunction with Article 4 “*Human rights and freedoms*” and art. 8 “*Respect for international law and international treaties*” of the Constitution, as well as by Article 10 of the Universal Declaration of Human Rights which states that “*Everyone is entitled in full equality to a fair and public hearing by an independent and impartial tribunal, in the determination of his rights and obligations (...)*” and by Article 14(1) of the International Covenant on Civil and Political Rights.

This right is also expressly guaranteed in Article 20 “*Free access to justice*” of the Basic Law of the Republic of Moldova. This constitutional provision is stating that the access to court is conceived as a right of any person to be able to appeal to justice to defend his/her rights, freedoms and legitimate interests, ensuring that the exercise of this right may not be hindered by any law.

The impact of the guarantees of the right of access to court, as it is interpreted and applied by the Court is researched in this paper both in terms of its influence on the process of correlation of the legislative framework of the Republic of Moldova to the Convention

standards in the years after its ratification³⁸, as well as from the perspective of direct Convention application by relevant state bodies. In this connection it has to be mentioned from the outset two important documents, which founded the direct application of the Convention in our country. It’s about the Constitutional Court Decision no. 55 of 14 October 1999 concerning the interpretation of provisions of art. 4 of the Constitution of the Republic of Moldova and the Decision of Plenum of the Supreme Court of the Republic of Moldova no.17 of 19.06.2000 on the application in practice by the domestic courts of certain provisions of the Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms.

The mentioned Decision of the Constitutional Court is important because it gives the interpretation of Article 4 of the Constitution, accordingly to which human rights international treaties signed and ratified by the Republic of Moldova (including Convention) has to be applied directly when there is a conflict between the international human rights provisions and domestic regulations.

Simultaneously the mentioned decision of plenum of the Supreme Court of the Republic of Moldova, which comes as a guide to help judges keeping role in ensuring respect for human rights and fundamental freedoms, recommends to the judges, which have primary task of applying the provisions of the Convention, to determine whether the national legislation comply with the ECHR, and where there is a difference, they shall apply directly the ECHR, providing the mandatory motivation in their decision.

The above documents are irrefragable but the direct application of the ECHR by the practitioners after 12 years of Convention ratification shows that they are not sufficient, which is due to multiple numbers of files per judge, an increased complexity of the cases, very frequent amendments of legislation and old mentality of legal professionals.

Both the adjustment of the domestic legislation to Convention standards as well as the accumulation of experience on direct application of the Convention is long process, implying a continuous effort from the Republic of Moldova. As considering the legislation a significant role in the adoption and amendment of domestic legislation, has to be given to the **Recommendation (2004) 5 of the Committee of Ministers on the verification of the compatibility of draft laws, existing laws and administrative practice with the standards laid down in the European Convention on Human Rights**.

Regarding the practice in domestic courts the individuals are addressing the authorities petitions raising the

³⁵ Hornsby v. Greece judgment

³⁶ Gillow v. United Kingdom judgment

³⁷ Yagtzilar v. Greece judgment

³⁸ Moldova ratified the ECHR in 1997

question of access to court. The complaints topics demonstrate that the judiciary has a diminished credibility among the population showing that the limited access to a quality service of ex-officio lawyers both in civil procedures, the problems rose by cost procedures, as well as by non enforcement of the court decisions create more obstacles for achievement of that credibility.

Justice is one of the most effective and important means of ensuring respect and protection of human rights and the reform of the judicial system remains a priority for Moldova. There are some significant improvements in our country in terms of practical guarantees of the right of access to court. In the same time serious problems concerning the observance of the right to access court still can be found.

- **Issue related legal assistance scheme provided by the State in civil cases**

Legal assistance guaranteed by the state is a mechanism for effective achievement of the fundamental human right of access to court and is an essential component of the proper functioning of the judiciary in a state of rule of law. In this sense, the state shall take the necessary measures to ensure a practical and effective access to court, by providing systematic and effective legal assistance.

In order to ensure effective access to court for the litigants in Moldova was adopted by Parliament on 19.07.2007 by Decision No. 174 the strategy of strengthening the judiciary. The paragraph 5 of the Strategy, entitled "*Free access to justice*" requires the implementation of European standards relating to legal assistance guaranteed by the state, improving the collection of court fees system in order to ensure effective access to justice for socially vulnerable people. Today we find that proposed objectives in the Strategy are completed only partially because of the postponed entry into force of the relevant amendments of the legislation, lack of mechanisms for their implementation and of human resources and public finance.

Until 2008 in Moldova free assistance of the lawyer in the civil trials for vulnerable persons was given by the state with great difficulty and restrictive disclaimers. The adoption of Law no. 198 of 26.07.2007 on legal assistance guaranteed by the state is a favorable prerequisite for economically disadvantaged individuals in enjoying a fair trial. The new state system includes legal advice and court representation, both in civil and criminal matters by a public lawyer. In civil cases legal assistance is provided only to the individuals whose income is below the income level set by the government for such judicial assistance.

Implementation of this law was followed by the adoption and amendment of a number of legal acts. A first step was the amendment of Civil Procedure Code (CPC) and Penal Procedure Code (PPC). Thus, it has been developed and adopted the Law No. 89-XVI of 24.04.08 amending and supplementing certain acts, which provides for amendment and supplement the Code of Civil Procedure, the Code of Criminal Procedure, the Law on the bar and the Law on Assistance in legal international criminal matters.

Quality of legal assistance guaranteed by the state is a too far issue for vulnerable people. Often the practice is certifying that this assistance is only a formal matter. At the basis of these problems is primarily the financial aspect - poor remuneration for the services of lawyers from the bar offices. According to the provisional Regulation on the amount and procedure of payment of lawyers for qualified legal assistance guaranteed by the state, the amount of remuneration is determined in correlation to the time consumed for qualified legal assistance. The mechanism of measuring this time doesn't correspond entirely to the challenges of reality. The question remains also open for free professional lawyers on which have no effect the previous mentioned regulations.

Nevertheless, adopted law already makes us feeling optimistic concerning the system of legal assistance guaranteed by the state. Even if the amendments of Civil Procedure Code related to free legal aid will enter into force on 01.01.2012 there would be time for the state to provide necessary legal instruments, human and financial resources for the effectiveness of those provisions.

A specific situation faced by national courts is the acceptance of representation of the rights and interests of a detainee by another detainee in the base of a civil mandate. National law does not provide specific provisions on such cases. Nevertheless taking into consideration the status of the convicted person, who is to expiate punishment under conditions established by the sentence, he is primarily limited of movement, so it can not provide an effective defense of the rights of other person. The access of detainees to a court pursuing a civil claim is also a matter that raises some questions under the observance of the right of access to court, being related to access to legal assistance guaranteed by the state, which can not be assured until the entry into force of new provisions mentioned above.

- **Issues related to the cost of court procedures**

The interests of good administration of justice can justify the imposition of financial restrictions for a person to access court. The analysis of the European Court cas-

es-law versus Moldova on these matters revealed several important problems.

In the case of *Malahov v. Moldova* the Court held that the applicant complained that by refusing Chisinau Court and the Court of Appeals to consider merits of the case because of its inability to pay its court fee violated his right of access to a court guaranteed by Article 6 § 1 of the Convention. In § 31 of its judgment the Court noted that the domestic courts has not examined in detail the financial situation of the applicant. While using general phrases such as “*taking into account the financial situation of the [applicant],*” courts have not referred to any specific evidence of it. On the other hand, the applicant presented specific information about his relatively modest pension that was his unique source of income. None of the domestic court has expressed doubts concerning the amount of his pension, and the existence for Malahov of other sources of income. Moreover, while the court has found that the applicant was unable to pay court fees, it was decided that she had to pay them after rejecting her claims. Although according to national legislation concerning individuals’ claims related to labor disputes, they are expressly exempted from payment of court fees and nevertheless the applicant expressly referred to this provision before the court that did not respond to its arguments. The Court concluded that domestic courts have failed to make an appropriate assessment of the ability of the applicant to pay court fees and to respond to the applicant’s argument that it was entitled to an exemption taking into account the nature of its claims.

The national provision on requiring compulsory court fees from individuals appealing to Supreme Court has also been criticized by the European Court in decision given on 9 October 2007 in the case *Clionov v. Moldova*. The Court has stated that the plaintiff was denied access to a tribunal, as the Supreme Court was unable to examine the file, because it has not attached proof of payment of court fee, which, according to para. 2 of art. 437 of CPC is required for the pending cause. The Court has also stated, *inter alia*, that “*(...) Supreme Court of the Republic of Moldova has been prevented from verifying the ability of plaintiff to pay taxes through legal provisions express. Such a global ban on the granting of exemptions from payment of state contained in the article in itself call into question an issue under art. 6 par. 1 of the Convention. In light of the foregoing, the Court considers that the complainant was denied access to a tribunal. Consequently, there was a breach of art. 6 par. 1 of the Convention*”.

The same issue was stated by the Court in the case no. 2 of *Istrate v. Moldova* where the Court found violations of Article. 6 § 1 of the Convention (access to justice) - refusal of the court to consider the request for appeal

of the applicant on the grounds of non-payment of tax by the state, without examining ability to pay by the plaintiff.

Consequently of mentioned above two Court judgments the situation was remedied in Moldova by amending in 2008 of the provisions of Civil Procedure Code on state court fees for cassation appeals, allowing the assessment of financial situation of individuals by court at this stage of civil procedures.

Concerning legal entities national law prohibits the possibility to exempt them from court fees³⁹. As a result on 4 November 2008 the European Court of Human Rights held in case of *Tudor-Commerce v. Moldova* that the national law infringes the applicant’s right of access to court, because his applications submitted to the Economic Court of Appeal and the Supreme Court was rejected on the ground of non-payment of court fees.

The Court stated that the right to access court in these cases was seriously putted into question whether the fee shall be fixed in an excessive amount, especially when one who intends to pursue the claim is lacking financial resources. The Court expressly stated that the prohibition laid down by law was a violation of Article 6 § 1 of the Convention. Under these circumstances of the case the court shall apply directly to the Convention, given that domestic law was not fully compelling with the Convention.

As a result of multiple convictions by Court, although the state taxes are a component of the state budget, we believe that it is necessary to review the provisions of the Code of Civil Procedure, on conditions for lodging the appeals, which would provide legal entities with guarantees that an excessive court fee will not limit unreasonably their right to access court. Taking into account these situations the state bodies are currently examining the draft law on amendments of Civil Procedure Code.

Another case related to the issue of state taxes is the case of *Ciorap v. Moldova*. The complainant claimed that the refusal of the Supreme Court to review his complaint regarding the forced feeding, constituted a violation of his right of access to justice, which is guaranteed by Article 6 § 1 of the Convention. The Court noted that the complainant referred the complaint alleging injury to his health caused by the national authorities. In accordance with Article 85 (1) of the Code of Civil Procedure, he should be exempt from payment of state fees in light of its nature, regardless of his willingness to pay. The Court noted that plaintiff was not clearly basing on

³⁹ According to para 4 art.85 of the Civil Procedure Code, depending on the situation, the person may be exempted by the judge (the court) to pay a fee or pay a part of it. Meanwhile, according to art.86 on the legal person it is allowed only to postpone or staggered payment of court fee. Failure to pay court fees on the set terms having the effect of removal pending application.

this reason to be exempt from state fee. However, the Court also noted that the content of Article 85 (1) of the CPC does not make the application dependant of the existence of a formal request from the interested party. The Court considered that the national courts should have examined the request of the plaintiff to waive the state tax in light of the claim, taking into account the express reference made to it in Article 437 of CPC, and taking into account the seriousness of complaints made, revealing alleged torture. In light of the above, the Court considered that the complainant has limited access to court. Therefore, there was a breach of Article 6 of the Convention.

Taking into account the convictions of Moldova by the Court concerning the limitation of the access to court by excessive court fees it is recommendable that national courts apply directly the Court jurisprudence in any case it is subject to their assessment, ensuring the balance between state interests in the collection of state taxes and the interests of the applicants.

• **Issues related to non-enforcement of domestic court decisions**

The causes of non-enforcement of court decisions in Moldova are multiple. Otherwise the number of convictions of our country in this respect considering the total number of convictions tends to 80 percent. This is a systemic problem. The analysis of these cases permits the classification of them depending on the part of the process that has not implemented in bad faith, a final court decision.

Non-enforcement of a court decision is due to the local government

Under the circumstances of the *Prodan v. Moldova* case at an unspecified date in 1998, after having obtained the enforceable title, the applicant has requested City Council to execute the decision of March 14th, 1997. In a letter of January 14th 1999, the Municipal Council has informed the applicant that because of lack of funds to build apartments for evicted tenants, it could not executed the decision. In such circumstances the Court found that a state may not invoke the lack of funds and alternative housing space as an excuse for non-enforcement of a final judgment. By omission for several years to take the necessary measures to execute irrevocable judicial decisions in this case, Moldovan authorities have deprived the applicant of Article 6 § 1 of the Convention therefore of all the beneficial effects.⁴⁰ Regrettably, we find many friendly settlements concluded between the government and the complainants in the period 2007-2009 concerning this matter.

⁴⁰ See also Popov no. 1 v. Moldova judgment and Scutari v. Moldova judgment

Non-enforcement of a court decision is due to the central government

In *Ungureanu v. Moldova* case the plaintiff complained that his rights guaranteed by Article 6 (1) of the Convention have been violated as a result of the delayed execution of a court decision handed down in favor. The essence of the case is connected to the reinstatement in his previous job as an employer of the Ministry of Transportation. On 7th October 2001 the plaintiff was fired. He sued the ministry, appealing the legality of its dismissal. The Court has repeatedly held that the procedures for reinstatement in job return of service was a "crucial" for the plaintiffs and that, in fact, they should be examined promptly. The Court noted that the specific difficulties which the person was subjected when it was deprived unlawfully of salary, even for a short period of time, were taken into consideration by the national legislature in Article 208 of the Civil Procedure Code, which was that judicial decisions on the reinstatement in job return and payment of part of the salary to become immediately enforceable.⁴¹

Non-enforcement of a court decision is due to Ministry of Finance - lack of funds

In the case *Moisei v. Moldova* the plaintiffs have complained of failure by the Ministry of Finance to enforce the judgments of the courts. The Court reiterated that the authority of state can not invoke lack of funds as an excuse for non-enforcement of a final judgment. The Court noted that the Court decisions of District Rascani remained non executed during certain periods ranged from thirty-two and twenty months (until 22 April 2003, after cases have been communicated to the Government by the Court). By omission of several months to take the necessary measures to execute irrevocable decisions in this case, Moldovan authorities have violated Article 6 (1) of the Convention.⁴²

In the *Oferta Plus SRL v. Moldova* case, the Court found violations of Article 6 (1) of the Convention by non-enforcement for at least 38 months of a judicial decision concerning the payment of MDL 20 000 000 from the Ministry of Finance.

Non-enforcement of a court decision is due to bailiff unprofessional conduct

In the *Vitan v. Moldova* case the Court found violations of Article 6 (1) of the Convention because of lack of measures for about 40 and 34 months from the bailiff to ensure the enforcement of two judgments on the order from QBE ASITO of second supplementary pen-

⁴¹ See also Bitai v. Moldova judgment, Timbal v. Moldova judgment, Lungu v. Moldova judgment, Sirbu v. Moldova judgment

⁴² See also Bocancea v. Moldova judgment, Croitoru v. Moldova judgment, Becciu v. Moldova judgment, Deluchin v. Moldova

sion contracts. The Court recalled in this context the positive obligation of the Contracting States to organize a system of enforcement of judgments to be effective both in law and practice and to ensure enforcement without undue delay. The Court noted that plaintiff has requested the Court to send Riscani enforceable title in May 2000. But it was sent two years later; on May 17th 2002 Government has not explained the delay. It should also be noted that after the request of the Ministry of Justice sent the Riscani Court on May 8th, 2002, the bailiff has not taken any effective measure to enforce judgments. For this reason, the final court decision of April 25th, 2000 and further decision of November 24th, 2000 remained non-enforced for nearly forty, thirty-four months.⁴³ Such cases show the formal attitude of judicial enforcement bodies. There are relevant cases in which, even despite the fact that the creditor presents information for bailiffs, they do not take account of this. We are understating from the Ombudsman report in 2008 that the situation has not changed lately. To redress the situation in the area is necessary to identify and implement best practices of European bailiffs' training, particularly in the view of establishing a unique practice of enforcement, tackling the deficit of human resources, financing and assistance technical measures.

A different course of action of the Court in respect of the applications lodged concerning non-enforcement and/or delayed enforcement of domestic judgments on social housing

The Court considered recently in the **case of Olaru and others v. Moldova** (28 July 2009 judgment) "that the respondent State must grant adequate and sufficient redress, within one year of the date on which the judgment becomes final, to all victims of non-enforcement or unreasonably delayed enforcement by State authorities of domestic judgments concerning social housing who lodged their applications with the Court before the delivery of the *Olaru and others v. Moldova*. In the Court's view, such redress may be achieved through implementation *proprio motu* by the authorities of an effective domestic remedy in these cases or through *ad hoc* solutions such as friendly settlements with the applicants or unilateral remedial offers of redress in line with the Convention requirements. Pending the adoption of domestic remedial measures by the Moldovan authorities, the Court decided **to adjourn adversarial proceedings in all these cases for one year from the date on which this judgment becomes final**. This decision is without prejudice to the Court's power at any moment to declare inadmissible any such case or to strike it out of its list following a friendly settlement between the parties or the resolution of the matter by

⁴³ See also *Grivneac v. Moldova* judgment, *Mizernaia v. Moldova* judgment, *Mazepa v. Moldova* judgment

other means in accordance with Articles 37 or 39 of the Convention".⁴⁴

Conclusions and recommendations for ensuring respect for the rights of access to court in Moldova

• State Legal Assistance scheme in civil cases

The law on legal assistance guaranteed by the state with reference to legal aid in civil cases as well as the amendments in 2008 of provisions of the Civil Procedure Code shall enter into force on January 1st, 2012.

Given the recent entry into force of other provisions of the law on legal assistance guaranteed by the state and short practice of their implementation, only preliminary conclusions can be made today. It seems that at least in terms of legislation the broadening of the types of legal assistance to civil cases should contribute to raising the observance of the rights of access to court of the poor in the country.

Legal aid system as guaranteed by the State is a new one in determining and shaping the rules of procedure. For the practical implementation of new provisions there have to be developed some guidelines or instructions for the territorial offices of the National Council for Legal Assistance Guaranteed by the State, which will decide on the requests of citizens. In fact the clarification of the eligibility criteria in civil cases is one of the most complex and difficult task in the functioning of any system of legal assistance guaranteed by the state, because the population requirements are usually in continuous growth and financial resources are limited. Thus, until the entry into force of provisions relating to qualified legal assistance for civil cases it is likely to accumulate sufficient data to determine more clearly the eligibility criteria and the implementation means of legislation in order to control the population's needs in qualified legal aid and the budget for it.

However, to ensure the quality of public lawyers' services in the National Council for Legal Assistance Guaranteed by the State was prepared already "*The concept of quality assurance mechanism of legal assistance guaranteed by the state*".

• Court fees in civil procedure

In its recent case-law the Court expressly held in case *LLC Tudor-Commerce v. Moldova* (decision of 04/11/2008, final on 04/02/2009) that the prohibition laid down by law for the national courts to exempt legal persons of state fee is itself a violation of Article 6 § 1. In its constant case law (see *Clionov v. Moldova*, *Teltronic-CATV v. Polonia*) the Court held that the right to access

⁴⁴ See § 61 of the case of *Olaru and others v. Moldova* judgment

court is put seriously in question if state fee is fixed at a too high rate, especially when the person who intend to pursue the appeal has no financial resources.

Thus, up to the review of the Code of Civil Procedure from the perspective of ensuring the possibility of exemption from state fees the legal persons, the domestic courts should apply directly the European Court of Human Rights, this because the European Court decisions are binding not only on situation of the applicant in a particular case, but they have direct legal effect in the internal order of the concerned State. In this regard, the State must stop the application of those national standards that are incompatible to the Convention (case *Vermeire v. Belgium*). As a result, the domestic courts are obliged to apply directly the conclusions of the European Court in any particular case subjected to their assessment.

By derogation from Art. 85. (4) of the Civil Procedure Code the courts, in accordance with Art. 6 (1) of the Convention and European Court case law, are able to provide exemption of court fees for any person, without distinction of their status - natural or legal person. Thus, notwithstanding the rules of procedural law, the court should consider the exemption of the applicant, who has raised a difficult financial situation, of the state fee or the reduction of the fees up to a reasonable size.

Therefore, the domestic courts are obliged to carefully consider the circumstances of the case to avoid any undermining of the substance of the right to access court. (*In this sense is also the recommendation of the Supreme Court of Justice from 15/06/2009 and the in-service training curriculum on European Convention of the National Institute of Justice of Moldova*)

• The problem of non-enforcement of court decisions

One of the most pressing problems: non-enforcement of judicial decisions continue to be a major obstacle for ensuring human rights in Moldova and a cause for appealing to the European Court for Human Rights. This situation prejudices the confidence in the viability of the rights proclaimed in Convention, affecting the image and authority of justice, having negative consequences for social economic and political development of the state. Non-enforcement of judicial decisions is often the subject for debt collection, collection of salary debts, reinstatement to the position previously held. Generalizing the causes at this chapter allows determining the existence of objective reasons, which create obstacles to enforcement of judicial decisions, but more causes are determined by the unprofessional attitude of bailiffs concerning their procedural obligations set out in the Code for enforcement.

Enforcement of judicial decisions is directly linked to the central and local public administration bodies' competencies and of businesses entities that do not honor their obligations set up by a domestic court decision. There were cases in which ministries have not executed judicial decisions on reinstatement in previous job return to service of their employees or on payment of salary debts.

There is a need of an efficient legislation in this domain. Another solution must be on proper training and attitude of the legal executors (bailiff). As a solution of this problem shall be also the settlement of a unique judicial practice of legislation implementation for execution of court decisions, the solving of the problem of human resources deficit, of assurance of financing and of lack of proper technical assistance.

Bibliography:

• Domestic Law and Jurisprudence relating to Access to Court

1. Constitution of the Republic of Moldova, adopted by the Parliament of Moldova on 29/07/1994;
2. Civil Procedure Code of the Republic of Moldova, adopted by the Parliament of Moldova on 30/05/2003;
3. Enforcement Code of the Republic of Moldova, adopted by the Parliament of Moldova on 24/12/2004;
4. Law on legal assistance guaranteed by the state, adopted by the Parliament of Moldova on 26/07/2007;
5. Law on state taxes, adopted by the Parliament of Moldova on 03/12/1992;
6. Law LP89-XVI of 24.04.08 amending and supplementing certain acts;
7. Moldovan Parliament Decision no. 174 of 19.07.2007 on approval of the strategy of strengthening the judiciary;
8. Constitutional Court Decision No. 55 of October 14, 1999 on the interpretation of provisions of Art. 4 of the Constitution of the Republic of Moldova;
9. Decision of the Supreme Court of Justice of the Republic of Moldova, no.17 of 19/06/2000 on the application in judicial courts practice of the European Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms;
10. Provisional Regulation on the size and remuneration procedure of qualified lawyers for legal assistance guaranteed by the state, no. 14 of. 18.07.2008.

• International Human Rights Law and Council of Europe Documents relating to Access to Court

1. European Convention on Human Rights, ratified by decision of Parliament of the Republic of Moldova on 12 of September, 1997;
2. Universal Declaration of Human Rights adopted by United Nations General Assembly on 10 September 1948;
3. International Covenant on Civil and Political Rights, adopted on December 16, 1966;
4. Recommendation Rec(2004)5 of the Committee of Ministers to member states on the verification of the compatibility of draft laws, existing laws and administrative practice with the standards laid down in the European Convention on Human Rights;
5. Resolution (76) 5 on Legal Aid in Civil, Commercial and Administrative Matters (Adopted by the Committee of Ministers on 18 February 1976 at the 254th meeting of the Ministers' Deputies);

6. Resolution (78) 8 on Legal Aid and Advice (Adopted by the Committee of Ministers on 2 March 1978 at the 284th meeting of the Ministers' Deputies);

7. Recommendation no. R (81) 7 of the Committee of Ministers to Member States on measures facilitating Access to Justice (Adopted by the Committee of Ministers on 14 May 1981 at its 68th Session);

8. Recommendation no. R (93) 1 of the Committee of Ministers to Member States on Effective Access to the Law and to Justice For the Very Poor (Adopted by the Committee of Ministers on 8 January 1993 at the 484th meeting of the Ministers' Deputies);

9. Recommendation Rec (2003) 17 of the Committee of Ministers to member states on enforcement (adopted by the Committee of Ministers on 9 September 2003 at the 851st meeting of the Ministers' Deputies);

10. Recommendation Rec (2003) 16 of the Committee of Ministers to member states on the execution of administrative and judicial decisions in the field of administrative law (adopted by the Committee of Ministers on 9 September 2003 at the 851st meeting of the Ministers' Deputies);

11. Recommendation Rec (2003) 17 of the Committee of Ministers to member states on enforcement.

• Text-books and Monographs

1. Cornelius Birsan, European Convention of Human Rights, Commentary by articles, vol. I, ed. C.H. Beck, Bucharest, 2005;

2. Luke Clements, Nuala Mole, European Human Rights, Legal Book Publishing, 2005;

3. Jean-Loup Charrier, Andrei Chiriac, Code of European Convention on Human Rights, ed. Litec, 2007;

4. Collection of Decisions of the European Court of Human Rights v. Moldova, Vol I-IV, ed Judicial District, A. 2007;

5. Bogdan Dragos, Fair civil trial in the ECHR jurisprudence, vol 1, Access to Justice, Bucharest 2009;

6. Nuala Mole and Catharina Harby, Human rights handbooks No. 3, The Right to a fair trial;

7. Victor Zaharia, Access to justice: Concept, demanding, achievements and perspectives, Cartier Juridic 2008.

• ECtHR Case-law

1. Malahov v. Republic of Moldova judgment of 07.06. 2007;
2. Clionov v. Republic of Moldova judgment of 09.10.2007;
3. Tudor-Comerț v. Republic of Moldova judgment of 19.06.2007;
4. Ciorap v. Republic of Moldova judgment of 19.06.2007;
5. Prodan v. Republic of Moldova judgment of 18.06.2004;
6. Popov 1 v. Republic of Moldova judgment of 18.01.2005;
7. Scutari v. Republic of Moldova judgment of 26.07.2005;
8. Ungureanu v. Republic of Moldova judgment of 06.09.2007;
9. Timbal v. Republic of Moldova judgment of 14.09.2004;
10. Lungu v. Republic of Moldova, judgment of 09.05.2006;
11. Sirbu et al. v. Republic of Moldova. judgment of 15.06.2004;
12. Pasteli et al. v. Republic of Moldova judgment of 15.06.2004;
13. Moisei v. Republic of Moldova, judgment of 19.12.2006;
14. Bocancea et al. v. Republic of Moldova, judgment of 06.07.2004;
15. Luntre et al. v. Republic of Moldova judgment of 15.06.2005;
16. Croitoru v. Republic of Moldova judgment of 20.07.2004;
17. Becciu v. Republic of Moldova judgment of 13.11.2007;
18. Deluchin v. Republic of Moldova judgment of 20.11.2007;

19. Oferta Plus SRL v. Republic of Moldova, judgment of 12.02.2008;

20. Banca VIAS v. Republic of Moldova judgment of 06.11.2007;

21. Vitan v. Republic of Moldova judgment of 16.01.2008;

22. Grivneac v. Republic of Moldova judgment of 09.10.2007

23. Mizernaia v. Republic of Moldova judgment of 25.09.2007;

24. Mazepa v. Republic of Moldova judgment of 10.05.2007;

25. Olaru and others v. Moldova judgment of 29.07.2009.

***

1. Golder v. United Kingdom;

2. Miholapa v. Latvia;

3. Paykar Yev Haghtanak Ltd v. Armenia

4. Besseau v. France;

5. Kart v. Turkey;

6. Perez v. France;

7. Terra Woningen B.V. v. the Netherlands;

8. Rotaru v. Romania

9. Chevrol v. France;

10. Gregorio de Andrade v. Portugal;

11. Airey v. Ireland;

12. Kamasinski v. Austria;

13. Essaadi v. France;

14. Mirosław Orzechowski v. Poland;

15. Laskowska v. Poland;

16. Steel and Morris v. United Kingdom;

17. Franquesa Freixas v. Spain;

18. Sialkowska v. Poland;

19. Staroszczyk v. Poland;

20. Silver v. United Kingdom;

21. Edwards v. the United Kingdom;

22. Brualla Gomes de la Torre v. Spain,;

23. S.C. Marolux SRL and Jacobs v. Romania;

24. Rusen v. Romania;

25. Beian v Romania no. 2;

26. Cibicki v. Poland;

27. Kupiec v. Poland;

28. Ait Mohoub v France;

29. Kania v. Poland;

30. Tunc v. Turkey;

31. Gnahore v. France;

32. De Geouffre de la Pradelle v. France;

33. Apostol v. Georgia;

34. Hornsby v. Greece;

35. Brumarescu v Romania;

36. Ashingdane v. United Kingdom;

37. Lithgow v. United Kingdom;

38. Stubbings and others v. the United Kingdom;

39. Yagtzilar v. Greece;

40. Catholic Church from Canea v. Greece;

41. Wait and Kennedy v. Germany;

42. Bear and Regan v. Germany;

43. Osman v. United Kingdom.

AFORISME ȘI MAXIME CELEBRE

Nici o robie nu-i mai rușinoasă
decît cea benevolă.

Seneca

Orice activitate nouă are la
început rezultate modeste.

Cicero

Să-ți pese mai mult de
conștiința ta decît de părerea
altuia.

P.Syrus

Conducătorii
sînt muritori, iar
țara este veșnică.

Tacitus

Cine nu știe să se folo-
sească de bunurile sale,
merită să le piardă.

Seneca

Numai virtutea
nu poate fi nici dată,
nici primită în dar.

Sallustius

Iubirea le învinge pe toate,
să cedăm și noi iubirii.

Vergilius

Ce trist e să te plîngi
(să regreti) că ai făcut un
bine cuiva.

P.Syrus

Buna apreciere a
oamenilor prețuiește mai
mult decît averea.

P.Syrus

Conștiința valorează
cît o mie de martori.

Quintilianus

Cînd vorbește aurul, orice
cuvîntare e zadarnică.

Judecătorii nu trebuie să fie
mai îngăduitori decît legea.

Ce pot face legile unde
domnește doar banul?

Petronius

Cînd e achitat vinovatul,
e condamnat judecătorul.

P.Syrus

Le dăunează
celor buni cel care
îi cruță pe cei răi.

P.Syrus

Împrejurările favora-
bile aduc prieteni, cele
triste îi pun la încercare.

P.Syrus

Legile au fost date, ca
cel mai puternic să nu
poată face orice.

Ovidius

Nimeni nu trebuie să fie pe-
depsit pentru același delict

Cine nu are la ce spera,
nu are de ce se dispera.

Seneca

Dacă ierți prea des,
faci loc nedreptății.

P.Syrus

PREZENTARE DE CARTE

Adriana EȘANU

Infracțiuni legate de prelevarea organelor sau țesuturilor umane în reglementarea legislației penale contemporane: Monografie. – Chișinău: CEP USM, 2009. – 251 p.

În prezenta monografie autorul își propune ca scop principal evaluarea bazei juridice incriminatoare în materie de prelevare de organe sau țesuturi umane, urmărind în acest sens elaborarea unor propuneri de perfecționare a cadrului legal incriminator în unison cu principiile fundamentale în domeniul drepturilor omului și biomedicinii, precum și în concordanță cu cerințele de legalitate la nivel de incriminare înaintate de jurisprudența Curții Europene.

Privită în ansamblu, monografia denotă o creativitate deosebit de remarcabilă a autorului, dat fiind lipsa exegezelor doctrinare în materia infracțiunilor legate de prelevare de organe sau țesuturi umane, dar mai cu seamă magnitudinea eforturilor de a desluși conținutul juridic al infracțiunilor cercetate, de a determina finalitatea și sfera de apli-

cabilitate a dispozițiilor penale prevăzute la art. 145 alin.(2) lit.n), art. 151 alin.(2) lit.l), art. 158, art. 165, art.206 alin.(1) și (2) lit.f) CP RM – fapte prejudiciabile legate de prelevarea organelor și/sau țesuturilor umane.

Fiind bazată pe un plan bine structurat care corespunde conținutului temei abordate, autorul reușește să determine statutul juridic al corpului uman, al elementelor și produselor sale, care servește drept pilon de stabilire a limitelor dreptului unui individ asupra propriilor elemente biologice de origine umană. Această reușită determinare i-a permis autorului să aducă argumente în favoarea legalizării actului de prelevare a materialului transplantologic de origine umană *ex vivo* și *post mortem*.

În același timp, autorul face o incursiune asupra reglementărilor în materie de prelevare și transplant la nivel european și internațional. Desigur, pentru a atinge obiectivele propuse la elaborarea lucrării, era și firesc de a statua asupra cadrului normativ național, investigării fiind supuse cele două reglementări naționale în materie de transplant de organe și țesuturi umane – *Legea Republicii Moldova nr.473-XIV/1999 privind transplantul de organe și țesuturi umane* (abrogată) și *Legea Republicii Moldova nr.42-XVI/2008 privind transplantul de organe, țesuturi și celule umane*, invocându-se, după caz, aspectele de insuficiență legislativă și modalitățile de înlăturare a acestora.

De asemenea, au fost reliefate factorii care au condiționat apariția fenomenului criminal în materie de prelevare de organe sau țesuturi umane în Republica Moldova. Într-o manieră echilibrată și potențată, a fost realizat un studiu amplu în privința răspunderii penale pentru comiterea infracțiunilor organice legate de prelevarea materialului transplantologic, potrivit legislațiilor unor state, autorul evidențiind în acest sens coraportul dintre legea penală a Republicii Moldova și legislația penală a altor state, precum și coraportul dintre diferite sisteme de drept (continental și anglo-saxon).

Merită o apreciere deosebită cercetarea profundă din domeniul extrapenalului; or, lucrarea implică pe lângă aspectele juridico-penale și aspecte de ordin etic și medical, ceea ce denotă caracterul interdisciplinar al studiului.

Printre punctele forte ale monografiei pot fi menționate: • sintetizarea materialului doctrinar cu trecerea acestuia prin prisma reglementărilor legii penale; • profunzimea ideilor exprimate; • clasificarea convențională a infracțiunilor legate de prelevare de organe sau țesuturi umane, după două criterii: după orientarea făptuitorului și după construcția componenței infracțiunii; • analiza rapoartelor investigative ale fenomenului de trafic de organe în Republica Moldova; • înaintarea soluțiilor teoretice, apte a fi implementate în practica autohtonă; • înaintarea propunerilor *de lege ferenda*.

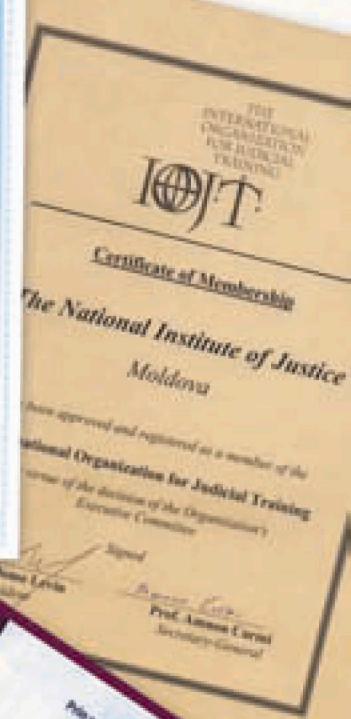
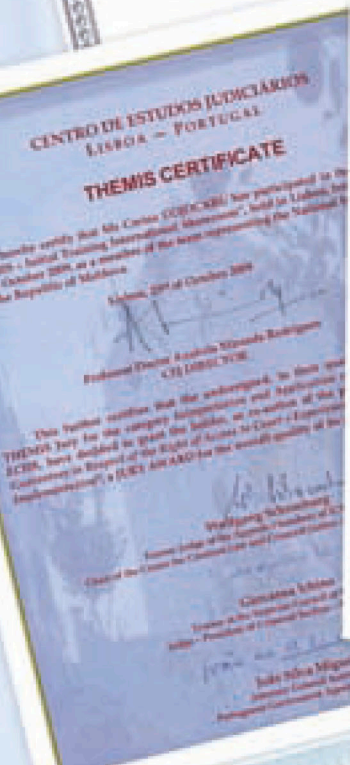
În special, este de remarcat propunerea privind instituirea răspunderii penale pentru fapta de creare sau conducere ilegală a unităților medicale (art.214/2 CP RM) și de circulație ilegală a organelor, țesuturilor sau celulelor umane (art.218/1 CP RM). Considerăm că are șansă de viabilitate și noua redacție a art.158 CP RM propusă de autor.

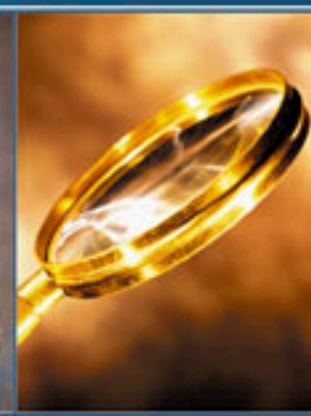
Este binevenită și generozitatea autorului de a face o incursiune asupra jurisprudenței Curții Europene pentru a etala puținele cazuri de implicare a Curții vis-à-vis de aspectul incriminator, acestea constituind tangențe directe cu sistemul infracțiunilor cercetate.

Toate acestea, *per ansamblu*, conferă investigației semnificație teoretică și verticalitate în ceea ce privește valoarea aplicativă, contribuind la sporirea patrimoniului doctrinar de drept penal substanțial național.

Sergiu BRÎNZA,
doctor habilitat în drept, profesor universitar,
șeful Catedrei Drept Penal și Criminologie (USM),
formator INJ

Council of Europe
European Commission

Conseil de l'Europe
Commission Européenne

Prezenta publicație este finanțată de Comisia Europeană și Consiliul European. Opiniile expuse în publicație nu reflectă poziția oficială a Consiliului European sau a Uniunii Europene, Consiliul European și Comisia Europeană nu-și asumă responsabilitatea pentru conținutul publicației.